

FİLİSTİN MESELESİ
TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLERİN
FİLİSTİN MESELESİNE YAKLAŞIMLARI

tezkire

Filistin Meselesi:

**Türkiye’de Siyasi Partilerin Filistin Meselesine
Yaklaşımları**

Editör: Gökhan Bozbaş

Vizyon Siyaset Kitaplığı Dizisi

© tezkire, 2017

Bu kitabın Türkçe yayın hakları, tezkire’ye aittir.
Yayıncının özel izni olmadan alıntı yapılamaz ve
çoğaltılamaz.

Sertifika No: 36382

ISBN: 978-605-9835-27-5

1. Baskı: Aralık 2017

Yayın Yönetmeni: Öner Buçukcu

Kapak Tasarım: Erdi Serin

İç Tasarım: Erdi Serin

*Baskı: Göktuğ Ofset Yay. Mat. Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cd. Sedef Sk. 1/3 İskitler
(Sertifika No: 33830)*

tezkire yayıncılık

Bademlik Mah. 1162. Sok. 8/9

Keçiören/Ankara

Tel: 0312 999 84 01

www.tezkireyayincilik.com

bilgi@tezkireyayincilik.com

FİLİSTİN MESELESİ TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN FİLİSTİN MESELESİNE YAKLAŞIMLARI

Editör: Gökhan Bozbaş

Sadiq Abu Amir · Selçuk Aslan · Gökhan Bozbaş
Mesut Çakan · Hikmet Salahaddin Gezici · Âdem Palabıyık
Bedir Sala · Yusuf Sayın · Yasin Taşpınar
Mustafa Cüneyt Özşahin

tezkire

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti, Filistinlilere destek olma konusunda birçok alanda ciddi çabalar sarf etmektedir. Aynı şekilde siyasi arena da Türk diplomasisi, Filistin Kurtuluş Örgütü yönetimini gözle görülür biçimde desteklemiştir. Nitekim Türkiye, Filistin Yönetimi'nin 2015 yılında Birleşmiş Milletler üyelik statüsünü kazanmasına yardımcı olmuş, o dönemki Türkiye Başbakanı Ahmet Davutoğlu da Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas'la birlikte Filistin bayrağının BM üyesi devletlerin bayraklarının yanında göndere çekilme töreninde hazır bulunmuştur. Öte yandan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ve tüm Türk siyaset sahnesinin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump'ın ABD Büyükelçiliği'ni Kudüs'e taşıma ve Kudüs'ü "İsrail'in Ebedi Başkenti" ilan etme kararı karşısındaki tutumu da son derece tesirli olmuştur. Türkiye bundan önce de işgalci İsrail'in Gazze'ye art arda düzenlediği saldırılar ve şehre uyguladığı ambargo karşısında, özellikle de Mayıs 2010'da içerisinde yardım gönüllüleri ve Gazze'ye ulaştırılmak üzere insani yardımların bulunduğu Mavi Marmara gemisine İsrail deniz kuvvetleri tarafından yapılan saldırıdan sonra, işgal devletiyle ilişkilerini kesmişti.

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve 2002 yılından bu yana iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin güçlü varlığı, Türkiye'de Filistin meselesine yönelik gelişen yaklaşımların bu parti ve liderleriyle ilişkili olduğu düşüncesini

doğurmaktadır. Özellikle de AK Parti'nin iktidar döneminin, Filistin'de sonu gelmez siyasi krizlerin ve savaşların yaşandığı bir zaman dilimine tesadüf etmesi bu düşüncüyü pekiştirmektedir. Zira 2000 yılında el-Aksa intifadasının patlak vermesi ve ardından Filistin Devlet Başkanı Yaser Arafat'ın İsrail tarafından suikasta uğramasından bu yana, Filistin'de bir türlü sükûnet sağlanamamıştır. Bu ise, başta Adalet ve Kalkınma Partisi ve lider kadrosu olmak üzere, Türkiye'de Filistin'in büyük ölçüde desteklenmesi sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte Türkiye'de çeşitli siyasi partileri inceleyenler, Filistin meselesinin bütün Türk partilerinin gündeminde az ya da çok yer ettiğini görecektir. Aynı şekilde Türk halkının her kesiminin de dini, tarihi, kültürel, insani ve siyasi gerekçelerle Filistin meselesiyle ilgili olduğu gözlemlenecektir.

Türkiye'deki siyasi oluşumların Filistin meselesine ve Filistin'deki çeşitli unsurlara yönelik tutumlarını ele alan araştırma ve literatürün son derece sınırlı oluşu, bu oluşumların Filistin meselesiyle ilintili konular karşısındaki yaklaşımının hakikatte ne şekilde olduğunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim bahsi geçen oluşumların direniş, siyasal süreç, Kudüs, yerleşimcilik, ayırım duvarı, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Filistin'deki diğer gruplarla ilişkisi gibi meselelere bakış açısı, ne Türkçe ne de Arapça araştırma ve kitaplarda kolaylıkla bulunabilmektedir. Bu çalışmada Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi (İstanbul), bu boşluğu doldurmaya ve Arap ve Türk kütüphanelerine bu alanda nitelikli ilmi ve akademik bir araştırma sunmaya çalışmaktadır. Çalışmanın hazırlanmasına siyaset ve partiler alanında uzman çok sayıda Türk akademisyen katkıda bulunmuş olup, Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi'nin uzman ekibi iki yıl boyunca çalışmanın gün ışığına kavuşabilmesi için seferber olmuştur.

Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi, siyasi kalkınma ve karar alma alanlarında uzmanlaşan bir kurumdur. Merkez, bölge

halklarında demokrasi değerleri ve itidalin gelişmesi ve siyasi beceri ve olanakların artması için çaba harcamaktadır. Bu sayede, self determinasyon, özgürlük, eşitlik, insan onuru ve yine itidal, çoğulculuk ve hoşgörü kavramlarının anlamının kökleşmesi ilkeleri üzerine kurulu, medeni ve demokratik toplum ve ülkelerin inşası mümkün olacaktır. Böylece şiddet ve aşırılığın imhasına ve ayrıca halkların siyasi ve medeni haklarını elde etmelerine katkıda bulunulacaktır. Tüm bunlara ek olarak Merkez, Filistin meselesine de özel bir ehemmiyet vermektedir.

Dr. Ahmed ATAWNA

Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi Genel Müdürü

www.vision-pd.org

VISION CENTER FOR POLITICAL DEVELOPMENT

Adres: Başak Mh. Hürriyet Blv. Yiğitler Sok.

No:70/32 B Blok - Başakşehir/İstanbul.

Tel/Fax: +90 212 631 01 07

www.vision-pd.org/tr

*Bu çalışma
Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi'nin
katkılarıyla hazırlanmıştır.*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
GİRİŞ.....	XI
İdeoloji, Dış Politika ve Türk Dış Politikası <i>Gökhan Bozbaş</i>	1
Filistin Davasının Dünden Bugüne Sosyo-Politik Gelişimi <i>Sadiq Abu Amir</i>	23
Türkiye'deki Sosyalist Hareketler <i>Bedir Sala</i>	49
Cumhuriyet Halk Partisi <i>Gökhan Bozbaş, Selçuk Aslan</i>	75
Demokratik Sol Parti <i>Mesut Çakan</i>	99
Milliyetçi Hareket Partisi <i>Hikmet Salahaddin Gezici, Yasin Taşpınar</i>	135
Halkların Demokratik Partisi ve Kürt Siyasal Hareketi <i>Âdem Palabıyık</i>	161
Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi <i>Yusuf Sayın</i>	191
Adalet ve Kalkınma Partisi <i>Mustafa Cüneyt Özşahin</i>	227
YAZARLAR HAKKINDA	255

GİRİŞ

Siyasal Partiler tanımları gereği halkın veya kendi üyelerinin istek ve arzularını yansıtan örgütlenmeler olarak kabul edilmektedir. Bu çerçeveden efektif bir parti sistemi güçlü bir demokrasinin de ön şartlarından birisi olarak kabul edilir. Dış politika ise en genel anlamıyla siyasi parti veya partileri oluşturduğu hükümetlerin diğer ülkelere veya uluslararası kuruluşlara karşı geliştirdiği politikaların belirleyicileri olarak tanımlayabiliriz. Bu politikaları ise partilerin ideolojilerinden bağımsız değerlendirmek elbette imkansızdır.

Siyasi partilerin ideolojik görüşleri herkesçe bilinen ve artık kanıksanmış bir durumdur. Ülkemizde özellikle batılılaşma eksekinde birçok çalışmada bu ideolojilerin kitleleri nasıl yönlendirdiği işlenmiştir. Bununla beraber ülkemizin kuruluş felsefesi doğrultusunda ötekileştirdiği Ortadoğu coğrafyasında var olan Filistin meselesi, ortaya çıktığı günden beri sürekli olarak gündemimizi meşgul etmektedir. Kimi partiler burada yaşananları ezilen ve sömürülen halkların verdikleri ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi mücadele olarak değerlendirip sömürüye karşı beraber mücadele çağrısı yapmıştır. Bir diğer grup ise Filistin meselesini bir sorun olarak değil bizzat bir İslami dava ve Müslümanların ortak mücadelesi olarak değerlendirerek konuyu ümmet çizgisine çekmiştir. Bir başka grup ise orada yaşananları tarihin bir cilvesi veya intikamı olarak değerlendirip ettiklerini buluyorlar demektir. Bir diğer grup ise orada yaşananlara uluslararası platformda verilen destek ve kabul yüzünden adeta kıskançlıkla bakmakta ve dünyanın

kendi meselesini görmezden gelirken neden orası için bu kadar mücadele ettiğini sorgulamaktadır.

Filistin meselesinin ideolojik boyutta partiler tarafından nasıl algılandığı konusu tartışılırken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus aslında bu meselenin nasıl adlandırıldığı meselesidir. Zira orada yaşananlar bir sorun olarak isimlendirilmektedir. Buna karşılık bir diğer grup ise kendisini orada yaşananların bir parçası olarak telaki edip yaşananları dava olarak nitelendirmektedir. Bununla beraber akademik çalışmalar bakımından değerlendirildiğinde ise aslında en nötr kavram olarak karşımıza mesele kelimesi çıkmaktadır. Zira sadece bu meselenin isimlendirme biçimi bile aslında ideolojik bir duruşu göstermektedir.

Elinizdeki kitap siyasi partilerin dış politika anlayışlarında ideolojinin yerini anlatan teorik bir çerçeveyi çizdikten sonra Türk dış politikasında ideolojinin yerini anlatacaktır. Akabinde Filistinli bir araştırmacı tarafından Filistin meselesi/davası/sorunu hakkında geçmişten günümüze bu meselenin geçirdiği evrelerin anlatılması ile devam edecektir. Bu konunun Filistinli bir düşünür tarafından izah edilmesi meselenin içeriden nasıl değerlendirildiğinin anlaşılması bakımından özgün bir yaklaşım olacaktır. Bu konunun teorik ve tarihsel çerçevesinin çizilmesinden sonra Türkiye’deki siyasi partilerin ideolojilerine göre Filistin konusuna bakışları analiz edilecektir.

Sonuç olarak kitap bu üç farklı ideolojik örgütlenmenin kendi felsefeleri doğrultusunda Filistin meselesini değerlendirdiklerini açıklamaya çalışmaktadır. Filistin konusunu gündeme getiren bir ideolojik grubun karşısında bulunan diğer ideolojilerin bu konuya nasıl ilgisiz kaldıkları yapılan tarihsel ve güncel tetkikler sonucu gün yüzüne çıkmıştır. Bu kitap insani bir meselede dahi ideolojilerin nasıl da ön plana çıktığını, çözümü tıkadığını ve hatta insanları kutuplaştırdığını gözler önüne sermektedir.

Gökhan Bozbaş

Editör

İdeoloji, Dış Politika ve Türk Dış Politikası

Gökhan Bozbaş

Giriş

Uzmanlar uzun dönemlerden beridir dış politika çerçevesinde karar alıcıların hangi saiklerle hareket ettiklerine dair sorular ile meşgul olmaktadırlar. Araştırmacılar on yıllardır dış politikanın belirlenmesinde karar alıcıların çok ciddi bir şekilde ideolojileri etrafında hareket ettiklerini gösterir çalışmalar yapmışlardır (Bknz: Wittkopf, 1990; Levi, 1970). Bununla beraber ideolojinin dış politika ve uluslararası sistem içerisinde oynadığı rol sistematik olarak analiz edilmemiştir. İdeolojinin uluslararası sistem içerisinde sahip olduğu konum düşünüldüğünde ona sadece araçsal bir önem atfedilmesi ise bir diğer sıkıntılı durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçeveden yazarlar ideolojinin yalnızca meşrulaştırıcı bir rol oynadığını söylemektedirler. Bununla beraber Soğuk savaş dönemi göstermiştir ki ideoloji dış politikada sadece meşrulaştırıcı olmaktan daha fazla bir öneme sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda son dönem araştırmacıların oldukça fazla bir şekilde dış politika tercihlerde ideolojinin rolünü analiz etmeye yönelik bir eğilim göstermesi ile sonuçlanmıştır.

Dış Politika ve İdeoloji

Dış politika, toplumlara kendi sınırları dışında diğer toplumlar ile ilişki kurma imkanı sunmaktadır. Hükümetler toplumların dış politikadaki tercihlerini belirlerken, toplumlar da hükümetlerden uluslararası toplum ile bağlarını güçlendirmelerini ve aynı zaman içerisinde çeşitli çıkarlarını korumasını beklerler. Bu çerçeveden dış politika aslında diğer toplumlar ve devletlerle çıkarların azamiye ve kayıpların asgariye indirmek için karşılıklı yürütülen bir etkileşim sürecidir. Bu etkileşim süreci boyunca birçok farklı iç ve dış faktör dış politikanın belirlenmesinde etkili olmaktadır. Yol gösterici niteliği dolayısı ile ideoloji iç politikada değil, aynı zamanda dış politikada da en önemli belirleyici parametrelerin başında gelmektedir.

İdeoloji kavramı 18. yüzyıl içerisinde ilk defa Fransız düşünür Destutt de Tracy tarafından kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tracy ideolojiyi insan aklının ampirik bir analizi olarak değerlendirmektedir. Bu durum elbette Fransız ihtilali ile birlikte toplumsal bir taban yakalamış ve Avrupa'dan tüm dünyaya yayılmıştır. Geçen uzun zaman içerisinde ideoloji kavramı birçok araştırmaya ve analize konu olmasına rağmen, zamansal ve mekânsal farklılıklar kavrama ve kavramın rolüne yönelik yapılan yorumlarda farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İdeoloji kavramının uluslararası ilişkiler içerisinde ki varlığı ise 19. Yüzyıla kadar geri götürülmektedir. (Bknz: Cassels, 1996).

Bilindiği gibi özellikle 19. yüzyılın sonraları ve 20. yüzyılın başları Karl Dietrich Bracher gibi bazı araştırmacılar tarafından ideolojiler çağı olarak adlandırılmıştır. Birbirinden farklı olan birçok fikri akımın ve franksiyonun eş zamanlı olarak ihdas olduğu bir dönemden sonra, kendisini toplumlarda konso-lide eden ideolojilerin birbirleri ile olan mücadelelerinin hakim olacağı bir zaman dilimi gelmiştir. İdeolojilerin birbiri ile olan

bu mücadeleleri birinci dünya savaşından sonra daha da sertleşmiş ve ideolojiler her geçen gün daha da güçlenerek toplumsal ve siyasal hayatın içerisine girmiştir.

Bununla beraber ideolojinin uluslararası ilişkilerde en dominant karakterini 20. Yüzyıl ortalarında soğuk savaş dönemi ile birlikte aldığı bilinmektedir. Soğuk savaş döneminde özellikle ABD ve Sovyetler arasında yaşanan ideolojik çatışma dünyanın her bölgesinde etkisini göstermiştir. Bu çatışmanın ardından ise tüm ideolojilerin tek bir ideolojiye teslim olması ile ideolojik tartışmaların son bulduğu iddia edilirken (Fukuyama, 1992), ideoloji çatışmaları yerine medeniyetler çatışmasının ortaya çıkacağını iddia edenler olmuştur (Huntington, 1996).

İdeoloji kavramının siyasal ve toplumsal ile olan ilişkisi ise çok daha karmaşıktır. İdeoloji kavramının içeriği ve kapsamı hakkında analiz yapan araştırmacılar, kavramı daha çok siyaset alanı içerisinde değerlendirirken siyasetçiler, siyasal bilinç, siyasal süreç, siyasal eylemler ve siyasal söylemler gibi kavramlarla ilişkilendirmektedirler. Yine siyasal partileri, toplumsal hareketleri ve parlamento üyelerini ise herhangi bir ideolojik tasavvur içerisinde değerlendirmektedirler. Bu durum da elbette ideolojilerin çok fazla siyasal bir yorum içerisinde değerlendirilmesine ve çoğu zaman kendilerinin siyasal ideolojiler olarak isimlendirilmesine sebep olmaktadır.

Birey ile onun sosyal çevresi arasında tüm etkileşimi düzenleyen ideolojilerin kendi takipçileri için dört fonksiyonu gerçekleştirdiği düşünülmektedir (Ball ve Dagger, 2004: 4-6). İdeolojilerin en temel fonksiyonu insanların içinde yaşadığı sosyal, siyasal ve ekonomik şartları anlamlandırması ve yorumlamasıdır. İşsizliğin nedenlerini açıkladığı gibi insanların neden çatıştığını da söylemektedir. Yine neden bazı ülkeler zengin iken diğer bazı ülkeler fakir kalmaktadır. Tüm bu bireylerin ve toplumların içinde bulundukları şartları ideolojiler kendi perspektiflerinden

yorumlayarak açıklamaktadırlar. İkinci olarak ideolojiler toplumsal ilerleme için gerekli olan standartları da belirlemektedirler. Elbette ideolojinin söz konusu işlevini tek başına belirleyici olarak göremeyiz. Belirleyiciliğin yanında toplumları bu ilerleme yolunda kategorileştirmekte ve onları iyi-kötü, uyumlu-uyumsuz şeklinde sınıflandırabilmektedir. İdeolojilerin bu şekilde yol göstericiliği, yöneten ve yönetilen arasında bir değerlendirme kriteri de sunmaktadır.

Bununla birlikte ideolojilerin üstlendiği üçüncü fonksiyon ise onun bireylerin ve kitlelerin toplumsal ve siyasal ortama uyum sağlaması konusunda üstlendiği roldür. Bu bakımdan ideolojiler kendi takipçileri için onların kimliklerini belirleyen bir pusula görevi üstlenmektedir. Bu durum insanlara içinde bulundukları sosyal ortamı sahip oldukları etnik, ulusal veya kültürel kimlikleri çerçevesinde anlama imkanı sunmaktadır. Son olarak bahsedeceğimiz ve belki de bu çalışma açısından önem arz eden durum olarak ideolojiler içinde yaşadıkları sosyal ve siyasal toplumlara bir siyasal program sunmaktadır. İdeolojiler bu çerçeveden mensuplarına sosyal ve siyasal eylemleri gerçekleştirecek ve yürütecek siyasal programlar öngörmektedir. Toplumların herhangi bir düzensizliğe veya belirsizliğe düştüğü zamanlarda, ideolojiler var olan problemleri aşmak ve sosyal ve siyasal şartları daha da geliştirmek adına çözüm önerileri sunmaktadır (Ball ve Dagger, 2004: 4-6).

İçinde yaşadığımız dünyayı tanımlamamıza yarayan birer inanç ve düşünce sistemi olan ideolojiler, uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan ulus devletler içinde de önemli bir anlama sahiptir. Ulus, ulusçuluk ve ulus-devlet kavramlarının kendi evrimsel süreçlerinde değil de üretilmiş birer kavramlar oldukları bilinmektedir. (Erkiş, 2013) Ulus kavramı bir sosyallik ifade ettiği gibi insanları suni olarak ihdas ettirilmiş bir kültürel ve siyasal kimlik etrafında bir arada tutar. Şüphesiz inşa edilmiş olan bu

kimlik anlayışı toplum üzerinde var olan egemenliği de elinde bulundurmaktadır. Bu sebeple günümüzde ulus-devlet kavramının var olması ancak kendi eliyle yarattığı homojen bir ulus ile mümkündür. Bu inşa süreci boyunca ulus devleti de bir arada tutacak olan kimlik anlayışını da ve yine toplumun bireyleri arasında ki homojenliği de sağlayacak olan yegane güç ulusçuluk ideolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır (McNeely, 1995: 6,7).

Günümüzde var olan her bir egemen devlet ulus-devlet olarak nitelendirilmektedir. Bu ulus devletleri kimliksel olarak tanımayan ulusçuluk fikri ise her bir devletten bir diğerine farklılık arz etse de devletlerin sahip olduğu bu ulusçu düşünce anlayışının evrenselliği tartışılmamaktadır. Hatta devletlerin kendi sınırları içerisinde bu düşünce yapısını yerleştirmesi ve yayması doğal bir hak olarak kabul edilmektedir. Ulus devletin bu ulusçuluk anlayışı içerisinde geliştirdiği ideolojinin en temel kavramları sınır, vatan, dil , etnisite, semboller ve ortak kültür olduğu söylenebilir. Bunlarla beraber ulus devletin kendi içerisinde bireylerin ve grupların birbirine eklemlenebilmesi için semboller, sloganlar, merasimler ve mitler üretilecektir (Smith, 2004:).

Kendi ulusunu yaratan ulus devletler içerisinde bir diğer önemli özellik dış politika algısındaki ve temayüllerindeki ideolojik anlayıştır. Ulus devletin ulus üzerinden inşa ettiği ideolojinin ve ulusal çıkarların dış politika yapımında etkili olduğu bilinmektedir (Levi, 1970: 2; Frankel, 1963: 111-147). Bu çerçeveden hemen her ulus doğal olarak dış politikada kendi ulus anlayışı üzerinden ideolojilerini üreterek bu fikirleri çerçevesinde politikalarını yürütmektedirler. Bu ulusçuluk anlayışı neticesinde her bir devlet uluslararası ilişkilerde kendi ulusal çıkarlarını en üst seviyeye taşımaya çalışmaktadır. Bu aslında uluslararası ilişkilerin dahi kar-zarar ilişkisi çerçevesinde değerlendirildiğini göstermektedir.

Uluslararası sistem içerisinde takip edilen bu kar-zarar dengesi aslında ulusal çıkarların takibi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Ulusal çıkar kavramı aslında bir anlamda ulus inşası sürecinde toplumun hafızasına kök salan iyi ve güzel fikirleri ifade etmektedir. Ulusal çıkarı tayin eden, günün koşulları ile sentezleyen ve onu uygulamaya döken politikacılar olmaktadır. Ancak ulusal çıkarın ne olduğu ve ne olması gerektiği konusunda herhangi bir uzlaşma olmadığı gibi toplumda siyasete yön veren her bir siyasi partinin ulusal çıkar tanımlaması ve yorumlaması farklılık arz etmektedir.

Ulus devletlerin iç siyaseti içerisinde belirlenen ulusal çıkarların dış politikada takip edilen bir amaca dönüşmesi ve amaçlaştırılması olağan bir süreç gibi kabul edilmektedir. Toplum içerisinde toplumun dış politikada temsil edilen ulusal çıkarlarını tanımlayan yönetici sınıf onu toplumda var olan tüm ideolojik sınıfların rızasına ve onayına dayanıyormuşçasına rasyonelleştirerek devletin resmi çıkarıymış gibi hukukileştirmektedir (Gönlübol, 1993: 258). Günümüzde devletlerin uluslararası arena içerisinde kendi ulusal çıkarlarını takip ediyor olması uluslararası aktörler arasında genel kabul görmektedir. Bununla beraber ulusal çıkarları kimlerin belirlediği iç siyaset içerisinde ciddi bir tartışma konusudur. Burada özellikle toplumsal yapı içerisinde ulusal özdeşliğin yerine daha lokal, etnik, kabile, dinsel veya mezhepsel bağların kuvvetli olduğu toplumlarda ulusal çıkar kavramının belirlenmesi ve toplumsal tabanda geniş bir kabul düzeyine ulaşması beklenmemektedir.

Elitlerin ideolojileştirmesi ise ulus devletin içeride inşa ettiği ulus ve bu ulusun ideallerinden farklı olmayacaktır. Bir ulus devletin kendi içinde ulusçuluk adına yürüttüğü siyaset ve yine içeride harekete geçirebildiği dahili faktörler sayesinde dış politikadaki uğraş alanını belirleyebilmektedir. Bu duruma göre dış politika iç politik algı ve yorumlamalardan kaynaklanan bir

alan olmaktadır. Bu öğreti içerisinde ise dış politikanın gerekliliklerini iç politikadaki öncelenen alanlar belirlemektedir. Bu gereklilikler ise yine uluslaşma süreci içerisinde ortaya çıkmış olan devletin yüce çıkarları veya bir diğer ifade ile ulusal çıkarlar tarafından şekillendirilmektedir.

Dış politikayı belirleyen ulus, ulus-devlet ve uluslaştırma faktörlerinin yanında önemli olan bir diğer gösterge ise ait olunan veya ait olunmak istenen medeniyet tartışmalarıdır. Bu tartışmalar ulus-devletleri yöneten politik elitlerin, ülkenin kültürel yakınlık hissettiği coğrafyalar üzerinde geçmişte sahip olunan ilişkilerden ilham alınarak inşa ettiği jeopolitik açılımları olarak açıklanabilir. Daha çok ulus-devlet ve milliyetçilik üstü bir bağlama oturtulan medeniyetsel perspektif, farklı ülkeler içerisinde yaşayan toplulukların sahip oldukları ortak kimlikleri üzerinden var olduğu iddia edilen daha geniş jeopolitik tahayyüllere dayandırılmaktadır. Bir ulus-devletin çok daha ötesine karşılık geldiği için apolitik ve kültürel bir içeriği barındırmış gibi görünse de, buradaki ideolojik tutum tahayyül edilen coğrafyanın projeksiyonunu tutan aktörün yine ulus-devletlerin olmasından dolayı tam tersine bir politikliği içerisinde barındırmasıyla ilgilidir. Böylece daha büyük bir aidiyet hissi ve ortak geçmişe sahip olan toplulukların ortak bir gelecek adına belli kolektif amaçlar adına birlikte hareket edebilmesi hedeflenmektedir. Orijininde kültürün olması medeniyetsel yaklaşımların gücünü teşkil etmişken, perde arkasında medeniyetsel ideolojiyi canlandıranların ulus-devletlerin olması ise zayıflığa neden olmuştur. Nitekim uluslar arası sistemde aktör düzeyinde daha hala medeniyetler değil, ulus-devletler konuşulmaktadır. Kültürün dış politikadaki etkisinin azalması ise medeniyetsel yaklaşımları oldukça gündemden düşürmüştür.

Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde İdeolojinin Yeri

Türkiye Cumhuriyeti devleti çok köklü ve tarihi bir derinliğe sahip olan Osmanlı bakiyesi üzerine inşa edilmiş bir ulus devlet olarak küresel siyasette kendisine bir yer açmıştır. Özellikle Osmanlı'nın son asrında devletin kötü gidişatı ve çöküşünü durdurmak ve tekrar eski günlerine dönebilmek adına çok farklı ideolojik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Yıkılmakta olan devlet kurtarılmak istenirken döneminde sosyal ve siyasal ortamına da uygun olarak değişik bir takım ideolojik anlayışlar üzerinden gelecek tahayyülü ortaya çıkmıştır. Bunlar; Osmanlıcılık, Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük fikri akımlarıdır. Tüm bu ideolojiler farklı bir toplumsal ve siyasal iç ve dış politika anlayışları bulunmaktaydı.

Osmanlıcılık ideolojisi çok uluslu ve dinli bir yapıya sahip olan Osmanlı devleti içerisinde dönemin uluslaşma arayışı çerçevesinde ortaya konan ilk çözüm anlayışıdır. Bu çerçevede Osmanlı devleti kendi çok uluslu ve çok dinli yapısını ilk defa Osmanlı ulusu üzerinden dönüştürmeye çalışarak ulus devletini inşa etmek istemiştir. Bu çerçeveden dini, dili ve ırkı ne olursa olsun Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan herkes bir ulus yani Osmanlı olarak tanımlanmış ve bu siyaset içte ve dışta yürütülmeye çalışılmıştır (Akçura: 1991: 19-20; Ayata ve Yücel, 68,69).

Osmanlıcılık fikrinin Osmanlı devletinin çöküşüne bir çözüm olamayacağının anlaşılmasından sonra Osmanlı aydınları arasında ciddi bir şekilde İslam üzerinden yeni bir ideolojik anlayış savunulmaya başlamıştır. İslamcılık fikrini özellikle İslam dünyasında yaşayan tüm Müslümanları kapsayan bir tecdit ve ihya hareketi olarak değerlendirebiliriz. Bu anlayışın amacı Müslümanların olduğu her yerde İslamiyet'i hakim kılmak ve Müslümanları ortak hissiyatlar etrafında kenetlemek olmuştur (Davutoğlu, 2008: 62,63). Bu çerçevede Cemaleddin Afgani İslamcılık fikrinin temellerini atan ilk düşünür olarak ön plana çıkarken bir

diğer taraftan Sultan 2. Abdülhamid ise iç ve dış politikada bu anlayışı uygulamaya koymuştur (Özcan, 1992: 84,54).

İslamcılık fikri Osmanlının son dönemlerinde devleti kurtarma adına takip edilen en uzun soluklu ideolojik anlayış olmuştur. Fakat netice bu anlayışta devletin sınırlarından Müslüman unsurların kopmasına ve koparılmasına engel olamamıştır. Bu kopmaların akabinde Osmanlı'da kendisine bir çıkış arayan Türkçülük akımı aradığı sosyo-politik ortamı yakalamıştır. Bu akım Önce Osmanlı devleti içerisinde daha sonra Türkiye Cumhuriyeti içerisinde karar alıcılar için yeni bir dış politika alanı ortaya çıkarmıştır. Türkçülük ideolojisinin Osmanlı devletinde İttihad ve Terakki ile birlikte iktidara taşınması dış politika da Dış Türkler meselesini de gündemin içine oturtmuştur. Özellikle bir dış politika aracı olarak pan-islamist siyasetin bir sonuç vermemesi ve akabinde gelen iktidar değişikliği ideolojik değişikliği de beraberinde getirmiştir (Bozdağlıoğlu, 2003: 42).

Öncelikle bu üç ideolojik anlayışın tamamının ortak özelliği tamamının batıda ortaya çıkmış ideolojik akımlardan etkilenecek ve esinlenerek inşa edilmiş olmalarıdır. Osmanlının son dönemlerinde ortaya çıkan bu batıcılık ve batılılaşma süreci karar alıcıların ideolojisi ne olursa olsun etkisini hissettirmiştir (Ortaylı, 2006: 18). Özellikle Kırım harbi sonrasında imzalanan antlaşma ile Osmanlı devletinin batıcılık politikası resmiyet kazanmıştır. Bu dönem itibari ile dış politikamızı ideoloji fark etmeksizin yönlendiren bu batıcılık paradigması günümüze kadar dış siyasetimizi yönlendirmiştir. Hatta günümüzde sıkça gündeme gelen eksen kayması tartışmaları dahi bu anlamda batıcılığı merkeze alarak değerlendirmelerini gerçekleştirmektedir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde istikameti arayan bu ideolojik tartışmalar ve çatışmalar elbette Türkiye Cumhuriyeti'nin inşa sürecinde de devam etmiştir. Elbette Osmanlıcılık, İslamcılık ve hatta Osmanlı dönemindeki yorumu ile Türkçülük

anlayışı Türkiye Cumhuriyeti döneminde karar alıcılar tarafından benimsenmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti döneminde takip edilen dış politika anlayışının temel karakteristik anlayışı kesinlikle Osmanlı'nın son dönemlerinin de bir devamı olarak batıcılık olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen dış politika anlayışımızın temelinde Batı dünyasına bir alternatif olmak yerine doğrudan Batı dünyasına eklemlenmek şeklinde olmuştur (Davutoğlu, 2008: 71). Bu dönem dış politikası isimlendirilirken İncalcık 'Radikal Garpcılık' kavramını kullanmıştır (1981: 204).

Türkiye Cumhuriyeti devletinin bir dış politika anlayışı olarak batıcılığı bir ilke olarak benimsemesinin geleneksel anlayışların bir çoğunda köklü değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Öncelikle bu siyaset anlayışının en belirgin ve ilk sapması Türkiye'nin bugünlerde gönül coğrafyası olarak adlandırılan İslam Dünyasından kopması olmuştur. Özellikle Türkiye Cumhuriyetinin ulus inşası süresince savaş dönemlerinde yaşananlar 'Arap İhaneti' isimlendirilmesi ile duygusal bir alana da taşınarak bu kopuş perçinlenmiştir (Çiçek, 2012). Nitekim dünya siyasi tarihi incelendiğinde bugün Avrupa Birliğinin temelleri de ancak ikinci dünya savaşında Almanya-Fransa arasında terk edilen duygusal politikalar sonrası inşa edilebilmiştir. Bu çerçeveden Türkiye'nin gelecekte Ortadoğu'ya yönelik izlenen politikalar bu dönemde temelleri atılan duygusal tavırlar ciddi belirleyici olmuştur.

Daha sonraki araştırmacılar tarafından Kemalizm olarak adlandırılan devletin resmi ideolojisi Türkiye cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren gerek iç politikada gerekse dış politikada temel belirleyici karakter olmuştur. Kemalizm'in Türkiye'ye miras bıraktığı temel bir takım karakteristik özellikler vardır. Bu özellikler yalnızca toplumsal ve siyasal yapımızda değil aynı zamanda dış politikamızda da yönlendirici olmuştur. Bu karakteristik özellikleri dört başlık altında toplamamız mümkündür. Bunlardan

birincisi güçlü merkezi bir devlet anlayışıdır. Bununla birlikte yine Batıcılık, Laiklik ve Milliyetçilik diğer temel karakteristik özellikler olarak ortaya çıkmaktadır (Efegil, 2012: 192). Bu anlayışlar dikkate alınırsa güçlü merkezi otorite ve devlet anlayışı Osmanlı'dan günümüze bir devamlılık olarak değerlendirilebilir ama buna karşılık batıcılık, laiklik ve milliyetçilik anlayışları hem Osmanlı siyasi ve toplumsal kültüründen hem de onun bıraktığı coğrafi gönül coğrafyasından kopuşu temsil etmektedir.

Güçlü bir merkezi otorite dendiği zaman daha çok devletin uzun dönem içerisinde takip edeceği her türlü siyasetin belli bir seçkinli elit tarafından rasyonel bir düzlemde belirlendiği bir anlayışa işaret edildiği anlaşılmaktadır. Bu bakış açısı aslında bir anlamda sosyoloji ve siyaset bilimin temel konularından birisi olan elitist anlayışında bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin ve milletin uzun dönem takip edeceği siyasetler seçkinler tarafından akli olarak belirlenecektir (Holmes, 2015: 62,63). Bu elbette uzun dönem içerisinde devlet ile halk arasında bir yabancılaşmayı ve devletin toplumu yönetimden soyutlaması ile neticelenmektedir.

Elbette rasyonel bir şekilde hazırlanan siyasetler doğal evrim ve gelişim sürecinden ziyade suni bir takım inşa ve yaratım ile belirlenen bir anlayışa dayanmaktadır. Toplumların ve devletlerin doğal süreç içerisinde kazandıkları tecrübelerden bağımsız bir anlayışı tepeden inme politikalar ile topluma dayatmaktadır. Bu çerçeveden bizde benzer bir biçimde, bu güçlü devlet anlayışının iç ve dış düşmanlarını yaratarak bu güçlü devlet anlayışının içeride ve dışarıdaki ötekilerini belirlemiştir. Türkiye açısından değerlendirildiğinde içeride İslamcılar ve Kürtler dışarıda ise Osmanlı bakiyesi toplumlar ötekileştirilmiştir (Karakaş, 2013:). Elbette bu durum toplumsal yapı içerisinde uzun döneme yayılacak ciddi bir travmatik etki bıraktığı gibi halen daha aşabilmiş değiliz. Elbette özellik ulus devlet temelinde güçlü bir merkezi

otorite inşa ediliyor ise bir öteki olmaksızın bu ulus devletin inşası söz konusu olamaz. Burada ki temel soru bu öteki inşa edilirken dışlanan ve kapsanan alanların tarihi ve toplumsal realite ile ne kadar uyduğu veya uyuşmadığıdır.

Cumhuriyet dönemi izlenen siyasete yön veren bir diğer karakteristik özellik ise Batıcılık olmuştur. Cumhuriyet dönemi izlenen batıcılık politikası aslında köken itibari ile yine Osmanlı'nın bir devamı niteliğinde görülebilir ve kabul edilebilir. Buna karşılık Cumhuriyet döneminde takip edilen batıcılık anlayışının ciddi farklılıkları bulunmaktadır. Osmanlı döneminde batılılaşma kendi geçmişini inkar ve kopuş anlamına gelmezken Cumhuriyet dönemi takip edilen batılılaşma anlayışı hem tarihsel anlamda hem de coğrafi anlamda kendi geçmişinden bir kopuş anlamına gelmekteydi. Cumhuriyet döneminde takip edilen bu radikal batıcılık anlayışı ile artık Türkiye Cumhuriyeti devleti ve toplumu kendi köklerinden ve medeniyetinden kopardığı gibi yeni vatandaşları devletin öngördüğü doğrultuda medenileştirmektedir (Dağı, 2005: 23).

Üçüncü etken olan laiklik ilkesi cumhuriyetin gerek iç ve gerekse dış politikada duracağı ve savunacağı ideolojinin ve duruşunun çerçevesini çizmektedir. Yine bununla birlikte Müslüman ülkelerdeki politikalar dikkate alındığında Türkiye bölgede laikleştirme politikaları yürüten tek ülke olmuştur (Oran, 2001: 21). Elbette bunu yapan tek ülke olması ve bunu siyasetine yansıtması ülkenin tekdüze ve çerçevesi çizilmiş bir laiklik politikası olduğu anlamına gelmemektedir. Kısacası ülkemizde laikliğin tanımının yapılmasında ve laikliğin nasıl ve ne olması gerektiği konusunda ortak bir paydada birleşilmesi ve ittifak edilmesi neredeyse imkansızdır. Buna karşılık gerçekten laikliğin ne olduğu belirlenmek isteniyorsa burada aslında bakılması gereken kurucu kadroların laikliği nasıl yorumladığıdır. Atatürk'ün laiklik anlayışında din sosyal, politik, iktisat, sanat

ve eğitim hayatından sahip olduğu belirleyici rolden uzaklaştırılmalıdır (Ozankaya, 1983: 168-69). Nitekim cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen tüm devrimlerde bu anlayışın bir yansıması olduğunu fark edebiliriz.

Laiklik ilkesinin dış politikadaki en önemli yansıması ise müttefiklerimizi belirleme noktasında yaşanmıştır. Özellikle kendilerini veya toplumlarını İslam ile intisap eden ülkelerden cumhuriyetin ilk yılları itibari ile uzak durmuştur. Buradaki temel varsayım İslamiyet'in dönemin çağdaş koşullara uymadığı ve zaten bu sebeple de Osmanlı Devleti yıkılmıştır (Efegil, 2012: 195). Bu varsayımdan hareket ile cumhuriyetin kurucu elitleri laik ulus devlet adına bireysel ve toplumsal olarak yalnızca geçmiş Osmanlı geleneği ile değil İslamı temsil ettiği düşünülen Müslüman doğu toplumları ile de bağı ve ilişkiyi kesmeyi hedeflemişlerdir (Bozdağlıoğlu, 2003: 5).

Dış politikamızda yönlendirici olan bir diğer karakteristik özellik ise cumhuriyetimizin milliyetçilik anlayışı olmuştur. Cumhuriyetin milliyetçilik anlayışının da net bir tanımını yapmak çok zor görülmek ile birlikte çıkış noktasının ulus devlet anlayışına paralel olarak toprak üzerinden olmuştur. Bununla birlikte ilerleyen dönemlerde Lozan görüşmelerinde de zikredildiği üzere Türk milleti kavramı ülke sınırları içerisinde yaşayan tüm Müslümanlar olarak tanımlanmıştır. Din üzerinden ironik olarak yapılan bu tespit ülke içerisinde yaşayan tüm Müslümanları Türk olarak tanımladığı gibi Türkiye vatandaşı olmalarına rağmen Müslüman olmayan tüm diğer unsurları millet tanımlamasının dışında bırakmıştır.

Burada önemli olan nokta ise Türk Milletinin tarihi ile olan intisabının hangi temeller üzerinden inşa edileceği sorusu olmuştur. Zira bu milliyetçilik anlayışı Türklüğü ne İslami nede tarihsel kökleri ile tanımlamaktadır. Aksine Türklüğü Avrupa medeniyetinin bir parçası olarak değerlendiren bu anlayış Batılı

değerleri topluma benimsetmek adına politikalar takip etmişlerdir. Batı medeniyetinin bir parçası olarak değerlendirilen Anadolu medeniyetinin değerleri Sümerbank, Etibank ve Hitit güneşi gibi kurum ve semboller toplum içerisinde inşa edilmiştir.

Bu sınıflandırmaya paralel olarak bir diğer sınıflandırma Basın Oran tarafından yapılmıştır. Oran Türk dış politikasının iki temel karakteristik özellik yansıttığını söylemektedir. Bunlardan birincisi var olan durumu bozmama anlamındaki statükoculuk ve diğeri de akılcılık ve kapitalist Batı felsefesi temelindeki batıcılıktır (:46-49). Burada aslında özünde aynı ama isimlendirilmede farklı iki sınıflandırma anlayışından bahsediyoruz. Öncelikle temel vurgu Batıcılık üzerine olduğu gibi aslında bir diğer vurgu Osmanlı sonrasında yeni idealler adına kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyetinin mevcut konumu üzerinden statükonun korunması olarak değerlendirilebilir.

Türkiye Cumhuriyetinin dış politikada ortaya koymuş olduğu bu karakteristik özelliklerinin yanında geride bıraktığımız son bir asırlık süre içerisinde bir takım meydan okumalarda ortaya çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin uluslaşma süreci içerisinde ötekileştirdiği İslamcılar, Kürtler ve Atatürk milliyetçiliğini dışında bir Türkçü dış politika tahayyülü bulunun Türkçü meydan okumalardan bahsedebiliriz. Bununla birlikte Cumhuriyetin kurulması ve ulus devletin inşa sürecinde doğrudan siyasal olarak bir meydan okumadan söz edemeyiz. Siyasal düzlemde meydan okumalar ilk olarak elbette çok partili hayata geçtikten sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Çok partili hayat öncesinde ortaya çıkan hareketler genel olarak isyan niteliğinde olmuş veya bu şekilde isimlendirilmiştir.

2002 yılı AK Parti iktidarına kadar Türkiye’de söylem bazında temel bir takım dış politik meydan okumalar bulunmasına karşın, pratikte devlet siyasetinde bunların birçoğu karşılığını bulamamıştır. Eylemsel bazda ilk dış politik denemeler

ikinci dünya savaşı sırasında ve hemen sonrasında Türki cumhuriyetlere yönelik hassasiyetlerin varlığından bahsedebiliriz. Burada özellikle MHP'nin kurucu lideri Alparslan Türkeş'in ikinci dünya savaşı sırasında başını çektiği pan-Türkist (Turancı) aksiyonların önemi büyüktür. Devletin temel dış politikadaki karakteristik özellikleri doğrultusunda Osmanlının son dönemlerinde yükselen Türkçü anlayış ve Turancılık Cumhuriyet ile birlikte siyasetten tasfiye edilmiştir. Hatta en önemli merkezlerinden birisi olan Türk ocakları halk evlerine çevrilerek rejimin propaganda merkezi haline çevrilmiştir.

İkinci Dünya savaşı sırasında Orta Asya Türklerinin yaşadıkları sıkıntılar üzerinden Türkiye'de özellikle Hüseyin Nihal Atsız etrafından toplanan belli birtakım grup içerisinde Türkçü hassasiyetler oluşmuştur. Bu hassasiyetler özellikle Gök-Börü, Ergenekon, Orhun gibi bazı dergiler Türk Birliği, Turan ve Kızıl Elma gibi değerler etrafında işlenerek toplumda taban aramıştır. Rejim tarafından takip edilen fakat pragmatik bir şekilde belli bir dönem faaliyetlerine göz yumulan bu hareketler Sovyetlerin ikinci dünya savaşından galip çıkacağı anlaşılmaya başlanmıştır (Özdoğan, 2001: 485).

Turancı ve Pan-Türkist anlayış aslında İkinci Dünya savaşında Almanların yanında savaşa girmenin Türk birliğinin ihdas edilmesi açısından ele geçmez bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Bu çerçeveden yukarıda bahsettiğimiz ve bahsetmediğimiz birçok Turancı dergide Almanlar lehine ve Sovyetler ve komünizm aleyhine yayınlar yapılmıştır. Hatta bazı resmi çevrelerce Almanların yanında savaşa girmenin karşılığında Azerbaycan ile Türkiye'nin bir federasyon, diğer Orta Asya ülkeleri ile de bir konfederasyonun kurulabileceği zikredilmiştir (Özdağ, 2008: 175). Elbette ikinci dünya savaşı Sovyetler lehine dönmesi ve Türkiye'nin Sovyetlerden ciddi güvenlik tehditleri alması içeride Turancı kadrolara karşı bir kıyımın başlamasına sebep olmuştur.

Tarihe 3 Mayıs 1944 Irkçılık-Turancılık yargılamaları olarak geçen bu kıyım hareketi sonrasında yalnızca Türk dış politikasından değil bürokrasinin zihninden de uzun yıllar boyunca Turancılık silinmiştir.

Türk birliği üzerinden kendisine bir hareket alanı açan ilk dönem Türkçü akım ideolojik olarak ise Arap ihanetini ve İslam'ı ciddi bir şekilde ötekileştirmiştir. Cumhuriyetin inşa ettiği seküler Türk kimliği ve ötekileştirilen Araplar Türkçü fraksiyon tarafından da aynen benimsenmiştir. Cumhuriyet döneminde edebiyat ve tarih kitaplarında çizilen olumsuz Arap imajı yine bu yeni oluşturulan kimlik anlayışını etkilemiştir. Bu anlamda Türkçü fraksiyon içerisinde Araplar; Türk idaresinin kıymetini bilememek, Arap ihaneti ve arkadan vurma gibi kavramları kendi kimlikel inşasında sıkça kullanmıştır.

Turan ve Türk birliği üzerinden toplum içerisinde bir Kızıl Elma olarak yaşayan düşünce ve fikirler Sovyetlerin çökmesinde sonra farklı bir düzlemde tekrar hayata geçtiğini söyleyebiliriz. Özellikle Soğuk Savaş yıllarında batıcılık ve statükoculuk üzerinden yürütülen dış politika anlayışımızda tek kutuplu dönem itibarı ile belli bir takım alternatifler denge unsuru olarak sürekli gündeme gelmiştir. Bunlardan ilk yine tarihi köklerinin de varlığı düşünüldüğünde Orta Asya Türki cumhuriyetler ile olası bir birliktelik veya ortaklık temelinde oluşabilecek bir yapı olmuştur. Fakat Türkiye'nin bölgeye yaklaşımı bölge ülkeleri tarafından siyasi nüfuz girişimi olarak algılanmış ve bu algı yüzünden de alternatif bir dış politika açılımı olmaktan uzak kalmıştır.

Türk dış politikasının resmi anlayışına alternatif diğer bir söylem ve uygulama Muhafazakar-İslamcı kanattan gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren iç politikada ötekileştirilen bu fraksiyon, resmi ideolojinin belli bir takım konulara cevap verememesinden mütevellit özellikle 1960 yıllar itibarı ile dine dayanan alternatif söylemlerini Milli Görüş Hareketi ile siyasi

platforma taşımaya başlamıştır. İslamcı söylemin dış politika-daki çıkış noktası ise 1957 yılında başvurulmuş Avrupa Ekonomik Topluluğu karşıtlığı ve Kudüs'te Mescid-i Aksa'nın yakılmasına verilen tepki olmuştur. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti-nin batıcı dış politika siyasetine karşı uzun yıllar sonra ilk defa İslam Birliği ve İslam ülkeleri işbirliği siyasi söylemlere girmiştir. Bu politik anlayışın mimarı, savunucusu ve yürütücüsü ise Necmettin Erbakan olmuştur (Çalış, 2005: 895-96).

Türk siyasi hayatı içerisinde 1970'li ve 80'li yıllar özellikle Milli Görüş Hareketi özelinde İslam, tarih ve kültür vurgusu ile Batı karşıtı bir siyasetin gündeme taşındığı bir dönem olmuştur. Özellikle ABD'nin Afganistan işgali ve Filistin gibi İslam coğrafyasında yaşanan müdahaleler Türkiye'nin gündemine yine Milli Görüş kadroları tarafından taşınmıştır. Avrupa yerine İslam Ortak Pazarı vurgusu yapılırken Avrupa Hristiyan birliği olarak değerlendirilerek yine Avrupa Birliğine güden süreç din eksenli bir okumaya tabi tutulmuştur (Bozdağlıoğlu, 2012: 74).

Soğuk savaş sonrası dönemde ise çöken iki kutuplu yapı içerisinde Türkiye'de olduğu gibi birçok bölge ülkesinde alternatif söylemler iç politika içerisinde temsil imkanı yakalar olmuştur. Cezayir, Endonezya ve Türkiye'de 1990'lı yıllar İslamcılarının iktidara geldikleri veya ortak oldukları dönem olarak ön plana çıkmıştır. Türkiye'de özellikle yerel yönetimlerde İslamcılarının kazandıkları başarılar 1995 genel seçimlerine taşınmış ve Milli Görüş Hareketi içerisinde çıkan Refah Partisi birinci parti olarak meclise girmiştir. Başbakan olduktan sonra ilk yurtdışı gezilerini İran, Malezya, Singapur, Pakistan ve Endonezya gibi Müslüman ülkelere yapan Necmettin Erbakan dış politikada Batıcı hegemonyayı kıracağına sinyallerini vermiştir (Özdemir, 2002: 178).

Post-Modern bir darbe ile iktidardan uzaklaştırılan Refah Partisi sonrasında parti içerisinde çıkan 'modernist-muhafazakar' kanat tarafından kurulan AK Parti 2002 yılından günümüze

kadar iktidarda bulunmaktadır. AK Partinin doğrudan iktidar olarak dış politikaları değerlendirildiğinde Batıcı karakter doğrudan terk edilmeden yeni alternatifleri değerlendirme olarak görebiliriz. Zira AK Parti döneminde AB reform paketleri tamamlanırken yine Filistin ve diğer Müslüman bölge ülkeleri ile olan ilişkiler dostane bir çerçeveden yeniden inşa edilmiştir. Suriye iç savaşından sonra ise Türkiye doğrudan göçmenlere karşı açık-kapı politikası izleyerek ve savaşa Fırat kalkını operasyonunda olduğu gibi doğrudan müdahil olarak geçmiş dönem dış politika anlayışından farklılaşmıştır.

Ulus devletin inşası Batı dünyasından bazı ülkelere karşı yapılan belli bir takım savaşlar sonucu şekillenmiştir. Bu durum Türkiye’de özellikle o dönemde Batıya karşı savaşan ve Rusya’da gerçekleştirilen sosyalist devrim sonrasında kurulan Sovyetler ile bir yakınlaşmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bununla beraber yeni kurulan cumhuriyet ideolojik olarak Batı rasyonalizmine ve medeniyetine dayanması ülkeyi yönetsel olarak Sol ideolojiden uzaklaştırsa da aydınlar ve bazı bürokratlar içerisinde ulus devletin batıcı karakterine karşı sol ideoloji alternatif bir söylem olarak yaşamıştır. Sol ideolojilerin siyasal yapı içerisinde alternatif bir söyleme dönüşmesi yine İslamcı söyleme paralel olarak ciddi bir şekilde 1960’lı yıllarda ortaya çıkmıştır.

Sol ideolojinin temel düsturu içerisinde Anti-Amerikancı ve anti kapitalist bir söylem yatmaktadır. Özellikle tartışmalı bir mektup olan Johnson mektubu sonrasında Türkiye cumhuriyetinin takip ettiği alternatifsiz dış politika anlayışı bir tabu olmaktan çıkarak özellikle sol çevrelerce tartışmaya açılmıştır. Sol ideolojiye sahip çevrelerce özellikle aranan ve beklenen antiemperyalist çevrelerin ve fraksiyonların bir araya gelerek sosyalizm hedefiyle entegre olmasıdır. Soğuk savaş dönemi sol ideoloji mensupları açısından dönemin Sovyetler birliği emperyalist bir ülke olarak kabul edilmemektedir. Bu sebeple Türkiye’de

dış politikada Sovyetlere ve diğer sosyalist devletlere yakınlaşarak ancak barışçıl ve bağımsız bir dış politika geliştirebilecektir (Ürün Yay, 1976: 70).

Türk ulus devleti inşa edilirken ötekileştirilen bir diğer unsur olarak karşımıza Kürtler çıkmaktadır. Türkiye'deki Kürtlerin ulusal dış politikasına bir meydan okuma geliştirdiğini söyleyemeyiz. Bunda en önemli sebep olarak Kürt siyasal hareketinin siyasete girme konusunda 1990'lı yıllara kadar herhangi bir bağımsız parti kurmamasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu döneme kadar Kürt siyasal hareketi Türk solu içerisinde kendisine ifade alanı yaratmış ve bu dönemde de dış politikayı sol ideoloji çerçevesinden bir okumaya geliştirmiştir. 1990'lı yıllar ile birlikte kendi siyasal hareketini kuran Kürt hareketi bu dönem sonrasında geliştirdiği dış politika refleksinde doğal olarak Kürt merkezli bir okuma geliştirmiştir. İç siyasette Kürt halkının haklarını arama ve savunma konusunda geliştirdikleri refleksi dış politikaya da taşıyarak gerek kendilerinin gerçekleştirdikleri yurt dışı gezilerinde gerekse yurt dışından bölgeyi ziyarete gelen yabancı temsilcilerine Kürtleri anlatarak bir farkındalık yaratma amacı gütmüşlerdir.

Bu anlamda ulusal bir anlayış geliştirmekten uzak kalan Kürt siyasi hareketi daha bölgesel ve mahallî bir anlayışa dayanan dış politika anlayışı ile doğrudan bir alternatif bir dış politika anlayışı geliştirmekten uzak kalmıştır. Kendi dış politika algıları ve uygulamaları bölgesel anlamda Kürt hareketinin ajandasına destek sağlamak ve destek aramaktan öteye gidememiştir. Bu anlamda Türk Ulus devletinin kuruluşunda ötekileştirilen İslamcılar ve sol hareket devlet içerisinde meşru sisteme doğrudan entegre olarak ulusal düzeyde bir alternatif arayışına girmişken Kürt siyasal hareketi içerisinde bu anlamda bir eksiklik ortaya çıkmıştır. Devlete entegre olarak İslamcı gruplar ve sol hareket içerisinde kendilerini konumlandırarak Ulus Devletin dış

politikasına karşı söylem geliştiren bir fraksiyon bulunmaktadır. Bununla beraber Kürt siyasi hareketi bağımsız bir harekete dönüşmesinden sonra Türk Ulus devletini ontolojik olarak sorgulayarak daha bölgesel bir ajanda takip eden bir fraksiyonda bulunmaktadır.

Sonuç

Dış politika ve ideoloji arasındaki ilişki çerçevesinde düşünüldüğünde bu ilişkinin çok boyutlu bir mesele olduğu hemen dikkati çekmektedir. İdeolojiler devletler açısından değerlendirildiğinde uzun dönem istikameti tespit etmektedir. Yine uluslararası sistem içerisinde devletlerin takınacakları pozisyonlar da tek başına ideolojiler etrafından şekillendirilmese de ideolojilerin etkisinin büyük olduğu bir gerçektir. Bununla beraber ulusal çıkarlar etrafından şekillenen dış politika temayüllerinde ideoloji ciddi bir meşrulaştırıcı bir araç olarak değerlendirilebilir. Uluslararası sistem içerisinde yaşanan herhangi bir olay karşısında dış politika karar alıcıların nasıl bir tavır takınacağına ve takındıkları tavrın doğru olup olmadığına yine ideoloji karar vermektedir.

Türk dış politikası çerçevesinden değerlendirildiğinde temel ideolojik anlayışımızın Batı medeniyetinin domine ettiği sistem içerisinde bağımsız bir şekilde var olma mücadelesi olarak değerlendirilebiliriz. Türkiye Cumhuriyeti devletinin Kemalist ideoloji etrafında şekillendirdiği bu dış politika tercihi cumhuriyet tarihi boyunca belli bir takım meydan okumalar ile karşı karşıya kalmıştır. Kendisini Batı dünyası içerisinde tanımlayan resmi ideolojinin yanında yine kendisini soydaşları ile beraber tahayyül eden alternatif söylem bulunmaktadır. Buna karşılık uygulama açısından baktığımızda yalnızca resmi ideolojiye en büyük meydan okuma değil aynı zamanda Batı dünyasının inşa ettiği sisteme de alternatif bir oluşumu ve meydan okumayı öngören

İslamcı anlayış bulunmaktadır. Son olarak ise Türkiye'yi Batı emperyalizmi içerisinde görmek istemeyen ve özellikle soğuk savaş döneminde ciddi etkin olan bir sol alternatif söylemden bahsedebiliriz.

Kaynakça

- Akçura, Y. (1991). *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Ball, Terence, and Richard Dagger. 2004. *Political Ideologies and the Democratic Ideal*. Pearson Longman
- Baskın Oran, "TDP"yi Etkileyen Temel Ögeler", Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C. I, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001,
- Bozdağlıoğlu, Y. (2003). *Turkish foreign policy and Turkish identity: a constructivist approach*. London: Routledge.
- Çiçek, M. T. (2012). Erken Cumhuriyet Dönemi Ders Kitapları Çerçevesinde Türk Ulus Kimliği İnşası ve "Arap İhaneti". *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (32), 169-188
- Dağı, İ. D. (2005). "Transformation of Islamic Political Identity in Turkey: Rethinking the West and Westernization", *Turkish Studies*, Cilt 6, Sayı 1
- Davutoğlu, A., (2008), *Stratejik Derinlik*, İstanbul: Küre yayınları
- Holmes, J. E. (2015). *The mood/interest theory of American foreign policy*. Kentucky: University Press of Kentucky.
- Karakaş, M. (2013). Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2).
- Levi, W. (1970). Ideology, interests, and foreign policy. *International Studies Quarterly*, 14(1), 1-31.
- McNeely, C. L. (1995). *Constructing the nation-state: International organization and prescriptive action*, Greenwood Publishing Group.
- Ortaylı, İ. (2006). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Alkım Yayınevi
- Özcan, A. (1992). *Pan-İslamizm, Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere*, İstanbul: TDV Arş. Merkezi
- Özdemir, H.(2015). "28 Şubat Süreci Arifesinde ve Ertesinde İki Milli Görüş Partisi: Refah Partisi - Fazilet Partisi (Karşılaştırmalı Bir Analiz)", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2015, c.20/2
- Ürün yay, (1976). *Komünist ve İşçi Partilerinin Dört Toplantısı*, çev. Savaş Erdoğan, İstanbul: ürün yayınları (Kitabın yazarı belli değil)
- Wittkopf, Eugene R. 1990. *Faces of Internationalism: Public Opinion and Foreign Policy*. Durham, NC: Duke University Press
- Erkış, İ. U. (2013). *Ulus-Devletin Tarihsel Gelişimi Üzerine, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (26), 54

Filistin Davasının Düünden Bugüne Sosyo-Politik Gelişimi

Sadiq Abu Amir

Bugün Filistin topraklarında yaklaşık 60 yıldır yaşanan olaylar, siyasi, akademik, sosyolojik ve hatta medyatik çevrelerin konuştuğu bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. Her bir ülkenin kendi tarihi arka planına göre bir duruş sergilemesine karşılık konu cari siyasetten bağımsız işlenememiştir. Konunun ele alınırken yazarların ve araştırmacıların seçtikleri kavramlar dahi meselenin ne kadar çetrefilli bir konu olduğunu göstermektedir. Belli bir takım araştırmacılar Filistin'de yaşananları Filistin sorunu olarak değerlendirirken bir diğer grup olayları dava olarak değerlendirmektedir. Filistin'de son bir asırdır yaşananlar bizim davamız iken diğer toplumlar için baş ağrıtıcı bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Bu kavramsallaştırmalar dahi aslında sadece sahada yaşayanları açısından değil araştırmacılar ve yazarlar arasında da bir çatışma olduğunu göstermektedir.

Bir ulusun var olma ve hakkı olana sahip çıkma mücadelesi olarak değerlendirdiğimiz Filistin davası ve ulusal hareketi dünyadaki diğer birçok siyasi fikirleri etkileyecek siyasi, ekonomik ve fikrîsel gelişmelere tanık olmuştur. Bu durum ise zaman zaman siyasi gündemin gelişmesine ve siyasi gündemde değişiklikler yaşanmasına sebep olmuştur. Yine uluslararası konjonktürde

ortaya çıkan gelişmeler ve değişimlerde yine Filistin davasındaki gelişim ve değişimlere yansımıştır.

Türk Siyasi partilerinin Filistin davasına bakışını ve ele alış tarzını işleyen bu kitap çerçevesinde bu bölümde Filistin meselesinin dünden bugüne nasıl bir seyir izlediği izah edilecektir. Türkiye sahip olduğu tarihi geçmişi itibari ile aslında konunun doğrudan taraflarından bir tanesidir. Bununla beraber konu Türk akademi dünyasından hak ettiği yeri bulamamıştır. Bunda Ortadoğu dünyasının yaşamış olduğu modernleşme sürecinin ve bu sürecin getirmiş olduğu fikirsel dönüşüm etkili olmuştur. Bununla beraber 21. Yüzyıl ile beraber Türk siyaseti ve toplumu tekrar bölgede aktif bir duruş izlemeye başlamıştır. Buna karşılık bir asırdır yaşanmış olan zihni kopuş belli bir takım olayları anlamlandırma Türk halkında olduğu gibi entelijansiyasında da zorlukları beraberinde getirmektedir. Özellikle Filistin’de yaşananları batılı kaynakların gözünden değerlendirmek konunun içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir.

Tüm bu birikim ışığında bu bölüm okuyucuya Filistin davasının dünden bugüne gelişimini Filistinli bir araştırmacının yani içeriden birisinin gözüyle açıklamayı amaçlamaktadır. Bu bölüm kitabın diğer kısımlarındaki işlenecek bilgilerin okuyucunun zihninde netleştirmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu çerçeveden bu bölümde ilk olarak Filistin ulusal hareketinin ortaya çıkış koşullarından bahsedilecektir. Bu ulusal hareketin 1948 öncesi ve sonrası durumu izah edildikten sonra bu hareket içerisinde sivrilen El-Fetih ve Hamas gibi iki fraksiyon analiz edilecektir. Bu analizlerin ardından son dönemlerdeki Oslo Barış görüşmeleri gibi gerçekleştirilen bir takım çözüm arayışlarından bahsedilecektir. Son olarak ise bugüne kadar yaşananların ışığında bu hareketin neden başarısız olduğunu sebeplen- dirilecektir.

Filistin Ulusal Hareketinin Ortaya Çıkışı

18.yy'ın sonlarıyla birlikte Yahudileri Filistin'e zorunlu olarak götürme ve İngiltere'nin himayesinde Filistin'de bir yerleşim yeri kurmayı ön gören Siyonist düşüncenin İngiltere'de yayılmaya başlamıştır (es-Semmâk, 2000:47). Yahudi inancına göre de kutsal olarak kabul edilen Filistin topraklarına ilgi daha yoğun bir şekilde uluslararası siyaset içerisinde hissedilir bir hale gelmiştir. İngiltere'nin de bölgede etkisini yoğunlaştırması, Mısır'ı işgal etmesi ve Filistin'inde üzerinde bulunduğu Doğu Akdeniz'in kendi ticaret yolları için sahip olduğu önem Filistin'e olan ilgiyi arttırmıştır (el-Mesîrî, 1982: 105). Yaşanan bu değişimlerin ışığında Dünya Siyonist Teşkilatı'nın başkanı seçilen ve Siyonizm'in bayrağını, milli marşını belirleyen, politik Siyonizm'in kurucusu Theodor Herzl 1897'de İsviçre'nin "Basel" şehrinde Siyonist teşkilatın ilk kongresi düzenlenmiştir (Muhammed, 2011: 12; Cohn-Sherbok, 2003: 278).

Bu kongrede ortaya çıkan temel anlayışa göre dünya üzerinde dağınık olan Yahudiler İngiliz himayesinde Filistin topraklarına getirilerek yerleştirilmeleri amaçlanmıştır (Hewitt, 2007:94). Bu projenin uygulanmasına yönelik ilk olarak, 2 Kasım 1917'de Balfour Deklarasyonu yayımlanmış ve bu deklarasyon gereğince Filistin'de Yahudiler için milli bir vatan kurulmasına karar verilmiştir (Tamir, 1995:56). 1917 ve 1918 yıllarında Filistin topraklarını işgal eden İngiltere, böylece Filistin için düzenlenen Yahudileştirme projesini fiilen başlatmıştır. Ardından 24 Temmuz 1922'de Milletler Cemiyeti'nden, İngiltere'nin Filistin'i mandası altına alması için karar çıkarılmasıyla İngiltere kendisi için uluslararası meşru bir zemin kazanmıştır. Bu manda belgesiyle Balfour Deklarasyonu garanti altına alınmıştır. 1920 Haziranının sonuna kadar Filistin'i askeri yönetime bırakan İngiltere, sonra ilk Yüksek Komiser olan Yahudi Sir Herbert Samuel'in idaresi altında sivil yönetime devretmiştir (1920-1925)

(Sâlih, 2012: 46).

Yahudi ve İngilizler açısından bu şekilde bir özel duruma sahip olan Filistin, 1908’de II Meşruiyetin ilanından sonra oluşan birçok Arap parti ve cemiyetin faaliyetlerinin başladığı ve bunların reformist milliyetçi görüşlerinin yayıldığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, Filistinlilerin milliyetçilik anlayışı daha çok dış göç ve Yahudi yerleşimlerinin yok etmekle tehdit ettiği topraklarına ve vatanlarına bağlılık yönünde gözlemlenmiştir. İngiliz manda hükümeti ve kurumlarının Yahudilerin Filistin’e göç etmesine yardım etmesi ve göç eden Yahudilerinin sayılarının artması, bazı Filistinli liderlerin siyasi faaliyetlerini bu çerçeveden yürütmesine neden olmuştur. Bu dönemde ön plana çıkan siyasi faaliyetler temel olarak Balfour Deklarasyonunun iptal edilmesi, Filistin topraklarının Yahudilere satışının durdurulması gibi talepler etrafında şekillenmiştir (Sâlih, 2012: 44).

1919 yıllarının başlarında ilk kongrelerini düzenleyen Filistinliler (Filistin Arap Kongresi 27/1-10/2/1919), Filistin Ulusal Hareketini (el-Hareketü’l Vataniyyeti’l Filistiniyye) kurdular. 1928 yılına kadar bu minvalde toplam 7 kongre daha düzenlenmiştir. Ulusal hareketin liderliğinde öne çıkan isim Filistin Kongresi yürütme kurulu başkanı Musa Kazım el- Hüseyini olmuş (Hunedi, 2001: 118) ve kendisi Mart 1934 yılında vefat edene kadar bu görevini sürdürmüştür. Musa Kazım el- Hüseyini vefatından sonra Hacı Emin el- Hüseyini¹ 1948 yılında İngiltere’nin sömürgesinin sona ermesine kadar Filistin ulusal hareketinin liderliğini yürütmüştür (Sâlih, 2012: 44).

Filistin Ulusal Hareketi 1918-1929 yılları arasında İngiltere’ye heyetler göndermek, konu ile alakalı kongreler düzenlemek, İngiltere’yi Balfour Deklarasyonundan vazgeçmesi için ikna

1 Hacı Emin el- Hüseyini: 1921 yılında Kudüs müftüsü olmuştur. Yüksek Müslüman Şurası’nın (1922 yılında) kurulduğu günden bu yana Şura’nın başkanı oldu. (Bknz: Sâlih, 2012: 45)

etmeye çalışmak gibi diplomatik faaliyetlerde bulunmak gibi faaliyetlere ağırlık vermiştir. Bu dönem Filistinlilerin eylemlerini Siyonist projeye karşı barışçıl bir direniş olarak değerlendirebiliriz. Filistin Ulusal Hareketi'n böyle bir şekil almasının nedenlerinin başında; İngilizlerin Şerif Hüseyin ile ittifak kurması, Siyonist projenin herhangi bir pratik sonuç doğurmamış olması ve yönetimin İngiltere ile yüzleşmek için yeterli kararlılık ve tecrübeye sahip olmaması şeklinde sıralanabilir (Sâlih, 2012: 45).

Burada vurgulanması gereken önemli olaylardan birisi Filistin Ulusal Hareketi bugünkü Filistin topraklarının gaspı ve gaspa yönelik bir direniş olarak değerlendirilirken ortaya çıktığı dönem itibari ile sınırları çizilmiş bir Filistin devleti veya bölgesinden bahsedemiyoruz. Bu sebeple Osmanlı döneminde Şam vilayeti içerisinde kalan bu bölgenin müstakil bir devlet veya ulusal kimlik inşası yaşanan bir takım gelişmeler sonrasında mümkün olmuştur. Bu sebeple bölgede geçtiğimiz yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan belli bir takım gelişmelerin Filistin ulusal kimliğinin inşası üzerinde güçlü etkiler bıraktığını söyleyebiliriz. Bu olayların en önemlileri arasında;

- San Remo Konferansı, Suriye'de Arap yönetiminin çöküşü ve Fransız kuvvetlerinin Şam'ı işgali (24.10.1920)
- 1920 yılındaki Büyük Irak ayaklanmasının başarısız olması olarak değerlendirilebilir.

San-Remo konferansı Şam vilayetinin İngiltere ve Fransa arasında paylaşımını resmiyete dökmesi ve Balfour deklarasyonun tekrar onaylanması açısından önem arz etmektedir. Bu antlaşmaya göre Suriye ve Lübnan Fransız mandasına bırakılırken Filistin ve Irak ise İngiliz mandasına devredilmiştir. Bu taksim Şam vilayetinin bütünlüğünü bozduğu gibi bölgeler arası etkileşimi de kırmıştır (Zilkha, 1992: 11). Yine bu paylaşımdan rahatsızlık duyarak 1920 yılında İngiliz Mandasına karşı ayaklanan Irak

Halkının başarısızlığı Filistin mücadelesinin geleceği konusunda etkili olmuştur. Zira bu hareket başarılı olsaydı bölgede domino etkisi yapma olasılığı yüksek olacaktı. Buna karşılık oradaki başarısızlık bölgede manda yönetimi altına alınan diğer Arap halklarında negatif etkisi olmuştur .

Bu taksimatla ve ayaklanmaların akabinde 1920 yılında Hayfa Kongresi gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede ilk kez Filistin'in Suriye'nin bir parçası olmadığı, Suriye ile birleşmemenin talep edildiği ve yine ilk kez Filistin'de ulusal bir hükümet kurulması gerektiği dile getirilmiştir. Bu sebeple, özel hedefleri olan ama milli köklerinde kopmamış bir yapı olarak değerlendirilen bu kongre, kimlik ve Filistin Ulusal Hareketi için eyleme dönük bir hareket noktası olarak kabul edilebilir (Bknz: Seikaly, 2001).

Bu dönemde yürütülen diplomatik nitelikli sosyal ve siyasal eylemlerin yanı sıra Filistin halkı silahlı ve silahsız bir takım toplumsal hareketler düzenlemişlerdir. Halkın Siyonist proje ve Yahudi göçüne karşı öfkesini dile getirdiği üç ayaklanmadan bahsedebiliriz (Abdelal, 2016: 30).

- **1920 Nebi Musa ayaklanması:** Kudüs'te Arapların, hem Yahudilerle hem de polislerle girdiği ilk kanlı çatışmadır. Bu ayaklanmanın ardından Palin Komisyonu gönderildi. (Mehânî, 2010: 127)
- **1921 Jaffa ayaklanması:** Bu ayaklanmanın ardından, komisyon başkanının adıyla bilinen Haycraft komisyonu kuruldu.
- **1929 Burak ayaklanması:** (Bknz: Hamûda, 2011): Filistin Ulusal Hareketi tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu ayaklanmadan sonra silahlı çatışmayı benimseyen gruplar kuruldu. Al- Kaf al- Akhdar adıyla bilinen ilk Filistinli savaşı grup bunlardan biriydi.² İngiltere'nin olaya

2 Al- Kaf al- Akhdar: Burak Ayaklanmasından sonra ortaya çıkan ilk devrimci gruptur. Çalışmalarını Filistin'in kuzeyinde özellikle Safed ve Akkâda yoğun-

müdahale etmesiyle grubun lideri Ahmed Tafesh'in tutuklandı ve sonra da grup yok edildi.(Muhsin, 2002: 50). Ulusal hareketin liderlerinin silahlı çalışmaya başvurma karşısındaki korkulu tutumlarından dolayı bu ayaklanma fiili bir başarı gösterememiştir. Burak ayaklanmasının ardından üç komisyon kuruldu: Shaw komisyonu³, 1930 yılında kurulan Hope Simpson Komisyonu⁴ ve 1930 yılında kurulan uluslararası Burak komisyonu (Mehânî, 2010: 68). Muhsin Salih 1929 ayaklanmasına şöyle yorum yapıyor: “1929 Burak ayaklanması hem Siyonist projeye hem de İngiliz sömürge-sine karşı şiddetli cihad direnişinin tırmandığı on yılı başlatmıştır” (2002: 47).

Günümüze kadar yaşananlar çerçevesinde değerlendirildiğinde Filistin kimlik inşa sürecinde ortaya çıkan ilk ayaklanmalar olan bu üç ayaklanma da Siyonizm projesine karşı ulusal duyguların coşturulup pekiştirilmesinde İslami bir karaktere sahip olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir (Muhsin, 2002: 46). Bu vurgu Filistin ulusal hareketinde gelecekte yaşanacak kırılmaları konumlandırma açısından önem arz etmektedir.

Yukarıda bahsedilenlerden de anlaşıldığı gibi, Filistin Ulusal Hareketi 1920-1929 yılları arasındaki dönemde birçok farklı

laşmıştır. Yönetimin güvenlik güçlerinin elinden kaçan Burak ayaklanmasına katılmış 27 isyancı ile başlamıştır ve onlarca kişinin katılmasıyla sayıları yaklaşık 80 kişiye ulaşmıştır. Halkın sempatisini kazanmışlardır. Bu grup polis ve Yahudilere karşı saldırılar düzenlemiştir. 1929 yılının Ekim ile Aralık ayları arasında aktif olmuştur (Muhsin, 2002: 160).

- 3 Shaw Komisyonu: Kıdemli Yargıç Walter Shaw başkanlığında, İngiliz Parlamentosundan üç İngiliz siyasi partiyi temsil eden 3 üye gönderildi. Bu komisyon bu haklar üzerinde karara varmak için Milletler Cemiyeti'nden uluslararası bir komisyon oluşturulması gerektiği tavsiye edilmiştir (Bknz: Kolinski, 1990).
- 4 Göç meselelerinde uzman Sir John Hope Simpson'a göre, bu rapor özel bir değere sahipti. Çünkü ilk bilimsel teknik bir çalışmaydı. Göçün, yerleşimin ve Yahudi Ulusal Vatan politikasının tehlikeli etkisini rakamlarla ortaya koydu. (Bknz: Makdâdi, 2009: 10).

yöntem ile kendi ulusal varlığını garanti altına almaya çalışmıştır. Başlangıçta, kongrelerin düzenlenmesi ve yabancı hükümetlere heyetler gönderilmesi şeklinde karşımıza çıkan Filistin Ulusal Hareketi faaliyetleri, yine belli bir takım halk hareketlerini de barındırmaktadır. Bunlar içerisinde 1929 yılında gerçekleştirilen Burak ayaklanması sonrasında Filistin ulusal hareketinde artık silahlı mücadele fikrinin ciddi bir taraftar bulduğunu söyleyebiliriz. Böylece Ulusal Hareket kendisini maruz kaldığı darbelerle göre evirilen pragmatist bir harekete dönüştüren birçok darbeyle yüzleşiyordu. Ancak bu hızlı gelişme ve değişim kadar, Hareket'in liderleri mevcut sorunlar için gerçek çözümler ortaya koyacak yeterli siyasi tecrübeye sahip olamamışlardır. Halk liderlerinin zayıflığından, çatışma araçlarının yönetilmesine güç yetirememelerinden şikâyetçi olmuşlardır.

Bu ilk dönem mücadele çerçevesinde yaşanan olaylar değerlendirildiğinde Filistin Ulusal Hareketi içerisinde iç farklı ideolojik anlayışın etkili olduğu görülmektedir. Bunlar;

- Yerel Milli akım (Tayyârû'l-Vataniyyeti'l-Katariyye)
- Arap Milliyetçi akım (Tayyârû'l-Kavmiyyeti'l-'Arabiyye)
- Komünist akım (Tayyârû's-Şuyû'iyye)

Diğer iki akımdan bağımsız kalan Komünist akım, Arap çevrelerinden halk desteğini alamamıştır. Bunun sebebi ise; akımın göç eden solcu Yahudiler arasından doğan bir akım olmasıdır. Komünist akım, Arap çoğunluğuna sahip Ulusal Kurtuluş Birliği'nin (Üsbet el-Taharrür el- Vatani) kurulmasından sonra da popüler olamamıştır (Farsun, 2016: 113).

Komünist akım dışında kalan diğer iki akım, bu ilk dönem itibari ile hedef birlikteliğine sahiptirler. İkisinin de mücadele ederken ilk sıradaki ortak düşmanları Siyonizm ve Yahudiler olmuştur. İkinci sırada ise yine bu dönem içerisinde bölgede etkin olan İngiliz sömürü hareketi ve bunun içerideki savunucuları

gelmektedir. Bölgesel milli akım İngiliz manda yönetimi ile sulh ve ise çatışma ortamı arasında gidip gelmeler yaşamalarına rağmen genel anlamda bir koordinasyonun varlığından bahsedilmektedir (Farsun, 2016: 123). Arap milliyetçiliği üzerinden kendisin konumlandırıran hareket ise ilk önce Suriye ulusal hareketi içerisinde daha sonra Ürdün ulusal hareketi içerisinde varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Bunlar bu bölgeler de yaşanan başarısızlıkların Filistin hareketini de doğrudan etkilemiştir. Filistin hareketi üzerinde bu kadar farklı fraksiyonların etkin olmasının bir diğer etkisi ise Filistin hareketinin daha başlangıçta parçalı bir yapı sergilemesine sebep olmuştur. Filistinlilerin farklı yönlere dağılmalarından sonra milliyetçi akımlar “Kurtuluş yolunun birliği” sloganı ile hareket etmişler ve bu slogan, Filistin Kurtuluş Örgütü El-Fetih’in silahlı hareketine kadar etkin olmuştur (Farsun, 2016: 111-123).

İlk dönem fraksiyonlarındaki bu farklılıkların sebebi olarak, bu hareketlerin bir parti vizyonundan çok toplumsal hareket karakterinden kaynaklanmasını söyleyebiliriz. Bu durum ise Nekbe’den⁵ önceki siyasi hayat içerisinde Filistin’de yaşanan olaylar ile birlikte ortaya çıkan değişiklikler ile alakalı olduğunu söyleyebiliriz (Mu’tasım, 1992: 62). Kısacası bu dönem Filistin Ulusal Hareketi genel olarak değerlendirildiğinde; plansızlık, başıboşluk, doğaçlama gelişen tepkiler ve mobilizasyonun eksikliğinden bahsedebiliriz (Pahlâvâh ve Sâlih, 1998: 185). Tüm bu eksikliklerden dolayı Filistin Ulusal Hareketi içerisinde bulunan bazı araştırmacılar ve aktivistler Nekbe öncesini bir tecrübe olarak nitelendirmektedir (Huvârânî, 2000: 30-37).

1920’li yıllarda Ulusal Hareketin ortaya çıktığı bu ilk dönemlerde bir diğer sıkıntılı durum ise bölgenin sosyolojik yapısından kaynaklanan bir durum olmuştur. Bu ilk dönem filistininde

5 Filistinliler 14 Mayıs 1948’de kendi vatanlarından sürgün edildiği bu günü Nekbe yani ‘büyük felaket’ olarak adlandırmaktadır.

etkili olan dört farklı aile bulunmaktadır. Bu sebeple siyasi liderler çoğunlukla Husseini ailesi, Nashashibi ailesi, Dajani ailesi, Al- Jabari ailesi gibi büyük Filistinli ailelerden gelmekteydi. Bu durum Filistin ulusal sahasında büyük bir ağırlığı olan bu ailelerden bazıları arasında otorite tartışmalarının ortaya çıkmasına sebep olmuş ve bu durum ulusal hareketin karakterinde parçalanmaları derinleştirmiştir (Davâs, 2014: 2).

- Bu çatışma ile doğan siyasi sonuçların en önemlileri arasında;
- 1925-1928’li yılları arasında ulusal hareketin pasifize olması
- Kendi himayesi altında bir Arap hükümetinin kurulmasına olanak sağlayan manda yönetimi ile işbirliği fikrine meyil edilmesi
- ve bağımsızlık isteğinin ertelenmesi oldu (Davâs, 2014: 27).

Filistin Ulusal Hareketinin Gelişmesi 1930-1948

1930’lu yıllardaki özellikle dünyada yaşanan bir takım olaylar Filistin Ulusal hareketini de etkilemiştir. Öncelikle kitle hareketlerinin ortaya çıkardığı isyan hareketleri tüm Filistin’e yayılmıştır. Yine küresel etkileşim sonucu kadınlar ve öğrenciler gibi farklı grupların müdahil olduğu olaylar Ulusal Harekete farklı bir karakter kazandırmıştır. Burada Ulusal Harekete bakıştaki önemli değişimin görüntüsü olan gençlik faktörü ve Ulusal Hareketteki klasik yönetimi eleştiren isyancı tutumları zikredilmesi gereken ve Ulusal Hareketin yeni yönünü ifade eden önemli bir etkidir (Pahlâvâh ve Sâlih, 1998: 185).

Bu dönemde Filistinli siyasi partiler ortaya çıktı. Bunlar arasında ön plana çıkanlar arasında Genç Müsümanlar Birlikleri ve Filistin Arap Partisi (1935) sayılabilir. Ayrıca bu dönemde İzzettin el- Kassam liderliğindeki “Cihadiye” grubu gibi gizli askeri cihad örgütleri kurulmuş ve gelişmiştir (Muhsin, 2002: 47). Bu partilerin Filistin Ulusal hareketinin gelişiminde çok ciddi etkileri

olmuştur (Bknz: Bröning: 2013).

Bu dönem Filistin ulusal hareketi açısından önem taşıyan bir diğer özellik üse ilk dönem fraksiyonlarının yanında ilk defa İslami bir söyleminde ortaya çıkması ve varlığını hissettirmesi olmuştur. Bu durumun başlangıç noktası olarak ise Kudüs'te 1931 yılının Aralık ayında Hacı Emin el- Hüseyini başkanlığında İslami kongrenin düzenlenmesi olarak gösterilebilir. Bunun akabinde aynı şekilde 1935 yılında Yahudilere toprak satmanın haram olduğu fetvasının çıkarılması ve bu fetva üzerinden toplumda büyük bir bilinçlendirme kampanyasının düzenlenmesine olanak sağlayan 1. Filistinli Alimler Konferansı bu Ulusal Harekete İslami bir karakter veren diğer bir olaydır (Muhsin, 2002:48).

İSYANLAR

Toplumlarda yaşanan bir takım ayaklanmalar ve isyanlar toplum içerisinde bulunan bir takım gruplarda bir bağımsızlık fikrinin kökleşmesini de sağladığına dair sayısız çalışma bulunmaktadır. Özellikle belli bir takım mücadele ruhunun gelecek kuşaklara aktarımı konusunda etkin oldukları yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu çerçeveden özellikle geçtiğimiz yüzyılın 30'lu yıllarında Filistinde Yahudilerin iskan ve işgal politikalarına karşı gerçekleştirilen isyan ve ayaklanma hareketleri ayrı bir önem taşımaktadır.

İzzettin Kassam Ayaklanması 1935

Kurmuş olduğu gizli cihat örgütünden yaklaşık on yıl sonra Şeyh Kassam⁶ 1935 yılının Kasım ayında İngiltere'yi hedef alan

6 Filistin'de Arap bir mücahit. Suriye'de 1871 yılında doğdu. Fransız mandasına karşı direniş sancığını yükseltti. Hakkında idam kararı çıkarıldı. 1921 yılında Filistin'de Hayfa şehrine sığındı. Aynı şekilde Cenin yakınlarındaki Ya'bad ormanlarında İngilizlerle girilen bir savaşta 20 Kasım 1935'te şehit olana kadar Filistin için İngiliz mandasına direndi (el-Kıyâli; 101,103).

silahlı bir mücadele başlatmıştır. Ya'bad ormanlarında yaşanan çatışma sırasında Kassam ve arkadaşlarından bir kısmı şehit edildi. "Cihadiye" adı ile tanınan bu askeri hareket Filistinlilerin coşkusunu alevlendirdi ve 1936 yılındaki Büyük Filistin ayaklanmasının başlamasına olanak sağladı (Bknz: Nâfi'a, 2012).

Qassam'ın gerçekleştirdiği bu isyan hareketi yıllarca bir çok araştırmacının çalışmalarına konu olmuştur. Bazı araştırmacılar onu Mısır'daki Seyyid Kutub hareketine ilham kaynağı olduğunu ve hatta bu çerçeveden Filistin İslami hareketi ile Mısır Müslüman Kardeşler hareketinin organik bağına bunun üzerine inşa etmektedir (Milton-Edwards, 2016: 61-85). Bu etkileşimin yanı sıra yine bazı araştırmacılar Qassam ayaklanmasının Filistin toplumsal hafızasında bıraktığı iz ve bu izin ulusal harekete etkilerini incelemiştir. Günümüze kadar özellikle İslamcı grupların Qassam ayaklanması ve o günü sembolize eden figürleri sürekli olarak halkı mobilize etmede kullandıkları bilinmektedir (Swedenburg, 1991: 201).

Büyük Filistin Ayaklanması 1936-1939

Sembolik önemine karşılık Qassam olayı sonrasında patlak veren Büyük Filistin ayaklanması Filistin ulusal hareketi üzerinde siyasal ve sosyolojik olarak çok ciddi etkiler bırakmıştır. Kendisinden sonraki birçok olayı etkileyen ayaklanma 15 Nisan 1936 tarihinde başlamıştır. Filistinliler 20 Nisan'da genel bir grev başlatmış ve dönemin tüm Arap partileri bu eylem etrafında birleşmiştir. Seçilmiş parlamento önünde yetkili bir Filistin hükümetinin kurulması, Yahudi göçünün durdurulması ve Yahudilere toprak satımının yasaklanması konularında Filistinlilerin istekleri gerçekleştirilene kadar grevde ısrarcı olan Arap Yüksek Komitesi oluşturuldu. Grev yaklaşık altı ay sürdü böylece tüm halkın gerçekleştirdiği tarihteki en

uzun grev oldu. Bu ayaklanmayla Filistin ulusal hareketi kırsal bölgelerinde otorite kurmayı başarmıştır. Ayaklanma 1938 yılının yazında en ateşli dönemini yaşamış ve İngiltere'nin ancak takviye birlikler göndermesi sonucunda 1939 yılında bastırılmıştır (Muhsin, 2002: 53).

Ayaklanma boyunca; köprülerin yıkılması, demiryollarının patlatılması, haberleşme kablolarının kesilmesi, Hayfa'ya petrol taşıyan boruların harap edilmesi, askeri kışlalara, İngiliz ordusu konvoylarına saldırı ve ordunun donanımlarının ve mekanizmalarının kolaylıkla ve hızlıca hareket etmesini engellenmesi ve konvoyun dağlık bölgelerde engellenmesi ve yok edilmesi gibi eylemler gerçekleştirilmiştir (Necîb, 1985: 235-240).

Büyük Filistin ayaklanmasında (Bknz: Swedenborg, 2003).

- İngilizlerin izlemiş olduğu Yahudileştirme, Yahudi taraftarlığı ve Araplara karşı baskıcı politikalar sebebiyle tamamen bir İngiliz karşıtlığı hakimdir.
- Ayaklanmada özellikle altı ay boyunca yoğun bir şiddet eylemleri etkin olmuştur.
- Bu süreç boyunca yine sivillerin isyana dahil olması söz konusudur.
- Şehir merkezlerinde hayat bu isyandan ciddi bir şekilde etkilenmiş olmasına karşılık Filistinlilerin bu mücadelesine ümmetin her bir parçası aktif katılarak destek verdiği gözlemlenmiştir.

Tüm bu özellikler ışığında Büyük Filistin ayaklanması sonrasında Filistinlilerin gerçekleştirdiği mücadele çok ciddi bir şekilde uluslararası boyut kazanmıştır. Özellikle Arap devletleri konuya doğrudan müdahil olduğu gibi konu Filistinlilerin davası olmaktan çıkıp bir Arap davası haline gelmiştir.

Ayaklanmanın kaderi üzerinde Filistin siyasi yönetiminin ayaklanam karşısında takındığı tavırda etkili olmuştur. Zira siyasi irade direnişe ve ayaklanmanın başarısına inanmadığı gibi sürekli olarak ayaklanmacıların hedef aldığı İngilizler ve Siyonist liderlerle diplomatik görüşmeler yürütmüşlerdir. Arap ülkeleri ve Siyonist yönetimin temsilcilerinin katılımıyla 1939 yılında gerçekleşen Londra Konferansına dâhil olarak siyasi olarak bir birlik göstermişlerdir (Peretz, 1994: 146). Fakat bu toplantı ile birlikte temelde halkın direniş arzusuna engel olmuşlardır.

Bu süre zarfında 1940-1945 yılları arasında II. Dünya Savaşı yaşanmış, Filistin Ulusal Hareketi ve yönetimi ayaklanma nedeniyle dağıtılmıştır. İngiltere ve müttefiklerinin bu savaştaki zaferinin ardından Filistin'in durumu son derece kritik bir hal almıştır. Filistin davası 2 Nisan 1947'de Birleşmiş Milletlerin gündemine dahil olmasıyla mücadele Filistinlilerin elinden alınarak uluslararası örgütlerin inisiyatifine bırakılmıştır. 31.8.1947'de kararları Yahudilerin lehine olan uluslararası bir komisyon kuruldu. Bu kararlar karşısında, Arap devletleri direnme ve Filistin halkına asker ve silah yardımı yapma kararı aldı. 181 nolu Birleşmiş Milletler kararının sonrasında Filistin Arap ve Yahudi devleti olmak üzere iki devlete bölünmüştür. BM aldığı bu karar ile toprakların %6,5'inden fazlasına sahip olmayan Yahudilere Filistin'in %54'ünün verilmesini tavsiye etmiştir (Muhsin, 2002: 16).

Filistin Ulusal Hareketi 1948-1993

Birleşmiş Milletlerin almış olduğu bu karar sonrasında Filistin ulusal hareketi ve mücadelesi bir başka evreye girmiştir. Öncelikle 1949 ve 1969 yılları arasındaki dönem içerisinde yalnızca Filistin sınırları içerisinde değil aynı zamanda Arap sahasında yayılmış birçok Filistinli örgütün ortaya çıkışına şahit olunmuştur. Ailevi örgütler, parti örgütleri, inanç örgütleri, Müslüman Kardeşler Hareketi, Bas Partisi, Arap Milliyetçi Hareketi,

komünistler bunlardan bazılarıydı (Mu'tasım, 1992: 63).

Bu dönem içerisinde özellikle bölgesel ve küresel olayların Filistin davası üzerinde ciddi etkileri olmuştur. Özellikle küresel anlamda iki kutuplu dünya ve bölgesel anlamda yükselen Arap milliyetçiliği Filistin davası konusunda da etkisini hissettirmiştir. Özellikle bu dönemin Arap dünyasındaki baskın karakteri Abdu'n-Nasır ve taraftarları milliyetçi ve sosyalist bir söylem geliştirmişlerdir. Bu baskın söylem ve İslami söyle aleyhine yürüttükleri planlı kampanyanın ardından İslami akımın siyasi olarak, halk bazında ve cihad açısından durgun bir dönem yaşamıştır. Mohsen Saleh şöyle diyor: "(1967-1970) dönemi gerilla eylemleri için altın bir dönemdi. Ürdün ile İşgal edilmiş Filistin arasındaki 360 km'lik bölge ve yine Lübnan ile 79 km'li sınır gerilla eylemlerine çok münasip bir ortam sunmaktaydı (Muhsin, 2002: 18). Filistin dışında o dönemde, işgal devletini sarsan birçok operasyonda aktif olan "El-Fetih" Hareketi ve Halk Cephesi Hareketi gibi askeri örgütler etkin olmuştur.

El-Fetih ve Filistin Kurtuluş Örgütü

Toplumsal tabana yayılarak örgütlü ve hatta silahlı mücadele dönemi de yine bu dönem içerisinde ortaya çıkmıştır. Özellikle Suriye, Lübnan, Ürdün gibi komşu ülkelerin sınırları içerisinde Filistin'e verilen destek neticesinde 50'li ve 60'lı yıllar içerisinde gizli bir şekilde kurulmuştur. Daha sonraları ise özellikle sol hareketin söylemlerinden de etkilenecek tam bağımsız Filistin için mücadeleye başlamışlardır. Filistin Kurtuluş Örgütünün kuruluş döneminde Ulusal Hareket, Filistin topraklarının tam bağımsızlığı ve bu hedefin gerçekleştirilmesi için silahlı mücadelenin araç olarak kullanılmasının gerekliliğini benimsemiştir. Nitekim Filistin Kurtuluş Örgütünü kuruluşunun deklarasyonunda yapılan resmi konuşmada da bu hedefin ve yöntemin altı çizilmiştir (Schulz, 1999: 32).

Hareketin eylemlerinin belirginleşmeye başladığı ilk dönem olan 60'lı yılların başlarında Hareketin faaliyet merkezlerinde Cezayir ve Suriye ön plana çıkmaya başlamıştır (Szajkowski, 2005: 379). Bu ilk yıllar içerisinde örgütlü yapısını Filistin toprakları dışında özellikle Filistin mülteci kampları içerisinde genişletmeyi başaran örgüt 1965 yılı itibari ile silahlı mücadelesine başlamıştır Möller ve Schierenbeck, 2014: 34; Shriteh, 2014: 171). Silahlı gerilla eylemleriyle elde edilmek istenen ilk hedef, işgal altındaki Filistin topraklarını silahlı mücadelenin ana sahası haline dönüştürmektir. Bu amaçla, bizzat El-Fetih hareketi yönetimi 28 Ağustos 1967'de bu topraklarda "ikinci başlangıç" (el-İntilâkatü's-Sâniyye) olarak isimlendirdiği savaş operasyonlarına başladığını duyurdu. Ancak Filistinlilerin, işgal altındaki Filistin topraklarında silahlı mücadelenin gelişmesi ve bir halk savaşına dönüşmesi umutları 1968 yılının başlarında tam anlamıyla dağıldı (Cohen, 2010:106).

1968 yılı içerisinde İsrail filistin toprakları dışındaki mülteci kamplarındaki Filistin örgütlenmelerine karşı mücadele başlatmıştır. Bu amaçla ilk olarak Ürdün'deki el-Kerame şehrindeki kamp hedef alınmıştır. Kerame'de yapılan savaşta İsrail ordusu çok ciddi kayıplar vermiş ve bu zafer Filistin mücadelesine çok ciddi katkı sunmuştur. Özellikle "El-Fetih" Hareketi, Mart 1968'deki Kerame Savaşı'ndan sonra Filistinli ve diğer Müslüman ülkelerden gönüllülerin saflarına katılmasına şahit olmuştur

Gerilla eylemlerinin bu büyüyen etkisi, Temmuz 1968'de Filistin ulusal meclisinin dördüncü döneminden beri yönetiminin gerilla örgütlerine özellikle aralarında en etkili olan "El-Fetih" hareketine bırakıldığı Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yapısına da yansdı. Ulusal meclisin beşinci döneminde, Şubat 1969'da, "El-Fetih Hareketi"nin resmi sözcüsü Yaser Arafat'ın Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yürütme kuruluna başkan seçilmesi bunu durumu pekiştirdi (Parsons, 2005:24). Filistin Ulusal Hareketinin silahlı

eylemcilerinin Ürdün kuvvetleri ile çatışmaya başlaması çok uzun sürmedi. 1970’de Filistin Kurtuluş Örgütü güçleri ile Ürdün ordusu arasında çatışmalar yaşandı. Bu durum Filistin silahlı direniş örgüt yöneticilerinin Lübnan’a taşınmasına ve oradaki varlıklarını genişletmelerine sebep olmuştur (Schulze, 2017: 44).

Arafat ile Lübnan arasında imzalanan Kahire antlaşması ile Arafat Lübnan içerisinde görece olarak otonomi kazanmıştır. Bazı araştırmacılar bu antlaşma sonrasında devlet içinde devlet kurulduğunu iddia etmiştir (Tessler, 2009: 493). Fakat bu durumdan rahatsız olan İsrail 70’li yıllarda güçleri Lübnan’dan Filistin Kurtuluş Örgütü kuvvetlerini çıkarmak için bir takım operasyonlar düzenlemeye başlamıştır. Bu operasyonlar Lübnan iç savaşı boyunca da devam etmiştir. Özellikle 2000 kişiden fazla Filistinlinin öldürüldüğü 1982 yılı örgütün Lübnan’daki varlığı için bir dönüm noktası olmuştur. Örgüt güçlerinin Filistin topraklarından coğrafi olarak çok uzak bölgelere gitmesi ile Filistin Kurtuluş Örgütü, kendisine siyasi hareket özgürlüğü sağlayan askeri gücünü kaybetmiştir (Roberts, 2010: 84,85).

Hamas Hareketi ve İslami Akımın Yükselişi

Filistin davası içerisinde sol akım ile birlikte diğer önemli taraf olarak karşımıza İslami akım gelmektedir. Temelleri geçtiğimiz yüzyılın başlarına kadar geri götürebileceğimiz bu İslami hareket İsrail’i varoluşsal bir tehdit olarak algılamaktadır. Filistin davası süresince İslami hareketin güçlenmesi ve örgütlü bir yapı haline gelmesi bölgesel ve küresel hareketliliklere uygun olarak 1980’li yıllar ile birlikte olmuştur. Hareketin resmen kuruluşunu deklare ettiği 1987 yılına kadar İslami hareket “İsra toprağındaki murabıtlar” (el-Murâbitûn ‘alâ Erdu’l-İsrâ’) ve “İslami Mücadele Hareketi” (Hareketü’l-Kefâhi’l-İslâmi) olarak bilinmekteydiler (Abdelal, 2016: 69). Fakat bunlar aslında örgütlü ve sistematik olmaktan ziyade toplumsal

hareket hüviyetinde olmuşlardır.

HAMAS hareketi 1987 yılı ile birlikte örgütlü bir yapı olarak kurulduğunu deklare etmiştir. Özellikle 1987 yılında birinci intifadanın başlamasıyla birlikte Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Müslüman Kardeşler hareketinin Filistin'de HAMAS, oluşumunu kurması ile birlikte dini bir tebliğ hareketi siyasi ve sosyal bir harekete dönüşmüştür. HAMAS'ın kuruluşunda ilk belirleyici etken, HAMAS'ın Filistin çevresinde aktif bir siyasi ve toplumsal aktör olarak süreç içerisinde gelişmesi olmuştur. İkinci belirleyici etken ise aslında dayandığı köklerdir. Siyasal İslam'a dayanan bir hareket olarak HAMAS örgüt yapısının başlangıçtan itibaren küresel ölçekli Müslüman Kardeşler ile ilişkilidir. Hareketin dini bir temele dayanması HAMAS hareketinin en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Bknz: Milton-Edwards, 1999).

Özellikle İntifada'nın başlaması ile örgütleşen ve resmileşen HAMAS hareketi sonrasında aslında Filistin ulusal hareketi belki de ilk defa bu kadar keskin bir biçimde bölünmüş olmaktaydı. Nitekim özellikle intifada döneminde Ulusal Hareket iki cephe arasındaki ideolojik çatışmadan şikâyetçiydi. Bunlardan birincisi liderlerinin çoğu yurtdışında bulunan Filistin Kurtuluş Örgütü güçleri, ikincisi ise HAMAS'ın başında geldiği İslami akımlar olmuştur. Bununla beraber yıllardır Filistin mücadelesine önderlik eden Filistin Kurtuluş Örgütü, HAMAS'ın intifadadaki etkinliğinin artmasından dolayı endişe duymaktaydı (Ğânim, 2007: 7).

HAMAS'ın ortaya çıkmaya başlaması aslında Filistin davası açısından Siyasi kimlikle dini kimliğin karışması anlamına gelmektedir. İntifada Filistin kurutuluş Örgütünü önderliğinde yürütülen Oslo görüşmeleri HAMAS tarafından kabul edilmemiştir. Gerçekleştirilen bu barış görüşmeleri sırasında Filistin Kurtuluş Örgütünün İsrail'e ödün verdiğini ve İsrail'in Filistin topraklarındaki varlığını kabul etmekle suçlamıştır (Esposito, 1998: 232).

HAMAS, kaynağı Oslo anlaşması olan 2006 yılındaki yasama seçimlerine katılmaya karar verdi. HAMAS 2006'da gerçekleştirilen Filistin parlamento seçimlerinden ciddi bir zaferle ayrıldı. Seçimler boyunca mottolaştırdığı en önemli slogan reform ve değişim olmuştur. Seçim propagandaların ciddi bir şekilde ahlaki değerlere vurgu yapılmıştır (Bknz. Davis, 2016). Bu seçim zaferi HAMAS'a Fetih hareketini uzun yıllar tek başına Filistin sahnesinde tek başına siyasi temsilci pozisyonundan uzaklaştırmıştır.

İsrail ve Yahudiler ile inanç farklılıkları yüzünden değil Filistin'i işgal ettikleri için anlayamadıklarını söyleyen HAMAS, askeri kanadı olan İzzeddin El Kassam Tugayları kanalıyla birçok askeri eylem gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen bu eylemler uluslararası tartışmaları körüklediği gibi HAMAS'ı siyasal düzlem içerisinde isteklerini kabul ettirmede zayıflatmaktadır. Nitekim gerçekleştirilen askeri eylemler yüzünden ABD'nin örgütü terör listesine koymasına sebep olmuştur. Örgütün terör listesine konması onunla mücadele konusunda İsrail'e de ciddi bir şekilde hareket serbestliği tanımaktadır.

Oslo Barış Görüşmeleri ve Sonrası

Resmi olarak "Geçici Yönetim Düzenleme İlkelerinin Bildirgesi" (Declaration of Principles On Interim Self-Government Arrangements) olarak isimlendirilen fakat kamuoyunda Oslo görüşmeleri veya Oslo barış süreci olarak bilinen görüşmeler, 1993 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü ile İsrail arasında yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır. Bu görüşmeler Filistin ve İsrail temsilcilerinin üst düzeyde ilk doğrudan ve yüz yüze anlaşma çabası olarak tarihe geçmiştir. Buna rağmen üzerinden geçen 25 yıla rağmen halen daha gerek görüşmeler üzerinde gerekse çözüm üzerindeki tartışmalar devam etmektedir (Khatib, 2010: 93).

Oslo Barış antlaşması sonrasında kabul edilen ve atılan en önemli adım Filistin Özerk yönetiminin kurulması olmuştur (Ebû Fâşîyye, 2013: 65). Böylece Filistin Ulusal Hareketi Oslo ile beraber bölgesinde bir Filistin yönetimi kurarak yeni bir viraja girmiş olmuştur. Anlaşma görüşmeleri süresince temel uzlaşmazlık sınırlar, mülteciler ve Kudüs konuları üzerine yaşanmıştır. Nitekim antlaşma mülteciler, yerleşim yerleri (el-mustavtanat) güvenlik düzenlemeleri, sınırların yönetimi ve Kudüs'ün nihai statüsünün belirlenmesi sonraki döneme bırakılan konular olmuştur (Russell, 2012: 144; Hilâl, 1998: 93-108). Oslo barış görüşmelerinin halkın doğrudan kabullendiğini söylemek ve tepkisiz kaldığını da söyleyemeyiz. Anlaşmaya Filistin içerisinde ciddi tepkiler gelmiştir (Said, 2003: 108-112).

Oslo sonrası gerçekleştirilen 1996 yılındaki ilk seçimlere ise Filistin muhalefet güçleri (Hamis, Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi) katılmamıştır (Szekely, 2016: 206; Le More, 2008: 150). Bu seçimler sonrasında ise HAMAS özellikle yaşanan bir takım toplumsal ve siyasal olaylar sonrasında halk nezdinde etkinliğini çok fazla arttırmıştır. Bunlardan en önemlisi Şaron'un yüzlerce asker eşliğinde Aksaya girmesi sonrasında başlayan ve Aksa intifadası olarak tarihe geçen olaylar ve bu olaylarda HAMAS'ın üstlendiği öncü rol gelmektedir. Bu olaylar sonrasında toplumsal tabanı daha da güçlenen HAMAS 2005 yılında bir sonraki yıl yapılacak seçimlere katılacağını deklare etmiştir. 2006 yılındaki seçimleri ezici be üstünlükle kazanan HAMAS Filistin'in onuncu hükümeti kurmuştur. Aslında, bu başarıdan sonra HAMAS kendisini yönetime götüren ideoloji ve siyasal yöntem ile objektif olarak işgalin bölgesinde sınırlı bir otoriteye sahip olmak arasındaki sıkıntılar ile boğuşmuştur (Mu'tasım, 1992: 66).

Özellikle HAMAS'ın seçim zaferinin uluslararası kamuoyunda kabul görmemesi ve Fetih hareketinin Filistin'in tek temsilcisi

gibi kabul edilmesi Filistin ulusal hareketi içerisinde var olan fikri bölünmüşlüğü keskinleştirmiştir. Gelineen noktada Ulusal Hareket içerisinde keskin bir şekilde ayrılmış iki görüşü netleştirmiştir. Silahlı mücadeleyi üstlenen İslami Hamas hareketi ve bunun karşısında Filistin davasını çözmek için siyasi çözümü araç olarak benimseyen El- Fetih hareketi ve Filistin Kurtuluş Örgütü. Bu durumda her grup kendi düşüncelerini destekleyen projeler üreterek teorilerini ispatlamaya çalışmaktadır. Birinci görüş askeri gücü geliştirme, ikincisi ise Birleşmiş Milletlerde 2012 yılında Filistin'in gözlemci üye sıfatıyla tanınması gibi çeşitli projelerde kendisinden söz ettirmektedir.

Sonuç Yerine

1917'de İngilizlerin Filistin'i işgalinden 1964'de Filistin Kurtuluş Örgütünün kurulmasına kadar Ulusal Hareket'in gerçekleştirmeye çalıştığı Filistin devleti projesi, yeterince başarıya ulaşamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi olarak Filistin Ulusal Hareketi'nin yönetiminin zayıflığı ve liderlerinin dağınıklığı söylenebilir. İkincisi olarak ise Siyonist hareket lehine uluslararası güç dengelerinin bulunması olarak vurgulanabilir.

Filistin Kurtuluş Örgütü ve İsrail arasında Oslo görüşmeleri sonrasında İlkeler Bildirgesi ile sonuçlanan siyasi çözüm süreci başlatılabilseydi bugün muhtemelen farklı şeyler konuşuluyor olabilirdi (Hicâzî, 2010: 24). Bu sürecin başarısızlıkla sonuçlanması Filistin Ulusal Hareketi yıkıcı, çatışma ve iç çöküş dönemine sokmuştur. Özellikle doksanların sonlarına doğru HAMAS'ın Filistin Kurtuluş Örgütüne alternatif olarak öne çıkması ve sosyal, siyasi kıstaslara dayanan bir programa uyması Filistin davasında farklı bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. İki yapı arasında politika ve hedeflerin köklü bir şekilde farklılaşması taraftarlar arasındaki çatışmanın büyümesine sebep olmuştur.

Hatta genel olarak Filistin siyasi rejiminin felç olmasına ve Ulusal Hareketi içeriden parçalayan bir iç kutuplaşma doğurmuştur (Ğânim, 2007: 2).

21.yy'ın başlamasıyla Filistin Kurtuluş Hareketinin Arafat'ın Filistin Ulusal Yönetimi adıyla kurduğu rejimin karşısında İsrail izlediği politikalar ile çıkmış ve ciddi anlamda zor durumlara sokmuştur. Filistin meselesine getirilecek adil bir çözüme muhalif olan İsrail politikalarının etkisinin yanı sıra HAMAS ve FKÖ arasındaki çatışma Filistin davasının lidersizliği meselenin geleceğini etkilemektedir (Ğânim, 2007: 2). Sonuç olarak Filistin Ulusal Hareketinin yukarıda da özetlendiği gibi farklı dönemlerden geçerek bugünlere geldiği aşıkardır. Belirtilen dönemlerde milli bir akım olarak Filistin Ulusal Hareketi, bağımsız bir devlet kurabilmek amacıyla gerçekçi çözümler üretmekten uzak kalmıştır. Aşamalar sırasında hareket birçok zorlukla karşılaşmıştır. Bunların en belirgin olanı ise süreç içerisinde yaşanan ideolojik kırılmalar olmuştur. Bu durum Filistin davasının temel yapısını derinden etkilemiştir. Hareket gelişme aşamalarında kendi çizdiği yöntemden farklı usulleri kullanan örgütlerin ortaya çıkması ve sürece hakim olması ile süreklilik arz edecek politikalardan uzak kalmıştır. Bu süreç ideoloji temelli, silahlı gruplar ile birlikte hareket eden ve önde gelen Filistin örgütlerinin doğuşuna tanıklık etmiştir. Belirtilen ideolojiler askeri ve siyasi oluşumların ortaya çıkışında önemli ağırlığa sahiptir.

Mu'tasım, Zeyd bu durumu “*Filistin Ulusal Hareketi vizyonların çatışmasına şahit oldu; Klasik yönetime alternatif olarak milliyetçi yönelim, ulusalcı El-Fetih'e karşı milliyetçi yönelim, son olarak ulusal örgüt karşısında İslami Hamas*” diyerek ifade etmiştir (1992: 69).

Kaynakça

- Abdelal, W. (2016). Hamas and the Media: Politics and Strategy (Vol. 13). Routledge.
- Abu Amer, A: Filistin'in İngiliz Mandasına Direnişi- Sözlü Tarih Çalışması, Islamic Unevirsity Magazine- Gazze (D.T.N.).
- Abu Fasheh, W. ve diğerleri (2013). Filistin'de siyasi rejim ve yönetimin aktarılması hakkında dosyalar, Ramallah: The Palestinian Institue For The Study Of Democracy
- Abu Mur, A. (2014). Filistin Devleti Projesinin Tarihi Gelişimi (1964-1999), Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Tezi Yöneten: Dr Nihad al-Sheikh Khalil, İslam Üniversitesi- Gazze
- Ahmed, I. A. (2011). Basel Kongresinden Balfour Deklarasyonuna Kadar Siyasi Siyonizm 1987- 1917, Omar Al- Mukhtar University, El-Beyda
- Al-Ahmad, N. (1985). Tarih ve Mücadele Açısından Filistin, Dar Al- Jaleel For Publishing, Amman, 1.Baskı, 1985. AuthorHouse.
- Cohen, H. (2010). The Matrix of Surveillance in Times of National Conflict: The Israeli
- Cohn-Sherbok, D. (2017). Judaism: history, belief and practice. Taylor & Francis.
- Davis, R. (2016). Hamas, Popular Support and War in the Middle East: Insurgency in the Holy Land. Routledge.
- Dawas, R. (2014). İngiltere Mandası Döneminde Filistinli Partilerin Anlaşmazlıkları (1920-1936), Journal of Al- Aqsa University (İnsanî İlimler Dizisi) 18. Cilt, 1. Sayı, Ocak
- El-Messiri, A. (1982). Siyonist Fikirler, World of Knowledge, National Council of Culture, Arts and Letters, Kuveyt
- Es-Semmak, M. (2000). Hristiyan Siyonizmi, Dar an- Nafaes, Beyrut, Lübnan
- Esposito, J. L. (1998). Islam and politics. Syracuse University Press.
- Ghanem, A. (2007). Arafat'tan Sonra Filistin Siyaseti: Başarısız Bir Ulusal Hareketin Çıkmazı, "D.D.N"
- HAMAS tüzüğü. İslami Direniş Hareketi Hamas Tüzüğü, 2,5,6,12 ve 27.

Maddeler

- Hammoudeh, S. (2011). Burak Hediyesi 1929, Annals of Al- Quds, 11. Sayı, Yaz
- Hewitt, B. (2007). Revelations of the Divine Plan of the Ages: It's Time to Wake Up!.
- Hijazi, A. (2010). Yarım Yüzyıl Sonra İçeriden İpotekli Filistin Ulusal Hareketi "Komanda Örgütleri ve İslami Cemaatler Tarihinde Sosyolojik Bir Araştırma", Doktora Tezi, Tunus Üniversitesi, 1999
- Hourani, F. (2000). Filistin Ulusal Hareketinin Kuruluşu ve 20.yy'a Kadar Gelişimi, National Center for Studies and Documentation- Gazze. <http://www.arabs48.com/display.x?cid=7&sid=25&id=34412> En son erişim (11.05.2017)
- Huneidi, S. (2001). A Broken Trust: Sir Herbert Samuel, Zionism and the Palestinians (Vol. 15). IB Tauris. Israel/Palestine: Population, territory and power. İçinde (ss. 99-112) Routledge.
- Jamel H. (1998). Oslo Sonrası Siyasi Rejim, MUWATIN The Palestinian Institute For The Study Of Democracy, Ramallah
- Khatib, G. (2010). Palestinian politics and the Middle East peace process: consensus and competition in the Palestinian negotiating team. Routledge.
- Kolinsky, M. (1990). Premeditation in the Palestine disturbances of August 1929?. Middle Eastern Studies, 26(1), 18-34.
- Le More, A. (2008). International assistance to the Palestinians after Oslo: political guilt, wasted money. Routledge.
- Mahany, A. (2010). Filistin'deki Siyonizm İngiltere İlişkileri 1918- 1936, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış) Tezi Yöneten: Zakaria El- Senwar, İslam Üniversitesi- Gazze,
- Megdadi, I. (2009). Filistin'deki Yahudi İngiltere İlişkileri 1936-1948, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Tezi Yöneten: Zakaria El- Senwar, İslam Üniversitesi, Gazze, 2009.
- Milton-Edwards, B. (1999). Islamic politics in Palestine (Vol. 10). London: IB Tauris.
- Milton-Edwards, B. (2016). Muslim Brotherhood. London: Routledge.
- Möller, U., ve Schierenbeck, I. (2014). Political leadership, nascent statehood

- and democracy: a comparative study (Vol. 26). Routledge.
- Nafi, B. (2012). Şeyh İzzettin Kassam "Bir Reformcu ve Bir Ayaklanma Lideri" , Annals of Al- Quds. 14.Sayı
- Pahlawan, S. ve Saleh, M. (1998). Filistin Davası Tarihi Hakkında Çalışmalar, Al- Daoudi Press – Şam
- Parsons, N. (2005). The politics of the Palestinian Authority: from Oslo to al-Aqsa. Routledge.
- Peretz, D. (1994). The Middle East Today. Greenwood Publishing Group.
- Roberts, R. (2010). Palestinians in Lebanon: refugees living with long-term displacement (Vol. 4). IB Tauris.
- Said, E. W. (2007). The end of the peace process: Oslo and after. Vintage.
- Saleh, M. (2012). Filistin Davası "Tarihi Arka Planı ve Çağdaş Gelişmeleri", Al- Zaytouna Centre for Studies and Consultations- Beyrut.
- Saleh, M. (2002). Filistin Davası Hakkında SistematiK Araştırmalar Dizisi, Kuala Lumpur- Malezya
- Schulz, H. L. (1999). The reconstruction of Palestinian nationalism: Between revolution and statehood. Manchester University Press.
- Schulze, K. E. (2016). The Arab-Israeli Conflict. Taylor & Francis.
- Shriteh, F. (2014). Gaza: The bleeding wound. Xlibris Corporation.
- Swedenburg, T. (2003). Memories of Revolt: 1936-1939 Rebellion in the Palestinian Past (p). University of Arkansas Press.
- Szajkowski, B. (2005). Revolutionary and dissident movements of the World,
- Szekely, O. (2016). The Politics of Militant Group Survival in the Middle East: Resources, Relationships, and Resistance. Springer.
- Tamir, H. (2017). Israel, History in a Nutshell. TsurTsina Pub. Jerusalem
- Zaid, M. (2015). Filistin'in Ulusal Çıkarı Kavramı ve 1993 Oslo Anlaşmasından Bu Yana Filistin Ulusal Birliğine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış) Tezi Yöneten: Othman Othman, An- Najah National University- Nablus
- Zilkha, A. (1992). History of the Israeli-Palestinian conflict. Israelis and Palestinians: The Struggle for Peace, 7-61.

Türkiye’deki Sosyalist Hareketler

Bedir Sala

Giriş

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türkiye’nin dış politika yönetiminde radikal bir değişikliğe gidilerek Ortadoğu’daki gelişmelerden uzak bir politika izlenmesine rağmen Filistin sorunu, Türkiye için her zaman önemli bir yer teşkil etmiştir. Özellikle, 2000 sonrası dönemde AK Parti iktidarının geleneksel Türk dış politikasının sınırlarını aşan bir paradigma ile Ortadoğu’ya yönelmesi Filistin sorununu Türkiye’nin önemli dış politik konularından birine dönüştürmüştür. Nitekim 2010’daki Mavi Marmara olayında Türkiye geleneksel dış politikasının aksine ABD ve Avrupa ülkeleriyle zıtlaşacak şekilde İsrail ile olan ilişkilerini krize sokacak bir tavır ortaya koymuştur. Ayrıca 2012’de Filistin’in BM’de gözlemci devlet statüsü elde etmesi için Türkiye önemli bir çaba göstermiştir. Dolayısıyla İsrail’i tanıyan ilk Müslüman ülke olan Türkiye’nin günümüzde Filistin halkıyla dayanışma içerisinde sorunun çözümüne dönük izlediği politikalar Türk dış politikasındaki değişimin mahiyeti hakkında da fikir vermektedir. Diğer taraftan Filistin sorunu, Türkiye toplumunda salt bir dış politik sorunun ötesinde bir iç sorun hassasiyetiyle algılanmaktadır. Bundan dolayı sadece iktidar partileri değil muhalefet partilerinin de

Filistin sorunu konusunda belli bir politikaları ve yaklaşımları söz konusu olmaktadır.

Toplunun her kesimi için bu kadar hassas bir konu olan Filistin¹, Türkiye’deki siyasal hareketlerin ve partilerin de önemli gündemlerinden birini teşkil etmektedir. Ancak Türkiye’deki siyasal hareketlerin Filistin sorununa yaklaşımı birbirinden farklıdır. Bu farklılaşmanın temel nedeni ise daha çok ideolojik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Filistin sorununa kendine has perspektifiyle yaklaşan siyasal hareketlerden biri de Türkiye sol/sosyalist hareketidir. Filistin sorununun Türkiye’nin aktüel gündeminde hassas bir konu olarak varlığını devam ettirmesinde kuşkusuz İslamcılarının dışında sosyalistlerin önemli bir rolü olmuştur. Sosyalistler Filistin direnişi hakkında 1960’lı yıllardan beri Türkiye’de kitlesel bir duyarlılığı oluşturma ve devletin politikalarını bu duyarlılık doğrultusunda yönlendirme/eleştirme amacıyla gerek eylem düzeyinde gerekse de yayınlar yoluyla aktif bir çaba içerisine girmişlerdir. Bu çaba aynı seviyede olmasa bile belli bir süreklilik içerisinde günümüze kadar devam etmiştir. Dolayısıyla Filistin direnişine yönelik dayanışmanın Türkiye’de kitleselleşmesinde solun katkısı yadsınamadığında Türkiye solunun Filistin sorununa ilişkin politikasının mahiyeti önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye sol hareketinin Filistin sorununa ilişkin yaklaşımı incelenecektir. Şunu da ifade etmek gerekir ki sosyalist hareket birçok fraksiyondan oluşmaktadır. Bu fraksiyonlar içerisinde sadece legal düzeyde parti örgütlenmesi şeklinde siyaset yapan belli başlı partilerin eğilimleri dikkate alınacaktır. Bu

1 Filistin direnişinin Türkiye’deki herkes için farklı anlamlar taşıdığını ifade eden Mete Çubukçu’ya göre “kimileri için bir özgürlük mücadelesi, kimileri için dünyada topraklarından kovulan bir halkın varoluş kavgası, kimileri için de İslami direnişin bir vechesidir. Bazıları için her anlamda bizden bir parçadır. Kısacası her Türkiyeli için çok hassas bir konudur Filistin” (Çubukçu, 2004:7).

partilerin Filistin sorunu konusunda ideolojik ve politik tutumlarında temel ve bariz farklılıklar olmadığından ayrı ayrı başlıklar altında değerlendirmek yerine aynı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Öncelikle çalışmada, Türkiye sosyalist hareketinin tarihine ilişkin kısa bir değiniden sonra Filistin sorununun sosyalist hareketin gündemine girmesi ve sosyalist hareketin siyasal hafızasındaki yerine değinilecektir. Daha sonra sosyalist partilerin Filistin sorununa ve İsrail devletine ilişkin tutumları üzerinde durulacaktır. Solun, Türkiye'nin ve ayrıca özelde AK Parti iktidarının Filistin politikasına ilişkin eleştirileri, Türkiye-İsrail ilişkilerini nasıl yorumladıkları ve Filistin sorununun nasıl çözüleceğine ilişkin yaklaşımlarına yer verilecektir.

Türkiye Sosyalist Hareketi

Türkiye'de sosyalist fikriyat II. Meşrutiyet döneminde ilk olarak kitleleşmeye ve partileşmeye başlamıştır. İlk sosyalist parti de bu dönemde, 1910 yılında, Hüseyin Hilmi tarafından kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası'dır (Tekin, 2002:172-177). Osmanlı son döneminde kurulan sosyalist örgütler daha çok işçi eylemleriyle ön plana çıkmışlardır. Mustafa Suphi ve arkadaşları tarafından 10 Eylül 1920 yılında Bakü'de kurulan Türkiye Komünist Partisi (TKP) ise sosyalist bir düzen kurmayı amaçlayan, siyasi programı ve hedefleri olan bir parti niteliği taşımaktadır (Tunçay, 1978: 177-185). TKP, 1925 sonrası yoğunlaşan siyasi baskılardan ve tevkifatlardan dolayı çoğu zaman illegal olarak varlığını devam ettirmiştir.² Çok partili hayata geçiş döneminde ve özellikle 1960'lı yıllarda legal düzeyde örgütlenen sol parti ve hareketleri kuranlar çoğunlukla TKP içinde yetişen kadrolardan oluşmaktadır. Bu açıdan TKP, uzun süre Türkiye sosyalist hareketinin ana akımını temsil etmiştir.

2 TKP'ye yönelik en önemli tevkifatlardan biri 1927 yılındaki "Komünist Tevkifatı"dır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: (Tunçay, 1992:46-57).

Örgütsel açıdan solun geliştiği ve çeşitlendiği dönem ise 1960 ve 1980 arası dönemdir. Bugünkü sol hareketlerin çoğunun örgütsel kökeni de bu döneme dayanmaktadır. Diğer taraftan 1961’de kurulan Türkiye İşçi Partisi’nin (TİP) 1965 genel seçimlerinde meclise 15 milletvekili göndermesi solun tarihinde önemli bir siyasal başarı olarak kabul edilmektedir. Sol hareketlerin hızlı kitleselleşme ve örgütsel faaliyetlerinin yoğunlaştığı bu yıllar 12 Eylül askeri darbesi ile birlikte kesintiye uğrar; darbe ile birlikte örgütsel faaliyetler dağılır ve sol hareketlerin önemli kadroları yurtdışına çıkar.³

Türkiye solu, 1990’lı yıllarda toparlanma dönemine girer. Legal ve illegal düzeyde onlarca parti ve örgüt kurulur. Günümüzde faal olarak varlığını devam ettiren belli başlı sol partiler ise şunlardır: 1996 yılında birçok sol fraksiyonun birleşmesiyle kurulmuş olan Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), sosyalist hareket içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Program ve tüzüğüyle sınıf partisi yerine bir kitle partisi olma hedefiyle kurulan ÖDP, demokratikleşme ve kimlik sorunları konusunda duyarlı bir solun temsilcisi olmayı amaçlamıştır. Ayrıca ÖDP, “özgürlükçü sosyalizm” söylemiyle 1968 sonrası Avrupa’da ortaya çıkan “yeni sol” düşüncesinin izlerini taşıyan bir parti niteliği de taşımaktadır (Uras, 2008:779-789). 1990 sonrası kurulan ve günümüze kadar gelen önemli sosyalist partilerden biri de Emek Partisi (EMEP)’dir. 1996 yılında kurulan EMEP, ÖDP’nin aksine işçi sınıfının devrimci özelliğine ve tarihsel rolüne ilişkin geleceksel Marksist çizgiye yakın bir politik tutumu sürdürmektedir (Kılıç, 2006:233-241). Cumhuriyet döneminde kurulan ilk komünist parti olan TKP’nin günümüzdeki ardılı olarak “Türkiye Komünist Partisi 1920” (TKP 1920), “Türkiye Komünist Partisi (TKP)” ve “Komünist Partisi (KP)” öne çıkan partilerdir.

3 1980 öncesi sol hareketlerin örgütlenme ve eylem düzeyindeki faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bakınız: (Ersan, 2013).

Bu partilerin dışında Hikmet Kıvılcımlı'nın siyasi mirasını devam ettiren Halkın Kurtuluş Partisi (HKP); Troçkizmden esinlenen⁴ Devrimci İşçi Partisi (DİP) ve Devrimci Sosyalist İşçi Partisi (DSİP); Türkiye İşçi Partisi'nin ardılı olarak Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP); yanısıra Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi (SYKP), Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP) ve Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (YSGP) gibi belli başlı partiler 2000'li yılların Türkiye'sinde sosyalist solu temsil eden legal partilerdir.⁵

Türkiye'de sol siyaset, toplumsal tabanı geniş olmayan çok parçalı bir yapıdan oluşmaktadır. Parlamento dışında siyasal etkinliklerini devam ettiren sol partilerin bazıları seçim dönemlerinde Halkların Demokratik Partisi (HDP)⁶ gibi pro-Kürt partilerin yanında yer alırken bazıları ise kendi listeleriyle seçimlere girmektedir. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi gibi 7 Haziran ve 1 Kasım 2015 seçimlerinde CHP'yi destekleyenler de vardır. Aslında Türkiye'de parçalı olsa bir sosyalist sol siyaset anlayışı var fakat siyaset alanında geniş bir kitlesel tabana dayanan ve iktidarlara zorlayan bir alternatif siyaset bloku oluşturabilecek güçten şimdilik uzaktır. Sosyalist solun uzun tarihine de bakıldığında siyasal bir hareket olarak Türkiye'de devletin politikalarını doğrudan belirleyebilecek bir iktidar veya iktidarlara zorlayabilecek bir muhalefet hareketine dönüşmediği görülmektedir. Ancak bir toplumsal hareket olarak Türkiye'nin kültürel ve entelektüel alanında belli bir birikimi temsil etmektedir.

4 Troçkizm: Rus Marksist teorisyen Leon Troçki'nin "sürekli devrim" teorisine dayanan fikirlerdir. Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" teorisine karşı çıkarak resmi sosyalizme muhalif bir Marksist yorumun gelişmesine öncülük etmiştir. Troçki ve Troçkizm hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: (Callinicos, 1991).

5 Türkiye'deki sol örgütlerin ve yukarıda adı geçen partilerin ayrıntılı bir seçeresi için bakınız: (Aykol, 2010).

6 HDP, 2013 yılında bileşenlerin çoğunluğunu farklı sol grupların oluşturduğu ve ağırlıklı olarak "Kürt sorunu" ekseninde siyaset yapan bir partidir.

Filistin Direnişinin Solun Gündemine Girmesi

Günümüzde Filistin sorunu, Türkiye'deki sol hareketlerin yayınlarında Türkiye'nin dış politikası, Türkiye-İsrail ilişkileri ve Ortadoğu'daki siyasal ve toplumsal sorunlara ilişkin analizler bağlamında bir alt başlık olarak değinilmektedir. Fakat 1980 öncesi dönemde Filistin sorunu ve direnişi solun en güncel ve tartışmalı konularından birini oluşturmaktaydı. Kuşkusuz Filistin sorununun mezkur dönemde solun gündemine yoğun bir şekilde girmesinin çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle dönemin politik koşullarının ve Filistin direnişinin karakterinin burada önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Filistin meselesinin ortaya çıktığı dönemin politik koşullarını belirleyen durum ise Soğuk Savaş dönemi kutuplaşması olmuştur.

Arap devletlerinin bağımsızlığını yeni yeni kazandığı, Batı karşıtlığı ve anti-emperyalist söylem üzerinden nasyonal-sosyalist⁷ hareketlerin yükselişte olduğu bölgede, Filistin'deki sol eğilimli hareketler de kitlesel tabanı itibarıyla güçlü birer siyasal aktöre dönüşmekteydiler. Nitekim 1964 yılında Arap devletlerinin dışişleri bakanlarının iştirakiyle Kudüs'teki Filistin Konferansı'nda kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) bünyesinde yer alan örgütlerin bazıları sol eğilimliydi. Diğer taraftan bölgesel çıkarları gereği İsrail'in en büyük destekçisinin Amerika ve diğer Batı bloku ülkeleri olması Filistin direnişinin "antiemperyalist" bir politik itiraz olarak popülerleşmesine neden oluyordu. Böylece farklı ülkelerdeki sol hareketler içerisinde Filistin direnişi

7 İkinci Dünya Savaşı sonrası Arap ülkelerinde bazı siyasal hareketlerin "nasyonal-sosyalist" olarak nitelendirilmesinin nedeni bu hareketlerin ideolojik olarak Arap milliyetçiliği ile sosyalist fikirlerin bir sentezi olarak ortaya çıkmasıdır. "Arap sosyalizmi" olarak da kavramsallaştırılan bu olgu siyasal düzlemde Cemal Abdülnasır dönemi Mısır'ında ve Suriye ve Irak'ta ise Baas partileri tarafından uygulanmıştır. 1960'lı yıllarda Ortadoğu'da etkili olmuş olan bu siyasal ideoloji Filistin'deki direniş hareketlerini de etkilemiştir. Arap sosyalizminin Nasır dönemi Mısır'ındaki politik kökenlerine ve gelişimine ilişkin bir değerlendirme için bakınız: (Abdel-Malek, 1964).

ve bu direnişi örgütleyen FKÖ'ye yönelik bir ilgi ve dayanışma ortaya çıkıyordu. Özellikle, FKÖ ve bünyesindeki sol eğilimli Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi (FDKC), Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) ve içinde İslamcı, solcu ve milliyetçi kesimlerin yer aldığı El-Fetih gibi fraksiyonlar⁸ farklı ülkelerdeki sol hareketlerle kurdukları network sayesinde Filistin direnişi, uluslararası düzeyde takip ediliyor ve sosyalist kamuoyundan destek görüyordu (Duman, 2015: 30-31; Amos, 1980:113-128). Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki bu hareketler öncesinde Filistin'de güçlü bir sol gelenek de vardı. 1948 öncesi dönemde İngiliz sömürgesine ve Siyonizm'e karşı üyeleri Arap ve Yahudilerden oluşan Sovyet yanlısı Filistin Komünist Partisi (FKP)⁹ sınıfsal temelden hareketle siyasal bir mücadele yürütmekteydi. Filistin direniş hareketleri içerisinde radikal sol eğilimi ile öne çıkan George Habbaş liderliğindeki Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC), FKP'nin fikri geleneği içinde yetişen kadrolar tarafından kurulmuştur. Ayrıca FKP'nin 1924'te Komintern'e¹⁰ kabul edilmesi Filistin solu ile enternasyonal sol arasında tarihsel bir bağın gelişmesine de katkı sağlamıştır. Dolayısıyla bu tarihsel bağlar ve Soğuk Savaş koşulları sosyalist hareketlerin ilgisi-nin Filistin'e kaymasına neden olduğunu söylemek mümkündür.

8 Filistin'deki siyasal hareketlerin ideolojik ve tarihsel kökenlerine ilişkin güncel bir çalışma için bakınız: (Demir, 2012).

9 FKP hakkında kapsamlı bir çalışma için bakınız: (Budeiri, 2012). FKP içindeki Arap ve Yahudi üyeler 1940'lı yıllarda ayrıldılar. Araplar farklı bir oluşuma dahil olurken Yahudilerden oluşan FKP zamanla Siyonizme yakınlığı ve 1948'te İsrail Komünist Partisi olarak ismini değiştirdi.

10 Komintern, Viladimir Lenin öncülüğünde 1919'da toplanan Üçüncü Enternasyonal'de uluslararası burjuvaziyi yıkmak için Uluslararası Sovyet Cumhuriyeti'ni kurmayı amaçlayan ve değişik ülkelerden birçok sosyalist ve komünist temsilcinin katıldığı kongrenin ismidir. Kongrede alınan karar doğrultusunda tüm ülkelerde komünist partiler kurularak bir dünya devrim süreci başlatılacaktır. İlk kongresini 1919'da toplayan Komintern son kongresini ise 1935'te yaptı. 1938 tarihinde Dördüncü Enternasyonal'in kurulmasıyla Komintern dağılma sürecine girdi.

Türkiye solunun tarihinde ise Filistin'e yönelik kitlesel bir duyarlılığın ortaya çıkışında dönüm noktası 1967 Arap-İsrail savaşı olmuştur. Literatürde "Altı Gün Savaşı" olarak geçen bu savaşta Mısır, Suriye ve Ürdün diğer Arap ülkelerinin desteğini almasına karşılık İsrail'e karşı mağlup olmuşlardır. İsrail, bu savaş sonucunda işgal ettiği alanı genişletmiştir. Başta Arap ülkeleri olmak üzere birçok ülkede İsrail'in bu işgali protesto edilmiştir. Türkiye'deki üniversitelerde okuyan Arap gençleri de İsrail'in işgalini bildiri ve eylemlerle protesto ederek tepkilerini ortaya koymuşlardır. Türkiye'deki sosyalist gençlik örgütleri de aynı dönemde İstanbul'da ortak bir bildiri yayınlayarak Türkiye'deki NATO üslerinin İsrail'e destek amaçlı kullanılmasını protesto etmiş ve İsrail'e karşı Arap ülkeleriyle dayanışmayı savunmuştur (Feyzioğlu, 2011:7-9). Filistin ile dayanışma bildirilerinin yanında İsrail konsolosluğu önünde sol grupların da içinde yer aldığı çeşitli eylemler yapılmıştır. Silahlı mücadeleyi bir yöntem olarak benimseyen dönemin sol örgütlerinden biri olan Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) ise ilk eylemini 1971'de İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Ephraim Elrom'u öldürerek gerçekleştirmiştir (Bali, 2016). Anti-Amerikancılığın yükselişe geçtiği bu yıllarda İsrail, Türkiye solu için Amerika'nın işbirlikçisi "emperyalist" ve "işgalci" bir devlet olarak konumlandırılıyordu. Filistin ise topraklarından "sürgün edilen" ve "ezilen" bir halk olarak görülmekteydi.

Diğer ülkelerdeki ve Türkiye'deki sol hareketlerin Filistin direnişine yönelik destekleri İsrail işgalini protesto eden gösteriler düzenlemeleri ve kendi ülke politikaları üzerinde baskı kurmaya çalışmalarıyla sınırlı kalmamıştır. Dünyanın farklı ülkelerinden gelen solcular enternasyonalist dayanışma adına Filistin'de silahlı mücadeleye katılarak buradaki kamplarda hem politik ve askeri eğitim görüyorlardı hem de Filistinlilerle birlikte İsrail'e karşı cephe hattında savaşıyorlardı. Türkiye'den de

silahlı mücadele yöntemini savunan sol örgütlere mensup gençler de hem eğitim amaçlı hem de Filistin direnişiyle dayanışma adına bu kamplara gidiyorlardı.¹¹ Türkiye'deki solcuların Filistin'e gidişi ise ilk olarak 1968 yılında TİP gençlik kolları üyelerinin gitmesiyle başlamıştır. 1969'da ise FHKC'nin daveti üzerine içinde Deniz Gezmiş'inde yer aldığı bir grup solcu genç Filistin'e gider (Feyzioğlu, 2011:17-20). İlk gidişlerden sonra solcu gençler özellikle 1970'li yıllarda grup halinde Filistin'e giderek buradaki kamplarda eğitim görmeye başlarlar. 12 Eylül askeri darbesinden sonra ise politik koşulların değişmesiyle birlikte Filistin kampları Türkiye'den kaçan solcular için bu sefer bir sığınak olmuştur. Filistinli örgütler Türkiye'den gelenleri uzun süre misafir etmişlerdir.

Bugün Filistin direnişine belli bir mesafede duran sol, geçmişte Filistin direnişine katılmış, direnişe şahitlik etmiş ve somut bir şekilde direnişi deneyimlemiştir. Bundan dolayı solun siyasal hafızasında Filistin'in özel ve nostaljik bir yeri vardır. Filistin direnişinde hem hayatını kaybedenler hem de geri gelenler solun siyasal hafızasında birer “fedai” olarak nitelendirilmekte ve itibarla anılmaktadır. Solun geçmişte Filistin direnişine olan ilgisi ve desteği bizzat bu direnişe katılmış veya kamplara gitmiş kişilerin kaleminden çıkan anı kitaplarıyla yeniden hatırlanmaktadır. Bu anı kitapları solun Filistin direnişine olan yaklaşımı, eleştirileri, Ürdün, Lübnan ve Suriye kamplarında eğitim ve yaşam hakkında önemli bilgiler içerdiği gibi Türkiye solunun belli bir dönemine de ışık tutan tarihsel belgelerdir.¹²

11 Başta Oktay Duman'ın (2015) derlemesi olmak üzere Filistin'e gidenler tarafından yazılan diğer anı kitaplarında Filistin kamplarına eğitim veya savaş amacıyla gelen farklı ülkelerden solcuların profil ve ideolojik yaklaşımları hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

12 Bu anı/günlük kitaplar içerisinde öne çıkanlar: (Bulut, 1995; Okay, 2009; Mantıcı, 2014; Kafkas, 2007; Yaşargün, 2005). Bu çalışmaların yanında Oktay Duman (2015) tarafından hazırlanan Devrimcilerin Filistin Günlüğü: 1968-1975 adlı çalışma ise Filistin kamplarına gitmiş kişilerle birebir görüşülerek,

1970’li yılların başında kurulan, çoğunluğu üniversiteli gençlerden oluşan Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C), Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO) gibi örgütler Türkiye’de silahlı mücadele yöntemiyle sosyalist bir devrim gerçekleştirmeyi amaçlıyorlardı. Özellikle 1960’lı yıllardan itibaren Ortadoğu, Afrika ve Latin ülkelerindeki “ulusal kurtuluş savaşları” Türkiye solunda silahlı mücadelenin bir yöntem olarak benimsenmesinde etkili olmuştur. Filistin kampları böyle bir mücadeleyi yürütmek için gerekli ön hazırlık açısından elverişli bir ortam sunuyordu. Nitekim kamplara gidenlerin anı ve günlüklerinde Filistin’e gidişlerin temel amacının bu olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Kuşkusuz her ne kadar Filistin’e gidişlerin temel amacı buradaki kamplarda eğitim almak olsa da gidenler içerisinde Filistin direnişiyle dayanışma psikolojisi taşıyanlarda vardır. Filistin’e ilk gidenlerden biri olan Faik Bulut, *Filistin Rüyası* adlı eserinde Filistin’e karşı hissettikleri duyguyu şu şekilde ifade ediyor (Bulut, 1995: s.36):

“Bizim için Filistin’in anlamı hem modern bir gerilla mücadelesi hem de bir halkın topyekûn emperyalizme, Siyonizm’e ve Arap gericiliğine karşı verilen uzun erimli bir Halk Savaşı idi”

Filistin kamplarında bir süre kalan Türkiye Komünist Partisi-Birlik üyesi Hasan Mantıcı, partilerinin ve üyelerinin Filistin hareketi ile daima enternasyonal bir dayanışma çizgisi izlediklerini, TKP-Bliler olarak politikalarının “*kendi kaderimizin Filistin halkının kaderiyle birleştirmek*” olduğunu ifade etmektedir (Mantıcı, 2014: 159). Lübnan’daki Filistin mülteci kamplarında uzun süre doktor olarak kalan Cüneyt Kafkas ise;

sorular yöneltilerek sol hareket ile Filistin direnişi arasındaki tarihsel ilişkiyi sözlü tarih metodu ile ortaya çıkartmaya çalışan kapsamlı bir çalışma niteliği taşımaktadır.

“...hiçbirimizin savaş deneyimi olmadığı halde, emperyalizmin bu vahşi saldırısı karşısında kaderimizi Filistinli, Lübnanlı kardeşlerimizle birleştirebilmiştik. Kanımız kanlarına karışmış, kan kardeşi olmuştuk. Ve bir komünist olarak bu durum beni çok gururlandırıyordu.”

ifadelerini kullanmaktadır (Kafkas, 2007:123). Cengiz Çandar (2012:65) ise Filistin’e giderken içinde bulunduğu ruh haletini şu şekilde tarif ediyor:

“Yaklaşık iki yıl önce o topraklara ayak bastığımda devrimci romantizmin doruklarında dolaşıyordum. Yeraltına çekilmiş de olsa, geleceğe olanca iyimserlikle bakan Türkiye sol hareketinin iddialı bir ferdiydim. Filistin direnişine katıldığımda kendimi dünya özgürlük savaşçılarındın bir neferi sayarak, konumumdan onur duyuyordum.”

Filistin kamplarına gidenler içerisinde çatışmalara katılan kişilerin sayısı gidenlere oranla çok az olmuştur. Gidenlerin çoğu herhangi bir savaşa ve çatışmaya katılmadan geri dönmüşlerdir. Ayrıca gidenlerin neredeyse hiç biri gerçekten Filistin sınırları içerisinde yer alan bölgelere gitmemişlerdir. Daha çok El-Fetih ve diğer Filistin direnişini yürüten örgütlerin Suriye, Lübnan ve Ürdün’de yer alan kamplarına gitmişlerdir. Diğer taraftan popülist sol algıda Filistin’e gidenlerin neredeyse tümünün İsrail’e karşı savaştığı şeklinde bir yaklaşım öne çıkmaktadır. Örneğin solun popülist figürlerinden Deniz Gezmiş’in Filistin’de İsrail’e karşı savaştığı sıkça ifade edilmektedir. Fakat, Gezmiş, arkadaşlarıyla birlikte 1969’ta Filistin kamplarında bir süre kaldıktan sonra geri dönmüştür. Gezmiş’in herhangi bir sıcak çatışmaya katıldığına ilişkin bir belge mevcut değildir. Yine aynı şekilde gazeteci Cengiz Çandar’ın Filistin direnişine katıldığı ve burada gerilla eğitimi aldığı kendisi tarafından sıklıkla ifade edilmektedir.¹³ Faik

13 Cengiz Çandar, hayatını anlattığı Mezopotamya Ekspresi adlı kitabında Filistin’e gidişini şu şekilde anlatır: “Amacımız, Suriye’ye sığınmak ya da orada gönüllü sürgün hayatına başlamak değildi. Hedefimizde Filistin kurtuluş

Bulut, yukarıda adı geçen eserinde Türkiye’den Filistin için gelen bazılarının Şam’daki evlerde kaldıkları, kamplara veya cepheye gitmedikleri, bunlardan birinin de Cengiz Çandar olduğunu belirtmektedir. Filistin’e ilk gidenlerden biri olan Semih Dinç’te benzer örnekler vererek gidenler hakkında şu açıklamayı yapmaktadır (Duman, 2015:98):

“Başlangıçta silahlı eğitim alıp Türkiye’de halk savaşı başlatma isteğinin dışında çok sayıda kısa süreliğine hiçbir disiplin ve hedef almadan adeta turistik gezi yaparcasına kamplara gelen örgütsüz devrimciler de olmuştur”

Filistin kamplarına giderek orada savaşıyor veya sadece eğitim görüp geri dönenlerin anlatımına bakıldığında Filistin ile ilgili olarak bazı tarihsel gerçekliklerin çarpıtıldığı görülmektedir. Ancak, Filistin kamplarına gidişler popülist sol algıda bir efsaneye dönüştürülmüş ve bazı tarihsel gerçeklikler çarpıtılmış olsa da, solun belli bir dönem Filistin direnişine olan kitlesel desteği tarihi bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Filistin direnişi ve bu direnişe şahitlik etmek Türkiye solunun Filistin sorunu konusundaki hassasiyetini derinden etkilemiştir. Bunun somut örneği günümüzde örgütsel düzeyde birçok parçaya bölünmüş sol partilerin Filistin direnişi konusunda ortak bir platformda birleşmeleridir.

mücadelesine katılmak vardı. 1967 Arap-İsrail Savaşı’ndan beri yanı başımızda yaşanan ve bizleri, Türkiye’nin 68 kuşağı solcularını mknatis gibi çeken bir efsaneydi bizim için -o günkü adıyla-Filistin direnişi. Suriye’de Filistinli örgütlerle temas kurmak, orada gerekli askeri eğitimi aldıktan sonra, Türkiye’ye dönüp kendi sol fraksiyonumuzun ilk askeri birimlerini oluşturmak amacıyla Suriye’nin yolunu tutmuştuk. Şam’a geldikten sonra arzuladığımız temas da kurulmuştu” (Çandar, 2012: 52).

Günümüzde Filistin Direnişine ve İsrail İşgaline Karşı Tutum

Filistin sorunu dünyanın bugünkü gündemini çok fazla meşgul etmese de İsrail'in işgali hala devam etmektedir. Özellikle Gazze bölgesi açık hava hapishanesi durumundadır. Filistinli örgütlerin de kendi aralarındaki anlaşmazlıkları İsrail'in saldırılarını kolaylaştırmaktadır. Filistinli örgütlerin diplomatik açıdan başarısızlığı ve bölge ülkelerinin kendi iç sorunlarıyla uğraşmaları Filistin direnişine yönelik uluslararası desteği azaltmıştır. Uluslararası sol hareketlerin Filistin direnişine olan ilgisinin azalmasının nedenlerinden biri sol hareketlerin zayıflamış olmasına bağlanabilir. Bir diğer neden ise Filistin direnişinde Hamas ve İslami Cihad gibi İslamcı örgütlerin öne çıkması gösterilebilir. Dolayısıyla Filistin direnişini devam ettiren örgütlerin ideolojik ve politik tutumları ve konumları sorun Filistin sorununa ilişkin yaklaşımını etkilemektedir. 2000'li yıllarda Türkiye solunun Filistin direnişine olan desteğinin değişmesini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

Türkiye'deki sol partilerin Filistin sorununa nasıl yaklaşıtları ve nasıl bir tutum içerisinde olduklarına ilişkin en temel belgeler partilerin programları, tüzükleri ve resmi belge niteliğindeki bildirileri ve konuşmalarıdır. Sol partilerin program ve tüzüklerine bakıldığında yalnız ÖDP'nin Filistin konusunda ayrıntılı bir açıklamada bulunduğu görülmektedir. ÖDP'nin parti programında "Emperyalizmin Egemenliğine Son!" başlığı altında Filistin halkı ile dayanışma desteklemekte ve partinin bu konudaki tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

"Ortadoğu'da uzun yıllardır İsrail devletinin yürüttüğü işgal ve Filistin halkının haklarını tanımama politikalarına karşı Filistin halkının devlet kurma ve tarihsel haklarına sahip çıkma mücadelesi desteklenmeli ve uluslararası dayanışma geliştirilmelidir."¹⁴

14 <http://portal.odp.org.tr/program/> son erişim: 10.11.2016

ÖDP, 2005 yılındaki 4. Kongre Sonuç Bildirisi'nde de *"İsrail'in yürüttüğü vahşi işgal politikalarına karşı Filistin halkının direniş ve mücadelesiyle dayanışmayı sürdürür"*¹⁵ açıklamasıyla Filistin sorununa değinmeyi ihmal etmez. ÖDP'nin dışında parti programında Filistin sorununa değinen bir diğer parti olan TKP, farklı bağlamlarda değindiği Filistin direnişini Siyonist işgale karşı bir hareket olarak nitelendirmekte ve *"Filistin'in bağımsızlığını ve özgürlüğünü savunmak. İsrail işgaline derhâl son verilmesi için çaba göstermek"*¹⁶ gerektiğini açıklamaktadır. ESP'nin parti programında "Toplumsal ve Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri" başlığı altında;

"Devrimci demokratik cumhuriyet, coğrafi konumundan hareketle, özel bir görev olarak, Ortadoğu, Ön Asya, Balkanlar ve Kafkasya halklarının kardeşliğini, eşitliğini, ortak geleceklerini ve devrimci federatif birliklerini esas alan politikalar izleyecek, bölge halklarının kendi egemenlerine, emperyalistlere ve Siyonist İsrail'e karşı mücadelelerinin bir parçası olacaktır"¹⁷

açıklamasıyla İsrail'in bölgedeki rolünü ve politikalarını eleştirmektedir. DSİP'te 2012'de Ortadoğu ile ilgili olarak hazırladığı broşürde *"Filistinliler dışında bütün Orta Doğu halkları için bir tehlike olan yayılmacı İsrail bugüne kadar sayısız BM kararını ve sayısız uluslararası yasayı tanımamıştır"*¹⁸ ifadeleriyle İsrail'in bölge için bir tehlike oluşturduğunu vurgulamaktadır.

İsrail işgali ve Filistin sorunu diğer partilerin program ve tüzüklerinde spesifik olarak değinilmemiş olsa bile başta ÖDP, EMEP, TKP, DSİP, DİP, SODAP ve ESP gibi sol partiler ve örgütler değişik vesilelerle İsrail'in Filistin işgalini protesto eden eylemler

15 <http://portal.odp.org.tr/4-kongre-sonuc-bildirgesi/> son erişim: 11.11.2016

16 http://tkp.org/sites/default/files/pdf/tkp1920_program.pdf son erişim: 17.11.2016

17 <http://esp.org.tr/ESP/program/> son erişim: 20.11.2016

18 <http://dsip.org.tr/index.php/kutuphane/168-brouerler/815-iraka-savaa-hayr#.Vx9-qvkgXIU> son erişim: 20.11.2016

düzenledikleri görülmektedir. Değişik vesilelerle yayınlanan basın bildirileriyle de Filistin sorununu gündemde tutmaya çalışmaktadırlar. Filistin'e yönelik bu tutum özel bir ilgiden ziyade enternasyonal dayanışma adına ortaya konulmaktadır. Sol partilerin söylemlerine bakıldığında, sorun temelde bir din çatışması, yani bir Müslüman-Yahudi çatışması olarak değil "ezilen bir halkın özgürlük mücadelesi" perspektifinden değerlendirilmektedir. Emperyalist güçlerin Ortadoğu'ya yönelik sömürgeci politikalarının bir sonucu olarak görülen Filistin sorunu bu açıdan lokal veya bölgesel bir sorunun ötesinde uluslararası bir sorunun parçası olarak görülmektedir. İsrail ise bu uluslararası emperyalist sistemin bölgedeki uzantısı olarak nitelendirilmektedir. İsrail'deki Siyonist rejim ise Filistinlilere yönelik ayrımcı ve ırkçı yaklaşımları dolayısıyla bir çeşit "apartheid"¹⁹ rejim olarak tanımlanmaktadır. Toprakları gasp edilen ve mülteci konumuna düşürülen Filistinliler ise işgalci İsrail'in Siyonist rejimine karşı özgürlük mücadelesi veren bir halk olarak kabul edilmektedir. Sol hareket ve partilerin Filistin sorununa ilişkin genel yaklaşımı bu doğrultudadır.²⁰

Sol partilerin Filistin sorununa ilişkin perspektifleri genel hatlarıyla birbirine yakındır. Türkiye'deki ideolojik ve örgütsel farklılıkları Filistin ile ilgili tartışmalarda çok fazla öne çıkmamaktadır. Sol partiler arasında Filistin direnişine ilişkin en önemli perspektif farklılığının yaşandığı konu ise Filistin direnişinin İslamileşmesi tartışmasıdır. Türkiye solunun Filistin direnişine olan desteğinde bu direnişin belli bir dönem sol karakter taşımasının önemli bir rol oynadığı yukarıda değinilmişti. Ancak Çubukçu'nun (2004:176) ifade ettiği gibi Filistin yönetiminin

19 Apartheid: Güney Afrika'da beyazlar ile siyahiler arasındaki ayrımı resmi olarak kurumsallaştıran rejim için kullanılmaktadır. Kavramın Filistin meselesine yorumlanması için Bkz: (Bishara, 2002).

20 Böyle bir genel yaklaşım paragrafta ismi geçen partilerin basın açıklamaları ve bildirileri taranarak elde edilmiştir.

Oslo süreciyle²¹ birlikte mücadele yöntemini değiştirmesi ve Filistin direnişinde İslamcı örgütlerin öne çıkması ile Filistin, sol hareketler için cazibesini yitirmiştir.

Filistin sorununu bir din sorunu olarak değil emperyalizmden kaynaklı bir sorun olarak gören Türkiye solu, Hamas ve İslami Cihad gibi İslamcı örgütlerin Filistin sorununu bir Yahudi-Müslüman çatışması olarak yansıttığını iddia etmekte ve bundan dolayı bu örgütlere karşı mesafeli durmaktadır. Özellikle ÖDP ve TKP gibi seküler hassasiyetin baskın olduğu partilerde bu mesafe daha belirgindir. DSİP ise diğer sol partilere göre farklı bir tutum benimsemektedir. DSİP yanlısı Roni Margulies²² konuyla ilgili olarak solcuları şu şekilde eleştirmektedir;

“Filistin hareketinin başını Hamas çekmeye başladığından beri, solun Filistinlilere desteğinde bir azalma oldu. Hamas Müslüman bir örgüt olduğu için ve Türk solu büyük ölçüde Kemalist ve anti Müslüman olduğu için. Böyle saçmalık olmaz! Amerikan emperyalizmine ve bölgedeki jandarmasına karşı kim direniyorsa, ben onu desteklerim. Müslüman veya Budist olması hiç beni ilgilendirmez.”

Sol partiler, İsrail devletini sömürgeci ve ırkçı bir devlet olarak nitelendirirken antisemitizme de karşı durmaktadır. Sol, Filistinli örgütlerin milliyetçi reflekslerine eleştiriler yöneltse de İsrail milliyetçiliği ile Filistin milliyetçiliğini niteliksel olarak birbirinden ayırır. İsrail milliyetçiliği ırkçı ve ayrımcı iken Filistin milliyetçiliği Siyonist ayrımcılığa karşı direnen bir ulusal kurtuluş mücadelesidir. Soldaki bu ayrımın teorik kökenleri Lenin’in (2004) “ezen ulus milliyetçiliği” ile “ezilen ulus milliyetçiliği” ayrımına dayanmaktadır. Lenin, ezilen ulusların mücadelesinin

21 1993 yılında FKÖ ile İsrail arasında yapılan antlaşmadır. Her iki tarafın karşılıklı olarak birbirini resmi olarak tanıdığı bu anlaşmanın İsrail’in işgalini meşrulaştırdığı iddiasıyla eleştirilmektedir.

22 <http://www.radikal.com.tr/hayat/ben-niye-o-gemide-degilim-diye-dusundum-1000857/> son erişim 26 Nisan 2016.

demokratik değerler taşıdığını vurgular. Bundan dolayı da ezen ulusa karşı ezilen ulusun desteklenmesi taraftarıdır. Çünkü Lenin'e göre sınıf mücadelesinin verilebilmesi için öncelikle ezilen ulusun ezen ulusun baskısından kurtulması gerekir.²³ Lenin'in bu çözümlemesi sol hareketler ile ulusal kurtuluş mücadeleleri arasındaki dayanışmanın teorik zeminini de oluşturmaktadır.

Türkiye'nin Filistin Politikasına Eleştiriler

Soğuk Savaş döneminde İsrail ve ABD eksenli bir politika izleyen Türkiye, 1990'lı yıllarda hem İsrail hem de Filistin ile ilişkilerini geliştirmeye çalışarak bir denge politikası izlemeye çalışmıştır (Uzer, 2011:146). AK Parti iktidarı dönemi Türk dış politikasında ise İsrail'e yönelik eleştirel bir yaklaşım öne çıkmıştır. Özellikle AK Parti iktidarının Hamas ile yakın ilişkiler kurması ve İsrail saldırılarını terör olarak nitelendirmesi ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Mavi Marmara saldırısı sonrası ise ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Bu dönemde Türkiye gerek hükümet düzeyinde gerekse de halk düzeyinde Filistin direnişi ile dayanışma içerisinde olmuştur. Türkiye'nin Filistin sorununa yaklaşımındaki bu değişim sol kesim tarafından yeterli görülmemekte ve daha radikal bir adımın atılması gerektiği belirtilmektedir.

Sol partiler, Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinde daha radikal bir tutum takınması gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmaktadırlar. Türkiye'nin İsrail saldırılarını kınamakla yetindiği ve bu konuda somut bir adım atmadığını ifade eden sol partiler, özellikle askeri ve ekonomik ilişkilerin askıya alınması

23 Michael Löwy (1977:79), Lenin'in ulusal mücadele ile sosyalist devrim arasındaki diyalektiği şu şekilde kavradığını ifade eder: "ezen ulus içindeki işçi hareketinin ezilen ulusa kaderini belirleme hakkı tanınmasıyla ezilene karşı düşmanlık ve kuşkuyla silinerek, her iki ulus proletaryalarının burjuvaziye karşı uluslararası mücadelede birleşmelerinin sağlanabileceğini anlamıştı."

veya kesilmesi yönünde bir tutum içerisindeyler. Örneğin dönemin ÖDP genel başkanı Hayri Kozanoğlu 2004'te İsrail işgalini kınayan basın açıklamasında;

“İnsanlık bu vahşet karşısında acilen harekete geçmelidir. Hükümet ne ilk ve bu gidişle ne de son olacak bu katliamlar karşısında yurttaşların vicdanını birazcık rahatlatmak istiyorsa İsrail ile ilişkileri gözden geçirmeli ve öncelikle askeri işbirliğine son vermelidir. AKP, bu konuda TBMM'deki çoğunluğunu kullanmalıdır.”²⁴

DSİP, 2014'te İsrail'in işgalini kınayan bir basın açıklamasında *“Türkiye Cumhuriyeti, İsrail ile olan tüm ilişkilerini kesmelidir. Büyükelçilikleri kapatılmalı, diplomatları kovulmalıdır. Askeri ve ekonomik işbirliği anlaşmaları iptal edilmelidir”*²⁵ değerlendirmesinde bulunmaktadır. ESP, Filistin ile dayanışma adına 2014'teki bir basın açıklamasında *“AKP Hükümeti 'bak-ka' hesabı yapmayı bir an önce bırakmalı; Siyonist İsrail devletiyle tüm ekonomik, askeri ve diplomatik ilişkilerini kesmelidir”*²⁶ ifadelerini kullanmaktadır. SODAP'ta aynı eleştirileri yapmaktadır.²⁷ DİP'in yayın organı Gerçek gazetesinin Nisan 2016'taki başyazısında ise:

“Erdoğan'ın Filistin halkının mücadelesine olan desteğinin bir pazarlama taktiğinden ibaret olduğunu, Erdoğan'ın en fazla efelendiği dönemlerde, “One minute” dediği zamanlarda bile, bunun göstermelik bir şov olduğunu hep söyledik. İsrail ile olan ticaret, Mavi Marmara olayından sonra aldı başını gitti”²⁸

24 <http://portal.odp.org.tr/artik-yeter/> son erişim: 02.12.2016

25 <http://www.dsip.org.tr/index.php/haberler/haberler/dsip-basin-aciklamalari/566-2014-11-06-13-42-10#.VyGGJPkgXIU> son erişim: 02.12.2016

26 <http://esp.org.tr/ESP/filistin-icin-daha-fazla-dayanisma-daha-fazla-mucadele/> son erişim: 01.12.2016

27 <http://www.sodap.org/genel-haber/taksimde-eylem-katil-srail-filistin-den-defol/> son erişim: 03.12.2016

28 <http://gercekgazetesi.net/karsi-manset/erdogan-ve-akp-filistin-meselesinde-safini-secti-takke-dustu-kel-goruldu> son erişim: 03.12.2016

şeklinde değerlendirilmektedir. Benzer açıklamalar diğer sol partilerin Filistin ile ilgili basın açıklamalarında da yer almaktadır. Sol partilerden gelen tüm bu açıklamalar göstermektedir ki sol kesim AK Parti iktidarının İsrail ile sadece diplomatik ilişkileri kesmesini yeterli bulmamaktadır. Bu çerçeveden Türkiye'nin İsrail ile tüm ilişkilerini kesmesi gerektiğini savunan sol partiler, AK Parti hükümetlerini ve Recep Tayyip Erdoğan'ın İsrail'e yönelik eleştirilerinde de bir tutarlılık görmemektedir. Türkiye'nin Filistin politikasının değişmediğini çünkü Türkiye'nin başta ABD olmak üzere emperyalist güçlerin ve onların ortağı olan İsrail ile ilişkilerini devam ettirdiği iddia edilmektedir. Dolayısı ile Türkiye'nin Filistin politikası da bu noktadan hareketle eleştirilmektedir. Türkiye'nin Filistin halkıyla ve direnişiyle dayanışma içerisinde olmasını savunan sol partiler, bu dayanışmanın İsrail ve diğer emperyalist güçlerle olan ilişkilerin kesilmesiyle ancak mümkün olacağı noktasında birleşmektedirler.

Filistin Sorunu Nasıl Çözülür?

Filistin sorunu bir çıkmaza girmiş durumda. Oslo sürecinden sonra iki devletli bir çözüm önerisi genel olarak soruna taraf olan bölgesel ve uluslararası aktörler tarafından kabul edilmesine rağmen Filistinli mültecilerin durumu, Filistin devletin başkenti ve sınırları konusundaki anlaşmazlık bu çözüm önerisinin yakın dönemde gerçekleşmesinin mümkün olmadığını gösteriyor. İki devletli çözüm, ilk olarak 1937'de İngilizlerin daha sonra 1947'de BM'nin Filistin bölgesini Arap ve Yahudi devletleri olarak taksim etmesiyle gündeme gelmiş ancak sonuç itibarıyla bu taksim planları ve çözüm önerileri İsrail'in lehine Filistinlilerin ise aleyhine cereyan etmiştir.

Türkiye solu, diğer ülkelerdeki sol hareketler gibi Filistin'de Arap ve Yahudilerin birlikte yaşayacağı tek devletli bir çözümü

öteden beri savunmaktadır. Özellikle 1980 öncesi Türkiye solu-
nun Filistin sorununa ilişkin çözüm önerisi bu minvaldeydi. An-
cak günümüz şartları içerisinde bazı sol partilerin eğilimi “ulus-
ların kendi kaderini tayin hakkı” ilkesinden hareketle çözümün
Filistinlilerin de kendi devletlerini kurma hakkı ile gerçekleşe-
bileceği yönündedir. Somut örnek olarak, Türkiye’den EMEP’in
üyeleri olduğu Uluslararası Marksist-Leninist Parti ve Örgütler
Konferansı (CIPOML), 2014’te Türkiye’deki toplantısında “İsrail
Siyonizm’inin saldırganlığı karşısında Filistin halkının kendi kade-
rini belirleme ve devlet olarak örgütlenme mücadelesi desteklen-
mektedir”²⁹ açıklamasında bulunmuştur. Benzer şekilde 2014’te
ÖDP’nin İsrail’i kınayan bir basın açıklamasında da “Filistinlile-
rin devlet kurma hakkının kayıtsız şartsız kabulü, işgal edilen top-
rakların terkedilerek, anayurtlarına dönme haklarının uğradıkları
maddi ve insani zararlar tazmin edilerek sağlanmasından başka
çözüm yolu yoktur”³⁰ ifadeleri kullanılmaktadır.

Ancak iki devletli çözümün, yurtları sömürgeleştirilen veya
mülteci durumuna düşmüş Filistinliler için bir çözüm olmadı-
ğını dolayısıyla nihai çözümün Arap ve Yahudilerin birlikte ya-
şayacağı tek devletli bir oluşum olacağını vurgulayan bir sol
eğilim de vardır. Örnek olarak DİP’in yayın organı olan *Gerçek*
gazetesinde “Filistin’in bağımsızlığı mı, geri dönüş hakkına iha-
net mi?” başlıklı bir yazıda iki devletli çözüm önerisi eleştirile-
rek bunun vatanlarından uzaklaştırılan Filistinlilerin geri döne-
memesini, Gazze ve Batı Şeria’ya sıkıştırılması anlamına geldiği
belirtilmekte, 1948’den beri vatanlarından çıkartılan Filistinli-
lerin topraklarına dönüş hakkı için tek devletli çözümün daha
uygun olacağı üzerinde durulmaktadır.³¹

29 <http://emep.org/tr/cipoml-uyesi-21-parti-turkiyede-bir-aaraya-gelde/> son erişim: 30.11.2016

30 <http://portal.odp.org.tr/filistine-ozgurluk-israile-boykot/> son erişim: 04.12.2016

31 <http://gercekgazetesi.net/uluslararasi/filistin-bagimsizligi-mi-geri-do->

İki devletli bir çözüm arayışı, ABD emperyalizminin ve Siyonizm'in bir dayatması olarak yorumlanmakta ve eleştirilmektedir. Çünkü sol için Filistin sorunu, en temelde, emperyalist güçlerin Ortadoğu'yu sömürgeleştirmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Emperyalist güçler sömürgelerini devam ettirmek ve müttefikleri olan İsrail'i korumak için iki devletli çözüm önerisini dayatmaktadırlar. Bundan dolayı Oslo görüşmeleri sonrasındaki süreçte İsrail ile görüşen Yaser Arafat ve FKÖ yönetimi, Türkiye solu tarafından "taviz vermekle" eleştirilmişti. Günümüzde de Mahmut Abbas ve Filistin yönetimine yönelik eleştirilerin başında da bu gelmektedir. Genel olarak çözümün İsrail'in işgal ve ayrımcı politikalarından vazgeçmesi ve Filistin halkının vatanlarına dönmesi ile mümkün olacağı vurgulanmaktadır.

Filistinli Örgütlerle İlişkiler

Türkiye solu Filistinli direniş örgütleri içerisinde seküler ve sol eğilimli örgütlere ideolojik nedenlerden dolayı daha yakın durmaktadır. George Habbaş ve Nayif Havetme gibi Filistinli Marksistler ise Türkiye solu tarafından Filistin direnişiyle özdeşleştirilmektedir. Özellikle El-Fetih, FHKC ve FDKC ile tarihsel bağları olan Türkiye solu günümüzde daha çok bu örgütlerle uluslararası sosyalist organizasyonlarda bir araya gelmektedir.³²

Türkiye'deki sol partiler ile Filistin solu arasında eylem düzeyindeki birlikteliği sağlayan organizasyonların başında ise 2005 yılında Filistinli sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde İsrail'i

nus-hakkına-ihanet-mi son erişim: 07.12.2016

32 Türkiye'de yapılan uluslararası organizasyonlardan biride 5-6 Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da yapılan "Filistin için İsrail'e Karşı Boykot Girişimi" sempozyumudur. Bu sempozyuma FHKC üyeleri ile Türkiye'den çeşitli sol örgütlerin temsilcileri katılarak Filistin sorunu ve boykot girişimleri tartışıldı. <http://t24.com.tr/haber/filistin-ve-turk-solu-biraraya-geldi,79948> son erişim: 05.12.2016

boykot amacıyla kurulan BDS Hareketi'dir.³³ Türkiye'deki kampanyalarına sol partiler ve örgütler katılarak destek vermektedir. Çeşitli sol parti ve örgütler aynı zamanda BDS Türkiye Hareketi'nin bileşenleri içerisinde. Ayrıca zaman zaman Filistinli solcu politikacılar ve yazarlar sol partilerin Türkiye'deki etkinliklerine katılmaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye solu ile Filistin direniş örgütleri arasındaki ilişki şimdilik sınırlı düzeyde de olsa devam etmektedir.

Sonuç

Soğuk Savaş döneminde Arap milliyetçilerinin Batı karşıtı ve Sovyet yanlısı politikaları Ortadoğu'daki siyasal hareketlerin ideolojik yönelimini doğrudan etkilemiştir. Ortadoğu'nun en aktif siyasal hareketlerinden olan Filistin'deki direniş hareketleri dönemin koşullarından etkilenerek daha çok Marksist ve sosyalist bir çerçevede mücadelelerini yürütmüşlerdir. Filistin direnişindeki sosyalist söylem dünyanın pek çok ülkesindeki sosyalist hareketlerin Filistin sorununa belli bir duyarlılık göstermesine neden olmuştur. Filistin sorununun Türkiye solu-
nunun gündemine girmesi de aynı dönemde benzer nedenlerden dolayı olmuştur. Ayrıca Türkiye'de Filistin sorununun kitlesel düzeyde ilk defa tartışılmasında ve ilgilenilmesinde sosyalist hareketlerin Filistin sorununa karşı duyarlılık göstermelerinin önemli bir etkisi vardır. Nitekim bu dönemde Türkiye'den giden birçok sosyalist, Filistin kamplarında askeri eğitim almasının yanında İsrail'e karşı Filistinlilerin saflarında savaşarak hayatını da kaybetmiştir. Dolayısıyla sol siyasal hafızasında Filistin sorunu önemli bir yer teşkil etmektedir.

Günümüzde de sol partiler ve hareketler Filistin sorununa belli bir duyarlılık içerisinde yaklaştıklarını söylemek mümkündür.

33 BDS Türkiye hakkında aha fazla bilgi için web sitesi: <http://bdsturkiye.org/>
son erişim: 07.12.2016

Ancak solun Filistin sorunu ile olan ilgisinde eskiye nazaran ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle bölünmelerle gittikçe zayıflamış ve kitlesel düzeyde de güçlü olamayan solun en önemli gündemi siyasal varlığını devam ettirme ve tutunma çabasıdır. Türkiye siyasetinde ciddi bir varlık gösteremeyen ve toparlanma arayışı içerisinde olan sosyalist sol, enternasyonal heyecanını da yitirmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla solun Filistin sorununa ilişkin ilgisinin azalmasının nedenini burada aramak gerekir. Bir diğer etken ise Filistin sorununun ve direnişinin karakter değişimine uğramasıdır. 1970'li yıllarda anti-emperyalist hareketlerin yükselişte olduğu dönemde "sol" bir söylemle öne çıkan Filistin direnişi, 1990'lı yıllardan itibaren Hamas'ın etkili bir aktöre dönüşmesi ile birlikte ağırlıklı olarak "İslamcı" bir söylem üzerinden sürdürülmektedir. Solun Filistin sorununa ve Filistin direnişine karşı mesafeli durmasının bir diğer nedeni de bu olmuştur. Ayrıca direnişi İslamileştiren Hamas ve İslami Cihad gibi örgütlere karşı da mesafeli ve eleştirel durmaktadır.

Türkiye'de, halihazırda Filistin direnişine yönelik en büyük kitlesel ve siyasal desteği gösteren kesim muhafazakarlar, İslamcılar ve AK Parti hükümetidir. Ancak Türkiye solunun Filistin direnişine olan desteği öne çıkmıyor olsa da Filistin direnişinin gündemde kalmasında ve özellikle Türkiye'nin seküler kesimleri arasında Filistin direnişine yönelik bir ilginin oluşmasında katkısı olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Ayrıca sol partiler, sık sık eylem ve gösterilerle İsrail işgalini protesto ederek Filistin direnişini gündemde tutmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan Türkiye solu ile Filistin direnişi arasında pratik düzeyde bir dayanışma ilişkisi olmasa bile sol kamuoyu çeşitli mahfillerde Filistin direnişini sahiplenmeye ve savunmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Abdel-Malek, A. (1964). "Nasserism And Socialism" *Socialist Register*, Sayı: 1.
- Amos, J. W. (1980). *Palestinian Resistance: Organization of a Nationalist Movement*, New York: Pergamon Press
- Aykol, H. (2010). *Bölüne Bölüne Büyümek: Türkiye’de Sol Örgütler*, Ankara: Phoenix
- Bali, R. N. (2016). *İsrail Başkonsolosu Ephraim Elrom’un İnfaz*, İstanbul: Libra
- Bishara, M. (2002). *Palestine/Israel: Peace or apartheid: Occupation, terrorism and the future*, New York: Zed Books.
- Budeiri, M. (2012). *Filistin Komünist Partisi, 1919-1948*, çeviri: Şükrü Alpagut, İstanbul: Yordam Kitap.
- Bulut, F. (1995). *Filistin Rüyası*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Callinicos, A. (1991). *Troçkizmin Tarihi*, çev: Mahmul Kurdoğlu, İstanbul: Z Yayınları.
- Çandar, C. (2012). *Mezopotamya Ekspresi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çubukçu, M. (2004). *Bizim Filistin: Bir Direnişin Tarihçesi*, İstanbul: Siyah Beyaz Metis Güncel.
- Demir, G.N. vd., (2012). "Filistin’de Siyasi Aktörler ve Partiler", *SETA Kim Kimdir*, editörler: Selin M. Bölme ve Ufuk Ulutaş, Sayı:4.
- Duman, O. (2015). *Devrimcilerin Filistin Günlüğü: 1968-1975*, İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Ersan, V. (2013). *1970’lerde Türkiye Solu*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Feyzioğlu, T. (2011). *Denizler ve Filistin*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kafkas, C. (2007). *Filistin Günlüğü*, İstanbul: Cadde Yayınları.
- Kılıç, Z. (2006). "1980’den Sonra Türkiye’de Sosyalist Partilerin Siyaset Anlayışı" *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Lenin, V. (2004). *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, çev: Muzaffer Ardos, Ankara: Eriş Yayınları.
- Löwy, M. (1977). "Marksistler ve Ulusal Sorun" *Birikim Dergisi*, çev: Bülent

- Aksoy, Sayı:23, s. 65-83.
- Mantıç, H.(2014). *Filistin Güncesi: Türkiye Devrimcilerinin Enternasyonalist Mücadelesi*, İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Okay, A. (2009). *12 Eylül ve Filistin Günlüğü*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Tekin, Y. (2002). "Türkiye'de İlk Sosyalist Hareket: "İştirak Çevresi"nin Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:57, Sayı:4.
- Tunçay, M. (1978). *Türkiye'de Sol Akımlar I (1908-1925)*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Tunçay, M. (1992). *Türkiye'de Sol Akımlar II (1925-1936)*, İstanbul: BDS Yayınları.
- Uras, U. (2008). "ÖDP Siyasetnamesi Üstüne" *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol*, editör: Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzer, U.(2011). "Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım" *Ortadoğu Etütleri*, Cilt 2, Sayı 2, s. 137-168.
- Yaşargün, A. K. (2005). *Filistin Fedaileri: Gaziantep'ten Filistin'e Bir Dostluk ve Mücadele Öyküsü*, İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Cumhuriyet Halk Partisi

Gökhan Bozbaş
Selçuk Aslan

Giriş

Günümüzde bir Türkiye Cumhuriyeti devletinden bahsediliyorsa, aslında aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisinden (CHP) bahsediliyor denmektedir. Zira CHP Türkiye Cumhuriyetini kurduğu gibi onu günümüze kadar getiren kimliği de temsil etmektedir veya temsil ettiği düşünülmektedir. Bir diğer ifade ile CHP devleti kuran partidir ve bu çerçeveden Altı Ok'u temsil etmektedir. Cumhuriyet'in ve laikliğin Türkiye'deki bekçisi ve garantisidir. Devletin kurucu kadroları CHP içerisinde bulunmuştur. Devletin kurucu kadroları CHP içerisinde bulunmuştur. Devletin kurucu kadroları CHP içerisinde bulunmuştur. Devletin kurucu kadroları CHP içerisinde bulunmuştur.

Elbette bir asra yakın bir tarihi olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ve CHP'nin, bu birlikteliği bu kadar uzun sürmemiştir. Yani CHP 27 yıl boyunca (1923 -1950) ülkeyi tek başına yönetmiş fakat daha sonra ise muhalefete düşmüştür. Bu düşüşten sonra CHP'nin iktidara hükümet ortağı olarak gelmesi, istisnai birkaç durum dışında, neredeyse hiç görülmemiştir. Tek başına iktidar ise zaten hiç olamamıştır. Buna rağmen CHP, ülkede var olan ordu, yargı ve yüksek bürokrasi gibi bir takım baskı aygıtları aracılığı ile yönetimde sürekli olarak etkin olmaya çalışmıştır. Kuruluş

döneminde devletin rotasını belirlemiş olmaları ilerleyen yıllarda sürekli olarak bu konuda onlara bir söz hakkı vermiştir.

Ortadoğu ve Ortadoğu coğrafyasında yaşanan durumlara karşı Türkiye Cumhuriyetinin temel duruşu, yine CHP tarafından belirlenmiştir. CHP tarafından ortaya konulan yeni kimlik kodları ve değerleri doğrultusunda Türkiye'nin artık Ortadoğu'dan uzaklaştığı bilinmektedir (Bozdağlıoğlu, 2003: 43-115). Bu uzaklaşmada en önemli etken ise Türkiye'nin kendisini tanımlamada hiçbir şekilde Ortadoğu toplumları ile ortak bir noktada buluşmamasıdır. Türkiye Ortadoğu'daki Arap toplumları ile beraber yüzyılın başında kendisini İslam kimliği üzerinden tanımlarken, Cumhuriyetle birlikte artık kendisini batılı değerler ve laiklik üzerinden konumlandırmıştır. CHP tarafından belirlenen bu Türk ulusal kimlik kodlarının, Ortadoğu toplumlarının kendilerini tanımladıkları milli kimlik anlayışıyla temel birleştirici unsurlardan yoksun olması ülkemizin Ortadoğu'dan soğumasının temel sebebi olarak görülmektedir (Sander, 1998: s. 213).

Günümüzde Filistin sorunu olarak bilinen mesele de, yine CHP'nin iktidarı döneminde ortaya çıkmıştır. Bu çerçeveden bu meseleye ilk duruşu ortaya koyan yine CHP iktidarı olmuştur. İslam âleminin ayağa kalktığı ve Yahudilerin Filistin topraklarını işgal ederek kurduğu İsrail devleti tanımadığı bir dönemde, kurulan devleti bölgede tanıyan ilk Müslüman ülke yine CHP yönetimindeki Türkiye olmuştur. CHP'nin belirlemiş olduğu bu siyaset, elbette gelecek dönemlerde değişik siyasi partiler yönetiminde bir takım farklılıklar göstermiştir. Fakat CHP'nin pozisyonu ise uzun süre değişmemiştir.

Tüm bu bilgiler ışığında Türkiye Cumhuriyetinin kurucu partisi CHP'nin Filistin sorununa bakışı ciddi önem arz etmektedir. Bu çerçeveden CHP'nin Filistin sorununa yaklaşımını hangi ideolojik anlayış belirlemiştir? Geçen 70 yıllık süre içerisinde CHP'nin Filistin sorununa yaklaşımı nasıl olmuştur ve herhangi bir kırılma

yaşanmış mıdır? CHP gerek kendi yönetimi ve gerekse muhalif olduğu dönemde İsrail ile olan ilişkileri veya Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinde nasıl bir duruşa sahip olmuştur? Gelecekte Filistin sorununun çözülmesinde, CHP, geçmiş tecrübeler ışığında nasıl bir rol üstlenebilir veya gerçekten bir rol üstlenebilir mi? Bu bölümde bu sorulara cevap aranacak ve Türkiye'nin kurucu partisi CHP'nin Filistin meselesindeki konumu anlaşıl-maya çalışılacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tarihsel Kökenleri ve İdeolojisi

Cumhuriyet Halk Partisinin fikirsel ve sosyal kökenlerini kavrayabilmek için Osmanlı'nın son yüzyılında yaşadığı modernleşme çabalarını doğru okumak gerekmektedir. Özellikle devleti nasıl kurtarıyoruz sorusunda hareketle bir çok siyasal ve toplumsal reçete gündeme getirilmiştir. Son yüzyıl içerisinde Tanzimat ve Islahat Fermanları ilan edilerek öncelikle geleneksel millet sistemi dışına çıkmış ve akabinde Müslüman ve gayrimüslim tebâya can ve mal güvenliği getirilmiş ve Osmanlı Devleti de Avrupa örneğinde bir yurttaş profili oluşturmaya çalışmıştır (Sobel, 2002:88,89). Bu çabalar başarılı olamayınca Abdulhamid döneminde daha farklı bir yol izlenmeye çalışılmış ve bu yol İslam Birliğini (İslamcılık) inşa çabaları olarak tanımlanmıştır (Koloğlu, 2002: 273). Buna karşılık özellikle batıda eğitim alarak dönen ve toplumun entelektüel sınıfını oluşturan Jön Türkler hareketi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti batılılaşma üzerinden bir modernleşme ve muasırlaşma hedefi gütmüşlerdir (Özlem, 2009: 460-62).

Jön Türklerin ve onların daha sonraki siyasi uzantısı olarak değerlendirebileceğimiz İttihad ve Terakki partisi kendilerine kadar dini otoritenin egemenliğinde yürütülen hukuk ve eğitim gibi önemli kurumları devletin kontrolü altına almışlardır. Bu durum uzun vadede elbette dini otoritenin toplum ve siyasal

alandaki zayıflamaya başlaması sonucunu doğuracaktır. Bunun yanında bilimin ve pozitivistin aydınlar arasındaki etkisi ahlakın kaynağını gelenek ve dinden alarak seküler bir noktaya doğru kaydırmıştır. Bu çerçeveden özellikle Osmanlı'da dini ve mezheplere atfen kullanılan millet kavramı artık ulus kavramı ile eş anlamlı bir şekilde kullanılır hale gelmiştir. Bu çerçevede İttihad ve Terakki ile birlikte yeni bir ulus ve toplum hayali ile yola çıkmıştır (Çoban Balcı, 2016: 86-88).

Osmanlı'nın son yıllarında devletin ve toplumun ideolojik planlayıcısı olan İttihad ve Terakki partisinin bu rolünü Cumhuriyetin kurulması ile birlikte Cumhuriyet Halk Partisi üstlenmiştir. Yeni kurulan cumhuriyet CHP önderliğinde yeni bir hayat anlayışının ülkeye yerleştirilmesini kendisine temel bir amaç yapmıştır. İttihad ve Terakki'nin hayal ettiği ama CHP tarafından Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen tüm devrimlerin en temel amacı, tahayyül edilen bu yeni hayatın topluma benimsetilmesi olmuştur. Bununla birlikte Cumhuriyetin kendisi ve önerdiği bu yeni hayat anlayışı bizzat Atatürk'ün kendisi ile özdeşleştirilmiştir (Kazancıgil, 2002: 235-246; Zürcher, 2002: 45,46).

Cumhuriyet Halk partisinin tarihsel kökeni her ne kadar Osmanlı'nın son yüzyılında olsa da, parti kendine has bir anlayış ve ideoloji geliştirmiştir. Bu ideoloji ilerleyen yıllarda özellikle Batıların adlandırması ile Kemalizm veya ülkemizdeki isimlendirmesi ile Atatürkçülük olarak adlandırılmıştır. Geleneksel olarak Kemalizm veya Atatürkçülük kavramlarıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün ideolojisi, yani söyledikleri ve yaptıkları ile şekillenmiş olan düşünce sistemi ve pratikleri kastedilmektedir (Bknz: Akşin, 2002).

Kemalizm'in bugünkü doktrinleri CHP'nin altı oku içerisinde kendi anlamını yakalamıştır. CHP'nin 1930'lardan günümüze kadar ideolojik çerçevesi ve tahayyül ettiği yeni hayat modeli bu altı okun içerisinde mevcuttur. Bu ideolojik anlayışın ilk prensibi

olarak Cumhuriyetçilik olarak kabul edebiliriz. Cumhuriyetçilik siyasal hayatı insana ve insan odaklı değerlendirirken, monarşik sistemler de var olduğu iddia edilen keyfîyetçi uygulamaların hukuk ile sonlanacağını söylenmektedir. Burada elbette bu ilke ile monarşi yani Osmanlı'nın devlet anlayışına bir tepki söz konusudur. İkinci olarak zikredilen ilke olarak karşımıza Halkçılık anlayışı çıkmaktadır. Bu düşünce temel olarak ülke yönetiminin hiçbir grup veya aileye dayanmadığı, yönetimin gücünü halktan aldığı anlayışı temsil etmektedir (Özdemir, 1993: 156-158).

Kemalist ideolojik anlayışın üçüncü ayağında devletçilik ilkesi bulunmaktadır. Bu anlayış aslında ülke içerisinde var olan töre, hukuk, kültür ve benzeri kurumların kaynağı taşıyıcısı olarak devleti görmektedir. Bir diğer ilke ise milliyetçilik olarak karşımıza çıkmaktadır. CHP'nin Milliyetçilik ilkesi MHP veya diğer bazı grupların tanımladığı Milliyetçilikten farklılık arz etmektedir. Nitekim sonraki dönemlerde bu milliyetçilik kavramı ulus ve ulusçuluk kavramı ile pratikte yer değiştirmiştir. CHP kullandığı bu 'ulus' kavramıyla, Osmanlı dini ve mezhebi cemaatleri ifade eden 'millet' teriminden ayırarak kavramın ümmet kavramıyla bağına kesmeyi hedeflediğini söyleyebiliriz (Bknz: Yıldız 2009; Ünder, 2009). Beşinci bahsedilmesi gereken ilke ise devrimcilik ilkesidir. CHP özellikle Cumhuriyetin ilk dönemlerinde gerçekleştirdikleri değişim ve dönüşümleri devrim olarak isimlendirmiştir. Devrimcilik ilkesi ile de gerçekleştirilen bu devrimlere bağlı kalmak ve onları korumak şeklinde formüle edilmiş bir ilkeden bahsedilmektedir.

Son olarak bahsedeceğimiz ve belki de en önemli ideolojik ilke Laiklik anlayışıdır. Bu ilke aslında Fransız devrimi sonrasında batı aydınlanmacılığı ve onun ürettiği fikir akımlarından etkilenen bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışın yorumlanması ciddi sorundur zira burada en basit anlamıyla din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması olarak değerlendirilebileceği gibi

dini argümanları kullananlara devletin müdahale etmesi, pozitivizmden esinlenerek dinin bilimsel bir süzgeçten geçirilmesi, ilahi hak ve hakimiyet yerine doğal hak ve ulusal egemenlik anlayışının temel alınması da bu ilke etrafında değerlendirilmiştir (Ahmad, 2003: 84). Atatürk'ün onuncu yılda yaptığı konuşmada da ifade ettiği gibi dünyasal yaşamı inançlardan ve bunlara temel alan dogmalardan kurtarılacak aklın ve bilimin etkin olduğu bir anlayışa evrilmesidir.

Kemalizm bir ideoloji olarak yalnızca siyaseti değil aynı zamanda sosyal ve kültürel alanı da değişim ve dönüşüm süreci içerisine sokmuştur. Sosyal kurallar ve gelenekleri değiştirebilmek amacı ile Batı merkezli bir dizi yenilik uygulamaya sokulmuştur. Batı medeniyetine ait değerler yalnızca Türkiye'ye getirilerek burada uygulanmıyor aynı zamanda bu yeniliklerin bu coğrafyada geçmiş döneme ait karşılıkları da yasaklanarak toplumsal alandan uzaklaştırılmıştır. Bu anlamda verilecek en önemli örnekler harf inkılabı ile Arapça harflerin yasaklanması, ezanın Arapça yerine Türkçe okunma mecburiyeti, halifeliliğin ilgası gibi bir takım adımlar gösterilebilir. Elbette burada önemli olan husus bu devrimlere direnenlerin idama kadar sert tedbirlerle muhatap olmaları olmasıdır. Bu devrimlerin CHP'yi ve doğal olarak onun yönettiği Türkiye'yi geçmiş hinterlandı olan Ortadoğu'dan uzaklaştırdığı gibi, yeni ideolojik yaklaşımlar ile Batı dünyasına yaklaştırmıştır.

CHP kendisini konumlandığı bu altı ilkeyi günümüze kadar sürdürmüş olmasına karşın süreç içerisinde bir takım ideolojik kırılmalar yaşamıştır. Öncelikle Parti 1950 yılında kadar herhangi bir muhalefet odağı bulunmadığı için CHP bu ideolojiler etrafından kendisini konumlandırarak devam etmiştir. Demokrat partinin iktidar olduğu 1950 sonrası dönemde ise hükümet olamasa da kendisini Kemalist ideoloji etrafından tanımlayan bürokratlar eli ile iktidarını devam ettirmiştir. Hakim-savcılar,

askerler ve akademisyenler etrafında şekillenen bu bürokratlar kendilerini devleti kuran iradenin devamı olarak nitelendirmiş ve resmi ideolojiye yön vermeye çalışmışlardır (Yeğen, 2002: 58,59). Bu bürokratların siyasi şemsiyesi Cumhuriyet tarihi boyunca yine CHP olmaya devam ettiğini özellikle 28 Şubat ve 27 Nisan süreçlerinde de müşahade edilmiştir.

CHP içerisinde ciddi bir ideolojik kırılma ise 1960'lı yıllar ile birlikte ortaya çıkmıştır. CHP bu dönemde Türkiye'de yeni anayasanın sağladığı görece özgürlükçü ortam içerisinde artan sol hareketi sahiplenmeye başlamıştır. CHP'nin özellikle Demokrat Partinin 'Amerikancı' tutumu sebebi ile kendisini 50'li yıllarda zaten sol görüş içerisinde söylem bazında konumlandırmaya başlamıştır. Fakat 60'lı yılların ortaları ile birlikte Türkiye İşçi Partisinin varlığı ve halk içerisindeki popülaritesi bu durum resmileştiren bir duruma dönmüştür. İsmet İnönü 1965 genel seçimleri öncesinde "CHP bünyesi itibarıyla devletçi bir partidir ve bu sıfatla elbette ortanın solunda bir anlayıştadır" diyerek bunu ilan etmiştir. Yapılan bu deklarasyon CHP'yi devletçi, ulusalcı, jakoben devlet elitleri ve merkez solcu, özgürlükçü, ezilenlerden yana olmak üzere iki farklı kutba bölmüştür (Bozkır, 2005:232).

CHP'nin 60'lı yıllarda yaşadığı sol açılım, 70'li yıllarda Ecevit ile birlikte artık resmileşmiş ve CHP demokratik sol kavramı ile kendisini siyasi alanın içinde yeniden tanımlamıştır. CHP bu söylemi ile 1973 ve 1977 yıllarında yapılan seçimlerden birinci parti olarak çıkmayı başarmıştır. Sol'un tüm oylarını kendi uhdesinde toplamayı başaran parti, sağdaki bölünmüşlüğü etkisi ile birinci parti olmayı da başarmıştır. Ecevit ve 1982 darbesi sonrasında bir dönem kapanan parti özellikle 90'lı yıllar sonrasın Kürtlerin partileşmesi ve İslamcılarının seçimlerde başarılı olmaları sebebiyle Cumhuriyetin koruyucusu ve kurucusu rolü üzerinden kendisine biçilen role geri dönmüştür. Resmi ideolojinin muhafızı ve ulusalcı merkez elit partisi olarak Türkiye'de

var olan kutuplaşmaların sürekli olarak bir tarafı olmayı devam ettirmektedir.

CHP'nin Dış Politika Anlayışı ve Ortadoğu

Türkiye Cumhuriyetinin geleneksel bir dış politika anlayışından bahsediyorsak bu anlayışı ilk konumlandıran ve tanımlayan CHP olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte tanımlanan Türk dış politikasını başlangıç dönemi açısından değerlendirdiğimizde üç temel düsturu olduğunu görmekteyiz. Bunlardan birincisi güvenlik endişeleridir. Cumhuriyet Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi uzun yıllar süren bir dizi savaşların ardından kurulmuştur. Yaşanan bu savaşlarının ardından özellikle 7 farklı ülke ile komşu olan Türkiye'de komşularla henüz kapatılmamış fasılların bulunduğu farkındaydı. Nitekim tüm bunlar CHP önderliğindeki Cumhuriyetin ilk yıllarında dış politikada ciddi güvenlik endişelerinin var olmasına sebep olmuştur. İlk dönem var olan bu güvenlik endişeleri Türk dış politikasında belirleyici olmuştur (Kösebalaban, 2011: 188)

Cumhuriyetin ilk yıllarında dış politikasına yön veren bir diğer önemli ilke ise Batıcılık olmuştur. CHP'nin ilk yıllarında özellikle komşuları ile sorunlu olan meselelerini hallettikten sonra Türkiye'nin uygar dünya içerisinde yerini alabilmesinin yolunun modernleşmeden geçtiğine inanılmıştır. İlk dönem modernleşmesi ile batılılaşma eşdeğer olarak telakki edilmiş ve gerçekleştirilen radikal devrimler ile Türkiye yapı itibari ile Batı dünyasına yakınlştırılmıştır. CHP'nin bu ilk döneminde devrimlerle Türkiye'de başlayan radikal değişim ve dönüşüm süreci Türkiye'nin dış politikasında yönünü batıya çevrilmesine sebep olmuştur (Bknz: Balcı, 2013). Elbette burada Türkiye'nin Batı merkezli bir dış politika anlayışının CHP ile doğduğunu iddia etmiyoruz. Zira Batı merkezli bir dış politika anlayışının Osmanlı'da Tanzimat ile

birlikte yerleştiği bilinmektedir (Toker ve Tekin, 2009: 83,84).

CHP'nin içinde şekillendiği bu ilk dönem Kemalist ideolojinin belirlediği ilk dönem dış politika anlayışımızın diğer önemli karakterlerinden bir diğeri Lozan'da elde ettikleri üzerinden bir statükoyu koruma çabası içerisinde olmuştur (Çalış ve Bağcı, 2004: 201). Bu statükocu anlayış barışçıl bir çizgide yani çatışmadan uzak durma anlayışı ile de desteklenmiştir. Nitekim Atatürk'ün şiarlaştırdığı 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh' sözü bunun en önemli işareti olarak kabul edilmektedir. Tüm bu prensipler daha sonra yukarıda bahsettiğimiz Atatürk'ün altı ilkesi ile vücut bulmuş ve dönemin hükümetlerinin dış politika anlayışlarını ifade etmek içinde kullanılmıştır. Ayrıca Atatürk CHP'sinin bu barış vurgusu Atatürk döneminde Türkiye'nin çatışmalardan uzak savaş karşıtı bir politika izlemesinin de temelinde yatmaktadır (Çıkla, 2015: 33).

Son olarak bahsedilmesi gerek bir diğer husus dönemin CHP'si Osmanlı'dan farklı olarak dış politikada anti-yayılımcı, anti revizyonist bir siyaset anlayışı takip etmiştir. Elbette bu durumun temellerinde yeni kurulmuş olan cumhuriyeti konsolide etme arayışı ve çabalarının hakim olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Yine ülkesinde ve bölgesinde barış hedefinde bulunması ve yine statükocu yaklaşımı da yine bunu anti revizyonist anlayışı destekleyen diğer politikalar olarak karşımıza çıkarmaktadır (Sander, 2006: 144-147). Bu yaklaşım tarzı dönem itibari ile birçok ülke ile savaştan çıkmış bir Türkiye için rasyonel olarak değerlendirilebilir.

Atatürk sonrası dönem açısından değerlendirildiğinde özellikle ikinci dünya savaşı sırasında CHP'nin iktidarda olduğu ve dış politikayı yönettiği bir gerçektir. Bu dönem Türk dış politikasını tarafsızlık politikası ve savaş dışı kalma siyaseti hakim olmuştur. Gerek savaş öncesi dönem de gerekse savaş sonrası dönemde ortaya çıkan ittifaklardan Türkiye uzak durmaya çalışmıştır. Savaş

öncesi dönem de Türkiye İngiltere ve Fransa ile yakınlaşmış ve bir antlaşma imzalamış olmalarına rağmen Türkiye kesin ve kati bir şekilde savaştan uzak durarak hem tarafsızlığını hem de anti-revizyonist karakterini muhafaza etmiştir (Tüzün, 2006: 241). Burada elbette özellikle Atatürk döneminde ortaya konan temayüllerin devam ettiriliyor olması önemlidir.

1950 yılında yapılan seçimler ile CHP'nin 27 yıllık tek başına iktidar olması bittiği gibi CHP bir daha tek başına iktidar olamamıştır. Bundan sonra CHP'nin iktidar partilerinin izlediği dış politikaları eleştirdiği bir dönem başlamıştır. Demokrat Parti bir çok alanda CHP'nin benimsemiş olduğu dış politikasını benimsemiş ve sürdürmüştür. Fakat Demokrat Partinin özellikle iktisadi politikaları açısından Batıya daha yakın bir özellik taşıması, Türkiye'yi geçmişten daha fazla Batı'ya bağlamıştır (Eroğlu, 1970: 68, 69). Bu dönem sonrasında da ve Soğuk Savaş dönemi boyunca CHP, iktidarın kendisini kapitalist Batı Bloğuna ile eklemlemesinden dolayı kendisinin sol çizgiye kayacaktır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise dünyada batı ve doğu bloku ülke kalmamış ve adeta dünya liberal demokrasiye teslim olmuştur. Bununla beraber Türkiye'de Kürt siyasi hareketi partileşmiş ve İslamcı partilerde ciddi yükselişler başlamıştır. Bu durum CHP'nin Kürt ve İslamcı karşıtlığı üzerinden tanımlanmış olan kurucu kodlarına dönmesine sebep olmuştur. Bu çerçevede CHP'nin özellikle yukarıda bahsettiğimiz temel kurucu prensipleri ve o dönem içerisinde ötekileştirme argümanlarını tekrar gündemine aldığını görebiliriz. Mesela Erbakan'ın gerçekleştirdiği Libya gezisi sırasında Kaddafi'nin söylemlerini Arap İhaneti üzerinden eleştirmiştir (Küçükboz, 2016:470).

CHP'nin Filistin-İsrail Çatışmasına Yaklaşımı

CHP'ye göre, İsrail-Filistin sorunu Birleşmiş Milletler (BM) kararı çerçevesinde kalıcı bir çözüm bulması için taraflarla görüşülmesini benimsenmelidir (CHP,2007 Seçim Bildirgesi). CHP'nin seçim bildirgesinde zikredilen bu ifadeler aslında Filistin meselesinin ortaya çıktığı günden bugüne CHP'nin meseleye karşı duruşunu özetlemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasını Batı eksenli bir raya oturtan CHP aslında bu meseleye karşı kendisini konumlandırırken de Batıyı referans alacağını ve özgün bir ifade geliştiremeyeceğini deklar etmiş olmaktadır. Nitekim daha sonra 2011 ve 2015 seçim bildirgelerinde de BM'nin teklif ettiği çözüm önerilerini tekrar etmişlerdir (CHP, 2007 Seçim Bildirgesi).

Türk dış politikasının istikameti belirleyen ve yıllarca bunu yöneten CHP, İsrail'in kuruluşu ile uluslararası bir boyut kazanan Filistin meselesinin başlangıcında aslında Türkiye'nin İsrail'i ilk tanıyan Müslüman olmasındaki temel aktördür diyebiliriz. Burada aslında anahtar sözcük Türkiye'nin dış politikada izlemiş olduğu batıcı politikaların doğru okunmasında yatmaktadır. CHP gerek kendisini ve gerekse Ülkeyi batıya eklemledikçe Filistin konusunda ki özgünlüğünü kaybetmektedir. Nitekim bu çerçeveden Filistin konusunda sunduğu tüm çözüm önerileri Batı merkezli ve Batının sunduğu çözüm önerilerini destek üzerinden yürümektedir (Şenel, 2014: 165). Doğal olarak kendi kuruluş ideolojisine ve ötekisine de paralel olarak partinin meseleye bakış açısı anti-Arap ve pro-İsrail şeklindedir.

Türkiye'nin batı ile olan ilişkilerinde yaşanan kriz dönemlerinde Türkiye Arap ülkeleri ile stratejik olarak yakınlaşmış ve yakınlaşma gereği hissetmiştir. Bu dönemde özellikle darbe sonrası yazılan yeni anayasanın ortaya koyduğu ortamda sol hareketler güçlenerek çıkmış ve CHP'de bu hareketlerden etkilenmiştir. Türkiye'de anti-emperyalizm ve anti-Amerikancı hassasiyetlerin

yayılması ve yine bu ortam içerisinde ihdas edilen Türkiye İşçi Partisi'nin bu çevrelerce teveccüh görmesi CHP içerisinde genç siyasetçilerin kendilerini ideolojik boşluk içerisinde bulmasına sebep olmuştur (Bknz: Özdemir, 1993). Bu anti-emperyalist ve Amerikancı anlayışa mensup bireyler ve gruplar ile bölge içerisinde benzer bir mücadeleyi silahlı olarak yürüten ve bölgenin en büyük yapılanması olan 1959 yılında Filistin de Arafat tarafından kurulmuş Filistin Özgürlük Hareketi ile ideolojik ve organik bağlarda kurulmuştur. Belli bir takım sol gruplara mensup bireylerin Filistin kamplarına giderek ideolojik ve silahlı eğitim almış olmaları bunun en büyük göstergesidir (Güngör-müş Kona, 2015: 800).

CHP'nin klasik anlayışındaki değişim aslında CHP'nin başına Bülent Ecevit'in geçmesi ile başlamıştır. Bülent Ecevit'in CHP'nin başına gelirken kullandığı demokratik sol kavramı ile beraber anti emperyalist söylemleri de dönem içerisinde önemlidir. CHP'nin devletçi söylemden sıyrılarak halkçı bir söylem benimsemesi (Altunoğlu, 2014: 24) onu Ecevit önderliğinde 1973 yılında iktidara taşımıştır. Bu dönem itibari ile CHP'nin Filistin meselesine olan politikasında eylemsel bazda da bir takım değişiklikler ortaya çıkmıştır. Öncelikle 1975 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü ilk defa tanınmıştır. Yine 1975'te tanınan Filistin Kurtuluş Örgütü'ne yine 1979 yılında Ecevit liderliğindeki CHP döneminde Ankara'da şube açmasına müsaade edilmiştir (Balci, 2013: 148). Ecevit'in o dönem batılı devletlerin terörist olarak kabul ettiği Yaser Arafat ve delegeşi, dönemi itibari ile düşünüldüğünde Türkiye açısından çok ciddi bir adım olarak kabul edilebilir (Bknz: Muradoğlu, 2006).

1980 askeri darbesinden sonra CHP kapatılmış ve parti tabanı 1992 yılında kadar varlığını Sosyal Demokrat Halkçı parti-nin çatısı altında sürdürmüştür. 1992 yılında tekrar kurulan parti geçmiş döneme kıyasla farklı bir siyasi ortam içerisinde siyaset

yapma zorunluluğu hissetmiştir. Öncelikle kendisine yeni bir duruş ile toplumla bütünleşme imkanı sağlayan demokratik sol söylemini bizzat Ecevit'in Demokratik Sol Partisine kaptırmıştır. Bunun yanında ülkede kuruluşundan sonra ilk defa Kürt siyasal hareketi siyasallaşarak parti kurmuş ve belli bir takım hakları Cumhuriyetin kuruluş ilkelerini sorgulayarak talep etmektedir. Yine bir diğer taraftan yükselen ve 1995 yılında birinci parti olan bir İslamcı hareket (Milli Görüş ve Refah Partisi) yine Cumhuriyetin bir takım kurucu ilkelerine meydan okumaktadır. Bu siyasal ortam CHP'yi tekrar kurucu ayarlarına geri döndürmüştür.

Son dönem açısından değerlendirildiğinde AK Parti döneminin ana muhalefet partisi olarak duran bir Cumhuriyet Halk Partisi söz konusudur. AK Parti dönemi dış politikası izlendiğinde ve İsrail-Filistin ile olan ilişkiler açısından değerlendirildiğinde CHP'nin AK Partinin izlediği tüm siyasetin karşısında durduğu gözlemlenmektedir. Bu dönem içerisinde kayda değer olarak bahsedebileceğimiz en önemli olayların başında 2006 yılında Gazze'de yapılan seçimleri HAMAS'ın kazanması ve dünyanın bu seçimleri tanımaması gelmektedir. Bu seçimler sonrasında Türk Hükümeti seçim sonuçlarını tanıdığını deklare ettiği gibi Halid Meşal'i hemen seçimlerin arkasından Ankara'da ağırlamıştır (Nerantzaki, 2012: 2). O dönem yine anamuhalefet partisi olan CHP Hükümeti terör ile arasına mesafe koymamak ve ortadoğudaki çatışmaların bir tarafı olmakla suçlamıştır (<http://www.hurriyet.com.tr/baykal-hamas-daveti-fiyasko-3967711>). Bu ifadelerden de ortaya çıkacağı gibi CHP HAMAS'ı bir terör örgütü olarak nitelendirmektedir.

İsrail 2008 yılının son günlerinde 60 uçakla başlattığı "Dökme Kurşun Operasyonu" ile Filistine yönelik ciddi bir saldırı başlatmıştır. Bu saldırılara kendi bölgesine yapılan roket saldırılarını gerekçe gösteren İsrail, Türk hükümeti tarafından şiddetle kınanmıştır. Hatta bu saldırıların hemen akabinde 2009 yılında

Davos'ta yapılan görüşmelerde Erdoğan İsrail başbakanı Perez'i görüşmeler esnasında canlı yayın esnasında duygusal bir şekilde eleştirmiştir. Literatürlere Davos krizi olarak geçen ve Erdoğan'ın paneli terk etmesi ile zirve yapan olayların toplumsal yansıması orantısız bir şekilde hacimli olmuştur (Erdoğan, 2013: 38). Baykal Davos sürecinde Erdoğan'a destek vermiş, İsrail'i yürüttüğü operasyonlardan dolayı yine eleştirmiştir. Buna karşılık Deniz Baykal İsrail-Filistin çatışmalarında Türkiye'nin kesinlikle taraf olmaması gerektiğini ve Davos'ta yapılanlarla da bir taraf seçildiğini belirtmiştir. Bu durumun ise Türkiye'nin tarihi misyonuna aykırı olduğunu belirtmiştir (<https://www.cnnturk.com/2009/turkiye/02/03/israil.pilotlari.konyada.egitiliyor/511876.0/index.html>).

Yakın dönemde yaşanan önemli olaylardan bir tanesi de Mavi Marmara olayı olarak gösterilebilir. Rotamız Filistin yükümüz insani yardım sloganı ile Gazze'ye doğru yola çıkan Mavi Marmara gemisi İsrail donanması tarafından uluslararası sularda saldırıya uğramıştır. Bu saldırılarda 9 Türk öldürülmüş ve bir çok gönüllü yaralanmıştır. Türk Hükümeti bu yaşananlar sonrasında İsrail'le olan diplomatik ilişkileri en alt düzeye indirmiş ve İsrail'e bir dizi ambargo tedbirleri almıştır (Balcı, 2013). Türkiye'nin Mavi Marmara konusunda takındığı tavrı eleştiren tek siyasi lider ise CHP'nin başına o dönem yeni geçmiş olan Kemal Kılıçdaroğlu olmuştur (Durna ve Özçetin, 2012: 269). Kemal Kılıçdaroğlu daha sonra ABD'de Brookings Enstitüsü'nde yaptığı görüşmede kendilerinin iktidarda olmaları durumunda Mavi Marmara gibi bir eylemin yaşanmayacağını beyan etmiştir (Ergin, 2013). Yine burada aslında CHP AK Partiyi İsrail-Filistin çatışmasında bir taraf olmakla suçlamaktadır. CHP bu çerçeveden Türkiye döneminin kuruluş dönemi felsefesine atıf yaparak statükocu bir tavır benimsemesi gerektiğini vurgulamış olmaktadır.

Günümüzde CHP'nin Filistin-İsrail Çatışmasına Yaklaşımı

Genel olarak hükümetin Orta Doğu politikasını yanlış bulan CHP'ye göre; lider ve model olma iddiasında olan hükümet, Arap Baharı gibi temel bölgesel gelişmelerin dışında kalmıştır. Ayrıca CHP, hükümetin izlediği dış politika ile Türkiye'nin Orta Doğu'daki bütün komşularıyla gergin ve risklerle dolu bir noktaya geldiğini savunmaktadır. Filistin Sorununda Türkiye'nin Filistin'de Hamas'ı desteklemesini doğru bulmayan CHP, bu politika yüzünden İsrail ile ilişkilerin zarar gördüğü ve diplomatik ilişkilerin koptuğu düşüncesindedir (CHP ve AKP'nin Orta Doğu Politikalarının Ana Hatları, 2014: 5-6).

CHP her ne kadar hükümeti sürekli olarak taraf olmak ile suçlasa da Türkiye' Filistin meselesinin siyasi olarak başlangıcını temsil eden İsrail devletinin kuruluşundan itibaren aslında taraftır. Zira kurulduğu zaman devleti ilk tanıyan Müslüman ülke, CHP iktidarındaki Türkiye olmuştur. İsrail'in tanınmasında CHP'nin dolayısıyla Türkiye'nin, zira o dönemde CHP eşittir Türkiye'dir, kendisini Batı ile bütünleştiren ideolojik anlayışın rolü büyük olmuştur. Çünkü bu aşamada Türkiye kendisini kuruluşundan itibaren yabancılaştırdığı Ortadoğu toplumlarının konuya yaklaşımı yerine, Batılı toplumların yaklaşımını benimsemiştir. CHP'nin başlangıçta takındığı bu tavır günümüze kadar ki duruşunda etkili olacaktır. İkili ilişkiler kapsamında eski Chp Genel Başkanı, SHP ve CHP milletvekilliği yapmış olan Hikmet Çetin 1993 yılında İsrail'i ziyaret eden ilk Dışişleri Bakanı olmuştur (Bozdağlıoğlu, 2004: 147). İsrail ile olan bu ilişkilerin günümüzde de devam ve gelişimine önem veren CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, yaptığı bir açıklamada İsrail ile ilişkileri bozmak, İsrail ile diplomatik bir çatışma süreci yaşamak istemediklerini ifade etmiştir (www.yenisafak.com). Nitekim bu ilişkilerin devamı için Nisan 2016'da Filistin'e ve İsrail'e heyet gönderilmiştir (CHP, 2016).

İsrail ile ilişkilerde her zaman normalleşme taraftarı olan CHP, bu sürecin devamı için İsrail'deki tüm partilerle ilişkilerini devam ettirmiş, CHP Genel Başkan Yardımcısı Öztürk Yılmaz İsrail milli gününe katılarak bu durumu pekiştirmiştir (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016).

Türkiye'nin Irak'ta, Suriye'de ve Mısır'da izlediği politikaları başarısız bulan Yılmaz'a göre, mezhep ve etnik çatışmalara taraf olmakla Filistin'de de aynı şekilde başarısız olunmasına sebep olacaktır. CHP, Türkiye'nin bu süreçte tarafsız olması gerektiğini savunmaktadır (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016).

CHP'nin İsrail ile ilişkilerin düzelmesi yolunda attığı bu adımları ve İsrail'e karşı tutumunu değerlendiren Karel Valansi'ye göre, genelde Türkiye'deki tüm partiler özel de ise CHP İsrail ile ilişkileri düzeltmek amacını ve kaygısını taşımamaktadır; çünkü CHP her ne kadar İsrail ile iyi ilişkiler kurmaya çalışsa da, İsrail düşmanlığını iç politik güçlenme için kullanmıştır (K.Valansi ile kişisel iletişim, Temmuz 2016).

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Filistin sorununun çözümü için, Birleşmiş Milletlerin kararı çerçevesinde, bölgede hem Filistin hem de İsrail devletlerinin varlıklarını sürdürmesi ve Batı Kudüs'ün İsrail'in Başkenti olması gerektiği görüşünün yeterli olup olmadığı sorusunu Valansi şöyle cevaplamıştır; *"Öncelikle çözümün gerçekleşmesi için ve bunda rol almak için istekli olmalı. İç politikada başarılı bir muhalefet sergileyemediğinden dış politikada da söz sahibi olabileceği bir duruşu olamıyor. Sorunun çözümü için sahaya inmeli ve bölgede iki devletli çözümün bugünün şartlarında, yukarıda belirtilen normlarda geçerliliğinin pek olmadığını kendisi gözlemlemeli. Her iki tarafla da yakın çalışma içinde olmalı. Ve iki devletli çözümün önündeki engellerin ne olduğunu kavrayıp yaratıcı çözüm önerileri üretebilmeli."*(K.Valansi

1 Şalom Gazetesi Köşe Yazarı ve İsrail-Orta Doğu Uzmanı

ile kişisel iletişim, Temmuz 2016).

Filistin Sorunun Nihai Çözümü

Her fırsatta sadece Filistin sorunda değil Orta Doğu'da yaşanan olaylara tarafsız kalınması gerektiğini savunan Cumhuriyet Halk Partisi, Filistin sorununun da tarafsız kalınarak çözüleceği kanaatinde. Sadece Filistin ya da sadece İsrail'in desteklendiği bir sürecin olmadığı, her iki devletinde içinde bulunduğu bir çözüm süreciyle bu sorunun biteceği görüşündedir. Ayrıca CHP, bölgede Batı Kudüs başkentli İsrail'in var olması gerektiğini savunmaktadır (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016).

Filistin sorunun çözümde devletlerarası yapılan görüşmelerin öneminin farkında olan CHP'ye göre, Madrid görüşmelerinin son aşaması olan Oslo barış süreci de sorunun çözümünde önemli bir adım olmuştur. Oslo barış sürecini Quartet Yol Haritası'nın izlemesi Filistin ve İsrail arasında kopan ilişkilerin tekrar düzelmesine katkısı olmuş. Gerek Oslo görüşmeleri olsun gerek Quartet Yol Haritası olsun her iki devlet arasındaki barışın çok uzun soluklu olmadığının bir göstergesi olmuştur. Bugün de gelinen noktada CHP her iki devlet arasında daha kalıcı çözümler oluşturulması gerektiğini inancındadır (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016).

Gerek Filistin'de gerek Suriye'de gerekse diğer Ortadoğu ülkelerindeki direnişlerde mezhep ve etnik çatışmalara taraf olunmamasını savunan CHP, Filistin sorunda ve Filistin halkının direnişinde de tarafgir bir politika izlememektedir. CHP olarak çatışmaya taraf olanlardan herhangi birini desteklemediklerini söyleyen Yılmaz, her iki devlete de eşit mesafede olduklarını ifade etmiştir (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016).

Türkiye'nin de sorunun çözümünde her iki devlete eşit uzaklıkta olması gerektiğine inanan CHP, Türkiye'nin bölgedeki etnik ve mezhep gruplarının birini desteklemekle soruna katkı sağlanmayacağı aksine Türkiye'nin bölgede başarısız olacağına inanmaktadır (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016).

Partinin Filistinli Taraflara Karşı Tutumu

Filistin sorununun çözümünü İsrail ile barışın sağlanmasına bağlayan CHP, Filistin sorununun çözülmesiyle bu barışın sadece Filistin ya da İsrail'e huzur getirmeyeceği aynı zamanda tüm Orta Doğu'ya da barış ve huzur getireceği inancındadır. Bu barışın gerçekleşmesine katkı sağlamak için CHP, sosyal demokrasiyi savunan El Fetih ile ilişkileri geçmişte olduğu gibi bugün de devam etmektedir (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016).

2007 seçim bildirgesinde iktidarın Orta Doğu'da başarısız olma sebebini Hamas Liderini Ankara'ya davet etmesine bağlayan CHP'ye göre (CHP 2007 Seçim Beyannamesi); Filistin'de bütüncül yapı korunmalı, Hamas ve El Fetih bütüncül bir yapı oluşturmalıdır (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016). Özellikle Mahmud Abbas ile ilişkilerin geliştirilmesi taraftarı olan CHP, Türkiye'nin geçmişten bu güne sürekli Filistin halkının yanında olduğunu ama son dönemlerde hükümetin Müslüman Kardeşler ile olan ilişkilerde dolayı El Fetih ile ilişkilerin kesildiğini savunmaktadır (Ö.Yılmaz ile kişisel iletişim, Haziran 2016).

Sonuç

1982 darbesiyle kapatıldığı dönem haricinde neredeyse Cumhuriyetle yaşıt olan Cumhuriyet Halk Partisi gerek iktidar olduğu dönemler gerek ana muhalefet olduğu dönemlerde hep Türk Siyasi Hayatının önemli bir parçası olmuştur. Mecliste

ikinci en büyük parti olan Türkiye'nin alacağı kararları etkileyebilme gücüne sahip Cumhuriyet Halk Partisi Filistin Sorununun çözümünde de önemli bir görev düşmektedir. Yapılan açıklamalarda sorununun çözümü için hükümete her konuda destek olacaklarını ifade eden CHP'ye göre bölgenin sorunlarının temelinde Filistin yatmaktadır. Orta Doğu'da barış ve istikrarın sağlanması için, ulus devlet anlayışının güçlendirilmesini ve laik, demokratik ve çağdaş devlet anlayışının desteklenmesini dile getiren Cumhuriyet Halk Partisi bölgedeki bu barış ve istikrarı sağlamanın en etkili yollarından birinin demokrasiyi yaygınlaştırılması olduğunu savunmaktadır.

Bununla beraber CHP'nin siyasi tarihi içerisindeki evrilmesi müşahade edildiğinde CHP'nin ideolojik olarak kendisini nerede konumlandırması gerektiği konusunda parti içerisinde belli dönemlerde ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Bu ideolojik konumlandırmanın muhtevasına göre Partinin Filistin meselesinde takındığı tavırda bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Öncelikle ilk akla gelen CHP, Cumhuriyeti kuran ve kendisini dışarıda İslam ve İslam dünyası ile içeride ise Kürt azınlık ile mesafelendirerek Batıyla entegrasyonu savunan bir anlayıştır. Bu görüş içerisindeki CHP ideolojisi açısından Filistin meselesi Ortadoğu'nun bir meselesidir ve Türkiye kesinlikle buna taraf olmamalıdır. Zira Türkiye Batı dünyasının bir parçasıdır ve bu çerçeveden BM'nin alacağı her türlü çözüm önerisine tam destek verilirken Türkiye'nin alacağı herhangi bir inisiyatif söz konusu olmamalıdır.

İkinci olarak özellikle geçtiğimiz yüzyılın 60'lı ve 70'li yıllar içerisinde dünyada hakim olan sol rüzgardan etkilenmiş ve parti içerisinde de sol ideolojinin hakim olduğu bir CHP gelmektedir. Bu anlayış Filistin'de yaşananları emperyalizme karşı mücadele eden halk olarak destek verilmesi gereken bir olay olarak değerlendirilmektedir. Özellikle bu mücadeleyi yürütmek için kurulmuş olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün tanınması ve

Ankara’da büro açması yine bu ideolojik temelde bulunan CHP sayesinde gerçekleşmiştir. Sonuç olarak parti içerisinde hakim olan ideolojik anlayışın partinin Filistin meselesine bakışını ve duruşunu etkilemektedir. Günümüzde özellikle devletin kurucu ideolojisine meydan okuyan akımların güçlenmesi CHP’yi tekrar kurucu ideoloji etrafında birleştirmiştir. Bu sebeple günümüzde CHP açısından Filistin meselesi Türkiye’nin taraf olması gereken bir durumdur.

Kaynakça

- Ahmad, F. (2003). *The making of modern Turkey*. London: Routledge.
- Akşin, Sina (2002), *Atatürkçülük İdeolojisinin Billurlaşma Süreci*, (Editör: Ahmet Alpay Dikmen), Cumhuriyet Döneminde Siyasal Düşünce ve Modernleşme, İmaj Yayıncılık, Ankara
- Altunoğlu, M. (2014.). *Geçmişin Yüküyle Yenilik Arayışı: CHP’de Lider, Tavan Taban Analizi*. SETA.
- Balci, A. (2013). *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar: Etkileşim Yayınları*, İstanbul.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2003). *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity A Constructivist Approach*, New York: Taylor & Francis Books.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2004). *Turkish foreign policy and Turkish identity: a constructivist approach*. London: Routledge.
- Çalış, Ş. ve Bağcı, H. (2004). *Atatürk’s Foreign Policy Understanding and Application*. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 1(6), 195-228.
- Çıkla, İ. (2015). *Uluslararası İlişkilerde ve Devletlerarası Politikada Barış Kavramı*. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt:3, Sayı:2.
- Çoban B. A. (2016). *Kemalist Modernleşme, Rejim ve Demokrasi Üzerine Tartışmalar*, AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı:2
- Durna, T. ve Özçetin, B. (2012). *Mavi Marmara on the news: convergence and divergence in religious conservative newspapers in Turkey*. Middle East Journal of Culture and Communication, 5(3), 261-281.

- Erdoğan, E. (2013). Dış Politikada Siyasallaşma: Türk Kamuoyunun “Davos Krizi” ve Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri, Uluslararası İlişkiler, Cilt:10, Sayı:37
- Eroğul, C. (1970). Demokrat Parti (Tarihi ve ideolojisi), Ankara.
- Kazancıgil, A. (2002). “Anti-Emperyalist Bağımsızlık ideolojisi ve Üçüncü Dünya Ulusçuluğu Olarak Kemalizm”, (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:2 Kemalizm Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Koloğlu, O. (2002), II. Abdulhamid’in siyasal düşüncesi, (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), Cumhuriyete devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kösebalaban, H. (2011). Turkish foreign policy: Islam, nationalism, and globalization. Springer.
- Küçükboz, D. (2016). Türk Dış Politikasında İslamcı-Kemalist Hesaplaşma: Erbakan Dönemi Libya Örneği, Ortadoğu Yıllığı, Açılım Yayınları, İstanbul.
- Nerantzaki, E. (2012). “Turkey-Hamas-Hezbollah, A New Trinity?” Policy Paper No.6 Centre for Mediterranean, Middle East and Islamic Studies, University of Peloponnese
- Özdemir, H. (1993), Sol Kemalizm, İz yayıncılık, İstanbul.
- Özlem, D. (2009), Türkiye’de Pozitivizm ve Siyaset, (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), Modernleşme ve Batıcılık, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sander, O. (1998). *Türkiye’nin Dış Politikası*, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Sander, O. (2006). Türkiye’nin Dış Politikası, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi
- Somel, S. A. (2002), Osmanlı Reform Çağında Osmanlıcılık Düşüncesi (1839-1913), (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), Cumhuriyete devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şenel, B. (2014), İsrail Devleti’nin Kuruluşunda Türkiye’nin İsrail’i Tanıma Süreci. Akademik Ortadoğu dergisi, Cilt: 9, Sayı:1.
- Tüzün, S. (2006). “İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi Türk Dış Politikası (1938-1950)”, (Editör: Süleyman İnan-Ercan Haytaoğlu), Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, Ani Yayıncılık, Ankara.

- Ünder, H. (2009), Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü, (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekinil). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:2 Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekin, S. ve N. Toker, (2009), Batıcı Siyasal Düşüncenin Karakteristikleri ve Evreleri: Kamusuz Cumhuriyet’ten Kamusuz Demokrasi’ye. (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekinil). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık, İstanbul: İletişim Yayınları
- Yeğen, M (2002). Kemalizm ve Hegemonya, (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekinil) Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:2 Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul
- Yıldız, A. (2009). “Kemalist Milliyetçilik”, (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekinil) Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:2 Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Zürcher, E. J. (2002), Kemalist Düşüncenin Osmanlı Kaynakları, (Editör: Tanıl Bora ve Murat Gültekinil), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:2 Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar:

- Bozkır, Gürcan (2005). Cumhuriyet Halk Partisi’nde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi.http://kisi.deu.edu.tr//gurcan.bozkir/CHP'de%20B%C3%BClent%20Ecevit%20ve%20Oscilt4_sayi11_gurcan_bozkir.pdf, Erişim Tarihi: 08.12.2016
- CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun İsrail Hakkında Açıklaması, <http://www.yenisafak.com/politika/chpden-akilalmaz-mavi-marmara-aciklamasi-589380>, Erişim Tarihi: 05.02.2017
- CHP, (2014), CHP ve AKP’nin Orta Doğu Politikalarının Ana Hatları https://www.chp.org.tr/Public/0/Folder//ortadogu_1.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.2016
- CHP,2007 Seçim Bildirgesi, <http://www.chpbursa.org/2/pusula-2007/chp-secim-bildirge.html>, Erişim Tarihi: 08.12.2016
- CHP’nin Filistin’e Heyet Göndermesi, <https://www.chp.org.tr/Haberler/39/chp-heyeti-filistinde-19438.aspx>, Erişim Tarihi: 11.04.2017.
- Ergin, Sedat. (2013), Yoksa CHP Obama’ya AK Parti’den daha mı yakın?,

<http://www.hurriyet.com.tr/yoksa-chp-obama-ya-ak-parti-den-daha-mi-yakin-25272881>, Erişim Tarihi: 15.01.2017

Güngörmüş Kona, G. (2015). Orta Doğu Merkezli Radikal Örgütler ve Türkiye'ye Etkileri, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/GÜNGÖRMÜŞ-KONA-Gamze-ORTA-DOĞU-MERKEZLİ-RADİKAL-ÖRGÜTLER-VE-TÜRKİYE'YE-ETKİLERİ.pdf>

<http://www.hurriyet.com.tr/baykal-hamas-daveti-fiyasko-3967711>, Erişim Tarihi: 11.04.2017

<https://www.cnnturk.com/2009/turkiye/02/03/israil.pilotlari.konyada.egitiliyor/511876.0/index.html>, Erişim Tarihi: 05.02.2017

Muradoğlu, Abdullah. (2006), Ecevit, Yaser Arafat'ı Başbakanlık'ta karşılar-ken Baykal Enerji Bakanı'ydı, <http://www.yenisafak.com/arsiv/2006/subat/19/izdusum.html>, Erişim Tarihi: 04.02.2017

Görüşmeler:

CHP Genel Başkan Yardımcısı Öztürk Yılmaz

Şalom Gazetesi Köşe Yazarı ve İsrail-Orta Doğu Uzmanı Karel Valansi

Demokratik Sol Parti

Mesut Çakan

Giriş

AK Parti'nin iktidar olduğu 15 yıllık süre içerisinde mecliste adı pek duyulmayan partilerden biri olan Demokratik Sol Parti (DSP) meclis dışında faaliyetlerini sürdürmeye devam eden bir siyasi partidir. 15 yıllık AK Parti iktidarı döneminde yapılan genel seçimlerde mecliste temsil yeterliliğine sahip oyu alamamış ve meclis dışında kalmıştır. 2007 genel seçimlerine girmemiş fakat Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile seçim ittifakı yapıp 13 milletvekili kazanarak mecliste dört yıllığına siyasi temsil hakkı kazanmıştır.

Ak Parti'nin iktidar olduğu 3 Kasım 2002 Milletvekili seçimleri öncesinde ise önemli bir yere sahip olan Demokratik Sol Parti, lideri Bülent Ecevit ile bütünleşen ve halk arasında "Ecevit'in partisi" olarak adlandırılan bir siyasi partidir. 2002'de iktidar olan Ak Parti'ye iktidarı devreden DSP genel başkanı ve başbakan Bülent Ecevit'tir. Ecevit sadece DSP genel başkanı olarak tanınan bir siyasetçi olmakla kalmamış geçmişte CHP genel başkanlığı görevini de yürütmüş bir siyasi liderdir. Bu bağlamda 1985 yılında kurulan DSP her ne kadar Ecevit ismi ile anılmış olsa da Ecevit'in siyasi geçmişi DSP ile başlamamıştır. DSP'nin kurucu lideri Ecevit üç dönem CHP genel başkanıyken, iki dönem

ise DSP genel başkanlığı yaparken toplam beş defa Başbakanlık görevinde bulunmuştur. Başbakan olduğu dönemlerde Kıbrıs Barış Harekâtı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile yaşanan Afyon Ekimi krizi ve PKK terör örgütü lideri Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirilmesi gibi önemli olaylar yaşanmıştır. Bu bağlamda Ecevit'in DSP'si 2002 öncesi Türk siyasi hayatında önemli bir parti olarak karşımıza çıkmaktadır. Ecevit liderliğinde iktidar olmuş bir partinin ve hala siyasi varlığı devam eden DSP'nin kuruluşundan günümüze kadar izlemiş olduğu Filistin meselesine bakışı ve politikaları bu bağlamda önem arz etmektedir.

Yıllardır çözümsüzlüğünü koruyan ve hala sorun, mesele ve dava olarak adlandırdığımız Filistin Devleti'nin çözülmemiş bağımsızlık, tanınmama ve İsrail ile yaşamış olduğu sorunlar DSP'nin kurulduğu 1985 yılında da Türk siyasi hayatında var olan bir meseledir. Bu bağlamda Filistin sorunu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve Hükümetlerinin yıllardır üzerinde politikalar sürdürdüğü, iktidar olmamış, meclise hiç girmemiş hatta seçimlere hiç katılmamış partiler tarafından bile dile getirilen Türkiye açısından önemli bir meseledir. Yıllardır çözüm bekleyen Filistin sorunu ile ilgili olarak DSP'nin meclis dışında olduğu dönem, mecliste muhalefette olduğu dönem ve iktidar olduğu dönemlerde izlemiş olduğu politikalar ve söylemler bu üç dönem içerisinde de varlık göstermektedir.

Bu bölüm Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahip olmuş partilerden biri olan Demokratik Sol Parti'nin Filistin davası ile ilgili politikaları ve bu davaya bakışını analiz etmek için hazırlanmıştır. Yapılan analiz ise partinin kurulduğu 1985 ile günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu bağlamda da süreç içerisinde Filistin davası ile ilgili olarak 1985 ile günümüze kadar olan gelişmeler göz önüne alınarak analiz yapılacaktır. DSP'nin Filistin sorununa yaklaşımı ve çözüm önerilerinde hangi ideolojik anlayış ve duruş ön plana çıkmaktadır?

Başlangıç olarak aldığımız 1985 tarihinden itibaren günümüze kadar süregelen zamanda çözüm ile ilgili politikalarda ve açıklamalarda herhangi bir değişim ve dönüşüm mevcut mudur? Filistin meselesi ile ilgili olarak açıklamalar yapıp politikalar yürütürken İsrail ile olan ilişkileri nasıl şekillendirmiştir? Filistin sorununun çözümü için kuruluşundan günümüze kadar nasıl bir politika izlemiştir? Şu an meclis dışında yer alan ve zamanında Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahip olmuş DSP'nin Filistin sorununun çözümü için nasıl bir rol üstlenmeyi hedeflemektedir? Bu bölümdeki amacımız bahsi geçen sorulara cevap vererek, Türk siyasi hayatında İktidar olmuş bir partinin kuruluşundan günümüze kadar Filistin meselesi ile ilgili olarak politikaları ve gelecekte Filistin sorununun çözümü için bir konuma sahip olup olmayacağının analizini yapmaktır.

Partinin Kuruluşu ve İdeolojisi

Demokratik Sol Parti (DSP) 14 Kasım 1985 tarihinde kurulmuş, 24 Kasım 1985'te partinin genel başkanlığına Rahşan Ecevit getirilmiştir (Berberoğlu, 1997: s. 52; Aykol, 2009: s. 195). 1980 askeri darbesinden sonra siyasi parti liderlerine getirilen siyasi yasaklardan dolayı partinin kurucu genel başkanı Rahşan Ecevit olmuştur (Ecevit, 2010: s. VII). Genel başkan olduktan sonra yapmış olduğu konuşmada: “DSP sürekli demokrasi, süngüsüz barış ve sömürsüz bir düzen için kuruldu; seçkinler partisi değil, seçmenler yönetimi partisidir” (Koloğlu, 2001: s. 693) şeklinde açıklama yaparak partinin hedeflerini özetlemiştir. Kurucu parti lideri Rahşan Ecevit olmasına rağmen Bülent Ecevit DSP'nin kuruluşundan günümüze partinin lideri olarak görüldüğü gibi, genel başkanlıktan ayrıldıktan sonra parti tarafından Onursal Başkan unvanı ile onurlandırılmıştır.¹

1 DSP Tarihçe, <http://www.dsp.org.tr/dsp/tarihce/>, (Erişim Tarihi: 05.11.2016)

Bülent Ecevit'in siyasi hayatı partinin kurulduğu 1985 yılından önceye dayanmaktadır. Ecevit siyasi hayatına 1957 yılında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) listesinden milletvekili seçilerek başlamıştır. Ecevit 1957 ve 1980 yılları arasında Ankara veya Zonguldak milletvekili olarak mütemadiyen mecliste yer almıştır (Bkz: Ecevit, 2010). Ecevit CHP'de siyaset yaptığı dönemde "Ortanın Solu" görüşünü ortaya atarak, CHP içerisinde yapılan siyasete farklı bir bakış açısı getirmiştir (Bkz: Ecevit, 1973). Bu söylem DSP'yi CHP ve diğer sol görüşlü partilerden ayıracak ve DSP'nin kurulması için temel oluşturacaktır.

Ecevit'in, 28 Kasım 1999 tarihinde gerçekleştirilen DSP'nin 14. Kuruluş yıldönümü kutlama töreninde yaptığı konuşmasında DSP'nin siyasi ideolojisinin partinin kuruluş tarihi olan 1985'ten çok öncelerine dayandığını söylemiştir. Ecevit konuşmasında 1963'te demokratik işçi hakları için verilen ve daha sonra kazanılan mücadelelere vurgu yapmıştır. CHP içerisinde parti içi muhalefetle başlayan bu harekete ilk olarak Ortanın Solu adını vermiş ve Marksist ideolojiyle aynı olmadığını vurgulamıştır.² Sosyal demokrasi, siyasi olarak birçok batı ülkelerinde başlangıçta Marksizm kökenli olarak kurulmasına karşın zamanla Marksizm'den uzaklaşmıştır. Demokratik Sol hareket ve Parti temelinde Marksist kökenlerin olmadığı, başarılı çağdaş demokrat uygulamalarla Türk toplumunun özelliklerini dikkate alarak hem çağdaş hem de ulusal bir sosyal demokrasi anlayışını yansıtmaktadır (Ecevit, 1993: s. 116). Ecevit, yaptığı bu açıklamayla Demokratik Sol Parti ve bu hareketi ideolojik olarak Marksist kökenli kabul etmemektedir.

Ortanın Solu kavramı için daha sonra CHP'deki parti içi muhaliflerin harekete verdiği Ortanın Solu adını değiştirerek, Demokratik Sol isimlendirmesini benimsediğini belirtmiştir. Bu isim belirleme sürecinde parti içerisinde yaşanan tartışmalarda

2 DSP Tarihçe, <http://www.dsp.org.tr/dsp/tarihce/>, (Erişim Tarihi: 05.11.2016)

kimilerinin hareketi sosyalist, kimilerinin ise sosyal demokrat olarak adlandırılmasını istediklerini belirtmiştir. Ecevit ise yaptığı konuşmada, akımın Batı ve Kuzey Avrupa'nın Sosyal Demokrat akımlarından esinlendiklerini fakat kökenlerinin ve toplumsal yapılarının farklı olduğunu, bu nedenle de kendilerine Demokratik Sol dediklerini açıklamıştır.³ Ecevit'in yaptığı bu tanımlama 1985'de kurulan DSP'nin adı olmuştur. Bu bağlamda DSP siyasal eğilim ve ideoloji olarak Demokratik Sol ve aynı zamanda Merkez sol olarak tanımlanmaktadır (Kaynar, 2007: s. 214).

Ecevit CHP Genel Başkanı iken sol ideolojiler bağlamında ilgi ile izlediği demokrasi modelinin İskandinav modeli olduğunu ancak bu modelin olduğu gibi Türkiye'de uygulanma olanağı olmadığından değişik sol uygulamalarının olmasının doğal olduğunu belirtmiştir (CHP, 1976: s. 75). Ecevit FİN televizyonuna yapmış olduğu açıklamada her ne kadar İskandinav modeli farklı olsa da bu modele ilgi duymasının nedenlerinden birini devlet sektörünü çok fazla büyütme amacıyla olmadıklarını ve solcu olmanın her şeyi devletleştirmek anlamına gelmediği içinde İskandinav modeline ilgi duyduklarını açıklamıştır (Öksüz, 1976: s. 264). Ayrıca Ecevit CHP Genel Başkanı olduğu dönemde Ortanın Solu kavramını ve yaklaşımını geliştirerek Sol ideolojiye farklı bir bakış getirmeye çalışmıştır.

Tüm bunların yanı sıra DSP'nin sadece sol ve sosyal demokrat bir parti olmadığını ve sağ kesimden oy aldığını savunan görüşlerde mevcuttur (Kahraman, 1993: s. 200). Fakat sonuç olarak DSP'nin siyasal ideolojisi ve duruşunun 1963'lere dayandığını ve CHP içerisinde muhalif bir hareket olarak ortaya çıktığını bizzat Ecevit zikretmektedir. Parti, yine o dönemdeki Ecevit'in Ortanın Solu kavramıyla bütünleşerek, sosyal demokrat akımlardan esinlenip evrimleşerek Demokratik Sol haline gelmiştir. Ecevit'in açıklamalarında özellikle vurguladığı diğer bir

3 DSP Tarihçe, <http://www.dsp.org.tr/dsp/tarihce/>, (Erişim Tarihi: 05.11.2016)

nokta ise Demokratik Sol'un Marksizm ile ayrı görüşler olduğu-
dur. Günümüzde ise DSP siyasal akım olarak sol ideolojiye sa-
hip, merkez sol veya demokratik sol olarak tanımlanmaktadır.

Partinin Dış Politikasında Ortadoğu

DSP'nin İsrail ve Filistin politikalarını incelemeden önce Or-
tadoğu'ya bakışı ve politikalarını inceleyip irdelemek gerek-
mektedir. Filistin sorunu sadece Filistin'in değil aynı zamanda
Ortadoğu'nun bir sorunudur. Partinin Ortadoğu'yla ilgili po-
litikalarını analiz etmek için DSP'nin parti programı, tüzüğü,
seçim bildirgeleri, yetkili birimlerin bölgeyle ilgili açıklamal-
arı ve politikaları analiz edilecektir. Bu bağlamda da yapılan
analizde DSP'nin Ortadoğu politikasını incelenirken kurul-
muş olduğu 80'li yıllardaki uluslararası sistemdeki gelişim-
ler ve buna bağlı olarak Türk dış politikasındaki etkileşimler
göz ardı edilmemelidir.

DSP'nin dış politikasında Ortadoğu partinin kuruluşundan
iki yıl sonra yapılan 1987 yılı genel seçimlerde seçim bildirge-
sinde yer almıştır. Türkiye'nin uzun yıllardır devam ettirdiği
Avrupa merkezli ilişkilerin önemine ve bu ilişkilerin bozulma-
ması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Batı Avrupa ile uzaklaşma
olduğu zamanlarda Türkiye'nin ABD veya Ortadoğu ülkele-
rine fazlasıyla yakınlaşma gereği duyacağını, bunun sonucunda
ise ABD'ye veya Ortadoğu ülkelerine kendi iç düzenimizi etki-
leme fırsatı vereceği öngörüsünde bulunmaktadır. Ortadoğu İsl-
lam ülkelerinin genellikle Türkiye'nin demokratikleşmesinden
ve laikliğinden endişe duyduklarını, demokrasi ve laikliğin, Or-
tadoğu'da yer alan çağdışı rejimler için tehlike oluşturduğunu
vurgulamıştır. Batı ile ilişkilerin komşularımız ve bölge ülkeleri
ile olan sağlam ve çok yönlü ilişkilerimizi engellemeyeceğini ve
bu bağlamda Ortadoğu'da tırmanışa geçen bunalım ve savaşın
Türkiye'nin bölge ülkeleri ile olan ilişkilere özeni daha gerekli

kıldığını vurgulamaktadır (DSP, 1987: s. 133-140).

DSP'nin temel duruşunu gösteren bu bildirge daha sonra 1991, 1995, 1999 yıllarında hazırlamış oldukları seçim bildirgelerine de yansıdığı görülmektedir. (DSP, 1991: s. 63; DSP, 1995: s. 89-94; DSP, 1999: s. 106-111). Son olarak 2015 yılında hazırlanan seçim bildirgesinde ise özellikle Ortadoğu'yu ayrı bir başlık altında incelememiş bölgesel politikalar bağlamında yaklaşılarak dış politikada mevcut iktidara eleştiriler yapılmıştır (Bkz: DSP, 2015).

DSP'nin güncelleşen 2003 tarihli parti programında ABD'nin Türkiye'yi Doğu Avrupa ve Ortadoğu'da bir kışkırtıcı sınır gücü olarak kullanmaya çalışacağını ve bazı maceralara sürükleyebileceğine değinerek bunun sonucunda ise dış ilişkilerde bölge ülkeleri ile ilişkilerin giderek olumsuzlaşarak dengelerin aksayacağı uyarısında bulunmuştur (DSP, 2003: s. 76). DSP'nin açıklamasından anlaşıldığı üzere ABD'nin bölgeye müdahalesi ve politikaları bağlamında Türkiye'nin dikkatli olması gerektiğine değinmektedir.

Seçim bildirgelerindeki açıklamalara baktığımızda DSP'nin Ortadoğu politikaları genel olarak Ortadoğu ülkeleri ile Türkiye arasındaki rejim ve laiklik anlayışının farklılığı üzerine kurulmuştur. DSP'nin Ortadoğu politikasındaki amaç Türkiye'nin rejim ve yönetim şekli olarak bölge ülkelere örnek olması üzerine kuruludur. Devlet politikası olarak Oslo Barış Süreci sonrasında bölgede denge politikası izlenmeye başlanmış ve 90'lardan gelen hükümetlerden biri olan DSP Hükümetlerinin de denge politikasına taraf olduğu görülmektedir. Ortadoğu politikasındaki genel bakışa değindikten sonra DSP'nin İsrail ile olan ilişkileri ve Filistin sorununa bakışı ve politikalarını inceleyeceğiz. Bu başlıklar altında yaptığımız incelemeler ile DSP'nin Ortadoğu politikasında Filistin sorununa çözüm için getirmiş olduğu öneriler ve izlemiş olduğu politikalar daha iyi anlaşılacaktır.

İsrail ile İlişkiler ve Politikalar

Tarihsel bağlamda İsrail ile olan ilişkilere bakıldığında her iki ülkede de özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında karar vericilerin siyasi ve askeri alanda çıkar için bir araya gelmelerinin ve ABD'ye yakın müttefik olmalarının verdiği yakınlaşma olduğu görülmektedir. Bu ilişkiler 90'larda öncekilere göre daha ileri seviyeye gelmiştir (Şimşek, 2005: s. 151-152). Soğuk savaş boyunca Türkiye ile İsrail'in ortak cephede yer almasından kaynaklanan bir birliktelikleri mevcuttu. Bunun nedeni; Türkiye'de bulunan entelektüel çevrelerin İsrail'le olumlu bakmaları ve İsrail açısından ise Türkiye'nin Ortadoğu'nun Müslüman toplumları arasında İsrail'le sorun çıkarmadan ilişkileri yürütmesinin İsrail kamuoyunda olumlu karşılanmasıydı (Arı, 2001: s. 427). İkinci Dünya savaşıdan sonra ise ilişkilerin ABD'nin müttefiki olmasından dolayı geliştiğini görmekteyiz.

Körfez savaşı sonunda ortaya çıkan gelişmelerin netleşmesi üzerine Türkiye ulusal çıkar kavramını yeniden tanımlamış ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün ve laik rejiminin tehdit altında olduğu tespiti yapılmıştır. Türkiye'nin Ortadoğu ile ilgili olarak güvenlik kaygılarının ön plana çıkması üzerine 1994 yılından itibaren İsrail'le ilişkiler konusunda daha az çekingen bir tavır izlemiştir (Taşkın, 2008: s. 92). Türkiye ve İsrail bölgede demokratik ilkelere bağlı ve piyasa ekonomisini benimseyen iki ülke olmuştur. Resmi ziyaretlere bakıldığında ise dışişleri bakanı düzeyinde ilk resmi ziyaret 1993 yılında Türkiye tarafından yapılmıştır. İsrail'in ise Cumhurbaşkanı düzeyinde Türkiye'ye yaptığı ilk ziyaret ile İsrail'in Başbakan düzeyinde ziyaret edilmesi 1994 yılında gerçekleşmiştir (a.g.e. s. 122). Yeniden tanımlanan bu ulusal çıkarlar doğrultusunda DSP'de kendisini devlet merkezli bir politika yürütüyör olarak bulmuştur.

Bir diğer ifade ile İsrail ile yakınlaşmanın stratejik olarak devlet politikası haline dönüştüğü 90 sonrası dönem içerisinde

Ecevit'in politik görüşünde de değişimler yaşandığını görmekteyiz. Ecevit'in 1990'lardan sonraki radikal söylemlerin ve halkçı programların yerine daha milliyetçi bir dil ve devletçi bir duruş benimsemiştir. Bu bağlamda DSP sol bir tutumdan siyasal merkeze doğru bir eğilim içine girmiştir (Çolak, 2016: s. 243). Politikaların devletçi bir duruş benimsemesi iktidar olduğu dönem içerisinde ilişkilerin bu bağlamda değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır.

DSP'nin iktidar olduğu süre içerisinde İsrail ile yapmış Askeri İşbirliği Anlaşması bölgedeki Arap ülkelerinin tepki vermesi üzerine Dışişleri Bakanı İsmail Cem açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Yaptığı açıklamada yapılan bu anlaşmanın 17 tanesi İslam Konferansı Örgütü üyesi ülke olmak üzere toplam 29 ülke ile yapılan anlaşmaların bir benzeri olduğunu ve ilgi gösteren herhangi bir ülke ile de benzer anlaşmalar imzalayabileceklerini açıklamıştır (Dışişleri Bakanlığı, 1999: s. 308). Türkiye bu dönemde İsrail ile yapılan anlaşmaları ve ilişkilerin gelişmesini hem ulusal ve bölgesel güvenlik kaygılarının giderilmesi hem de İsrail ile Filistin arasında barış sağlanması adına aktif rol oynayabilmek amacıyla yapmıştır (Ertosun, 2013: s. 219). DSP'nin iktidarı zamanında İsmail Cem'e yapılan eleştirilerden biride İsrail'e yapılan anlaşmalar sonucunda İsrail'le yakınlaşan Türkiye'nin Ortadoğu'daki dengeyi koruyamadığı yönündeki görüşlerdir. Bu eleştirilere İsmail Cem, dış politikada Arap hassasiyetlerini dikkate aldıklarını ve geçmiş dönemde bu kadar dikkate alınmadığını vurgulamıştır. Ayrıca İsrail ile geliştirilen ilişkilerin Araplara karşı askeri bir birliktelik olmadığını da vurgulamıştır (Dışişleri Bakanlığı, 1999: s. 231).

DSP'nin iktidar olduğu dönemde 17 Ağustos 1999 yılında Marmara bölgesinde meydana gelen depremin ardından İsrail Türkiye'ye en çabuk ve en fazla yardım gönderen ülkeler arasında bulunarak üst düzey yetkililerden oluşan bir heyetle Türkiye ile

birlikte deprem bölgesinde incelemelerde bulunmuştur (Taşkın, 2008: s. 127). Deprem sonrasında İsrail deprem bölgesi Düzce'ye büyük bir seyyar hastane göndermiş ve bu hastane kapsamında 100 personelin görev yaptığı açıklanmıştır (Basarel, 2000: s. 322). İsrail ile yapılan anlaşmalar ve ilişkilerin gelişmesi Türkiye'nin yaşadığı deprem felaketinde İsrail'in yapmış olduğu destekle kendini göstermektedir.

DSP'nin iktidar olduğu 2000'li yılların başında ise Türkiye-İsrail ilişkileri Filistin meselesi yüzünden sıkıntılar yaşanan bir dönem olmuştur. Bu dönem içerisinde bölgesel işbirliği alanında önemli adımlar atılırken aynı zamanda Filistin bölgesindeki olayların büyümesi Türkiye-İsrail ilişkilerini olumsuz etkilemiş ve bu olumsuzluğu gidermek adına denge politikası izlemeye çalışan Türkiye kamuoyundan gelen tepkiler üzerine zorlu bir dönem yaşamışlardır. Dönemin dışişleri bakanı İsmail Cem 2002 yılında İsrail'in izlemiş olduğu politikaları eleştirerek Filistin Devletinin Türkiye tarafından tanınan bir ülke olduğunu ve "Filistin halkının topluca tabi tutulduğu muameleyi çağdışı bir davranış ve insan hakları ihlali" olduğunu söylemiştir. Ayrıca İsrail'i işgal edilen kentlerden çekilmeye davet etmiştir (Ünalın ve Gökdemir, 2012: s. 127).

Ecevit 2002 yılında DSP'nin grup toplantısında İsrail'in yaptığı operasyonları eleştirmiş ve "Filistin halkına dünyanın gözleri önünde soykırım uygulanıyor" cümlesini kurarak İsrail'in Filistin'e soykırım uyguladığını açıklamıştır. Ayrıca konuşmasının devamında başka ülkelere desteklenen radikal unsurlar dışındaki özbeöz Filistin halkının demokrasiye, çağdaşlığa ve laikliğe çok yatkın olduğunu ve Arapların Filistin'in bu yapısının kendilerine kötü örnek olacağını söylemiştir. İsrail'in bu durumu fark etmesi gerektiğini, İsrail yönetiminin önce tam sükûnete gelmesini ve inadını bırakarak Arafat önderliğinde Filistin ile barış masasına oturmasını akabinde hakça bir uzlaşya varması

gerektiğini açıklamıştır.⁴ Ecevit'in yapmış olduğu soykırım açıklaması İsrail tarafından tepkiyle karşılanmış ve Ecevit bu tepkiler karşısında; "Bu konuşmamda ben, Ortadoğu'daki olayların yol açabileceği vahim sonuçlara değindim. Sözlerim son gelişmelerden ülkemizde ve bölgemizde duyulan kaygıları yansıtmaktadır" açıklamasını yapmıştır.⁵ Bu bağlamda da 2000'lere kadar DSP'nin İsrail ve Filistin arasında izlemiş olduğu devletçi denge politikasının 2000'lerden sonra değiştiğini görmekteyiz. Yapılan açıklamalarda İsrail tarafına işlediği politikaların yanlışlıklarının belirtilmesi ve bu bakımdan yapılan uyarılar dikkat çekmektedir. En önemli açıklama ise İsrail'in Filistinlilere soykırım uyguladığı yönündeki açıklamadır. Ecevit siyasi hayatının son bulmasına yakın bir zamanda yapmış olduğu bu açıklamada bile Filistin'in laik, çağdaş ve demokrat yapısı olduğunu savunarak diğer Arap ülkelerden farklı bir yapıda olduğunu/olması gerektiğini savunmuştur. İsrail ise Filistin ile barış görüşmelerinde bulunup uzlaşa sağlamasının kendisi için gerekli olduğunu savunmaktadır.

DSP, 2015 genel seçimlerinde hazırlamış olduğu seçim bildirgesinde yer alan "Öncelikli Acil Eylem Planı: Öncelikle Neleri Gerçekleştireceğiz" başlığı adı altında yer alan 42 maddeden biri; Suriye, Mısır ve Irak ile yeni anlaşmalar yapılarak Suriye, Mısır ve İsrail ile diplomatik ilişkiler kurulacağı şeklindedir (DSP, 2015: s. 47-49). Seçim bildirgesinde İsrail ile ilişkilerin öncelikli yapılacaklar arasında yer almasının nedeni Mavi Marmara olayı ile yavaşlamış olan ilişkilerdir. Burada eleştirilmesi gereken nokta ise 2002 yılında yapılan seçimler için hazırlanmış bildirmede Filistin sorununun çözümüne yer vermesine

4 Ecevit: Soykırım Uygulanıyor, Milliyet, (05.04.2002), <http://www.milliyet.com.tr/ecevit--soykirim-uygulaniyor/dunya/haberdetayarsiv/05.04.2002/48279/default.htm>, (Erişim Tarihi: 07.01.2017)

5 İsrail ile 'Soykırım' Krizi, Hürriyet, (06.04.2002), <http://www.hurriyet.com.tr/israil-ile-soykirim-krizi-64060>, (Erişim Tarihi: 07.01.2017)

rağmen 2015 bildirisinde Filistin sorununa değinilmemesidir.

Filistin Davasına Bakış ve Politikalar

DSP'nin kendini "Demokratik Sol" parti olarak adlandırması ve sol görüşlü bir siyasi ideolojiye sahip olması nedeniyle sol ideolojik hareketlerin Filistin davası için benimsediği görüşü takip ettiğini görmekteyiz. (Çubukçu, 2004: s.174). İlk dönem Filistin mücadelesine bakışın Türkiye'deki sol görüşlü sosyalist ve Marksist bakışında etkisi altında olduğu bilinmektedir. Fakat Türkiye'de sol görüşlü siyasi partiler arasında sol kavramını yorumlamada farklılıklar görmekteyiz. Bu farklılıklardan biri Ecevit'in DSP ile oluşturduğu farklılıktır. İdeolojik olarak sol partilerden CHP ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP), Marksizm kökenli ve Avrupa merkezli sol görüşe yakın durmasına karşın, Bülent Ecevit DSP ile birlikte "ulusal sol" kavramını belirgin hale getirip sosyal demokrasi kavramının yerine sürekli olarak "demokratik sol" kavramını kullanmayı tercih etmiştir (Bila, 2001: s. 455-456). Bu bağlamda DSP, CHP ve SHP'den farklı bir sol anlayış içermektedir. Bu anlayışın temelini Ecevit CHP genel başkanıyken atmıştır. CHP'den istifa ettikten sonra 80'li yılların başında soğuk savaşın son on yılı içerisinde demokratik sol kavramı artık partisinin ideolojisi haline gelmiştir. Ecevit'in Filistin davası ile ilgili olarak 80'lerden başlayan tüm açıklamaları, girişimleri ve politikalarını kendi ideolojik perspektifi olan demokratik sol ideoloji ekseninde değerlendirilmelidir.

Soğuk savaş döneminin sonlarına doğru DSP kurulmadan önce Ecevit'in 1984 yılında Lefkoşa'da yaptığı konuşmada Denktaş'ın Kıbrıs'ta ortak bir Türk-Rum Üniversitesi kurmasını desteklediğini görmekteyiz. Bu desteğin önemli nedenlerinden biri Ecevit'in Arap ülkelerindeki birçok üniversitenin kapılarının Filistinli gençlere kapalı olmasından dolayı kurulması düşünülen

bu üniversitenin Filistinli gençlere barış ve huzur içinde öğrenim yapma olanağı sağlayabileceğini düşüncesidir (Ecevit, 1984, s. 26). Ecevit henüz DSP ve Filistin Devleti kurulmadan bu açıklamasıyla Filistinli gençlerin eğitimi konusunda Kıbrıs'ta duyarlı davrandığını göstermektedir.

Soğuk savaşın bittiği dönem 1990'lardan sonra Filistin yönetiminin Oslo süreciyle birlikte mücadelesine farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu dönem içerisinde İslamcı hareketlerin Filistin içerisinde önem kazanmasıyla Türkiye'deki sol hareketler için Filistin artık mücadele alanı olmaktan çıkmaya başlamıştır. Ayrıca Filistin'in devletleşme sürecine girmesiyle Ortadoğu'da Filistin kamplarının kapatılması Filistin mücadelesinin sol açısından önemini yitirmesine neden olmuştur. Böylece Filistin davasında geçmişte önemli katkılarda bulunan sol grupların yerini artık İslamcı grupların almasıyla birlikte 1980'li yıllardan sonra Türkiye'deki İslamcı gruplar Filistin meselesine daha çok sahip çıkmıştır (Çubukçu, 2004: s.176-177). Filistin mücadelesinin İslami bir boyut kazanmaya başladığını gösteren olaylardan biri İslamcı gruplardan olan İslami Cihat'ın Filistin'de yapmış olduğu ilk İslamcı eylemdir. Bu eylemde İslami Cihat, Kudüs'teki Yahudilerin, önünde dua ettikleri Ağlama Duvarı olarak adlandırılan Hait el-Mebka önüne bomba atmıştır (Bulut, 2016: s. 45). Filistin davasında İslami grupların etkisinin artması üzerine DSP tarafından laik, demokratik ve çağdaş rejimlere vurgular yapılarak bu bağlamda politikalar izlenmesine neden olmuştur.

Ecevit, Türkiye'nin Batı'dan uzaklaştıkça Ortadoğu'daki çağdışı rejimlerle daha içli-dışlı olduğunu ve çarenin bir an önce tam ve gerçek demokrasiye geçmek olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Filistin Devleti'nin bir an önce coğrafi anlamda daha gerçeklik kazanmasına katkı sağlanmalı ve doğası ve konumu gereği Filistin'in laik, demokratik ve çağdaş olma zorunluluğunun olduğunu, Ortadoğu'da bu özellikleri taşıyan bir devletin ortaya

çıkmasının, bölgemizde Türkiye'yi de Ortadoğu'da demokratik, laik ve çağdaş tek ülke olmaktan kurtaracağını vurgulamıştır. Ayrıca Ecevit Türkiye'nin Filistin ve İsrail'in barış içinde uzlaşmalarına da en büyük katkıyı sağlayabilecek durumda olduğunu belirtmiştir. Filistin Devleti'nin İsrail açısından da yararlı bir ülke olacağını, İsrail'i Ortadoğu'da yalnızlıktan ve güvensizlikten kurtaracağını düşünen Musevilerin sayısının artışından da bahsetmektedir (Ecevit, 1990: s. 101-102). Ayrıca Türkiye laik, parlamenter ve Müslüman olması gibi özelliklerin bir arada bulunması bölge açısından İsrail tarafından olumlu karşılanan özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kasım, 2001: s. 438). Ecevit'in 1990 yılında yapmış olduğu bu değerlendirmelere baktığımız zaman henüz yeni kurulmuş olan Filistin Devleti'nin laik, demokratik ve çağdaş olmasını zorunlu tutmaktadır. Bu zorunluluğun hem Türkiye'yi yalnız bırakmayacağını hem de İsrail için yararlı olacağını savunarak laik ve demokratik bir ülke olması gerektiğini temellendirmeye çalışmıştır. Bu açıklamalarının temel nedenlerinden biride bölgede İslami örgütlerin eylemlerinin başlamasıdır.

DSP'nin 1985 ile 1991 yılları arasında meclis dışında kaldığı bu ilk dönemde, Filistin davası ile ilgili iki önemli gelişme karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi İsrail'in işgaline karşı 1987 yılında başlatılan birinci İntifada hareketi, diğeri ise 1988 yılında Filistin Devleti'nin ilanı olmuştur (Erhan, 2002: s. 151; Fırat ve Kürkcüoğlu, 2002: s. 126).

Ecevit 25.04.1986 tarihinde Filistin Kurtuluş Örgütü Ankara temsilcisi Ebu Fıraz'ı ziyaret ederek "Uluslararası Terörizme karşı önlem alınmadığını söyleyen ABD, İsrail'in terörist eylemini açıkta desteklemiştir" şeklinde açıklama yapmıştır. Ayrıca Ecevit ziyaretinde bağımsız bir Filistin devleti kurulmadıkça bölgedeki çalkantıların durmayacağını belirtmiştir.⁶ Bu bağlamda, Ecevit

6 Ecevit ABD'yi Suçladı, Milliyet, (26.04.1986), <http://gazetearsivi.milli->

henüz Filistin devleti kurulmadan önce Filistin Devleti'nin kurulmasının Orta Doğu'daki sorunlar için çözüm olacağını açıkça savunduğunu görmekteyiz. Bu söyleminde bağımsız bir Filistin Devleti vurgusu da yapmaktadır.

Ecevit, DSP'nin yayınları arasında yer alan Güvercin Dergisi'nin 1989 yılı 6 numaralı Şubat sayısında yazmış olduğu "Doğu Karadeniz'de Durum" adlı yazısında; Filistinlilerin zamanla mitolojik, mistik veya tarihselci bakış açısından kaynaklanan tek bir Arap ulusu kavramından farklı olarak kendilerine özgü ayrı bir ulus bilincine sahip olduklarını söylemektedir. İsrail-Filistin sorununun çözümü için laik, federal ya da konfedere devlet yapısı temelinde iki halkında eşitliğine dayalı bir çözüm önermektedir. Bu çözümün gerçekleşmesi için İsrailli Yahudilerin geleneksel ve tarihselci devlet ve ulus anlayışlarını terk etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır (Konuralp, 2013: s. 174). Ecevit'in 1986'da Ebu Fıraz'ı ziyaretinde yapmış olduğu Filistin Devletinin kurulması ile ilgili açıklaması sonrasında 1989'da yapmış olduğu bu açıklama çelişkili görünüyor olsa da Ecevit'in Filistin için önermiş olduğu federal ya da konfedere devlet yapısı temelinde iki halkında eşitliğine dayalı çözüm önerisinin benzerini 1984 yılında Kıbrıs içinde önermiştir. Hem Kıbrıs Türkleri ve Rumları hem de Türkiye ve Yunanistan için en uygun çözümün Kıbrıs'ta iki toplumlu bir federal devlet olarak varlık ve bağımsızlık sürdürmesi olduğunu belirtmiştir (Ecevit, 1984: s. 19). Ecevit, 1984 yılında Kıbrıs için yapmış olduğu açıklamayı 1989'da tekrar dile getirmiştir. Kıbrıs örneği Ecevit'in Bağımsız Filistin devleti önerisinin yanında benzer bir uygulamanın İsrail-Filistin arasında da olabileceğini öngörmektedir. Ecevit'in Filistin sorununun çözümü düşüncesinde sadece bağımsız Filistin değil aynı zamanda Filistin ile İsrail'in kurabileceği iki halktan oluşacak federal bir

devlet çözümü de mevcuttur. Bu oluşum için ise Filistinlilerin Arap ulusundan bağımsız bir ulus bilincine sahip olmaları, İsraillilerin ise geleneksel ve tarihselci devlet ve ulus anlayışlarını bağlı kalmamaları gerektiğini ön plana çıkararak keskin ulus anlayışlarının törpülenerek aynı ülke topraklarında ortak yaşayacaklarını düşünmektedir.

Filistin Devleti kurulmadan önce İsmail Cem'in mecliste yapmış olduğu konuşmada; Türkiye'nin İslam geleneğine sahip olması, cumhuriyet olması, çoğulcu demokrasiye sahip olması laik olması ve kadın-erkek eşitliğini getirmiş islam geleneğinin tek toplumu olan Türkiye olduğunu açıklamıştır. Filistin Devleti kurulduğunda büyük bir ihtimalle Türkiye modelinde olacağını çünkü şu an için bütün dünyada tek örneğin Türkiye olduğunu sözlerin eklemiştir. (Tutanak, 1991: s. 248). İsmail Cem bu açıklamasını yaptığında SHP milletvekili olarak görev yapmasına rağmen DSP ile aynı görüşü paylaşmaktadır. İlerleyen zamanda da DSP' ye geçerek DSP'nin iktidar olduğu dönem içerisinde yaklaşık 5 yıl boyunca Dışişleri bakanlığı yapmıştır. Bu bağlamda Filistin Devleti kurulmadan önce yapmış olduğu bu açıklama önem arz etmektedir.

DSP'nin Meclis'te muhalefet partileri sırasında oturduğu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden biride 1993'te FKÖ ve İsrail arasında görüşülen Oslo Anlaşması olarakta bilinen Prensipler Anlaşmasıdır. 1991 Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra İsrail ile Filistin arasındaki barış görüşmeleri ABD'nin Madrid Konferansı'yla başlayan Arap-İsrail barış görüşmelerine dayanmaktadır. Ve akabinde anlaşma Washington'da imzalamıştır. (Bayraktar, 2013: s. 37). Bu sürece Türkiye olumlu bakarken dönemin muhalefet partilerinden biri olan DSP eleştirel yaklaşmıştır (Ertosun, 2013: s. 183). DSP genel başkanı Ecevit'in bu konudaki eleştirisi ise barış görüşmelerinin Batı'nın kontrolünde gerçekleşmesi yönünde olmuştur. Ecevit, Türkiye zamanında adım

atmış olsaydı İsrail-Filistin sorununun çözümü için yapılan toplantıların Ankara’da veya İstanbul’da gerçekleştirilebileceğine değinmiştir (Tutanak, 1991: s. 297).

DSP’nin meclis içinde muhalefet sıralarında yer aldığı dönemde Filistin sorunu bağlamında gerçekleştirdiği önemli adımlardan biri 10-13 Nisan 1995 tarihlerinde Filistin ve İsrail’e yapmış olduğu ziyaretir. Ziyaret’te Ecevit İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Peres ve Filistin Devlet başkanı Yaser Arafat ile görüşmüştür. Yapılan görüşmelerde bölgede Türkiye’nin güvenli bir İsrail devletine ihtiyacı olduğu gibi İsrail’inde güvenli bir Türkiye’ye ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Ecevit Filistin sorununa önem verdiklerini ve sürecin akıllı bir liderlikle çözülebileceğine inandıklarını belirtmiştir. Ayrıca gezide Mescid-i Aksa’yı ziyaret eden Ecevit, cami imamıyla yaptığı sohbette imamın kendisine “Yakın gelecekte umarız Arafat sizi Filistin Devleti’nin başkenti Kudüs’te kabul edecektir” demesi üzerine Ecevit “Eminim bu gerçekleşecektir” cevabını vermiştir.⁷ Ecevit’in açıklamaları Filistin sorununun çözümünün mümkün ve olabileceğini inancına sahip olması açısından önemli bir cevaptır.

Ecevit, Şubat 1997’de Sincan Belediyesi’nin düzenlemiş olduğu Kudüs gecesine davet edilen İran Büyükelçisinin konuşmasını ve gecenin düzenlendiği salona asılan Hizbullah ve Hamas liderlerinin resimlerine tepki göstermiş ve dönemin hükümeti Refah Partisi’ni eleştirmiştir. Toplantıda Yaser Arafat’a koro halinde hakaret edilmesini son derece üzücü olduğunu açıklayan Ecevit Hamas ve Hizbullah örgütlerinin Filistin’in vermiş olduğu mücadelede Filistin halkına “bela” olduğunu söylemiştir. Ayrıca Ecevit açıklamasında Hamas ve Hizbullah’ı terör örgütü olarak adlandırmış ve bu örgütlerin liderlerinin resimlerinin asılması

7 Ecevit, Arafat ve Peres’le Görüştü, Milliyet, (14.04.1995), http://gazetear-sivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/uKM4WFI4WrJusioF8hZmag_x3D_x3D_, (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2016)

konusunda iktidarı terör destekçiliğiyle suçlamıştır.⁸ Ecevit'in yapmış olduğu açıklamalar aynı zamanda ABD'nin Hamas'a bakışıyla da paralellik göstermektedir. ABD, İsrail'in Filistin'i işgaline yönelik olarak Hamas'ın yapmış olduğu ulusal direnişi ve eylemleri terör eylemi olarak gördüğü için Hamas'ı terör listesine eklemiştir.⁹ Hamas tarihinin eskiye dayanmasına rağmen 1987 yılında Filistin topraklarında başlayan İntifada hareketi ile ortaya çıkmıştır. Hamas'ı iktidara kadar yürümüş bir aktör (Yılmaz, 2009: s. 342-343) olarak görenler varken, Hamas'ın 1980'lerin sonunda 1991 Körfez Savaşından itibaren İran, Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın FKÖ'ye alternatif olarak bulmuş oldukları İslamcı hareketlerden (Bulut, 2016: s. 76) biri olarak görenlerde vardır. DSP ve Ecevit Hamas ve Hizbullah gibi örgütlerin ve örgütlenmelerin İslami söylemi ön plana çıkarıp bağımsızlık mücadelesi vermelerini geçmişte ve gelecekte kendisinden sonra DSP genel başkanlığı koltuğuna oturmuş liderlerde de görmekteyiz. Ayrıca Ecevit'in Hizbullah ve Hamas'a karşı çıkması ve onları terör örgütü olarak nitelendirmesi, toplantıda Arafat'a yapılan hakaret içerikli sloganları sert bir dille eleştirmesi Ecevit'in FKÖ lideri Arafat'ı Filistin sorununun çözümündeki tek muhatabı olarak düşündüğünü görmekteyiz. Hatta öyle ki Ecevit Filistin meselesinin çözüm yolunun Arafat'tan geçtiğini ifade etmektedir.

30 Haziran 1997-03Kasım 2002 tarihleri arasında kurulan hükümetlerde Ecevit başbakanlık ve Başbakan yardımcılığı görevleri yaparken, tüm hükümetlerin Dışişleri Bakanlığını DSP'den İsmail Cem yürütmüştür. Hükümet programında Ortadoğu'yla ilgili olarak barışçı ve dengeli politikalarımızın devam edeceği, bölgedeki tüm ülkelerle tarihsel yakınlığımızın olduğu

8 Ecevit: İran Büyükelçisi derhal Geri Gönderilsin, Sabah, (04.02.1997),<http://arsiv.sabah.com.tr/1997/02/04/f12.html>, (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016)

9 İslami Direniş Hareketi Hamas, Aljazeera Türk, (28.02.2014), <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/islami-direnis-hareketi-hamas>, (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016)

Arap ve İslam ülkeleriyle ilişkilerimizin geliştirileceğine değinilmiştir (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013: s.7582). Ecevit'in başbakan yardımcısı olduğu tarihten kısa bir süre sonra İsrail başbakanı Binyamin Netanyahu'nun aldığı kararlar ve izlediği politikaların Ortadoğu barış sürecine darbe vurduğunu düşünen Ankara'yı rahatsız etmiş ve bu bağlamda Ecevit yapmış olduğu açıklamada Netanyahu hükümetinin politikalarının işlerini güçleştirdiğine vurgu yapmıştır.¹⁰

Dışişleri bakanı İsmail Cem 1998'de televizyonda yaptığı mülakatta, Türkiye'nin barış sürecine daha fazla nasıl katkı yapabileceğine dair bölge ülkeleriyle ilişkiler içerisine gireceğini belirtmiş ve Türkiye'nin İsrail ve Filistin'le iyi ilişki içinde olma özelliğiyle diğer ülkelerden ayrılan, avantajlı bir konuma sahip olduğuna değinmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 1999: s. 255). Bu dönemde Türkiye hem İsrail hem de Filistin ile ilişkilerin sürdürülmesini devlet politikası olarak izlemiştir. Cem iki tarafla iyi olmanın çözüme katkı sağlayacağını düşünmektedir. DSP'nin iktidar olduğu bu dönem içerisinde Camp David'de yürütülen görüşmelerin kaldığı yerden devam etmeyerek kopması üzerine Oslo barış süreci 2001 yılında son bulmuştur (Bayraktar, 2013: s. 259). Süreç son bulmadan önce İsrail'de 1999 Ehud Barak hükümetinin kurulması ilişkilerin gelişerek barış sürecini olumlu etkileyeceği düşünülmüş fakat İsrail-Filistin arasında şiddet artınca sağcı hükümetlerin İsrail'de başa geçmesi barış sürecini etkilemiştir (Kirişçi, 2002: s. 178-179). Bu bağlamda yürütülen ilişkilerin ne denli zorlu bir süreçten geçtiğini görmekteyiz.

Arafat'ın Ağustos 2000'de Ankara'ya geleceğini öğrenen İsrail Ankara'ya bir mektup yazarak Arafat'ın ve Türkiye'nin arabuluculuk rolüne bürünmesini istemediğini belirterek Camp

10 Ankara Bibi'den Rahatsız, Milliyet, (03 Ekim 1997), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/Y7qcQT0Fbhu59QX36tiXkA_x3D_x3D_, (Erişim Tarihi: 27.01.2017)

David'te yapılan açıklamayı hatırlatarak tek arabulucunun ABD olacağını söylemiştir. Ayrıca İsrail Başbakanı Barak'ın on gün önce Ecevit'e mektup göndererek Arafat'ın tutumundan rahatsız olduğunu bildirmiştir.¹¹ Arafat'ın Ankara'ya yapmış olduğu ziyaretin İsrail'i ne denli rahatsız ettiği ve Ecevit'tin arabuluculuk rolüne bürünmemesini istemedikleri görülmektedir. Arafat'ın Ankara'ya yapmış olduğu ziyaretin gayesi ise Türkiye'nin İsrail'i ikna etmesiydi. Arafat'ın bu isteği karşısında Ecevit, "Biz 1988 yılından bu yana Filistin'i tanıyoruz. Kendilerinin Ankara'da büyükelçilikleri var" açıklamasını yapmış ve ayrıca Arafat'ın görüşlerini Barak'a ileteceğini söylemiştir. Arafat'a sorulan Türkiye'den arabuluculuk istiyor musunuz? Sorusuna Arafat "Kesinlikle evet" şeklinde cevap vermiş ve Camp David sürecinde uzlaşmaya varılamamasında sorumlu olarak Barak'ı göstermiştir. Dışişleri bakanı İsmail Cem ise açıklamasında Kudüs'ün isminin Osmanlı tarafından verildiğini ve uzlaşmaya varılması adına Türkiye'nin ek bir sorumluluğunun olduğunu belirtmiştir.¹² Arafat 1979 yılında Türkiye'ye geldiğinde Ecevit gene başbakanlık görevini yürütmekteydi.¹³ Arafat'ın Ankara ziyaretinin nedeni Barak ile çözümlenemeyen Camp David sürecinin Türkiye'nin arabuluculuk yapmasıyla Ecevit'in çözebileceğini düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Arafat'ın Ecevit ile eski tanışmışlığı ve buna bağlı olarak olumlu izlenimlerinin olması Türkiye'ye güvenmesi konusunda etkili olduğunu da görmekteyiz.

Filistinli Bakan Nebil Şaat'ın yapmış olduğu açıklamada

- 11 İsrail: Siz Bu İşe Karışmayın, Milliyet, (6 Ağustos 2000), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/zcDu7jVK1qQ12P7cA0kEhg_x3D__x3D_, (Erişim Tarihi: 26.01.2017)
- 12 İsrail'i İkna Edin, Milliyet, (6 Ağustos 2000), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/zcDu7jVK1qQ12P7cA0kEhg_x3D__x3D_, (Erişim Tarihi: 26.01.2017)
- 13 Arafat'ın Kozu Osmanlı Arşivi, Milliyet, (6 Ağustos 2000), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/zcDu7jVK1qQ12P7cA0kEhg_x3D__x3D_, (Erişim Tarihi: 26.01.2017)

Ortadoğu barış görüşmelerine yol açan Oslo görüşmelerinin ev sahibi Norveç'in 1992 senesinde üstlendiği rolü artık Türkiye'nin üstlendiğini açıklamıştır. Ziyaret için gelen Şaat, Ecevit ve İsmail Cem ile görüşüp Türkiye'nin İsrail'e karşı çıktığını, uluslararası güç yerleştirme üzerine Filistin'in talebinin gerçekleşmesi için uğraştığını açıklamıştır.¹⁴

Ecevit'in başbakan olduğu dönemde, İsrail-Filistin çalışmasında gelineen noktanın üzüntü verici olduğunu ve İsrail'in aşırı güç kullanmasının bölgede Türkiye içinde olumsuz etkilerinin olacağını vurgulamıştır. Ecevit, İsrail'in Haaretz Gazetesi'yle yaptığı mulakatta tarafları çözüm için bir araya getirmeye hazır olduğunu belirterek "Arabuluculuk yapmak değil, görüşmeler için uygun koşulları sağlamak istediğini" belirtmiştir. Ayrıca İsrail Başbakanı Ariel Şaron, Ecevit'i arayarak görüşmelere ev sahipliği yapma teklifini ancak Filistinlilerin şiddeti tamamen durdurması koşuluyla kabul edeceğini belirtmiştir.¹⁵ Filistin sorununun çözümünde Türkiye'nin arabuluculuğu kabul etmeyen İsrail'e Ecevit çözüm için uygun koşulların oluşturulması gerektiğini savunurken İsrail Filistinlilerin verdiği mücadeleyi şiddet eylemleri olarak değerlendirmektedir.

7 Aralık 2001 tarihinde Ecevit'in yapmış olduğu açıklamada, İsrail'in Filistin'e savaş açma eğilimde olduğunu ve Şaron'un Arafat'tan kurtulma isteğinin kendisine açıkça ifade ettiğini, kendisinin de Şaron'a Arafat'ın yerinin doldurulamayacağını, Arafat faktörünün ortadan kalkması durumunda sorunun ağırlaşacağını çünkü Arafat'ın elinden geleni yaptığını söylediğini açıklamıştır. Bu gelişmenin Netanyahu'ya sorulması üzerine açıklamayı yapan kişilerin Arafat'tan kişisel olarak bahsetmediklerini,

14 Filistin'den Türkiye'ye Norveç Rolü, Milliyet, (03 Aralık 2000), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/Gtoed5cALYYx2xp5odtOvg_x3D_x3D_, (Erişim Tarihi: 26.01.2017)

15 İsrail Bizi Zora Sokar", Hürriyet, (30 Ağustos 2001), <http://www.hurriyet.com.tr/israil-bizi-zora-sokar-38262497>, (Erişim tarihi: 19.01.2017)

Arafat rejiminden bahsettikleri cevabını vermiştir. Ayrıca Ecevit'in açıklamaları üzerine Türkiye'nin arabuluculuktan önce terörü durdurması gerektiğini söyleyerek yapılan mücadeleyi terör eylemleri olarak gördüğünü belirtmiştir. Ecevit'in yapmış olduğu açıklamaların Arafat'a sorulması üzerine Arafat; "Öncelikle eski dostuma, Şaron'un şahsıma, aslında tüm Filistin halkına yönelik bu planı ortaya çıkardığı için teşekkür ediyorum. Ben Filistin halkının seçilmiş lideriyim. Türk halkına bu kritik dönemde bize verdikleri desteği sürdürmelerini istiyorum..." şeklinde açıklama yapmıştır. Ayrıca açıklamasında Türkiye'nin kendilerine Madrid ve Oslo'da imzalanan anlaşmaların bir an önce uygulanması için yardımcı olmalarını istemiştir. Bu yardım için Ecevit in Ankara'da arabuluculuk yaparak kendisini ve Şaron'u bir araya getirip görüşme yapmasına olumlu baktığını da söylemiştir (Bayraktar, 2003: s. 282-288). Ecevit'in Şaron ile yapmış olduğu görüşmede Arafat'ı savunarak konuşulana aktarması Filistin tarafından olumlu karşılanmıştır. Arafat'ın Ecevit'in politikasını olumlu karşılayıp Ecevit'i "dostum" olarak adlandırması ve Ankara'yı arabulucu olarak görmek istemesi Ecevit'in bu konuda izlemiş olduğu politikanın Filistin adına olumlu olduğunu göstermektedir.

İsmail Cem'in Filistin davası ile ilgili olarak atmış olduğu önemli adımlardan biride 25 Nisan 2002 tarihinde Yunan Dışişleri Bakanı Parandreu ile birlikte Arafat ve Şaron ile görüşerek tarafların barış yolunda bazı adımlar atması konusunda ikna ettiklerini açıklamışlardır.¹⁶ Sürecin zorlu bir dönemden geçmesine rağmen İsmail Cem'in barış yolunda adımlar atılması için Türkiye'nin Yunanistan ile olan sorunlu geçmişine rağmen bir arada durulabileceği mesajını vermek amacıyla Parandreu

16 İşte İstanbul Ruhu, Milliyet, (26 Nisan 2002), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/_x2F_A8H2wwG3s3LPz04YTT79yQ_x3D_x3D_, (Erişim Tarihi: 27.01.2017)

ile birlikte hareket etmeyi tercih etmiş ve taraflara barış mesajı vermeye çalışmıştır.

Ecevit Sonrası Dönem

DSP 2002 genel seçimlerinde hazırlamış olduğu seçim bildirgesinde iktidar oldukları dönemlerde yaptıkları politikalara değinerek bunları “sessiz devrim” olarak adlandırmıştır. Ulusal çıkara dayalı bölge merkezli dış politika başlığı altında dış politika ile ilgili olarak ilk defa seçim bildirgesinde Filistin meselesine değinmiştir. DSP’nin bölgeyle ilgili olarak uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına ve sürdürülmesine büyük önem verildiğini ve bu çerçevede Ortadoğu’da İsrail ile Filistin arasında barış ortamının bir an önce sağlanması gerektiğini ve Filistin halkının meşru haklarını gözetken bir çözümün bulunması çabalarına katkı sağladığını vurgulanmıştır (DSP, 2002: s. 177-178). Diğer seçim beyannamelerine ek olarak ilk defa 2002 seçim beyannamesinde DSP Ortadoğu politikası bağlamında Filistin’e özellikle değinerek Filistin halkının haklarına vurgu yapmıştır.

Ecevit’in bu dönem içerisinde meclis dışında olmasına rağmen Filistin davası için mücadelesi diğer bölge ülkelerinin dikkatinden kaçmamıştır. Ecevit’in siyasi hayatındaki son yıl olan 2004’te Suriye Devlet Başkanı Başar Esad’ın Ecevit’i arayarak “Filistin davasına desteğinde Ecevit’i hep takdir ettim”¹⁷ açıklamasında bulunması bu savı kanıtlar niteliktedir. 2004 yılında yapılan parti kongresinde Ecevit’ten sonra yerine dava arkadaşı olan Zeki Sezer DSP genel başkanı olmuştur (Kartal, 2006: s. 138). Zeki Sezer, 2007’de Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Arap Birliği zirve toplantısı için gittiği Riyad’da

17 Ecevit’i Arayıp Hatırını Sordu, Milliyet, (08.01.2004), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/8P3K1CZxKq3gFWVxZ7XEwQ_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2016).

Hamas'lı Filistin Başbakanı'nı Türkiye'ye davet etmesini sözde soykırım tasarısı gündemde iken hatalı bulmuş ve tepki göstermiştir. Ayrıca Sezer'in yaptığı yazılı açıklamada, Türkiye'nin her zaman Filistinli kardeşlerini içtenlikle desteklediğini belirterek, "Ama bu destek şimdiye kadar hiçbir zaman bu ölçüde acemice, Türkiye'nin ve Filistin'in çıkarlarına zarar verecek biçimde olmamıştır" şeklinde açıklama yaparak tepkisini ortaya koymuştur.¹⁸ Sezer'in yapmış olduğu bu açıklamaya baktığımızda geçmişte Hamas ile ilgili olarak Ecevit'in düşüncelerinin DSP politikası olarak Sezer tarafından da devam edildiği görülmektedir. Fakat Hamas 2006 seçimlerinden sonra askeri alanda zayıflama yaşamasına rağmen politik ve halk desteği kazanma bağlamında daha güçlü bir konuma ulaşmıştır (Ayhan, 2009: s. 131). Bu değişim karşısında Filistinlilerin Hamas'ı desteklemesine rağmen DSP'nin Hamas'a karşı bakışı değişmemiştir.

DSP, kamuoyundan gelen talepler doğrultusunda 2007 seçimlerine 13 milletvekili CHP milletvekili listelerinde yer almış ve seçim sonucunda meclise girerek DSP'yi temsil etmişlerdir (Aykol, 2009: s. 201). Bu dönem içerisinde DSP genel başkanlığını sürdüren Zeki Sezer, 11 Nisan 2009 tarihinde istifa ederek genel başkanlıktan ayrılmıştır.¹⁹ Zeki Sezer'in istifasından sonra 17 Mayıs 2009 tarihinde yapılan DSP olağanüstü kurultayında Masum Türker genel başkanlığa seçilmiştir.²⁰

Masum Türker'in genel başkan olduğu dönem içerisinde Türkiye açısından en önemli olay 31 Mayıs 2010 tarihinde "Rotamız

18 Sezer'den Hamaslı Başkan Eleştirisi, İnternet Haber, (31.01.2007), <http://www.internethaber.com/sezerden-hamasli-baskan-elestirisi-77046h.htm>, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2016).

19 DSP'de Zeki Sezer İstifa Etti, NTV, (11.04.2009), <http://www.ntv.com.tr/turkiye/dspde-zeki-sezer-istifa-etti,2Sdg9LLVDE2Wg1wqGOqASQ>, (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2016)

20 Masum Türker Yeni Genel Başkan, Sabah, (17.05.2009), http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/05/17/dsp_olaganustu_kurultayi_basliyor, (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2016)

Filistin Yükümüz İnsani Yardım” sloganıyla yola çıkan Mavi Marmara gemisine İsrail donanması tarafından uluslararası sularda saldırıdır. Bu saldırıda Mavi Marmara gemisindeki 9 yardım gönüllüsü Türk İsrail askerleri tarafından öldürülmüş, 50’yi aşkın çeşitli milletlere mensup yardım gönüllüsü de yaralanmıştır.²¹

Mavi Marmara olayından önce 2009 yılında DSP Genel Başkanı Masum Türker, İsrail Ankara Büyükelçisi Levi ile görüşerek Türkiye-İsrail ve Filistin arasındaki ilişkiler üzerine DSP adına görüşlerini bildirmiştir. Türker; *“DSP’nin barıştan yana bir parti olduğunu, Türkiye’nin de İsrail’e desteğini hiçbir zaman esirgemediğini, İsrail’in Filistin halkıyla ve komşularıyla ilişkilerinde de ‘yumuşatıcı’ bir rol üstlendiğini”* söylemiştir. Türkiye’nin İsrail’in Filistin halkıyla ya da komşularıyla gerginliğini hep ‘yumuşatıcı’ bir rol üstlendiğini söylemiş ve konuşmasına şu şekilde devam etmiştir;

“Türkiye bugüne kadar, İsrail’in Filistin halkıyla ya da komşuları Lübnan, Ürdün, Suriye ve Mısır’la ilişkilerinde, hep gerginliği yumuşatıcı bir rol oynamaya çalışmıştır. Bazı hassasiyetler gündeme geldiğinde, bazen tepkiler farklı olabilir. Ama barışın sağlanması açısından özellikle yerleşim alanında, İsrail’in kontrolünde bulunan bölgelerdeki toprakların çok dikkatli kullanılması gerekiyor. Bunu ‘içişlerine karışma’ anlamında değil, barışın bir an önce tesis edilebilmesine katkı sağlamak amacıyla söylüyoruz.”²²

Bu dönem içerisinde DSP Genel Başkanı Masum Türker’in, Türkiye Sanayici İş Kadınları ve İş Adamları Konfederasyonu Genel Başkanı Nezaket Emine Atasoy’u kabul ettiği görüşmede yaptığı açıklamada ise Filistin sorunu ile ilgili şunları ifade etmiştir;

21 Kronoloji: 1915’ten Günümüze Filistin, (Aljazeera, 30.09.2015), <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-1915ten-gunumuze-filistin>, (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2016)

22 DSP Barıştan Yanadır, Güvercinevi, (17.07.2009), <http://www.guvercinevi.org/siyaset/1693-dsp-bartan-yanadr>, (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2016)

“Türkiye’de uzun zamandır dini perspektif kapsamında lanse edilen Filistin davasının, laik bir perspektifte kamuoyuna tanıtılması, hem Filistin halkı için hem de Filistin’in siyasal konumundan etkilenen ülkemiz için çok önemlidir. Filistin sorunu, Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasından sonra huzura kavuşamayan, bağımsızlığını ve özgürlüğünü kaybetmiş, esaret altında kaldığı için özgürlük mücadelesini sürdüren Müslüman bir topluluğun davasıdır. Bu dava bütün Müslümanları ilgilendirmektedir. Çok iyi bilinmelidir ki Filistin sorunu çözülürse Ortadoğu’daki birçok sorun çözülür.”²³

Masum Türker’in açıklamasında değinmiş olduğu Filistin davasının laik bir perspektifle tanıtılıp çözülmesi Filistin devleti kurulmadan önce ve sonra Ecevit tarafından defalarca üzerinde durulmuştur. Ecevit’ten sonra DSP genel başkanlığına gelen Masum Türker’de Filistin davasının çözümü için laikliği bir koşul olarak öne sürmeye devam etmiştir.

Masum Türker’in OR-KOOP 17. Genel Kurulu’na katılarak yapmış olduğu konuşmasında Filistin meselesine değinerek Filistin’de İsrail’in yapmış olduğu kısımları kınadıklarını ve Türkiye’nin batılı ülkeler tarafından Ortadoğu’da barışı sağlayacak ülke olarak görüldüğünü fakat bu şansını kaybettiğini söylemiştir. Bunun nedenini ise İsrail, Mısır ve Suriye’de büyükelçilerini bulunmamasına bağlayarak büyükelçilerin ülkeye geri çağrılmasını eleştirmiştir. Filistin’de her gün öldürülen insanların Müslüman olduğunu ve Filistinlilerin öldürülmesine sessiz kaldığını dile getirmiştir.²⁴ Ayrıca Masum Türker yaptığı açıklamada iktidarı Filistin davasına bağlı olarak Ortadoğu’da yürüttüğü politikalar konusunda eleştirmiştir.

23 Türker: Filistin Sorunu Çözülmedir, Milliyet, (29.12.2014), <http://www.milliyet.com.tr/turker-filistin-sorunu-cozulmedir-ankara-yerel-haber-544634/>, (Erişim tarihi: 23 Aralık 2016)

24 DSP Lideri Türker: Filistinlilerin Öldürülmesine Sessiz Kalınıyor, Hürses, (18.07.2014), <http://www.hurses.com.tr/goster.php?id=1397&tur=3>, (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2016)

Masum Türker'den sonra 13 Aralık 2015 tarihin de yapılan DSP olağanüstü kongresinde DSP'nin 6. Genel Başkanlığına Önder Aksakal seçilmiştir.²⁵ Aksakal DSP'nin son genel başkanı olarak hala görevine devam etmektedir. Bir yıldan fazla bir süredir görevde olan Aksakal'ın Filistin davası ile ilgili olarak yapmış olduğu bir açıklama, etkinlik veya görüşme hakkında bir bilgi mevcut değildir. Bu çalışma hazırlanırken şahsım tarafından partinin genel merkezine Filistin davası ile ilgili bilgi almak amacıyla, genel başkan, genel sekreter ve dış ilişkilerden sorumlu genel başkan yardımcısından talep ettiğim görüşme ve mülakat taleplerime olumlu cevap verilmemesi neticesinde görüşme ve mülakat yapılamamıştır. Görüşme taleplerime cevap verilmemesi üzerine Filistin davası ile ilgili olarak göndermiş olduğum yazılı mülakat sorularına da altı aydan fazla bir süredir cevap verilmemiş ve Filistin davası için yapılan çalışmaları yürüten araştırmacı cevapsız bırakılmıştır. Cevapsız kalan talepler karşısında DSP genel merkezini bireysel olarak ziyaret etmiş ve görüşme talebim ve Filistin davası ile ilgili sormak istediğim başlıklar genel merkeze şahsen iletilmiştir. Ancak bu girişimde sonuçsuz kalmıştır.

Analizlerimizde Ecevit'ten sonra Zeki Sezer ve Masum Türker'in çeşitli etkinliklerde konuşarak Filistin davasıyla ilgili görüşlerini açıkladıklarını görmekteyiz. Fakat son genel başkan ve parti yönetiminin Ecevit'in partisi olan DSP'nin güncel politik bakışı ışığında Filistin davası ile ilgili politikalarını paylaşmaktan ve bu dava ile ilgili çalışma yapan araştırmacıların görüşme kanallarını ve dava ile ilgili olarak sorduğu soruları aylarca cevapsız bırakmak nasıl açıklanabilir? Filistin davası ile ilgili olarak akademik düzeyde yapılan bir araştırmaya duyarsız kalınması ve bu doğrultuda sorulan sorulara cevaplar verilmemesi

25 Genel Başkan Önder Aksakal Özgeçmiş, <http://www.dsp.org.tr/genel-baskan/ozgecmisi>, (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2016)

DSP'nin ve Ecevit'in yıllarca Filistin davası için verdiği emeğin ve politikaların sıfırlanmaya yakın olduğunun belirtisidir.

Sonuç ve Değerlendirme

DSP Türk siyasi hayatında Ecevit'in genel başkanlığıyla birlikte önemli bir yere sahip olmuştur. DSP'nin kurucu lideri Bülent Ecevit'in siyasi geçmişinde CHP genel başkanı olması ve başbakanlık görevlerinde bulunmuş olması DSP'yi kuruluşundan itibaren dikkat çeken bir parti haline getirmiştir. DSP'nin kuruluşundan iki sene sonra yapılan 1987 Milletvekili Genel Seçimleri'nde aldığı sonuç yurt dışında da geniş yankı uyandırmıştır. Eski başbakan Bülent Ecevit'in siyasi kariyeri boyunca parlamenter demokrasiye dönüşünün kazaya uğradığı (The Guardian, 01.12.1987), karşıtları tarafından sosyal demokratları bölmekle suçlandığı ve politikadan çekildiği (New York Times, 01.12.1987) yönünde yapılan haberler ile yıpratılmaya çalışıldığı aşıkardır. DSP'nin kuruluş döneminden itibaren yapılan bu haberler Ecevit'in siyasi geçmişiyle dikkatleri sadece ulusal değil uluslararası arenada da üzerine çektiğinin bir belirtisi olarak değerlendirilebilir.

DSP'nin ideolojik yapısı Ecevit'in CHP genel başkanırken parti içi muhalefet süreci içerisinde başlayarak olgunlaşmıştır. İlk olarak Ortanın Solu ideolojisi CHP içerisinde varlık göstererek Demokratik Sol Hareket olarak partinin kuruluşuna kadar evrimleşmiştir. Partinin temel ideolojisi olan Demokratik Sol Hareket'i Ecevit'in Marksist kökenli olmadığını ve çağdaş demokrat doğrultusunda Türk toplumunun özellikleri dikkate alınarak ulusal bir sosyal demokrasi anlayışı içerisinde kurulduğunu vurgulamıştır. Ecevit partinin kuruluş ideolojisini Marksist kökenlere dayandırmasa bile özellikle laik bir devlet anlayışını ideolojisinde ön plana çıkarmıştır. Bu anlayışı Filistin devletinin kuruluş sürecinde ve öncesinde dile getirmiştir. Ecevit DSP'yi kurduktan

sonra yapmış olduğu açıklamalarda Filistin devletinin laik bir devlet yapısıyla kurulması gerektiğini defaten vurgulamıştır. Oysa bu düşünce sadece Ecevit tarafından dile getirilen bir düşünce değildir. Edward Said, Filistin Sorunu kitabında da Filistinli fikri ve hayali ve onun içerdiği değerler diğer Arap ülkelerinin arasındaki mücadelenin üstüne çıkmış ve FKÖ tarafından benimsenen laik ve demokratik bir devlet fikri gerçek bir yeniliğin temelini oluşturmakta olduğu şeklinde sorunu laiklik bağlamında değerlendirmiştir (Said, 1980: s. 164). Genel çerçeve ile ifade edecek olursak DSP ve Ecevit'in Filistin sorununun çözümü adına önerdiği ideolojik yaklaşımın laik bir Ortadoğu ülkesi olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz.

DSP'nin meclis dışında kaldığı dönemde Ecevit'in 1986'da yapmış olduğu açıklamada mutlaka Filistin devletinin kurulması gerektiği vurgulanırken, 1989'da yapmış olduğu açıklamada ise kurulacak devletin laik, federal ya da konfedere devlet yapısı temelinde iki halkında eşitliğine dayalı bir çözüm önermektedir. Bu bağlamda Ecevit İsrail-Filistin halkının ortak bir ülke içerisinde yaşama ihtimaline de vurgu yapmıştır. Ayrıca bu düşüncesini Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Kıbrıs sorununun çözümü içinde dile getirdiğini görmekteyiz. Fakat Ecevit'in bu önerisi nihai bir çözüm olarak değil bir alternatif olarak değerlendirilmiştir. Ecevit Filistin sorunun çözümünü aynı zamanda tek başına bağımsız laik bir Filistin Devleti şeklinde de ifade etmektedir. İlk başlarda savunduğu federal ya da konfedere devlet yapısı önerisi İktidar olduğu süre içerisinde zikredilmemiş ve bağımsız bir devlet olma çözümün tek yolu olarak görülmüştür.

Filistin sorununun önemli dönemlerinden biri olan Oslo Barış sürecinden Camp David'e kadar olan süre içerisinde DSP, 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine destek vererek iktidar ortağı olmuş ve ardında kurulan 56. ve 57. hükümetleri kurmuştur. Bu süre içerisinde dışişleri bakanlığı görevini İsmail Cem

üstlenmiştir. DSP genel başkanı Ecevit ise 55. Hükümette başbakan yardımcılığı, 56. ve 57. hükümetlerde ise Başbakanlık görevini yürütmüştür. İktidar ortağı ve iktidar olduğu dönemlerde yürütülen İsrail politikaları mevcut devlet politikalarının devamı şeklinde sürdürülmüştür. Ecevit'in iktidarının son dönemlerinde İsrail için soykırım yaptığı yönündeki açıklamaları önemli yanıtlar uyandırmıştır. DSP iktidar olduğu dönemde yürütmüş olduğu Filistin-İsrail ilişkilerini dengeli bir şekilde sürdürmüştür.

Meclis içinde yer aldığı dönemlerde ise Ecevit uygulanan politikaları eleştirmiştir. Özellikle Refah Partisi iktidarı zamanında Hamas ve Hizbullah'ı terör örgütü olarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirme Ecevit'ten sonra genel başkan olan Zeki Sezer tarafından bu şekilde ifade edilmese bile Hamas liderinin Türkiye'ye davet edilmesini eleştirmiştir. DSP'nin ve Ecevit'in bu reflekslerinin nedeni İdeolojik olarak sol ideolojiye sahip olmaları ve laiklik konusundaki hassasiyetlerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ayrıca meclis dışında veya mecliste muhalefet sıralarında oturmanın vermiş olduğu eleştirel reflekslerde böyle davranılmasını açıklayabilmektedir. Filistin'de iktidarın FKÖ'den Hamas'a geçmesi DSP tarafından ideolojiklerine ve laik devlet anlayışına karşı tutumlarından dolayı hoş karşılanmadığını da görmekteyiz. Aslında İslami açıdan baktığımızda Ecevit, DSP'nin amblemi olarak kullanılan güvercin figürünü tercih etmesinin sebebini İslam inancı ve kültürüne bağlı olarak sembolik anlamlara dayanarak açıklamaktadır (Çolak, 2016: s.238). Bu bağlamda değerlendirdiğimizde Ecevit laiklik vurgusu yaparak partinin temel ideolojisinde ve devlet yapısında laikliğe vurgu yapmış olsa da partinin ambleminde İslami bir vurgununda olduğunu görmekteyiz.

Ecevit'in iktidar olduğu dönem %22 oy oranından bir seçimde %2 seviyelerine düşmüştür. 2002 seçimlerinden beridir DSP meclise girecek oy potansiyeline ulaşamamıştır. Ecevit'ten

sonra üç genel başkan değişmiştir. Son genel başkan Önder Aksakal, Aralık 2015 tarihinde seçilerek DSP'nin son genel başkanlığı görevini yürütmektedir. Yeni genel başkanın Filistin davası hakkında yapmış olduğu değerlendirme henüz bulunmamaktadır. Lakin yıllardır partinin çeşitli kademelerinde görev yapmış biri olarak yeni başkanın DSP'nin Filistin meselesindeki tutumunun da çok değişik bir ivme kazandıracağı kanaatinde değilim. Bunun sebebi ise Sol görüşlü partilerin siyasi ideolojisinden kaynaklanan yaklaşım ve politikalar olarak belirtmek yerinde bir tespit olacaktır. DSP sol ideoloji içerisinde değerlendirilen ve kendisini bu şekilde değerlendiren bir parti olduğu için Filistin içerisinde yer alan İslami kesimdeki partiler ve oluşumlarla daha laik yapıdaki parti ve oluşumlara bakışları farklılık arz edecektir. Ecevit'in Hamas ve FKÖ ile ilgili görüş ve düşünceleri arasındaki fark bu öngörüye destekler niteliktedir.

Kaynakça

- Arı, T. (2001). 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Ortadoğu Politikası. Bal, İ. (Ed.). *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*. İstanbul: Alfa.
- Ayhan, V. (2009, Temmuz). "HAMAS: Filistin Direnişinde Politik İslam". *Ortadoğu Etütleri. Cilt:1. Sayı:1*, ss. 99-134
- Aykol, H. (2009). *Türkiye'de Siyasi Parti Kapatmanın Tarihi*. Ankara: İmge.
- Basalel, Y. (2000). *Yahudi Tarihi*. İstanbul: Üniversal.
- Bayraktar, B. (2013): *Oslo Barış Süreci, Filistin-İsrail Barış Görüşmeleri, 1991-2000*. İstanbul: Küre.
- Bayraktar, B. (2003). *A'RAF, Oslo Barış'ından El Aksa İntifadasına Ortadoğu*, İstanbul: Aykırı.
- Berberoğlu, G. N. (1997). *Siyasi Parti Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Bila, F. (2001). *Ecevit'in Yeniden Doğuşu*. İstanbul: Doğan.
- Bulut, F. (2016). *Filistin Rüyası, İsrail Zindanlarında 7 Yıl*. İstanbul: Berfin.
- CHP. (1976). *Ecevit'in Açıklamaları*. Ankara: CHP.

- Çolak, M. (2016). *Bülent Ecevit Karaoğlan*. İstanbul: İletişim.
- Çubukçu, M. (2004). *Bizim Filistin, Bir Direnişin Tarihçesi*. İstanbul: Metis.
- Dış Basında Genel Seçimler* 29 Kasım 1987. (1987). Ankara: Kurtuluş
- Dışişleri Bakanı İsmail Cem Konuşmalar Demeçler Açıklamalar (Haziran 97-Nisan 99)*. (1999). Ankara: Dışişleri Bakanlığı.
- DSP. (1987). *Demokratik Sol Parti Seçim Bildirgesi 1987*. Ankara: Sistem.
- DSP. (1991). *Demokratik Sol Parti Seçim Bildirgesi 1991*. Ankara: DSP.
- DSP. (1995). *Demokratik Sol Parti Seçim Bildirgesi 1995*. Ankara: DSP.
- DSP. (1999). *Demokratik Sol Parti Seçim Bildirgesi 1999*. Ankara: DSP.
- DSP. (2002). *Demokratik Sol Parti Seçim Bildirgesi 2002*. Ankara: Sistem.
- DSP. (2003). *Demokratik Sol Parti Programı*. Ankara: DSP.
- DSP. (2015). *Demokratik Sol Parti Seçim Bildirgesi 2015*. Ankara: DSP.
- Ecevit, B. (1973). *Ortanın Solu*. Ankara: Tekin.
- Ecevit, B. (1984). *Bağımsızlık ve Özgürlük*. Kıbrıs: Kıbrıs Postası ve Söz.
- Ecevit, B. (1990). *Değişen Dünya ve Türkiye*. İstanbul: Tekin.
- Ecevit, B. (1993). *Mithat Paşa ve Türk Ekonomisinin Tarihsel Süreci*. Ankara: Sistem Ofset.
- Ecevit, B. (2010). *Demokratik Sol*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Erhan, Ç. "İntifada". Oran, B. (Ed.). (2003). *Türk Dış Politikası (Cilt II, 1980-2001)*. İstanbul: İletişim.
- Ertosun, E. (2013). *Filistin Politikamız, Camp David'ten Mavi Marmara'ya*. İstanbul: Kaknüs.
- Fırat, M. ve Kürkçüoğlu, Ö. (2003). "1980-90: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2, Orta Doğu'yla İlişkiler". Oran, B. (Ed.). (2003). *Türk Dış Politikası (Cilt II, 1980-2001)*. İstanbul: İletişim.
- Kahraman, H.B. (1993). *Sosyal Demokrasi Türkiye ve Partileri*. Ankara: İmge.
- Kasım, K. (2001). Türkiye-İsrail İlişkileri: İki Bölgesel Gücün Stratejik Ortaklığı. Bal, İ. (Ed.). *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*. İstanbul: Alfa.
- Kaynar, M. K. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri 1923-2006*. Ankara: İmge.

- Kirişçi, K. (2002). Türkiye'nin Ortadoğu Politikasının Geleceği. Rubin, B ve Kirişçi, K. (Ed.). *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Koloğlu, O. (2001). *Kim Bu Ecevit*. İstanbul: Boyut.
- Konuralp, E. (2013). *Ecevit ve Milliyetçilik*. İstanbul: Togan.
- Neziroğlu, İ. ve Yılmaz T. (2013). *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt 9 (30 Ekim1995 – 11 Ocak 1999)*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Öksüz, M. (1976). *Dünya Ecevit'i Nasıl Görüyor*. İstanbul: Tekin.
- Said, E.W. (1980). *The Question of Palestine*. New York: Vintage.
- Şimşek, E. (2005). *Türkiye'nin Ortadoğu Politikası*. İstanbul: Kum Saati.
- Taşkın, H. (2008). *Vaadeilmiş Topraklara Sıkışan Türkiye*. İstanbul: Siyah Beyaz.
- Ünal, L. ve Gökdemir A. A. (2012). *Jerusalem*. İstanbul: Melek.
- TBMM tutanak Dergisi, 25 Aralık 1991, Birleşim: 20, Oturum: 1, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c002/tbmm19002020.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2017).
- Yılmaz, T. (2009). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*. Ankara: Barış Platin.
- Yiğit, K. (2006). *Bülent Ecevit / Küllerinden Doğan Lider*. İstanbul: Güçlü.

Sürelİ İnternet Kaynakları

- DSP Tarihçe, <http://www.dsp.org.tr/dsp/tarihce/> (En son erişim: 05.11.2016).
- Genel Başkan Önder Aksakal Özgeçmiş, <http://www.dsp.org.tr/genel-baskan/ozgecmisi> (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2016).
- Ecevit: Soykırım Uygulanıyor, Milliyet, (05.04.2002), <http://www.milliyet.com.tr/ecevit--soykirim-uygulaniyor/dunya/haberdetayarsiv/05.04.2002/48279/default.htm> (Erişim Tarihi: 07.01.2017).
- İsrail ile 'Soykırım' Krizi, Hürriyet, (06.04.2002), <http://www.hurriyet.com.tr/israil-ile-soykirim-krizi-64060>, (Erişim Tarihi: 07.01.2017).
- İsrail Bizi Zora Sokar, Hürriyet, (30.08.2001), <http://www.hurriyet.com.tr/israil-bizi-zora-sokar-38262497> (Erişim tarihi: 19.01.2017).
- Ecevit ABD'yi Suçladı, Milliyet, (26.04.1986), <http://gazetearsivi.milliyet>.

- com.tr/GununYayinlari/irDtRNGoT5eCrbOFvK8bSw_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2016).
- Ecevit, Arafat ve Peres'le Görüştü, Milliyet, (14.04.1995), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/uKM4WFl4WrJusioF8hZmag_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2016)
- Ecevit: İran Büyükelçisi derhal Geri Gönderilsin, Sabah, (04.02.1997), <http://arsiv.sabah.com.tr/1997/02/04/f12.html> (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016).
- İslami Direniş Hareketi Hamas, Aljazeera Türk, (28.02.2014), <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/islami-direnis-hareketi-hamas>, (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016).
- Türker: Filistin Sorunu Çözölmelidir, Milliyet, (29.12.2014), <http://www.milliyet.com.tr/turker-filistin-sorunu-cozulmelidir-ankara-yerelhaber-544634/> (Erişim tarihi: 23 Aralık 2016).
- DSP Lideri Türker: Filistinlilerin öldürölmesine sessiz kalınıyor, Hürses, (18.07.2014), <http://www.hurses.com.tr/goster.php?id=1397&tur=3> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2016).
- DSP'de Zeki Sezer İstifa Etti, NTV, (11.04.2009), <http://www.ntv.com.tr/turkiye/dspde-zeki-sezer-istifa-etti,2Sdg9LLVDE2Wg1wqGOqASQ> (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2016).
- Masum Türker Yeni Genel Başkan, Sabah, (17.05.2009), http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/05/17/dsp_olaganustu_kurultayi_basliyor, (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2016).
- Kronoloji: 1915'ten Günümüze Filistin, (Aljazeera, 30.09.2015), <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-1915ten-gunumuze-filistin>, (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2016).
- DSP Barıştan Yanadır, Güvercinevi, (17.07.2009), <http://www.guvercinevi.org/siyaset/1693-dsp-bartan-yanadr> (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2016).
- İsrail: Siz Bu İşe Karışmayın, Milliyet, (6 Ağustos 2000), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/zcDu7jVK1qQ12P7cA0kEhg_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 26.01.2017).
- İsrail'i İkna Edin, Milliyet, (6 Ağustos 2000), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/zcDu7jVK1qQ12P7cA0kEhg_x3D_x3D_

- com.tr/GununYayinlari/zcDu7jVK1qQ12P7cA0kEhg_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 26.01.2017).
- Arafat'ın Kozu Osmanlı Arşivi, Milliyet, (6 Ağustos 2000), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/zcDu7jVK1qQ12P7cA0kEhg_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 26.01.2017).
- Filistin'den Türkiye'ye Norveç Rolü, Milliyet, (03 Aralık 2000), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/Gtoed5cALYYx2xp5odtOvg_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 26.01.2017).
- İşte İstanbul Ruhu, Milliyet, (26 Nisan 2002), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/_x2F_A8H2wwG3s3LPz04YT79yQ_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 27.01.2017).
- Ankara Bibi'den Rahatsız, Milliyet, (03 Ekim 1997) , http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/Y7qcQToFbhu59QX36tiXkA_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 27.01.2017).
- Sezer'den Hamaslı Başkan Eleştirisi, İnternet Haber, (31.01.2007), <http://www.internethaber.com/sezerden-hamasli-baskan-elestirisi-77046h.htm>, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2016).
- Ecevit'i Arayıp Hatırını Sordu, Milliyet, (08.01.2004), http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/8P3K1CZxKq3gFWVxZ7XEwQ_x3D_x3D_ (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2016).

Milliyetçi Hareket Partisi

Hikmet Salahaddin Gezici

Yasin Taşpınar

Giriş

Milliyetçi Hareket Partisi, Türk-İslam sentezi çizgisinde bir parti olup, ideolojik arka planı ve tabanın kitlesel özellikleri dikkate alındığında Türklük duyarlılığının daha ağır bastığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ülkemizde ve dünyada özellikle kriz dönemlerinde yükselen milliyetçi söylem ve eğilimler dikkate alındığında, böylesine çalkantılı bir coğrafi ve toplumsal düzlemde yer alan ülkemiz açısından MHP'nin önemli bir siyasal parti olduğu daha net görülmektedir. Son yıllarda dünya ölçeğinde de yaygınlaşan ve daha sık gündeme gelen terör sorunu, mülteci meselesi ve ulus aşırı suçlarla mücadelede yaşanan güçlükler ise dünya çapında bir takım ayrılıkçı ve yabancılaşmacı tutumları beslemektedir. Bu bağlamda milliyetçi ya da ırkçı çizgiden çok uzak görünen ülkelerde de güç kazanan milliyetçi akımlar, milli hassasiyetleri olan toplulukların eskisine nazaran daha fazla incelenip politika yapımı ve uygulama aşamalarında eskisinden daha fazla dikkate alınması gerektiği düşüncesini beslemektedir.

MHP de Türkiye'de milli hassasiyetleri yüksek bireylerin, kendilerini temsil eden bir siyasi odak olarak gördükleri önemli

bir siyasal aktördür. Toplumdaki diğer siyasal kitlelerin kınamalarına ve hatta zaman zaman aşağılamalarına maruz kalsa da, MHP'nin kriz anlarında reaktif misyonunu yerine getirmesi de hep beklenmiştir. Nitekim bu reaktif tavır sayesinde ihtilaller, yasaklı dönemler, siyasi çekişmeler ve ideolojik çatışmalar bile MHP'yi ve tabanını ortadan kaldıramamıştır. Çünkü tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de milliyetçiler çeşitli mitler, ritüeller ve semboller üzerinden birbirlerini tanıyabilen, siyasi tavır ve hareketlerden kaçınmayan bireyler olmuşlardır. Bu bakımdan MHP tabanı ani aksiyon beklentilerini karşılamakta ve kitlesel hareketler sergilemekte çevik bir yapıya sahiptir. Ancak, geçmişte olduğu gibi bugün de önemli bir siyasal aktör olan MHP'nin, Filistin gibi milli reaksiyon yerine İslami duyarlılık eksenli bir konudaki tutumu ayrıca incelenmeye değer bulunmaktadır.

Bu çalışmada Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) Filistin sorununa bakış açısı ve bu bağlamdaki faaliyetleri ele alınacaktır. İlk olarak MHP'nin ideolojik zeminine bağlı olduğu Türk Milliyetçiliğinin ortaya çıkış ve gelişimi ele alınacak, ardından MHP'nin Türk siyaset sahnesindeki serüvenine yer verilecektir. Çalışmanın son bölümünde ise MHP'nin Filistin konusuna bakışı, söylem ve parti politikaları bakımından incelenecektir.

Milliyetçi Hareket Partisi: Tarihçe ve İdeolojisi

Günümüz Türk Milliyetçiliğinin temelleri Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinin ciddi kolonileşme çabalarının olduğu ve Osmanlı coğrafyasının da bu çabaların en iştah kabartıcı parçası olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede Osmanlı'nın son dönemindeki milliyetçi temelin, anti-kolonyal nitelikte olduğu ileri sürülmektedir (Findley, 2011: 27). Erken dönem Türk milliyetçiliği değerlendirildiğinde ise bu düşüncenin fikirsel temellerini aslında Avrupa ve Rusya kaynaklı Türkologların ortaya koyduğu görülmektedir.

Nitekim bu konuda Osmanlı coğrafyasında asıl gelişmeyi sağlayan derneklerden 1908’de Türk Derneği’ni ve daha sonra 1912’de Türk Ocağı’nı kuran kadroların, Anadolu dışında mukim Türklerden oluştuğu görülmektedir (Bolay, 2015b: 1281; Soysal, 2009: 483-504). Elbette bu akımın temelinde farklı coğrafyalardan farklı ideologların var olması daha kuruluş aşamasında bile farklı birtakım Türk milliyetçiliği anlayışlarının doğmasına sebep olmuştur.

Atatürk ile birlikte kurulan Türkiye Cumhuriyetinde ise devlet ve Türk ulusu eşdeğer görülmekte olup, bu durum bir resmi ideoloji haline gelmiştir. Devletin İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde gelişen kendi kontrolü dışındaki milliyetçi akımları kontrol altına alma denemeleri ise, 1944 yılındaki yargılamalara kadar varmıştır. İkinci Dünya savaşı sonrası 1945-1970 arasında ortaya çıkan Sovyet tehdidi ise milliyetçi kitlenin yükselmesine katkıda bulunmuştur (Canefe ve Bora, 2007: 122-123). Esasen Türkçülük ve Sovyet tehdidi arasında bir bağ hep var olagelmıştır. Nitekim bu duruma, Türk milliyetçi akımının Sovyet topraklarında baskı altında yaşayan kurucu ideologlarının ve Osmanlı’nın yıkılış sürecinde Rusya’nın sahip olduğu pozisyonun etkisi büyük olmuştur. Tüm bunları Cumhuriyet döneminde hissedilen sürekli bir Rus tehdidi ve soğuk savaş baskısı perçinlemiştir. Ancak Özdağ’a göre bu anti-Moskof milliyetçilik anlayışı sorunludur. Çünkü bu anlayış bir yandan Balkan ve İran coğrafyasındaki Türkleri göz ardı ederken, diğer taraftan Sovyet karşıtı politikalar güden Batı tarafından manüpleye açık bir hale gelmektedir (Özdağ, 2009: 176).

Genel olarak değerlendirildiğinde geçmişten günümüze Türk milliyetçiliğinde iki temel kuşak var olmuştur. Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi I. Kuşak milliyetçiler, Türkçü-milliyetçi çizginin ideolojik arka planını hazırlamışlardır. Her ne kadar Osmanlılık fikrine çok uzak olmasalar da II. Kuşak milliyetçilerden farklılık

göstermişler, Hüseyin Nihal Atsız ve Alparslan Türkeş gibi II. Kuşak Türk milliyetçileri de onlara düşünsel bağlarla bağlanmışlardır (Ertekin, 2009: 348-350). I. Kuşak Türk milliyetçilerinin öncülerinden Ziya Gökalp'in milliyetçilik anlayışı ise İslam'dan ayrılamaz. O'na göre Büyük Türk Milleti tarihini iyi araştırıp öğrenmeli, İslam'dan ayrılmadan ayağa kalkmalı, Batı medeniyetine tam olarak girmelidir. Bunun için gereken milli ideoloji, Türk Milletine ve onun gelişimine katkıda bulunacaktır (Bolay, 2015a: 381).

Bugünkü Türk Milliyetçiliğinin geldiği nokta'da etkili olan bir diğer düşünür de Seyyid Ahmet Arvasi (1932-1988) olmuştur. Arvasi'nin Türk Milliyetçiliğine dair fikirleri milliyetçilik anlayışına ilişkin pek çok konuya farklı bir perspektif kazandırmaktadır. Arvasi, İslam'ın evrenselliğine vurgu yaparak, kendi yüceliği içerisinde milliyetçilik alt idealini reddetmeyeceğini belirtmiştir. Milliyetçilik konusunda esas olan kendi milliyetini üstün görmek değil yüceltmek olmalı, başka milletlerin de yine kendi milliyetini üstün görme hakkına saygı duyulmalıdır. Türk-İslam çizgisinin bir sentezden ziyade bir ülkü olduğu bilinmeli, bu ülküden iki zıt şeyi birlikteliğe zorlamak değil, iki uyumlu parçayı bir bütüne yükseltmek anlaşılmalıdır (Sezen, 2015: 842-845). Bugün Türk ulus kimliği içerisindeki farklı etnik kökenlerin "Ya sev, ya terk et" yaklaşımı yerine "Birlik olma" anlayışıyla ele alınması, bilinçli olsun ya da olmasın, Arvasi çizgisini yansıtmaktadır. Bu durum aynı zamanda her iki kuşak milliyetçi yaklaşımların da kendi içinde Türkçü ya da İslamcı hassasiyetlerin diğerine göre daha ağır bastığı fikri odaklar içerdiğini göstermektedir.

Geçmişten günümüze Türk milliyetçiliğinin takip ettiği seyir dikkate alındığında, Türk milliyetçiliği yaklaşımının çoğu kez ona ilişkin olarak tanımlandığı zaman dilimine özgü bir nitelik kazandığı gözlemlenmektedir. Bu bakımdan Türkçülük denildiğinde de, tek bir Türkçülük değil, içinde bulunduğu zamanın

ruhuna göre şekillenen Türkçülükler anlaşılmalıdır. Buna karşılık Türk siyasi hayatında partileşerek siyaset yapan bu kadar çeşitli bir yapı bulunmamaktadır. Uzun yıllar bu çeşitlilik tek bir parti, yani Milliyetçi Hareket Partisi altında siyaset yürütmüştür. Milliyetçi Hareket Partisi Türk milliyetçiliğin en uzun soluklu ve başarılı siyasi oluşumu olarak Türk siyasi tarihindeki yerini almıştır. Parti kurulmadan önce faaliyet gösteren Türkiye Köylü Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi yine milliyetçi çizgide yer almışlarsa da uzun soluklu olamamışlardır. 1969 yılında Adana’da gerçekleştirilen büyük bir kurultayda bir araya gelen Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi delegeleri, partinin adını Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirmiştir (Yücel, 2006: 34-37). Bu değişiklik aslında yalnızca bir isim değişikliği olarak değerlendirilmemelidir. 1969 yılı MHP’de bir takım ayrılıkları beraberinde getirmiştir. Örneğin Alparslan Türkeş Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nin 1969’daki kongresine kadar Nihal Atsız ile birlikte hareket etmiştir. (Bakirezer, 2009: 353). Ancak Alparslan Türkeş’in 1969’daki *“Tanrı Dağı kadar Türk, Hıra Dağı kadar Müslüman”* söyleminde ifade bulan ideolojik genişleme iki dava arkadaşının yollarının ayrılmasına neden olmuştur (Can, 2009: 667).

Türkiye’de 1970’li yıllar ile birlikte yoğunlaşan sağ-sol çatışmaları süresince, Milliyetçi Hareket Partisi siyasi söyleminde de komünizm karşıtlığı baskın unsur olmuştur. Bu komünizm ve sol hareket karşıtlığı ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Arap ötekileştirilmesi ile beraber uzun yıllar partinin Filistin meselesine uzak durmasına sebep olacaktır. Nitekim bilindiği gibi Filistin meselesi uzun yıllar sol ideoloji etrafında şekillenmiştir. 1970’lerin sağ-sol kutuplaşması ortamında Ülkü Ocakları aracılığıyla MHP gençliğe nüfuz edebilme imkânı yakalamıştır. Bu haliyle 12 Eylül darbesi öncesinde sağ partiler içerisinde hem sokağa hem de sivil topluma hâkim bir yapıya kavuşan parti,12

Eylül 1980 darbesinin ardından kapatılmış ve yönetici kadroları siyasetten yasaklanmıştır. 1997 yılına kadar partinin başında kalan Alparslan Türkeş'in ölümünden sonra partinin başına günümüze kadar genel başkanlık görevini yürüten Devlet Bahçeli geçmiştir. MHP Devlet Bahçeli'nin genel başkan olarak görev yaptığı 20 yılda bir kez koalisyon hükümetinde yer almış, 3 seçim sonucunda da muhalefet görevi üstlenmiştir. Merkez sağ olarak tanımlanabilecek oy kitlesinin tercihinde yakın geçmişte ve günümüz itibarıyla AKP'nin ardından ikinci büyük parti olarak görülmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi genel olarak değerlendirildiğinde ise Milliyetçiliğin "Ülkücü Hareketin" temel kaynağını oluşturduğu görülmektedir. Özellikle 1970'li yılların sonları ile birlikte Milliyetçi Hareket Partisi'nin siyasetinde daha fazla İslami söylem ve uygulamalara yer vermeye başlamıştır. Buna karşılık Darbe sonrası ve 1990'lı yılların başlarından itibaren yükselen Kürt silahlı hareketi karşısında Türk milliyetçiliği de tedrici olarak sert söylemlere dönüşmüştür (Bora, 2009: 67). Bununla birlikte Devlet Bahçeli ile birlikte Parti ideolojisinin temeline Devletin bekası yerleştirilmiştir. Gerek iktidarda olduğu dönemde gerekse parlamento içi ve dışı muhalefet dönemlerinde MHP'nin kimliğinin temel bileşeni, gerçek ya da hayali bir tehdide karşılık devletin devamlılığını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra bahsedebileceğimiz diğer bir kimlik bileşeni ise, Türklük ve İslamiyet'i bir arada değerlendiren "Türk-İslam sentezi" anlayışıdır. Bu anlayış özellikle 1970'li yıllarda MHP'ye kamusal alan içerisinde tabanın sosyolojisi açısından kitleselleşmenin imkânlarını açmıştır. 1980 sonrası dönemde ise bu anlayış devlet kimliğini benimseyen lider kadro ile taban arasında çatışmaya sebep olmuştur. Nitekim daha sonra bu ayrılık partinin bölünmesine ve içinden İslami tendense sahip Büyük Birlik Partisinin çıkmasına sebep olmuştur.

MHP'nin Dış Politika Tasavvuru

Yaklaşık 50 yıllık tarihi incelendiğinde MHP'nin en önemli dış politika hedefleri arasında Türkiye'nin Kafkasya ve Balkanlar'da lider ülke olma ülküsü bulunmaktadır. Bununla birlikte yine Orta Asya Türk cumhuriyetleri, Kıbrıs ve Kafkasya bölgelerinde kurulacak her türlü kültürel, stratejik ve ekonomik işbirlikleri MHP'nin dış politika öncelikleri arasında yer almaktadır. En son 1 Kasım 2015 tarihinde gerçekleştirilen milletvekili seçimleri için hazırlanan beyannamede partinin dış politika anlayışı siyasi eşitlik zemininde; karşılıklık esası ve milli çıkarların gözetilmesi doğrultusunda, etkin ve saygın devlet anlayışıyla, sosyal, ekonomik ve siyasi ilişkileri zenginleştirmek olarak kaleme alınmıştır (MHP 2015: 55). Kısa vadede huzurun ve istikrarın teminatı olan "Lider Ülke Türkiye", uzun vadede ise uluslararası barışa, adalete ve güvenliğe önemli katkılar sunan "Küresel Güç" konumuna gelmesi ideali MHP'nin dış politika vizyonunu ifade etmektedir. Türkiye'nin dış politikasını tasarlarken, köklü devlet geleneğine sahip bir ülke olarak tarihi ve kültürel dinamikleri bulunan çok boyutlu bir temel üzerinde yükselmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Çok yönlü dış politika, MHP'nin sahip olduğu uluslararası vizyonun önemli bir parçasıdır. MHP'nin yönlendireceği bir dış politikada, her şart altında uluslararası hukuk ve meşruiyet temel hareket noktası olacak, tüm muhatapların da ilişkilerini bu kurallar çerçevesinde inşa etmesi ön şart olarak koşulacaktır. Tüm bu çerçevede uluslararası barış, adalet ve güvenliğin temin edilebilmesi için çaba sarf edilirken, diğer taraftan ekonomik kazanımların da elde edilebilmesi amacı doğrultusunda enerji, taşımacılık ve denizcilikte doğu ile batı arasında köprü olma vazifesinin ulusal çıkarlar ön planda olmak kaydıyla stratejik üstünlüğe dönüştürülmesi öngörülmektedir (MHP 2015: 250-252).

Bu ifadelerin yansıttığı önemli bir çıkarım, MHP'nin dış politika anlayışında uluslararası temayüllere meydan okuma gibi bir durumun söz konusu olmadığıdır. Türkiye'nin özellikle Türklerin yaşadığı bölgelerde aktif bir siyaset izlemesi gerektiği ve bunun dışında kalan bölgelerde barış ve istikrarın desteklenmesi gerektiği vurgusu dikkat çekicidir. Burada barış ve istikrarın kime göre tanımlandığı sorusuna karşılık MHP, uluslararası hukuku ve sistemi referans göstererek, kendisini uluslararası sisteme entegre ettiğini göstermektedir. Nitekim Ortadoğu konusunda da genel olarak MHP'nin özgün bir söylemine şimdiye kadar yayınladığı tüzük ve beyannamelerde rastlanmamaktadır. Barış ve istikrarın desteklenmesi gibi klişe vurgular ile birlikte bölgede ortaya çıkan sorunlar (İŞİD vb.) ve gelecekte ortaya çıkabilecek tüm terör örgütleriyle, uluslararası işbirliği çerçevesinde mücadele edilmesini öngörmektedir (MHP 2015: 252-254).

Bölgenin son yıllardaki temel sorunu olan terörizme karşı tüm uluslararası işbirliklerine katkı sağlayacak olan Türkiye'nin ulusal çapta terörle mücadele konusunda da sağlanacak karşılıklı işbirliği beklentisinin altı çizilmektedir. MHP, Ortadoğu'da yaşanan tüm savaşlarda mağdur olan herkese kimlik-aidiyete bakılmaksızın Türkiye'nin yardım eli uzatmasının temel gereklilik olduğunu ve politikaların bu çerçevede tasarlanacağını beyan etmektedir. Buna karşılık bu yardımların geçici olması gerektiği ve yine yardımlarda Türkmen vurgusu dikkat çekmektedir.¹ Yaşanan savaşlarda ortaya çıkan mülteci ve sığınmacı krizlerine yönelik yürütülecek çalışmaların uluslararası boyutta olması sebebiyle üretilecek çözümün başta BM olmak üzere tüm müttefiklerle ortaklaşa yürütülmesi için tüm diplomatik kanalların seferber edilmesi gerektiği de dile getirilmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkacak tüm masrafların ilgili paydaşlarla birlikte karşılanmasının

1 <http://www.milliyet.com.tr/mhp-den-suriyeli-multecilere-vatandaslik-izmir-yerelhaber-1458945/> en son erişim. 18.11.2016

uygun olacağı düşünülmektedir. (MHP 2015: 252-254).

MHP'nin kurucu lideri (Başbuğu) Alparslan Türkeş'in MHP'nin kurulmasına zemin oluşturan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin, genel başkanı sıfatıyla gerçekleştirdiği bir radyo konuşmasında Türkiye'de komünizmin örgütlendiğini ve bu örgütlenmenin Türkiye için oldukça büyük bir tehdit olduğunu vurgulamaktadır. Bu örgütlerin Rusya ve Çin'e bağlı olarak hareket ettiklerini ve bu çerçevede Türkiye'nin bazı bölgelerinde muhtariyet kurulmasını istediklerini ifade etmektedir. Komünist örgütlerin yürüttükleri bu faaliyetler içerisinde özellikle Türkiye'nin o dönem ABD ve NATO ile kurduğu ilişkilerin hedef alındığını ve bu durumun çok kaygı verici olduğunu dile getirerek ABD ve NATO ile ilişkilerin ne denli önemli olduğunu altını çizmiştir. (Türkeş 1966: 6-7). Türkeş'in radyo konuşmasından bu ilişkilerin daha da fazla geliştirilmesi gerektiğine inandığı anlaşılmaktadır. ABD ve NATO ile sıkı ilişkiler kurulması ve bunun Türkeş tarafından desteklenmesi Türk dış politikasının o dönemki genel politikası ile de uyusmaktadır.

9 Şubat 1969 tarihinde parti kongresinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin ismi Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmesinden yaklaşık 10 ay sonra gerçekleştirilen milletvekili seçimleri için hazırlanmış olan seçim bildirgesinde, Birleşmiş Milletler'in o dönem devam eden soğuk savaşın yumuşatılması gayesiyle yaptığı faaliyetler takdir edilmektedir. NATO'nun barışçıl çözümün ve müreffeh bir dünyanın inşası için daha çok gayret etmesi gerektiği dile getirilip Ortadoğu'nun taraflar arasında çekişmenin yansıdığı bir coğrafya olmaktan çıkması gerektiği ifade edilmekte, Türklerin o dönemde yaşadıkları zulümler vurgulanmakta ve nihayetinde tüm bu çekişmelerin barış yoluyla aşılabileceği ileri sürülmektedir. Bu noktada Türkiye'nin uluslararası arenada yaşadığı sorunları çözebilmek için devletler hukuku çerçevesinde hareket etmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Bu bildirmede Türkiye'nin dış ilişkiler başlığı altında bir husus olarak altı çizilen ve olası problemlerin çözümüne yönelik adım atılacağı deklare edilen tek başlık Kıbrıs sorunudur (MHP, 1969). MHP'nin ilk seçim bildirgesinde ayrıca bir dış ilişkiler başlığı açılmadığı daha çok iç meselelere ve kalkınmaya yönelik vaatlerin sıralandığı görülmektedir. Bu ilk bildirmede görüldüğü üzere herhangi bir ülke ile ilgili, hatta kendi dış politikamız ile ilgili özgün bir duruştan veya tavırdan söz edilmemekte bilakis BM ve NATO'nun uygulamaları dile getirilerek dış politikanın bu kuruluşlar çerçevesinde belirleneceği zımnen deklare edilmektedir.

MHP ve Türk milliyetçiliği üzerinde yükselen ülkücü harekette 1980-1990'lar döneminde, Türklerin yaşadığı cumhuriyetlerin SSCB'nin yıkılması sonucu bağımsızlık yoluna girmesi fikrî ve eylem düzleminde Türkçü motifler, ideolojik ve sembolik düzeyde etki alanını artırmıştır. Bu milliyetçi fikriyatın ve ortaya koyulan eylemlerin 1990'lı yıllarda resmi dış politikaya etki ettiği görülmektedir. Türkiye'nin Türkî Cumhuriyetlere bağımsızlık ve batılı modern devletlere dönüşme sürecinde öncülük etme rolü dış politikanın önemli gündem maddelerinden biri haline dönüşmüştür. Türkî Cumhuriyetlere nüfuz etmeye yönelik politikalar kurumsallaştırılarak hızla hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu süreçte MHP söz konusu uygulamaları ve politikaları desteklemiştir. Milliyetçi fikrî temel üzerinde yükselen birçok STK, Orta Asya cumhuriyetlerine yönelik eğitim ve kültür faaliyetlerine yönelmiştir. Burada özellikle Türk Ocakları önemli faaliyetlere imza atmıştır. (Bora ve Can 2004: 207-213). Partinin mevcut ideolojisine ve programına uygun olarak daha çok, başta terör sorunları olmak üzere, ülkenin iç meseleleri ile ilgilenmişlerdir. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken husus, MHP'nin "dış Türkler" davasını öz itibarıyla Türkiye iç politikasının bir ögesi olarak anlamlandırmasıdır. Türkî cumhuriyetlerin başka ülkelerle yaşadıkları problemleri (Azerbaycan-Ermenistan), ve

bazı ülkelerde ikamet eden Türkmenlerin maruz kaldıkları zulümleri (Kerkük, Bulgaristan, Azerbaycan) MHP tabanının sokağa çıkma, slogan ve simgelerini yaygınlaştırma fırsatı olarak kullandıkları değerlendirilmektedir (Bora ve Can 2004: 218-219).

Bugün dünyanın dört bir yanına karşılıksız hizmet götüren TİKA'nın 1992'de kuruluşunda rol oynayan ana etken de Türkî Cumhuriyetlere yapılacak yardımların akışını düzenlemek gayesidir. O dönem PTT tarafından aracısız haberleşebilmeyi sağlayabilmek için bölgede Rusya üzerinden geçmek zorunda olmayan 2500 abonelik bir telefon ve iletişim ağı inşa edilmiştir. Bölge başkentleriyle İstanbul ve Ankara arasında direk uçuşlar başlatılmıştır. Türkiye ile Türkî Cumhuriyetler arasında hızla gelişen ilişkilerin uluslararası konjonktürün müsait olmasıyla ve ABD, NATO ve SSCB'nin bu hususta destek vermesiyle de ilişkili olduğu gözden kaçırılmamalıdır (Aydın 2005: 371-384). Tüm bu ve bunun gibi yapılanlar, MHP'nin bir dönem ileri sürdüğü etnik temelli ilişkilerin kurulması fikrinin uluslararası konjonktüründe yönlendirmesiyle kısmen de olsa hayata geçtiğinin göstergesidir. Dolayısıyla MHP'nin dış politikada ağırlıklı milliyetçi bakış açısıyla hareket ettiği ve diğer milletlerle ilişkileri, devlet politikalarına da uygun olarak, ikinci planda tuttuğu görülmektedir. Türkmenlere ilişkin hassasiyet günümüzde de devam etmektedir.

MHP'nin Türk ve Türkmen vurgusu üzerinden geliştirdiği ve küresel sistem içerisinde BM, NATO ve devletlerarası hukuka vurgu yapan anlayışları arasında belli ve net bir Ortadoğu politikasının varlığından söz etmek çok zor gözükmektedir. Aslında Türkiye'nin kendisine belirlemiş olduğu Ortadoğu politikası ve Arap ötekileştirmesinden MHP'de ciddi bir şekilde etkilendiği. Özellikle "Arap ihaneti" üzerinden yapılan ötekileştirme adeta tüm Arap toplumlarına teşmil edilerek bölgeye mesafeli durulmuştur. Bu argümanların MHP için dış politikada Türk ve Türkmen vurgusu ve yine "Türkün Türk'ten başka dostu yoktur"

savunması için temel dayanak olduğunu söylemek mümkündür. MHP'nin Araplara karşı duruşunu etkileyen olaylardan biri de, daha öncesinde Irak ile dostane bir ilişki var olduğu halde 1956 yılında Kerkük'te yaşayan Türkmenlerin katledilmesidir. Bu katliamı izleyen dönemlerde de ilişkileri olumsuz yönde etkileyecek birçok vaka meydana gelmiştir (Doğan 2000: 25).

MHP'nin Ortadoğu siyaseti olarak nitelendirebileceğimiz genel bir siyasetinden bahsetmek çok zor görünmektedir. Dikkat edildiğinde görüleceği üzere MHP dış politikada Türklük ile bağları merkeze alıp bu çerçeveden yürütülecek siyaseti desteklerken, diğer tüm meselelerde uluslararası sistemin takip ettiği siyaseti desteklemektedir. Ortadoğu konusunda da yine benzer bir temayül söz konusudur. Suriye ve Irak ile olan ilişkilerde bölgedeki Türkmenleri merkeze alan anlayışı, son beş yıldaki Türkiye'ye göçler meselesinde dikkat çekicidir.² Temel olarak bölgede ve dünyada istikrar, barış, uzlaşma ve milli menfaat gibi temel hedefler ön plana çıkmaktadır. Diğer ülkeler ile olan ilişkiler ise bağımsızlık, ülke bütünlüğü, içişlere karışmama, yurt dışında yaşayan Türkler gibi konular temel alınarak devam ettirilmektedir. Parti ilk defa Ortadoğu üzerine resmi olarak 2014 yılında "Ortadoğu Siyaset Belgesi" adı altında bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride ön plana çıkan hususlar ise partinin yukarıda bahsettiğimiz geleneksel duruşunu özetler niteliktedir.³

MHP'nin Filistin Sorununa İlişkin Aldığı Pozisyon

MHP'nin Filistin meselesini söylem bazında değerlendirdiğimizde; Filistin'in Müslüman bir devlet olması onunla ilgilenilmeyi gerekli kılarken diğer taraftan partinin milliyetçi bakış açısıyla tarihte yaşananlara atıfta bulunularak bu hususa

2 <https://www.youtube.com/watch?v=Daocefl6tp8> en son erişim. 20.11.2016

3 <http://www.milliyet.com.tr/mhp-genel-baskan-yardimcisi-turkes-partisinin-ankara-yerelhaber-439618/>

mesafeli durulduğu görülmektedir. Partinin kurucusu ve Başbuğu Alparslan Türkeş Filistin meselesi özelinde Osmanlı'nın, o dönem çok ihtiyacı olmasına rağmen, Yahudiler tarafından Filistin topraklarının kendilerine verilmesine karşılık teklif edilen altını kabul etmediği ve Filistin toprağını satmadığını belirtmektedir. Buna karşılık Birinci Dünya savaşı sırasında Osmanlı devleti kendi ordularıyla savunmasına rağmen İngilizlerin, Lawrence aracılığıyla Arapları Osmanlılara karşı ayaklandırıp Kudüs'ün işgal edilmesinin yolunu açmış olduğunu dile getirerek Arapların o dönem Türkleri arkadan vurduğunu ileri sürmektedir. Filistin topraklarında bugün devletleşen Yahudilerin o topraklara yerleşmesini Arapların sağladığını dile getirmekte, Birinci Dünya Savaşı yıllarında diğer Arap topraklarının işgali sırasında Arapların işgalci güçleriyle bir hareket ettiğini ve buralarda Türkleri arkadan vurduğunu ifade etmektedir. Basra Körfezi savaşı sırasında Yaser Arafat'ın vermiş olduğu demeçte Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs'ta işgalci olduğunu söylemiş olduğunu dile getirerek, Arapların Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı göstermiş oldukları tavrı ortaya koyarak Araplar ile aramızdaki mesafenin sebebine ilişkin gerekçelere örnek vermiştir. Alparslan Türkeş'in bu konuşmasında Arapların Türklere karşı takındıkları olumsuz tavırlara birçok örnek verilmiştir (Alparslan Türkeş).⁴

Partinin görüşünü yansıtan bir diğer kişi MHP'nin ideologlarından biri olarak tanımlanabilecek olan Hüseyin Nihal Atsız'dır. Atsız, hemen her milletin milli siyasetini ayakta tutmanın kendi ırkı dışındakilere pek teveccüh etmeden, kendilerine özgü ülkülerinin bulunmasıyla ve bu ülküler uğruna yeri geldiğinde kendi ırkı dışındakilere karşı düşmanca hareket etmekle mümkün olabileceğini düşünmektedir. Bu duruma Arapların

4 <https://www.youtube.com/watch?v=NN1e02XWrsI> en son erişim tarihi. 05.02.2017

İsrail düşmanlığı ve Filistin davasındaki tutumları çerçevesinde birleşerek uğrunda savaşmalarını ve İsrail'in devlet kurup büyüme ülküsünün gereği olarak ödediği bedelleri göstermektedir (Atsız, 1962). MHP'nin ideolojik arka planını oluşturan Türk milliyetçiliğinin şekillenmesinde önemli bir yeri olan Atsız, özellikle Birinci dünya savaşı sırasında Arapların Türklere ihanet ettiğinin ve bu ihanetin bedelini Arap devletleri ile İsrail arasında gerçekleşen savaşlarda aldığı büyük yenilgilerle ödediğini ileri sürmektedir. Hatta Türklere karşı yapılan ihanette Ermeniler ile Arapların eşdeğerde olduğunu düşünmektedir (Atsız, 1973).

MHP açısından Filistin konusundaki resmi görüşünü ortaya koyan ilk açıklamalardan birisi Kasım 1977'de Başbakan Yardımcısı ve MHP Genel Başkanı olarak Libya Cemahiriyesi'ne gerçekleştirdiği beş günlük resmi ziyarette bizzat Türkeş tarafından zikredilmiştir. Libya Haber Ajansı'na bir demeç veren Türkeş, bu demecinde "Türkiye'nin, İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesinden ve İslam'ın kutsal yerlerine saygı gösterilmesinden yana olduğunu, kutsal yerlerin terk edilmesi, ya da düşman eline bırakılması yönündeki her türlü planı kınadığını" ifade etmiştir (Turhan 2009: 390). Yıllar sonra Türkeş 7 Şubat 1997'de Ortadoğu Gazetesi'nde yayınlanan bir yazıda, "Filistin meselesi, Kudüs meselesi Türkiye'yi doğrudan doğruya ilgilendiren bir husustur" şeklinde beyanatta bulunmuştur (Turhan 2009: 1183). Bu durum adeta ilk bölümde sözü edilen Atsız-Türkeş ideolojik ayrışmasının politik bir yansımasıdır.

Ancak MHP'nin hiçbir dönem tek başına iktidar olmaması nedeniyle bölgeye yönelik dış politika uygulamaları net olarak görülememiştir. Bu nedenle dış politikaya ilişkin görüşleri genel itibariyle söylemler üzerinden değerlendirilmektedir. Parçası olduğu koalisyon hükümetleri döneminde ise MHP, devlet politikalarıyla uyumlu hareket etmiştir. Örneğin Filistin'de Eylül 2000'de başlayan 2. İntifada sürecinde MHP Türkiye'de koalisyon

ortağı olarak iktidarda bulunmuştur. Bu dönemde Türkiye, ne İsrail'e çok yakın durarak Arap devletleriyle arasının bozulmasına izin vermiş ne de Filistin meselesinde Arap devletleriyle kayıtsız şartsız bir mutabakat kurarak İsrail ile ilişkilerin zedelenmesine yol açmıştır. Devlet'in izlediği denge politikasında MHP farklı bir söylem geliştirmemiş ve devlet politikasına entegre olmuştur (Erhan ve Kürkcüoğlu 2005b: 575-579).

Diğer taraftan MHP, AK Parti hükümetlerinin Filistin sorunu çerçevesinde izlediği politikayı ise, samimiyetsiz ve ikiyüzlü olarak tasvir etmektedir. Devlet Bahçeli, 2008 yılı Aralık ayında İsrail'in Filistin'e düzenlediği saldırıları kınamak için TBMM grup toplantısı konuşmasının ilk bölümünü bu hususa ayırmıştır. Kendisi, konuşmanın ilk kısmında İsrail'in yaptıklarını terörizm olarak gördüğünü ve tel'in ettiğini dile getirmiş, söz konusu saldırılar başlamadan önce İsrail Başbakanı'nın Ankara'da Başbakan Erdoğan ile görüşüğünü ve bu görüşmede Olmert'e Ortadoğu'daki tavrı sebebiyle teşekkür edildiği bilgisine sahip olduklarını belirtmiştir. Bahçeli'ye göre tüm bu gelişmeler Erdoğan'ın ikircikli tutumunun bir sonucudur. İsrail saldırılarının başlamasının ardından Erdoğan'ın İsrail'e olan tavrının görüntüde değiştiğini belirten Bahçeli, başta savunma sanayi ve askeri ilişkiler olmak üzere çok yakın ilişkiler kurulan İsrail'e somut karşılık sayılabilecek ve sonuçları olacak bir tepki vermediğini dile getirmiştir (Bahçeli 2009: 10-13, 46-48, 57-61).

Politika yapımı noktasında iktidar elde etme şansı bulamayı da dikkate alındığında MHP'nin politika geliştirmekten daha çok, küresel bir takım hassasiyetlerin olduğu dönemlerde Filistin konusunda beyanatlarda bulunmuştur. Doğrudan Filistin meselesini sahiplenerek oradaki duruma müdahil olmak da MHP'nin siyasetinde/dış politika anlayışında bulunmamaktadır. 1974 Kıbrıs Barış harekâtında Türkiye'ye desteğiyle meşhur olan Kaddafi'nin Libya'sı ziyaret edildiğinde, onların hassas olduğu

Filistin meselesine dair destek açıklamasının ise etkili bir destek olarak değerlendirilmesi bu sebeple pek de mümkün değildir. Yine, 1996-1999 yılları arasında İsrail'in Filistin'i ablukaya alarak her taraftan bombaladığı dönemde yapılan açıklamalar da konjonktürel olarak değerlendirilebilir. Zira MHP'nin Ortadoğu'da Türkmenler söz konusu olduğunda ortaya çıkan ulusal veya uluslararası inisiyatiflere eklemlenen değil, aksine doğru-
dan başlatan bir konumda⁵ yer alması partinin bölgedeki politikalarını değerlendirmede önem arz etmektedir. Türkiye'nin Filistin konusunda oynaması gereken role dair MHP'nin vizyonu en net bir şekilde 2015 yılında yayınlanan seçim beyanname-
sinde şu ifadeler ile belirtilmiştir: *"Arap-İsrail itilafı ve Filistin sorununun uluslararası hukuk çerçevesinde barışçı yollarla adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulması ve Filistin'in bağımsız bir devlet olarak tanınarak milletler camiasında yer alması için destek verilmesi"* (MHP 2015: 254). Bu ifadeler aslında yine MHP'nin geleneksel bölgesel dış politika anlayışından bir kopma anlamına gelmemektedir.

MHP'nin İsrail'e İlişkin Tutumu

MHP İsrail'in bir devlet olarak meşruluğunu sorgulamamakla birlikte, İsrail'in Filistin'e yönelik yürüttüğü politikaları genel olarak eleştirmiştir. Bunun yanı sıra, MHP'nin İsrail'i Filistin topraklarında işgalci konumda gördüğünü belirtmekte fayda vardır (Bahçeli 2013: s. 224). Bununla beraber İsrail'e karşı herhangi bir kampanya yürütmediği gibi İsrail'i değerlendirirken yine dünya kamuoyu ile beraber hareket ettiği görülmektedir. Ancak söz konusu Türkiye Cumhuriyeti devletinin çıkarları olduğu zaman MHP, devletin yanında durmakta ideolojik bir kaygı gütmemiştir. Örneğin Mavi Marmara saldırısı

5 Ayrıntılı bilgi için bkzn. İlhan Darendelioğlu (1977), Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri

sonrası, yapılan saldırının Türk milletine yapılmış bir saldırı olarak görüldüğü ve bu çerçevede çok sert tedbirler alınmasının gerekli olduğu defaatle dile getirilmiştir (Bahçeli, 2010a: 123-127, 146-160; Bahçeli, 2010b).

MHP'nin koalisyon ortağı olarak iktidarda yer aldığı 1. Milliyetçi Cephe Hükümeti (1975 - 1977) döneminde ise Türkiye-İsrail ilişkilerini etkileyen en önemli olay FKÖ'nün tanınmasını takip eden süreçte ilişkilerin soğuması ve ardından Kasım 1975'de BM'de siyonizmi ırkçılıkla eşdeğer tutan karar tasarısına Türkiye'nin olumlu oy vermesidir. Bu olayı takip eden dönemde Türkiye'nin FKÖ'ye Ankara'da büro kurmaya izin vereceğini deklare etmesi ve yine bu hükümet döneminde FKÖ Siyasi Büro Başkan Yardımcısı Said Kamal'ın Ankara ziyareti sonucunda Türkiye'deki FKÖ temsilcisine diplomatik statü sağlanmasının kabul edilmesi İsrail ile ilişkilerin gerilemesine sebep olmuştur (Erhan ve Kürkçüoğlu 2005a: 800). Dikkat edilmesi gereken durum ise dönemin hükümetinin FKÖ ile ilişkiye girmesi ve ilişkileri ilerletmesinde uluslararası konjonktüre uygun olarak hareket etmiş olmasıdır.

Burada altı çizilmesi gereken en önemli hususlardan biri, Alparslan Türkeş'in lideri olduğu hareketin başta FKÖ olmak üzere Komünist Rusya ile yakın ilişkiye giren Araplara karşı oldukça mesafeli olmasıdır. Zira o dönemde Türkiye'de gerçekleşen terör eylemlerinde FKÖ kamplarında eğitim alanların da aktif rol aldığı bilinmektedir (Fırat ve Kürkçüoğlu 2005: 795). Alparslan Türkeş'in 1991 sonrası gerçekleştirdiği bir salon programında İsrail hükümeti temsilcileri ile yakın bir ilişki kurduğunu kabul ederek, İsrail ile ilişkilerin yakın bir biçimde sürdürülmesinin Türkiye için gerekli olduğunu söylemiştir. İsrail ile ilişkiler hususunda, Türkler ile Yahudilerin tarihin hiçbir döneminde savaşmadıklarını, Filistin sorunu üzerinden Türk-İsrail ilişkilerinin bozulmasının yanlış olacağını dile getirmiştir. Bugün yaşanan

Filistin sorununun temelinde Arapların yaptığı yanlışların yat-
tığını ifade ederek, Filistin'in Yahudilerin eline geçmesine izin
verilmesi sonrasında da tarihi süreç içerisinde Türklere karşı
Arapların dostane tavır göstermediklerini ileri sürmektedir. Ya-
hudiler ile tarih boyunca yaşanan ilişkilerde olumlu sonuçlar
elde edildiğini ve bu ilişkilerin mevcut konjonktür gereği Tür-
kiye'nin menfaatleri doğrultusunda devam etmesi gerektiğini
vurgulamaktadır. Bu çerçevede İsrail ile ilişkilerin dostane bir
biçimde devam etmesinin ülkenin menfaatine olacağını ifade et-
mektedir⁶ (Alparslan Türkeş).

MHP'nin parçası olduğu diğer bir koalisyon 57. Hükümet dö-
neminde, İsrail ile ilişkiler yine Türkiye-İslam ülkeleri arasındaki
ilişkilerle dengede tutulma gayretiyle sürdürülmüştür. Bu dö-
nemde, Türkiye'nin açtığı helikopter ihalesini İsrail-Rus konsor-
syumunun elenerek Amerika'ya verilmesi, 2. İntifada sırasında
yaşanan sivil katliam, İsrail'in Ermeni soykırımı iddialarını gün-
deme alması gibi hususlar ilişkilerin gerilmesine sebebiyet ver-
miştir. Bu yaşanan krizlere rağmen üst düzeyde karşılıklı ilişkiler
muhafaza edilmiştir. Tüm bu yaşananlara rağmen Türkiye, ulus-
lararası güç odaklarının da isteği doğrultusunda İsrail ile ilişki-
lerini, ilişkide bulunulan ülke dengeleri gözetilerek geliştirme-
nin arayışında olmuştur (Erhan ve Kürkçüoğlu 2005b: 573-579).

MHP'nin İsrail-Türkiye ilişkilerine bakış açısını Mavi Mar-
mara öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmak mümkündür. Mavi
Marmara saldırısı öncesinde düşük dozda olmak üzere hükü-
metin izlediği politikaları eleştirmeye yönelik bir temayül hâ-
kimdir. Saldırı sonrası ise İsrail ile ilişkilerin ancak belirli şartlar
sağlanması durumunda normal seyre dönmesi gerektiği, daha
olayın olduğu akşam yazılı bir açıklama ile kamuoyuna duyuru-
lmuştur (Bahçeli, 2010b; Bahçeli, 2010a: 123-127). Burada

6 <https://www.youtube.com/watch?v=NN1e02XWrsI> en son erişim tarihi.
05.02.2017

Mavi Marmara saldırısının MHP'nin İsrail ile ilişkilere yaklaşımında ciddi bir kırılma noktası oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca Mavi Marmara sonrası, saldırının muhatabının Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve toplumu olduğu şerhi düşülerek, hükümetin İsrail'e verdiği tepkilerde sonuç alana dek yumuşamaması gerektiği dile getirilmiştir. Bu bağlamda, devlete ve millete saldırı söz konusu olduğunda, siyasi konjonktür düşünülmezsizin devlet teamülleri uyarınca hareket eden hükümetin yanında olunacağına da sinyali verilmiştir.

MHP'nin Filistin'de Yürütülen Direniş ve Uzlaşma Programına İlişkin Tutumu

Filistin ile İsrail arasında 1993 yılında gerçekleştirilen Oslo süreci sırasında görev başında olan TBMM'nin 19. Döneminde MÇP, yaptığı ittifak ile birlikte Alparslan Türkeş, Muhsin Yazıcıoğlu gibi milletvekilleri ile mecliste yer almışlar ancak muhalefette kalmışlardır. Filistin meselesinin çözümüne ilişkin önemli bir dönüm noktasını oluşturan bu görüşmelere MHP'nin görüş beyan etmemesi ilginç olmakla birlikte şaşırtıcı değildir. Zira o dönemde MHP'nin fikrî ve aksiyoner yapısıyla örtüşen sivil toplum örgütlerinin (Ülkü Ocakları, Aydınlar Ocağı, Türk Ocağı vb.) özellikle Türkî cumhuriyetler ve çeşitli ülkelerde mevcut Türkmenler ile yakından ilgilendikleri ve bu çerçevede çeşitli eylemler gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Bu eylemlerin toplumun Türkmenlere ve Türkî Cumhuriyetlere ilişkin alakalarını artırdığına ve önemli bir kamuoyu oluşturduğuna inanılmaktadır (Darendelioğlu, 1977). Buna karşılık aynı eylemler ve insiyatifler bir yana, söylemlerinin bile çok kısıtlı olması MHP'nin temayüllerini göstermesi açısından önemlidir.

Oslo görüşmelerinin hemen akabinde yapılan 1995 genel seçimlerinde MHP'nin seçim beyannamesinde Filistin'e ilişkin tek bir cümle geçmemektedir. Dış politikalarının temel esası

“bölgemizde ve dünyada barışı temin etmek” olarak ifade edilmektedir. Dış politika programında Ortadoğu ve İslam ülkeleri ile yakından ilgilenileceğinin altı çizilmekle birlikte, dönemin koşulları sebebiyle Yunanistan, Kıbrıs sorunu gibi dış politikada daha milli ve yakın sorunlara odaklanıldığı görülmektedir (MHP, 1995). Genel dış politika vizyonu, orta doğuya ilişkin bakışı ve tüm şu ana kadar yazılanlar tahlil edildiğinde MHP Filistin direnişini desteklemekle birlikte, direnişin uluslararası hukukun sınırları içerisinde kalarak sürdürülmesi gerektiğini, böylelikle uluslararası meşruiyetin sağlanarak tüm dünya tarafından Filistin’in kademe kademe tanınmasının sağlanacağını ileri sürmektedir. Tüm bu süreç boyunca da Uluslararası Ceza Mahkemesi ve diğer uluslararası mekanizmalar aracılığıyla hukuken hak arayışı içerisinde olunmasının sonuç getireceği savunulmaktadır.

MHP’nin son beş yıldaki söylemlerine bakıldığında Filistin halkını kardeş olarak sıfatlandırmakta (Bahçeli 2012: 272), zulüm gören bir halk olarak Filistinlilerin direnişine hak vermekte ve direniş sırasında vefat edenleri şehit olarak isimlendirilmektedir (Bahçeli 2010a: 14). Bu sosyal mesajların yanında yine Filistin’in en kısa zamanda toprak bütünlüğünü sağlamış bir şekilde tam ve bağımsız bir devlet olarak tüm dünya tarafından tanınması gerektiği ifade edilmektedir. (Bahçeli 2012: 190-192). Bu söylemler değerlendirildiğinde; mesela toprak bütünlüğünden neyin kastedildiği tam olarak anlaşılmamaktadır. Zira İsrail’in hâlihazırda haksız bir biçimde sürdürdüğü iskân politikaları uluslararası hukuka rağmen ilerlemektedir.⁷ Bu durumda MHP’nin İsrail’in bu politikalarına karşı çıkması ve bu hususa ilişkin öneriler getirmesi gerekir. Lakin MHP’nin bu hususa ilişkin verdiği herhangi bir tepkiye ulaşamamıştır.

7 <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=1Y-P715839464I.12692&profile=voting&uri=full=3100023~!1116168~!0&ri=1&aspect=power&menu=search&source=~!horizon> en son erişim tarihi. 06.02.2017

Yapılan araştırmalar ve MHP'li yetkililerden alınan bilgilerin sonucunda MHP'nin Filistin'li herhangi bir grupla/siyasi partiyle ilişki içerisinde olduğuna dair bir bilgiye ulaşılammıştır. Zira yukarıda da belirttiğimiz üzere Filistin'li tüm tarafların eşit olarak muhatap alınması gerektiğine inanılmaktadır. Diğer taraftan MHP'nin 8 Kasım 2009 tarihinde gerçekleştirilen 9. Büyük Olağan Kongre'de kabul edilen ve hala yürürlükte olan tüzüğünün ekinde liste olarak sunulan oluşturulacak yurt dışı temsilciliklerinde İsrail'e yer verilirken Filistin'in listede yer almadığı tespit edilmiştir (MHP, 2009: 154-156). Bu durum MHP'nin Filistin'e ilişkin bir politikası olmadığı fikrini uyandırmakla birlikte İsrail'i öncelikli muhatap olarak algıladıklarını da gösterebilir.

Sonuç

Türk siyasal yaşamında milliyetçilik ideolojisi çerçevesinde yer alan MHP'nin Filistin sorununa hep temkinli yaklaştığı görülmektedir. Bu hareketin ilk lideri olan Alparslan Türkeş'in ve bu siyasal oluşumun fikri zeminini oluşturan ideologlarının, Arapların daha önce Türklere karşı ihanet içerisinde bulundukları inancıyla hareket etmeleri sebebiyle Araplara karşı mesafeli oldukları görülmektedir. Bu mesafenin yanı sıra MHP'nin İsrail ile ilişkileri iyi bir şekilde sürdürmek istemesi de, parti'nin Filistin meselesinde duracağı noktayı tayin etmede zorluklar yaşamasına sebebiyet vermektedir. MHP'nin dâhil olduğu hükümetler döneminde Filistin ve İsrail ile ilişkiler, uluslararası konjonktürün koşullarına uygun olarak şekillendirilmiştir. MHP'nin dış politikada odak noktasının "dış Türkler" olduğu ve bu çerçevede meclis dışındayken bile harekete geçirebildiği kitleler ve STK'lar aracılığıyla devletin resmi dış politikasının Türkler lehine değişmesinde önemli rol oynadığı görülmektedir. MHP'nin Türkler için aldığı bu pozisyon ve dış politikada oluşturduğu etki gibi bir inisiyatif Filistin için

aldığı söylenemez. Dolayısıyla yapılanlar değerlendirildiğinde büyük etkili somut hamleler yapılmamakla birlikte, devletin Filistin'e ilişkin belirlediği politikalarla uyumlu söylem ve faaliyetler gerçekleştirmiş oldukları ifade edilebilir.

Diğer taraftan Mavi Marmara olayı devlet, toplum ve tüm siyasi partiler için olduğu gibi MHP için de bir dönüm noktası olmuş ve bu tarihten sonra Filistin meselesine dönük hassasiyet yükselmiştir. MHP'nin bu tarihten sonra hem İsrail'e karşı söylemleri sertleşmiş, hem de Filistin hususunda, toplumsal taleplere de uygun olarak, farkındalığı yükseltecek söylemler geliştirilmiştir. Bununla beraber MHP'nin İsrail-Filistin sorununa yönelik daha çok düşünsel ve söylem bazında çalışmalar yürüttüğü görülmekte, somut olarak ise insani yardım organizasyonları düzenlemenin veya düzenleyenlere yardım etmenin çok ötesine geçilemediği görülmektedir.

MHP'nin devlete bakış açısındaki temel özellik olan, devlete atfedilen aşırı kutsallık bir dokunulmazlık alanı oluşturmaktadır. Bu dokunulmazlık alanı devletin sadece kurumsallığını değil kuruluşundan beri belirlenen ideolojisini ve siyasetini de kapsayacak şekilde büyütülmüştür. Bu durum ise artık partiyi, bölgenin en önemli konularında dahi tutuk ve siyaset üretemeyen hatta inisiyatif dahi alamayan veya almada geciken bir pozisyona mahkûm etmektedir. Bu mahkûmiyetin altyapısını oluşturan ideolojinin içerisinde İslami duyarlılığı vurgulayan bir akımın da var olduğu unutulmamalıdır. Son dönemde yaşanan toplumsal dönüşümün, özellikle muhafazakâr partilerin İslami hassasiyetini yükselttiği ve eylemlerinde bu hassasiyetin öncü rol oynadığı izlenimini uyandırmaktadır. Bu çerçevede önümüzdeki dönemde partinin Türkiye'nin Ortadoğu içerisinde sahip olduğu mevcut tutumunu derinlemesine tahlil ederek daha kapsayıcı bir politika izlemesi gerektiğini görmesi gerekmektedir. Bu potansiyele sahip bir damar partinin geçmiş geleneğinde bulunduğu

gibi, partinin bayrağına da bu geleneğin yansıdığı aşîkârdır. Zira partinin dış politikada sahip olduğu dar ve sabit anlayışını geliştirerek, hitap ettiği kitlenin hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak Ortadoğu siyasetinde yeni bir bakış açısı ve eylem haritası belirlemesi gerektiği düşünölmektedir.

Bu çerçeveden MHP'nin atacağı ilk adımların başında on yıllardır izlediği dış politika anlayışı ile yabancılaştığı Ortadoğu toplumlarına karşı kendisini yeniden konumlandırarak kültürel ve sosyal açılımlar gelmektedir. Ortadoğu toplumlarının Osmanlı'dan kopuşundan sonra yaşadıkları siyasi, iktisadi ve toplumsal tecrübeleri yeniden analiz ederek, bölgeyi tanıyan ve bilen uzmanlar aracılığı ile kendisine yeni bir yol haritası çizmesi gerekmektedir. Bu minvalde MHP'nin Filistin sorununa daha kararlı ve sonuç alıcı bir biçimde yönelebilmesi için, parti içerisinde Filistin'e yönelik çalışmalar yapabilecek Ortadoğu uzmanı veya uzmanlarından oluşan partililer ekibinin önerecekleri ve oluşturacakları politikalar ile açılım sağlanabilir. Bu adımı izleyebilecek en somut hamle ise yürürlükte olan tüzüğün ekinde yer alan dış temsilciliklere Filistin'in de eklenmesi olacaktır. Bu durum MHP'yi gerek kendi toplumunda gerekse bölgedeki politik arenada yeni bir alternatif siyasal parti olarak yer tutmasına imkân sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Atsız H. N. (1962). "Milli Siyaset", Orkun, Sayı:1.
- Atsız H. N. (1973). "Zaman Hükümünü Veriyor", Ötüken Dergisi, Sayı:118.
- Aydın M. (2005). "Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler", Türk Dış Politikası (Ed. Baskın Oran), Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayıncılık, ss.366-439.
- Bahçeli, D. (2009). Teslimiyet ve Açılım Siyaseti, Ankara: MHP.
- Bahçeli, D. (2010a). Gizli Gündemler "Demokrasi, Özgürlük, Anayasa" II, Ankara: MHP.
- Bahçeli, D. (2010b). Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet

Bahçeli'nin, İskenderun'daki PKK terör saldırısı ve Türk yardım gemilerine İsrail'in silahlı müdahalesi hakkında yapmış oldukları yazılı basın açıklaması. 31 Mayıs 2010

Bahçeli, D. (2012). Müzakerenin Sonu "İhanet ve Bölünme" I, Ankara: MHP.

Bahçeli, D. (2013). Müzakerenin Sonu "İhanet ve Bölünme" II, Ankara: MHP.

Bakırezer, G. (2009). "Nihal Atsız", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4: Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 352-361.

Bolay, S. H. (2015a). "Ziya Gökalp", Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşünürleri, Cilt 1: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Siyasi, İdari ve Sosyal Düşünce Temsilcileri, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 375-486.

Bolay, S. H. (2015b). "Milliyetçi Akım ", Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşünürleri, Cilt 2: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Siyasi, İdari ve Sosyal Düşünce Temsilcileri, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 1279-1308.

Bora T. ve Can Kemal (2004). Devlet ve Kuzgun 1990'lardan 2000'lere MHP, İstanbul: İletişim Yayınları.

Bora, T. (2009). "Alparslan Türkeş", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4: Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 686-695.

Can, K. (2009). "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4: Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 663-705.

Canefe, N. ve Bora, Tanıl (2007). "Türk Siyasi Tarihinde Avrupa Karşıtı Düşüncenin Entelektüel Kökenleri: Radikal Türk Milliyetçiliği Meselesi", Anavatan'dan Yavruvatana Milliyetçilik, Bellek ve Aidiyet (Çeviren Deniz Boyraz), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 176, ss. 113-1430.

Darendelioğlu İ. (1977). Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri, İstanbul: Toker Yayınları.

Doğan D. M.(2000). Alparslan Türkeş M.H.P. ve Gölgedeki Adam, Ocak Yayınları.

Erhan Ç. ve Kürkçüoğlu Ömer (2005a). "İsrail'le İlişkiler", Türk Dış Politikası (Ed. Baskın Oran), Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 796-801.

Erhan Ç. ve Kürkçüoğlu Ömer (2005b). "İsrail'le İlişkiler", Türk Dış Politikası (Ed. Baskın Oran), Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 568-579.

Ertekin, O. (2009). "Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4: Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 345-387.

Fırat M. ve Kürkçüoğlu Ömer (2005). "Arap Devletleriyle İlişkiler", Türk Dış

- Politikası (Ed. Baskın Oran), Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 784-796.
- Findley, C. V. (2011). Modern Türkiye Tarihi: İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789-2007, İstanbul: Timaş Yayınları.
- MHP (1969). 1969 Seçim Bildirisi, Ankara.
- MHP (1995). MHP Seçim Beyannamesi, Ankara.
- MHP (2009). 8 Kasım 2009 Olağan Büyük Kurultay'da Kabul Edilen Parti Tüzüğü.
- MHP (2015). Huzurlu ve Güvenli Gelecek, 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, Ankara. MHP, Filistin-İsrail Sorunu Raporu Ocak-2011, http://www.mhp.org.tr/htmldocs/arge/dispolitika/mhp/Dis_Politika_Raporlari.html (Erişim tarihi: 18.05.2016)
- Özdağ, Ü. (2009). «Türk Milliyetçiliği ve Jeopolitik», Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4: Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 168-178.
- Resmi Gazete, 1 Kasım 2015 Seçim Sonuçları <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151112M1-1.pdf> (Erişim tarihi: 08.05.2016)
- Resmi Gazete, 2011 Seçim Sonuçları, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110623-4.pdf> (Erişim tarihi: 08.05.2016)
- Sezen, Y. (2015). "Seyyid Ahmet Arvası", Tanzimat'tan Günümüze Türk Düşünürleri, Cilt 2: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Siyasi, İdari ve Sosyal Düşünce Temsilcileri, Ankara: Nobel Yayınevi, ss. 813-847.
- Soysal, A. (2009). "Rusya Kökenli Aydınların Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin İnşasına Katkısı", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4: Milliyetçilik, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 483-504.
- Turhan, M. (2009). Bilinmeyen Yönleriyle Alparslan Türkeş, İstanbul: Bilgeoguz Yayınları.
- Türkeş A. (1966). C.K.M.P'nin 5 Haziran 1966 Yılında Yapılan Kısmi Senato Seçimleri Münasebetiyle Yaptığı Radyo Konuşmaları, Arı Matbaası: Ankara, 5-12.
- Türkeş A. (2016). <https://www.youtube.com/watch?v=6ldNxx8Kj0E> (Erişim Tarihi: 25.08.2016).
- Ülkü Ocakları, (2014), Son Günlerde Filistinde Yaşanan Hadiselere İlişkin Basın Açıklaması, <http://www.ulkucaklari.org.tr/son-gunlerde-filistinde-yasanan-hadiselere-iliskin-basin-aciklamasi.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2016).
- Yücel, M. S. (2006). Türkiye'nin Siyasi Partileri (1859-2005), İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Halkların Demokratik Partisi ve Kürt Siyasal Hareketi

Âdem Palabıyık

Giriş

Türkiye Cumhuriyetinin 1923 yılında kurulmasının ardından devlet tedrici olarak ulus kimliğini sekülerleştirme ve tüm halkta tek bir ırk üzerinden tanımlama yolunu tercih etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'dan devraldığı Millet sistemi dışında ulus modeline yönelmiş ve bütün milletleri tek bir ad altında toplam pratiğini hayata geçirmiştir. Süreç içerisinde bu milletler topluluğu seküler bir programa tabi tutulmuştur. Osmanlıdan kalan fikri akımlardan, devletin bu tepeden inme kimlik tanımlamasına en büyük meydan okumayı gerçekleştirenler arasında İslamcılık akımı ve Kürt siyasi hareketine yönelik ön plana çıkmıştır. Kürtler yıllarca bu meydan okumayı politik bir düzleme taşıma konusunda gerek kendi içlerinden kaynaklanan ve gerekse rejimden kaynaklanan problemlerden dolayı başarılı olamamışlardır. Bu başarısızlıklar arasında tek parti dönemi, 1990'lara kadar olan çok partili siyasi hayatı sayabiliriz. Bu dönemlerde Kürtlerin en büyük mücadelesi siyasi-kültürel bir meşruiyet arayışı üzerine olmuştur.

Kürt siyasi hareketi özellikle PKK'nin şiddeti tercih etmesinden sonra ikiye ayrılmıştır. Bir tarafta Kürt siyasi hareketinin PKK

ile sürdürülmesi gerektiğine inanlar, diğer taraftan ise 1990'lar-
dan başlayan ve hala Halkların Demokratik Partisi ile devam
eden partileşme sürecidir. Türk siyasal hayatına alışılmadık bir
boyut ve söylem ile birlikte katılan ve bunları geliştiren Kürt si-
yasi partileri özellikle aktif siyasette de önemli bir tabana sahip
olmuşlardır. Bu partiler arasında önemli bir yerde bulunan ve
hala en son halkayı temsil eden Halkların Demokratik Partisi¹
olmuştur. Bu bağlamda HDP'nin ulusal sorunlarla birlikte ulus-
lararası sorunlarla alakalı olarak geliştirdiği ve pratiğe geçirdiği
politikalar ülkemizi yakından ilgilendirmektedir.

Türk siyasi hayatında 1960 sonrasında Filistin konusunu
gündeme getiren çevreler solcu ve İslamcı kesimler olmuştur.
Kürt siyasal Hareketi sosyalist sol ve sol ideolojiye sahip çevre-
ler içerisinde gelişmiş ve bu çevrelerin hareket kabiliyetine de
sahip olmuştur. Bu sebeple 1960-80 arasında bütün sosyalist
hareketler için Filistin meselesi birinci ve önemli bir konu ol-
duğu gibi, Kürt sol/sosyalist hareketleri içinde önemli olmuştur.
Hatta bu dönemlerde Filistin kamplarında birçok sosyalist eği-
tim görmüş ve birçoğu da Filistin saflarında İsrail'e karşı savaş-
mıştır. Özellikle bu sosyalist hareketler Filistin'de bugünkü Fetih
hareketi içerisinde bulunmuşlardır. Filistin'in bağımsızlığı için
mücadele eden bu grupların hikayeleri savaşçıların biyogra-
fileri dahi dönemin sol grupları arasında çok iyi bilinmekteydi.

Diğer bir taraftan Filistin meselesini farklı saiklerle benim-
seyen İslamcı çevreler olmuştur. 1980 sonrası Türk siyasi hayata-
nın ideolojiler ve etnik yapılanmanın etkisiyle yeni bir programa
sahip olmasının ardından İslamcı çevrelerin de programlarını
çeşitlendirmelerine neden olmuştur. Özellikle bu dönemde İs-
lamcılar; liberal İslamcılar, sosyalist İslamcılar Türk İslamcılar
veya Kürt İslamcılar şeklinde yeniden dünya siyasetine entegre

1 Bu sayfadan sonra Halkların Demokratik Partisi bazı yerlerde HDP olarak
kullanılacaktır.

olmuşlardır. Bu bölünmüşlük Kürt İslamcılarını yeni siyasal arayışlara itmiştir ve bu Kürt İslamcılarını ilk planda sosyalist Kürt hareketleriyle, hem onların içerisinde yer bulamamaları ve hem de onlarla bütünleşmeyi düşünmemeleri sebebiyle bir araya gelememişlerdir. 2000'li yıllardan sonra sosyalist Kürt hareketi ile Kürt İslamcılığının ortak paydası Kürt milliyetçiliğinde kısmen de olsa yer edinmiştir. Dolayısı ile ideolojik ve siyasal farklılıklarına rağmen bu iki grup ortak bir payda ve yeni bir siyasal parti olarak HDP çatısı altında toplanma girişiminde bulunulmuştur.²

Bu şekilde HDP, bünyesinde, diğer siyasileşmiş ideolojik aktörler ile birlikte Kürt siyasal hayatının tüm fraksiyonlarına yer vermeye çalışmıştır. Ağırlıklı olarak sosyalistlerin ve İslamcılarının bulunduğu bu ideolojik düşünsel akımlar siyasal başarılarını borçlu oldukları konulardan bir tanesi Filistin meselesi olmuştur. O halde bu akımların HDP altında toplanmasına rağmen nasıl oluyor da HDP'nin gündeminde değil? Dünya'nın Türkiye'nin Gazze başta olmak üzere verdiği tepkiyi HDP vermekte gecikmiş veya verdiği tepki cılız kalarak gündem oluşturmamıştır. Buna elbette HDP'nin, ulusal ve uluslararası siyasette yaşanan olayları hep Kürt merkezli okuması ve bütün dünyadaki hareketleri yada politikaları bu sorun üzerinden okumaya başlaması sebep olmuştur.

Bu bölümün temel konusu Kürt siyasal hareketinin toplumsal meşruiyet bağlamındaki son siyasal temsilcisi olan HDP'nin İsrail'in yol açtığı Filistinlilerin devletsiz ve topraksız kalışı hakkında parti programı resmi görüşü ve bu konu üzerine yapılmış araştırmalar çerçevesinde ortaya koymaktır. Bu çerçeveden çalışmada ilk olarak Türk sosyal ve siyasal hayatı içerisinde Kürt hareketinin sahip olduğu partilerin tarihçeleri ve ideolojileri

2 Bu girişimin örneği, Hüda Kaya, Altan Tan ve Osman Baydemir gibi isimlerin HDP içinde yer alma pratiğine bağlanabilir. Çünkü bu isimler, İslamcılık düşüncesi ile anılan ve geçmişlerinde tecrübeler olan kökene sahiptirler.

hakkında kısa bir bilgi verilecektir. Makale daha çok HDP üzerine yoğunlaşacağı için partinin siyasal programı, dış politikası, değişimi ve gelişimine yer verecektir. Daha sonra hareketin Filistin meselesine geçmişten günümüze neler ileri sürüldüğü izah edilmeye çalışılacaktır. Yine bu minvalde Hareketin İsrail'in kuruluşundan günümüze İsrail'e karşı duruşu da Filistin meselesine paralel olarak aktarılacaktır.

Kürt Siyasi Hareketi, Partileri ve Halkların Demokratik Partisi (HDP)

Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan milliyetçi akımlar içerisinde Kürtler'de yer almışlar ve kurdukları dernek ve yayınlar ile bu faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Zürcher, 2016: 121-142). Diğer yandan oluşan otorite boşluğunda devletin geniş siyasal sınırları içerisinde birçok Kürt aşireti merkezden bağımsız hareket etmeye başlamıştır (Bruinessen, 2015). Bunun yanı sıra Avrupa ülkelerinin Osmanlı devletini işgali, merkezden uzak yerlerde yaşayan Kürtleri de başka bir açıdan bağımsız hareket etmeye itmiştir. Bu dönem genel olarak Kürtler, Osmanlı devleti içerisinde kalarak özellikle kendi kültürel değerlerini muhafaza etmeyi hedeflerken, kendilerinin herhangi bir toprak talebi belirginleşmemiştir.

Osmanlı devleti yıkıldıktan sonra Kürtlerde bir çok devlete dağılmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti Kürtlerine gelince konu 'Kürt İsyanları' ve 'Şark sorunu' olarak gündemde kalmıştır. Bu gündem içerisinde Kürt Milliyetçiliği, meşruiyetine ve ülkenin asli unsuru olduğuna dair bir zemin aramıştır. Tek Parti dönemi yaşanan olaylar değerlendirildiğinde yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyetinin en büyük düşmanı olarak Kürt siyasi hareketi görülmüştür. Devletin Kürt isyanları üzerinden tanımladığı ulus devlet anlayışı, zararlı ve yıkıcı faaliyetler olarak birinci dereceden Kürt siyasi hareketini görmüştür. Bunun neticesinde de tek

parti hayatı döneminde bir Kürt siyasal hareketinden bahsedilmesi mümkün değildir.

İkinci dünya savaşı ve çok partili siyasi hayat ile birlikte Kürt Siyasal Hareketi küllerinden yavaş yavaş doğmuştur. Osmanlı sınırları içerisinde olup Türkiye dışında kalan bağlantılarını yeniden inşa etmiştir. Özellikle çift kutuplu dünyada Kürt siyasal hareketi 1960'lı yıllar ile birlikte dünya çapındaki Marksist/sosyalist dalganın da çekim alanına girmiş ve nasyonal-sosyalist bir çizgiye kaymıştır. Türkiye'deki Kürt hareketinin 1960'lardan itibaren etki alanına girdiği Türkiye'deki sol ve Marksist grupların yanında, Osmanlı sonrasında Irak Kürt bölgesinde sivriyen ve Kürt milliyetçiliğine dayanan Barzani hareketi ikinci kutup noktası olmuştur. Türk ve Kürt (sol) hareketlerinin 60'lı yılların sonları ile birlikte bir rol ayırımına girildiği gözükmektedir. Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi olarak hem Türk solunun hem de Kürt solunun çok parçalı yapısı gösterilebilir. Bu durumu 1980'li yıllarda başlayan ve 1990'lı yıllarda belirginleşen PKK'nın hegemonikleştiği bir yapı takip etmiştir (Akaya, 2013: s. 89). PKK'nın silahlı mücadele yolunu benimsemesi ve yolda radikalleşmesine karşın, 1990'lı yıllar ile birlikte önce ideolojik-siyasi bilinçlenme ve örgütlenmeyi savunan bir siyasal hareketin doğmuştur.

Bu çerçeveden bugünkü Halkların Demokratik Partisi'nin selefleri olarak bahsedebileceğimiz Kürt siyasal partileri ortaya çıkmıştır. Kürt siyasi hareketi partileri, Kürt hareketinde devlet-parti ilişkileri, 1990-1998 ve 1999-2008 arası olarak iki döneme bölünebilir. İlk dönemdeki faaliyetler resmi olmalarının yanında aynı zamanda legal olmayan yöntemlere de dayanmıştır. İkinci dönem ise Kürt siyasi partilerinin bu faaliyetlerini düzen altına almak için iktidarın bazı kesimleri yargı gücünü ve iktidarın disipline etme³ mekanizmasını kullanmışlardır. Bu

3 Watts, disipline etme ve yargı gücünü etkin kullanmayla alakalı verdiği bazı

durum, Kürt siyasi partilerinin bir meydan okuma çabası içine girmesi ve devletin otorite mekanizmasının partilerin faaliyetlerine göre değişmesi gibi iki ana noktaya vurgu yapmaktadır (Watts, 2014: ss. 135-136).

Bu etkileşim Kürt aktivistlerin, Türkiye'deki devlet ve toplum ilişkilerine dair geliştirdikleri kavramları derinden etkilemiştir. Ayrıca hareketin hedefini nasıl tanımladıkları ve bu hedefin nasıl gerçekleştirilebileceğine dair meydan okumayı şekillendirmiştir. Bu yüzden Türkiye Kürtlerinin; hakları, kendi kendini yönetmesi ve tanınması yönündeki siyaset bağımsız ve dışsal bir olgu olarak değil diğer siyasi aktörlerle etkileşim haline geliştirilmiş bir mesele olarak görülmeye başlanmıştır (a.g.e., ss. 56-57). Artık Kürt sorunu geçirtilerecek bir mevzu olmadığı ve Kürt siyasi partilerinin Türk siyasal hayatı ile etkileşime geçme zamanının geldiği anlaşılmıştır (Kıymaz, 2010:ss. 20-22).

Bu etkileşime ilk olarak HEP⁴ (Halkın Emek Partisi) ile başlanmıştır diyebiliriz. Özellikle Leyla Zana'nın T.B.M.M.'de Kürtçe konuşmasından sonra ayrılıkçı bir tanımlama ile ifade edilen HEP, 14 Temmuz 1993'te kapatılmıştır. Kapatılan bu partiden sonra ÖZ-DEP⁵ (Özgürlük ve Demokrasi Partisi) kurulmuştur. Yine aynı

örnekler şunlardır: "Ankara DGM'si 8 Kurdi milletvekilini 3,5 ile 15 yıl hapis cezasına çarptırdı.-İstanbul DGM'si 3 belediye başkanını Özgür Gündem'e yaptıkları açıklamalarla ilgili olarak suçlu buldu ve cezalandırdı.-Konya DGM'si eski DEP genel sekreterini 20 yıl hapis cezasına ve 41 milyon TL para cezasına çarptırdı.-Ankara DGM'si HEP yöneticileri suçlu bularak 2 ile 6 yıl arası hapis cezasına ve 100 ila 250 milyon TL para cezasına çarptırdı.-İzmir DGM'si DEP'in kurucu bir üyesini 20 ay hapse ve 208 milyon TL para cezasına çarptırdı" (Watts, 2014: 140).

4 Bütün partilerin tüzük ve programları için Bkz: http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/e_yayin.liste_q?ptip=SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI, erişim: 23.07.2013. Ayrıca HEP için bkz: Ersanlı-Özdoğan, 2012: 25; Aykol, 2010: 165; Aykol, 2010: 165; Watts, 2014: 96; Dündar, 2009: 210; McDowall, 2004: 571; TBMM, 2014a: 10; Güneş, 2013: 293-294; Yılmaz, 2006: 21; Aktan, 2012: 77.

5 Bkz: Anayurt, 2001: 12-13; Aykol, 2010: 165.

ayrılıkçı tanımlama ile ÖZ-DEP'te 23 Kasım 1993'te kapatılmıştır. ÖZ-DEP'ten sonra DEP⁶ kurulmuş ve aynı gerekçe ile 16 Haziran 1994'te yeniden kapatılmıştır. DEP'ten sonra HADEP⁷ (Halkın Demokratik Partisi) kurulmuş ve önceki siyasi Kürt partileri gibi aynı gerekçe ile 13 Mart 2003'te kapatılmıştır. HADEP'ten sonra DEHAP (Demokratik Halk Partisi) kurulmuş, önceki partiler için geçerli olan hüküm DEHAP⁸ içinde geçerli hale gelmiş ve 19 Kasım 2005'te kendini feshetmiştir. DEHAP'tan sonraki Kürt siyasi partisi olan DTP⁹ (Demokratik Toplum Partisi) önceki Kürt siyasi partilerinden farklı olarak eşbaşkanlık sistemini uygulamış ama bu parti de yine aynı gerekçelerle 11 Aralık 2009'da kapatılmıştır. DTP'den sonra kurulan BDP¹⁰ (Barış ve Demokrasi Partisi) ise süreç içindeki en önemli partidir, çünkü birçok uluslararası diyalog bu parti ile başlamıştır.

Bu uluslararası diyaloglar arasında Filistin sonunu ile alakalı görüşmelerin ilki de yine BDP döneminde BDP Eşbaşkanlarından Selahattin Demirtaş ile İsmail Haniye'nin, görüşmesi ile başlamıştır diyebiliriz. O dönemin haberlerine göre bu ikili görüşmede Demirtaş, "Filistin'i özgür görmek isteriz" demiş, buna karşılık Haniye ise Selahattin Demirtaş'ı Kudüs'e davet ederek, Selahattin Eyyubi hatırlatmasını yapmış ve "Diyarbakır'ı özgür görmek isteriz" ifadesini kullanmıştır.¹¹ Bu ifadelerin medyada anılmasından sonra ise Haniye tarafından bir açıklama yapılmış

6 Ayrıntılı bilgi için Bkz: Dündar, 2009: 211; Güneş, 2013: 302; Çağlayan, 2007: 130-131; Aykol, 2010: 166.

7 Ayrıntılı bilgi için Bkz: Dündar, 2009: 213; Güneş, 2013: 310; Aykol, 2010: 167; Dündar, 2009: 216; Özcan, 2014: 41; TBMM, 2014: 9.

8 Ayrıntılı bilgi için Bkz: Aykol, 2010: 167; Ersanlı-Özdoğan, 2012: 39; Cengiz, 2013: 311; TBMM, 2014b: 7; Aykol, 2010: 167.

9 Ayrıntılı bilgi için Bkz: Cengiz, 2013: 311-312; Aykol, 2010: 168; TBMM, 2014c: 120.

10 Ayrıntılı bilgi için Bkz: Aykol, 2010: 169; BDP, 2014: 1; Kavak, 2012: 231; Özcan, 2014: 94-95;

11 Bkz: <http://www.radikal.com.tr/politika/haniye-diyarbakirin-ozgur-olmasini-gormek-isteriz-1074529/>, erişim: 01.10.2016

ve Diyarbakır ile alakalı herhangi bir ifade kullanmadığını dile getirmiştir.¹² BDP döneminde gerçekleşen bu buluşma, Filistin meselesi ile Kürt sorununun belki de ilk pratiği olmuştur. Yine Demirtaş bir grup konuşmasında İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmemesi gerektiğini ifade etmiş ama Filistinlilerinde barıştan yana tavır takınmasını söylemiştir.¹³ Ayrıca yine BDP döneminde Filistin Ramallah belediye başkanı Janet Michael, Diyarbakır'ı ziyaret edince BDP genel merkezinde Selahattin Demirtaş ile görüşmüş ve sonra Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir'i makamında ziyaret etmiştir.¹⁴

15 Ekim 2012 yılında kurulan HDP, 27 Ekim 2013 yılında *Ertuğrul Kürkçü* ve *Sebahat Tuncel*'in eş başkanlar olarak seçilmesiyle birlikte aktif siyasete başlamıştır. Fakat bu isimlerin; özellikle Sebahat Tuncel'in zamanla çeşitli karmaşalara sebep olması ve HDP'nin tabanı tarafından Selahattin Demirtaş'a duyulan sempati nedeniyle Ertuğrul Kürkçü'nün yerine Demirtaş'ın olmasına yönelik bir arzu belirlemiştir. Çünkü Demirtaş'ın siyasal süreç içerisinde Kürt halkı nezdinde yeri daha farklı algılanmakta ve daha fazla kabul görmekteydi (Alptekin, 2014:ss. 10-14). Yine Tuncel ile alakalı medyada dile getirilen bazı söylemler ve Tuncel'in yargı sürecinden olması nedeniyle 22 Haziran 2014'te tekrar yapılan bir seçimle Figen Yüksekdağ ve Selahattin Demirtaş eş başkanlık görevine gelmiştir. Günümüzde de eş başkanlık görevini tutuklu olmalarına rağmen hala aynı isimler yürütmektedir. HDP, çeşitli ezilen grupların birleştirdiği bir yapı olarak kendini ifade ederken, yaptıkları son kongrede tüzük değişikliğine giderek bu birleşimi ideolojik sürece sahip

12 Bkz: <http://www.posta.com.tr/haniyeden-diyarbakir-yananlamsi-haberi-103592>, erişim: 01.10.2016

13 Bkz: <https://www.youtube.com/watch?v=IVJTO2rw6QA>, erişim: 01.10.2016

14 Bkz: <http://www.diyarinsesi.org/yazdir/haber/filistin-ramallah-belediye-bas-kani-diyarbakirda-29259.htm>, erişim: 01.10.2016. Haberin videosu için bkz: https://www.youtube.com/watch?v=ZP4dW2T_9sI, erişim: 01.10.2016.

bir kitle partisi olarak dönüştürdüğünü ilan etmiştir. sonrasında ise kurucu birleşenlerden olan Emek Partisi, HDP'den uzaklaşmış yine de buna rağmen 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Selahattin Demirtaş'ı destekleme kararı almıştır.¹⁵ Parti, 2014 Kobané eylemlerinde "Sokağa çıkın" çağrısı yapmış ve hükûmet tarafından Kobané eylemlerinin meydana gelmesinden sorumlu tutulmuştur. 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nde partinin adayı olan Genel Başkan Selahattin Demirtaş, 3,958,048 oy alarak %9.76 oy oranına ulaşmıştır.¹⁶

2014 cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra 2015 yılında iki adet seçim süreci de yaşanmıştır. Bunların ilki 7 Haziran, ikincisi ise 1 Kasım seçimleri olmuştur. 7 Haziran seçimlerinde önemli bir oy potansiyeli yakalayan HDP, 1 Kasım seçimlerinde önemli oranda kayıplar vermiştir. Örneğin bu kayıplar arasında Diyarbakır'da %9, Batman'da %7, Mardin'de %6, Şırnak'ta %2, Hakkâri'de %8, Van'da %15, Siirt'te %12, Bitlis'te %20, Muş'ta %18, Ağrı'da %21, Iğdır'da % 9 ve Tunceli'de %13 oy kaybına (Çiçek, 2015) uğramıştır. Şanlıurfa, Bingöl, Kars ve Ardahan'da ise kayıp oranı %20-30 arasına yükselmiştir. Tabi ki bu sürecin esas nedeni özellikle Doğu ve G. Doğu illerinde yaşanan Hendek olaylarıdır. Bu olaylar, özellikle muhafazakâr Kürt seçmeni üzerinde olumsuz etkilerin oluşması sebep oldu. Bu oluşum ve sonrasında yaşanan etkileşim süreci muhafazakâr Kürtlerin çatışmadan değil istikrardan yana bir tavır sergilemesini sağladı. HDP'nin dindar Kürtlere yönelik politikalarının iflas etmiş olması, aslında din sorunu temelli bir bakış açısına da sahip olunmadığı anlamına gelebilir lakin tercih edilen vekillerin İslami versiyonu bu açığı kapatmaya yönelik bir pratik olarak okunabilir. 7 Haziran'daki galibiyet sarhoşluğu HDP'yi eski ideolojik zemin içerisine itmiş

15 <http://emep.org/tr/halki-temsil-edecek-cumhurbaskani-adayimiz-selahattin-demirtas/>, erişim: 21.03.2016.

16 <http://secim.haberler.com/cumhurbaskanligi-secimi/>, erişim: 21.03.2016.

ve HDP reel Kürt siyasi gücüne dönüşü tercih etmiştir. İslami soruna bakış açısının özellikle 7 Haziran seçimlerinden sonra devam etmediği ve sürecin tamamen hendek politikasına yönelecek ilerlediği zaman aralığında HDP'nin İslami sorundan ziyade ezilmişlik problemine odaklandığı ve bu olguyu da Kürt kavramı ile özdeşleştirmeye çalıştığı aşikar olarak belirmiştir.

HDP'nin Dış Politika Anlayışı ve Ortadoğu

Son Cumhurbaşkanlığı tartışmalarının yaşandığı dönemde HDP'nin bir Türkiye partisi iddiasını istisna tutarsak, genel olarak Türkiye'de var olan bir etnik azınlığın temsilcisi olarak hareket eden HDP ve HDP öncesi Kürt siyasi hareketi partilerinde, dış politika konusunda da merkeze Kürt meselesi oturtulmuştur. Burada önemli olan durum ise Kürt siyasi hareketine mensup partilerin iktidar ile olan ilişkileri, bu izlenen dış politikanın muhtevasını etkilemiştir. Bu anlamda çözüm süreci boyunca dönemin BDP ve iktidar arasında adeta bir kazan-kazan anlayışı çerçevesinde bir politika güdülmüştür. Bu dönemde medyaya verilen söylemlerde en çok dillendirilen konu "Kürtler Türkiye'yi bölmeyecek, Türkiye Kürtlerle birlikte büyüyecek" olmuştur (Ensaroğlu vd., 2013: s.56).

Genel anlamda HDP'nin dış politika konusunda eğilimleri değerlendirildiğinde, aslında iç politik unsurların dış politikaya doğrudan yansıdığını görebilmekteyiz. MHP'nin dış politikayı Türk merkezli değerlendirmesi gibi HDP'de bu çerçeveden bir Kürt merkezli dış politika tahayyülü götüğünü müşahade etmekteyiz. Örneğin söz konusu Ortadoğu olunca HDP ve diğer Kürt siyasetçilerinin Ortadoğu'da halkların kendi politik geleceklerini özgürce belirleme haklarının olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Bu ifade eylemsel ölçekte değerlendirildiğinde aslında kast edilenin Kürtlerin bölgede bağımsız devlet kurmak istiyorlarsa bunun önünün açılmasının gerekliliği olarak kabul edilebilir.

HDP'nin dış politika'da ilişki kurduğu diğer küresel aktörler ile de ulusal bir ajanda izlemek yerine, kendi bölgesel politikalarına destek arayışı içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin 2016 yılının Haziran ayında Avrupa Parlamentosunu ziyaret eden ve burada bir konuşma yapan Selahattin Demirtaş, Türkiye'yi Kürt bölgesinde izlediği politikalar sebebiyle eleştirmiş ve AP'yi arabuluculuk yapmaya çağırmıştır.¹⁷ Bir diğer örnek olarak Demirtaş'ın Rusya ziyaretini gösterebiliriz. Türkiye'nin devlet olarak ilişkilerinin çok sıkıntılı bir dönemde Rusya'ya giden Demirtaş, burada ülkenin eleştirilmesi bir yana, ikili görüşmelerin gündeminde yine Suriye ve Irak'taki Kürtler ve IŞİD ile mücadele yer almıştır.¹⁸

Tüm bunlar HDP'nin dış politika siyasetinde aslında bölgesel bir ajanda takip ettiğine işaret etmektedir. Yine HDP'nin gerek kendi kurultayında zikrettiği ifadeler gerekse 2015 seçimleri için hazırlamış olduğu seçim bildirgesinde de görülmektedir. Seçim bildirgesinde yine başta Ortadoğu halklarının kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi vurgusu, Ortadoğu'da inşa edilmiş sınırları yapay olarak değerlendirilmesi aslında yine küresel ve bölgesel olaylar üzerinden Türkiye'deki kendi ajandasını oluşturma çabaları olarak algılayabiliriz (HDP, Kuruluş bildirgesi). Burada önemli bir örneklik olarak özellikle 90'lı yılların sonu ve 28 Şubat sonrası İslamcıların izlediği siyaset gösterilebilir. Zira İslamcılarda Türkiye içerisinde kendi ajandalarını daha evrensel değerler olarak değerlendirilen Avrupa Birliği müktesebatı üzerinden dillendirmişlerdir.

17 <http://www.zernews.com/2016/06/demirtas-avrupa-parlamentosu-na-cagri-yapti-resmi-arabuluculuk-yapin.html>

18 <http://www.hurriyet.com.tr/lavrovla-gorusen-hdp-lideri-demirtas-moskova-ziyaretimiz-turkiye-karsiti-olarak-yorumlanmamali-40031041>

Halkların Demokratik Partisi ve Filistin

Yeni bir parti olmakla birlikte sahip olduğu geçmiş, HDP'nin Filistin konusuna bakışını fazla değiştirmemiştir. Kurulduğu tarihten itibaren herhangi bir Filistinli kurum, kuruluş ya da şahısla görüşülmediğini belirten HDP dış ilişkiler komisyonu, bunun sebebini yeni parti olmalarına bağlamaktadır. Seçim sürecinde gerçekleştirilen ziyaretler, ABD, Rusya ve Brüksel ziyaretleriyle sınırlı kalmış ve Kobané süreci için destek çabalarıyla örtüşmüştür. HDP'nin Ortadoğu politikasındaki istekleri aslında bütün halklara yönelik ifade edilirken, Kürtler, HDP adına temel iddia olduğu için en çok bu soruna yönelmişlerdir. Nitekim Partinin Kuruluş Bildirgesi'nde ve parti yetkililerinin ifadelerinde Ortadoğu'nun ve ezilen ve sömürülen halkları, Sykes-Picot anlaşması ve bunun sonucu bölünen Kürdistan coğrafyası, Arap, Türk ve Fars ulus devletlerinin Kürtler üzerindeki baskın tutumlarını vurgulayan ifadeleri kullanılmaktadır (HDP, Kuruluş bildirgesi). Bu durum HDP'nin mutlak suretle Kürt sorununu kavramsallaştırarak önceki Kürt siyasi hareket partileri ile benzer ortak tavrını sergilediği göstermektedir. Çünkü önceki partilerdeki sosyalist ve Marksist argümanlar ve yaklaşımlar, HDP'nin söylemine de yansımış gözükmektedir. Dış politika vizyonunu temelde sömürü mücadelesi üzerine konumlandırıran HDP'nin, kendi oluşturduğu söylem bağlamında tüm kesimden bireylerin veya toplumların, siyasi açıdan kendi kaderini tayin hakkının varlığına vurgu yapılmaktadır. Bu çerçeveden bu bireyler ve halklar hem hukuki hem de siyasi yönden özgür bir yol izleyebilmelidirler.

HDP Dış İlişkiler Komisyonu'nun, dış politika vizyonu konusunda yaptığı açıklamalar yukarıda belirtilen dış politika temayülleri ile örtüşmektedir. Filistin konusunda ise parti programında yer alan ifadelerde; halkların eşitliğine, özgürlüğüne ve adalet mücadelelerine destek ifadeleri dikkat çekmektedir. Yine

halkların bu değerler üzerinden gerçekleştirecekleri tüm direniş hareketlerine destek verileceği ifade edilirken Filistin halkının devletleşme mücadelesini ve hakkını partinin savunduğu ve desteklediği ifade edilmektedir (HDP, 2015: s. 4). Bu ifade biçimi, ortak bir tavrın sonucu olarak karşımıza çıkmakta lakin HDP'nin, Filistin meselesine bakışının bir taraf olmaktan öte direniş kavramı ile analiz etmeye çalıştığını ortaya koymaktadır. Özellikle Kobané olayları için hem ulusal hem de uluslararası alanda gösterdiği çaba Filistin için gösterilmemiştir. Çeşitli zamanlarda Filistin ve Rojava için birlikte eylem yapılmış olsa dahi, HDP'nin, Filistin ile alakalı eylemlerinde, Kobané yada Rojava, daha öncelikli aktör olmuştur ve Filistin'e süreç içerisinde yer vermezlik edilmemiştir ama belirgin değildir.

Bunlara karşılık Filistin konusunda önemli olaylar yaşandığında parti kamuoyunu bilgilendirme, yazılı ve sözlü olarak tepki gösterme noktasında çekingen davranmamıştır. Örneğin 7 Temmuz 2014'te İsrail'in 'Koruyucu Hat' olarak adlandırdığı Gazze saldırılarında birçok sivil ve masum insan hayatını kaybetmiştir. Bu dönemde HDP yaptığı basın bildirisinde saldırıyı ve İsrail'i kınayan bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride İsrail'in eylemlerinin vahşetine Türkiye'nin ve Türk hükümetinin de ortak olduğunu vurgulayarak bu desteğin teşhir edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Türkiye'nin Suriye ve Filistin politikalarının da ikiyüzlülük vurgusu yapılırken, İsrail'e karşı daha sert ve kesin tepkilerin konulması gerektiği belirtilmiştir.¹⁹

Yine 2014'te İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırılarının devam ettiği bir başka dönem içerisinde yapılan bir diğer basın bildirisinde, sivillerin hedef alınması, yasaklı kitle imha silahlarının kullanılması, orantısız güç kullanımı gibi bir takım İsrail eylemleri şiddetle kınanırken bunların Suriye topraklarında

19 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 22.05.2016.

da gerek Suriye rejimi ve gerekse Özgür Suriye ordusu tarafından uygulandığı söylenerek bu eylemlerde İsrail eylemleri ile beraber kınanmıştır.²⁰ Bu minvalde yine özellikle barışçıl çözümler için taraflara ateşkes çağrısı yapılmıştır. İsrail'in Temmuz 2014 saldırıları için yapılan bu iki açıklamada dikkat çeken bir özellik partinin Türk ulusal siyaset ile birlikte, Kürt siyasal hareketinin silahlı bileşenlerine karşı gönüllü ya da cebri olarak ifade etmekten kaçındıkları bütün ciddi ve önemli mesajları Filistin üzerinden veriyor olmasıdır.

HDP'nin Filistin konusunda çözüm önerilerinin ne olduğu hususunda yazılı bir belge bulunmamakla birlikte yetkililer ile yapılan görüşmede İsrail'in 1967 yılı öncesi sınırlara geri çekilmesi ve iki müstakil devletli bir çözümün gerçekçi olacağı vurgulanmaktadır. Yine bugüne kadar yaşananlar suçlar ile alakalı olarak uluslararası bağımsız gözlemciler ile birlikte iki tarafın temsil edildiği bir komisyon kurulması gerektiğini ifade edilmektedir. Yine tarafların anlaşması sonrasında Filistin bölgesinin uluslararası toplumun desteği ile inşa edilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Tüm bunların yanında parti yetkilileri Türkiye'nin bu barış görüşmelerinde önemli bir yere sahip olduğunu fakat özellikle AK Partinin popülist söylemler ve politikalar üreterek bu rolü kaybettiğinin altını çizmektedir.²¹

Bununla beraber yapılan görüşmelerden çıkan bir diğer sonuç HDP içerisinde ki sol akım, Filistin meselesinde İsrail'i, kapitalist ve sömüren dünyanın temsilcisi olarak değerlendirmektedir. Bu çerçeveden HDP, AK Parti'yide bölge de bu sömürü düzeninin bir diğer temsilci olarak kabul edilen Türkiye'deki baş aktör olarak görmektedir. Bu minvalde HDP için AK Parti, sömürü

20 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 22.05.2016.

21 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 22.05.2016.

veya kapitalist bağlamda İsrail ile eş değer görülmektedir. HDP'ye göre AK Parti Kürtleri, İsrail ise Filistin halkını sömürmektedir. HDP'nin bu tutumu pratik anlamda pek etkisini göstermemiş ve karşılığını bulmamıştır. Buna sebep olarak özellikle AK Parti'nin hayata geçirmiş olduğu "çözüm süreci" boyunca HDP'nin muhatap olarak alınması ve görüşmelerin HDP üzerinden yapılması sebep olarak gösterilebilir.

Parti açısından zikredilmesi gereken bir diğer önemli gelişme ise HDP'nin cumhurbaşkanlığı seçimlerine doğrudan bir aday göstermesi olmuştur. 2014 yılında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde HDP eş genel başkanlarından Selahattin Demirtaş'da aday olmuştur. Demirtaş, Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde İstanbul'daki bir mitinginde Filistin halkına selam gönderdikten sonra AK partinin İsrail ve Filistin politikalarını samimiyetsiz olduğunun altını çizmiştir. Buna argüman olarak ise İsrail ile Türkiye arasında dönemin tüm olumsuz havasına rağmen yürürlükte olan 12 anlaşmayı göstermiştir. Demirtaş AK parti eğer eylemlerinde ve söylemlerinde samimi ise İsrail ile olan tüm ekonomik, askeri ve istihbarati ilişkilerini askıya alması gerektiğini vurgulamıştır. Buna örnek olarak ise elçilerini geri çeken Latin Amerika ülkelerini göstermiştir.²² Açıkçası burada HDP, yine kendi işine geldiği gibi davranmıştır.

Bu söylemlerden anlaşılmaktadır ki İsrail, HDP için karşı durulması gereken bir süreç olarak tanımlanabilir. İsrail'in, Filistin halkına yaptığı baskı karşılığında eleştirilmesi gerektiğini ileri sürebiliriz. HDP için AK Parti, Filistin ile alakalı sadece konuşmamalı, bilakis pratikte de somut adımlar atmalıdır. HDP'nin AK Parti'ye yönelik popülist ifadeleri, kendi söylemlerini gerçekçi kılmamaktadır. AK Parti'nin iktidar partisi olduğu ve HDP'nin ise muhalefette ve Kürt siyasetinde bir tarafı temsil ettiğini göz

22 Bkz:<http://www.aljazeera.com.tr/haber/israil-ile-askeri-anlasmalari-iptal-et>, erişim: 15.03.2016.

önüne alırsak, HDP'nin AK Parti'yi reel olmayan politikalar yapmamakla ithaf etmesi anormal olmamaktadır. Kurulduğu günden beri Filistin meselesinde bürokratik ve ya önemli bir görüşme yapmayan HDP'nin, kendi söylemlerinin popülist olduğu dikkatlerden kaçırılmaması gereken önemli bir husustur. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir konu HDP'nin Filistin ve İsrail politikalarının merkezinde AK Parti karşıtlığı olduğu ve eylemsel bazda bir destek örneği vermediğidir.

HDP Eş Başkanı Figen Yüksekdağ 11 Kasım 2014'teki grup konuşmasında HDP Eş Başkanı Selahattin Demirtaş'ın söylediklerine benzer ifadeler kullanmıştır. Yüksekdağ söylemlerinde yine diğer parti söylemlerinde olduğu gibi Kudüs ile Kobané arasında bir benzerlik inşa etmiştir. Konuşmasının devamında yine Filistin kurtuluş mücadelesi ile Kürtlerin verdiği mücadele ile eş anlamlı olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'de izlediği politikalar ile İsrail aynı düzlemde değerlendirilmiştir.²³ Yüksekdağ'ın bu grup toplantısında yaptığı konuşmada İsrail'in yaptıklarına karşı tavrılı olduğu ama Filistin için yapılanların da, yeterli olmadığı görüşünü savunduğu ileri sürülebilir. Kobané neyse Kudüs'te odur söyleminin ise din farkı gözetilmeksizin yapılan bir tercih sonucu kullanılan ifade olduğunu düşünmek yerinde olacaktır. Buradan Yüksekdağ için önemli olanın dini tutum değil ezilen halklar meselesi olduğu sonucu çıkarılabilir. Yaklaşık tüm söylemlerde Kürt meselesini Filistin üzerinden bir zemine oturtmaya çalışan HDP siyasetçileri Kobané için deri kampanyaları veya gösteriler düzenlerken Filistin için herhangi bir inisiyatif başlatmaması, söylemlerinin popülist bir anlayış olduğu düşüncelerini güçlendirmektedir.

HDP'nin İsrail'i bir Siyonist devlet olarak tanımlaması, Müslüman ülkelerin tanımlamalarıyla benzeşmektedir. Burada Siyonizm,

23 Bknz: <http://www.hurriyet.com.tr/yuksekdag-hdp-grup-toplantisinda-konustu-27558418>, erişim: 26.10.2015.

bir sömürü biçimi olarak kendisini göstermiştir. Siyonizm'in, bir halkın inançlarını ortadan kaldırmaktan ziyade özgürlüğü ve yaşam alanını daraltması, HDP için daha kabul edilebilir bir yaklaşım biçimidir. HDP, İsrail hükümeti ile bir iletişimin olmayacağını vurgulamakta ama kültürel çeşitliliği benimseyen bir siyasi parti için, İsrail içerisinde olsa dahi görüşülecek bir topluluğun olmasının normal olacağı parti yetililerince vurgulanmaktadır. Bu çerçeveden HDP İsrail'de faaliyet veren Ayman Odeh'in liderliğindeki Ortak Liste ile ilişkilerini yürütmektedir. HDP'nin İsrail'de var olan çoğulcu, demokratik ve özgürlükçü taraflarla yürütülecek işbirliğinin baskıcı ve ayrımcı politikalara karşı duruş olarak değerlendirildiği görülmektedir.²⁴

HDP'nin yönetici kadrosu ve kurumsal duruşunun yanında parti içerisinde bazı milletvekilleri, Filistin meselesine bir inanç mücadelesi bağlamında da yaklaşabilmektedir. Bu yaklaşım, Müslüman devletlerin söylemleri ile hem sömürü hem de din açısından benzerlik göstermektedir. HDP Diyarbakır milletvekili Altan Tan İsrail'in yaptıklarını kınamakla birlikte İslam dünyasına bir çağrıda bulunmaktadır. İslam dünyasının duyarlı olmasını söylerken orada yaşayanlara atfen "Allah Müslüman kardeşlerimize yardım etsin" vurgusu yapmıştır.²⁵ Bu ifade tarzı Yüksekdağ'dan farklı olarak Müslüman bir toplum vurgusu yapılmaktadır. Yüksekdağ'ın Kobané ve Kudüs kıyaslaması Tan için mümkün değildir. Altan Tan için, İsrail katliamcı bir devlettir ve bu katliam hem insanlığa hem de Müslümanlara karşı işlenmektedir. İşte bu yüzden Müslüman devletler harekete geçmelidir. Yüksekdağ'ın mesajı ise Kobané öncelikli bir dayanışma mesajıdır. Bu da şu anlama gelmektedir ki, HDP içinde Filistin meselesine bakış tam bir birliği arz etmemektedir. HDP'nin bir siyasal

24 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 22.05.2016.

25 Bkz: <https://www.cihan.com.tr/tr/hdp-diyarbakir-milletvekili-altan-tan-1581864.html?language=tr>, erişim: 11.11.2015.

parti olarak Filistin meselesine verdiği önem, söylemlerde ortaya çıkmaktadır ve genel söylem Filistin'in bağımsızlığı üzerinedir. Fakat bu bağımsızlık söyleminin altında, özellikle Suriye meselesinden kaynaklanan bir destek yatmaktadır.

Kobané sürecinin önemi bilen HDP, Filistin meselesinde sürekli buraya atıfla söze başlamaktadır. Dünya barış gününde verdikleri mesaj²⁶ yine bu yöndedir. Açıklamaya bakıldığında, “Şengal’den Gazze’ye” ifadesi yine söylediklerimizi doğrular niteliktedir HDP’nin Filistin söylemi ve iddiası, Zübeyr Şivan’ın “Bu yönüyle Filistin meselesi İslam âlemindeki zorba diktatörlüklerin devamı için kullanılan bir araca dönüşmüş durumda” (Şivan, 2014) sözünün kısa bir özetidir. Aslında şunu unutmamak gerekir ki İsrail 1948 yılında Filistin toprakları üzerinde kurulmuş bir devlettir ve kurulduğu günden itibaren Filistin halkı ile savaş içerisinde. Belki de en önemli sonuç bu topraklar üzerindeki hiçbir değeri Filistinlilerle paylaşmamak ve onları bu topraklardan çıkarmak istemektedirler. Ama Kürtler, Osmanlı imparatorluğunda da Cumhuriyet’te de aynı topraklarda yer almışlardır ve ilk kurucu mecliste ne kadar Lazistan’dan vekil varsa Kürdistan’dan da o kadar vekil mevcuttur (Bal, 2009). Bu açıdan Kürtler ve Filistinlileri aynı konuya dahil etmek benzer yönleri olsa da mümkün değildir. Fakat yine de bazı merkezi ülkeler Öcalan ve Arafat arasında hareket bağlamında bazı karşılaştırmalar yapmış ve Türk-Kürt birlikteliğinin güçlenmesi için bu karşılaştırmalara Arafat’ın izlediği metot gibi gidilmesi üzerinde durulmuştur (Aliboni-Pioppi, 2000:s. 38).

26 Bkz: <https://zete.com/hdpden-akp-hukumetine-isid-ve-israil-uyarisi/>, erişim: 15.11.2015.

Sonuç

Kürt siyasi hareketinin geçmişten günümüze getirdiği serüven içersinde son siyasal halkası olan Halkların Demokratik Partisi'nin tek tip bir partiyi yansıtmadığı ve Kürt solcularını, Kürt İslamcılarını ve Kürt milliyetçilerini içinde barındırdığını belirtmiştik. Bununla beraber bu iç fraksiyonun kesişim noktasının Kürt milliyetçiliği olduğu gerek söylemlere gerekse eylemlere yansıdığı bilinmektedir. Parti yönetiminin Filistin meselesi bağlamında ele aldığı tartışmaların ortasında genellikle sömürü kavramı görülmektedir. HDP'nin, dini bir tavırla değil aksine daha seküler ve hümanist bir anlayışla yaklaştığı genelde Ortadoğu, özelde Filistin-İsrail sorunun da kökeninde yine sömürü ve özgürlük kavramları yatmaktadır. HDP'nin, İsrail'deki bir siyasi gruplar görüşmesinin arkasında işte bu sebep yatmaktadır. Ezilmişlik ve sömürü meselesi, HDP'nin hem ulusal hem de uluslararası siyasetinin bir parçası olduğu için, HDP'nin Filistin konusunda bakışını belirleyen paradigma da burada başlamaktadır. Nitekim Filistin toplumunun sömürülmesi ve ezilmesi üzerinden Kürt toplumu ile bir benzerlik inşa edilmektedir.

Kürt İslamcılarını parti içerisinde temsil eden grup açısından ise durum Müslümanların zulüm görmesi ve kutsalına yapılan tecavüzdür. Bir hak gaspı olarak Filistinlilerin, İsrail tarafından emperyalist bir siyaset ile dize getirilmeye çalışılması HDP'nin içerisindeki İslamcılarının temel karşı çıkış referansıdır. Özellikle dindar vekil adaylarından Hüda Kaya'nın da görüşleri yine bu bağlamda ele alınmaktadır. "Önemli olan İsrail olma değil İsrailleşmedir²⁷" diyen Kaya, Kürtlerin de Filistinliler gibi olduğunu

27 Bkz: <https://tr-tr.facebook.com/HudaKaya.page/photos/a.248574858560304.60544.128486330569158/889627114455072/?type=3&fref=nf>, erişim: 22.05.2016.

ve sömürdüklerini ifade etmiştir²⁸. Yine Altan Tan Filistinlilerin yaşadıklarını ifade ederken İslami kavramları ithaflarda bulunması ve bu çerçeveden olayı değerlendirmesi önem arz etmektedir. Burada önemli bir nokta Kürt İslamcılarının da Filistin’de yaşananlar ile bölgedeki Kürtlerin yaşadıkları ile bir benzerlik inşa ediyor olmasıdır. Burada aslında Türkiye Cumhuriyeti boyunca var olan genel İslamcı jargondan uzaklaşmıştır. Zira genel İslamcı jargon Türkiye’deki Müslümanlar ile Filistinlileri bir arada tutarak değerlendirmekte iken HDP içerisindeki İslamcılar olayı yine Kürt merkezli okumaya başlamışlardır. Burada elbette İslamcıların Türkiye’de iktidar olmaları, Türkiye’de İslamcılarının problemleri görece olarak çözülmüşken Kürt sorununun halen devam ediyor olması Kürt İslamcılarının daha milliyetçi çizgiye kaymalarının bir nedeni olarak görülebilir.

Özellikle dini tutumun gündelik hayattan çıkarıldığı ve siyasi sorunlara sömürü teorisi etrafında yaklaşıldığı bir zaman aralığında, HDP’nin kendi kuruluş çizgisi çerçevesinde Filistin sorununa nasıl yaklaştığı artık bilinmektedir. Abdullah Öcalan’ın, ideolojik anlamda öncülük ettiği bir teorik tutum, HDP’nin hem programında hem de tüzüğünde yer almıştır. Bizde bu bağlamda HDP’nin, “İsrail hükümetlerinin katliamcı, işgalci politikalarına karşı duracak. Filistin’in işgaline son verilmesine ve Filistin halkının kendi siyasi geleceğini belirlemesine imkân sağlayacak bağımsız devlet kurma hakkının tanınması için gerekli desteği verecek, uygulanan baskı ve zulme karşı Filistin halkının yanında olmaya devam edecek²⁹” ifadesini, anlatmak istediğimiz tutumun bir yansıması olarak kabul edilebiliriz.

28 Bkz: <http://www.imctv.com.tr/huda-kaya-din-somurusune-artik-bir-son-verin/>, erişim: 22.05.2016.

29 Bkz: <http://www.hurriyet.com.tr/hdp-secim-bildirgesini-acikladi-28793336>, erişim: 22.05.2016.

Filistin konusu ile HDP'nin yaklaşımının bazı noktalarda uyumlu olduğu görünse dahi, bir mekan olarak Filistin'in hassasiyeti oldukça önemlidir. Üç büyük dinin temsilini mekan olarak topraklarında barındıran Filistin, bu bağlamda Kürt sorunundan ayrı bir yere konulmalıdır. HDP'nin sömürü ve ezilmişlik kavramıyla izah etmeye çalıştığı bu kronik sorun, pratik bir çözüm için yeterli değildir. Çünkü günümüzde her iki kavram ile açıklanabilecek birden fazla ezilmiş ve sömürülmüş toprak bulunmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında Filistin sorununun, HDP'nin nezdindeki yeri oldukça sığ ve problemli olarak görülmektedir. Sadece özgür olmanın dillendirilmesinin yeterli olmayacağı aşıkârken, bu özgürlüğün yaşamdan ziyade dini inanışa yansımaları ve Filistin'deki insanların Kudüs üzerindeki haklarının savunulması gerekmektedir. Kürt sorununun ise böylesine kutsal bir geçmişi ve tartışılmışlığı mevcut değildir. Mekan üzerinden bir tanımlama yapmak yada sorunu mekana indirgemek Kürt sorunu için oldukça önemsiz bir neticedir. Kürt sorunundaki esas problem PKK'nın sürece dahil olma ve pratik üretme çabasıdır. Fakat Filistin'de böyle bir örgüt mevcut değildir ve HAMAS uluslararası düzeyde önemli görüşmeler yapmakta ve siyasette etkin rol oynayabilmektedir. Bu bağlamda Kürt sorununun sahip olmadığı kutsiyet ile önemli bir kutsiyete sahip olan Filistin sorunu aynı yöntemle çözüme önerisi, HDP için geçerli kabul edilse de, bu tutumun uluslararası bir karşılığı yoktur. İkinci önemli nokta ise Filistin'de şu an hali hazırda bir vatan işgalinin olduğu konusudur. HDP'nin Kürtler ile alakalı böyle bir derdin olduğunu iddia etmesi doğru değildir. Filistin şu an komşu bir ülkenin, topraklarında yapmış olduğu haksız işgaller karşısında bir direniş kahramanlığı sergilemektedir lakin PKK'nın böyle bir iddia ile ortaya çıkması gerçeklikten uzaktır. HDP'nin sık sık kullandığı Kürdistan kavramının karşılığı Filistin gibi olmamalıdır. Çünkü meşru olarak kabul görmüş bir devletin topraklarına yapılan saldırı ne sömürü ne de ezilmişliktir, bunun

adı düpedüz işgal ve savaştır. Lakin Kürtlerdeki duygusal bağlar Filistin'deki problemi bu şekilde ele almak yerine bir hak gaspı ya da özgürlük arayışı olarak ele almayı gerekli kılmıştır ve bu tutumsal davranış biçimi doğru değildir.

Kaynakça

- Akkaya, A. H. (2013). Kürt hareketinin örgütlenme süreci olarak 1970'ler. *Toplum ve Bilim*, (127), 88-120
- Aktan, H. (2012). *Kürt Vatandaş*, İletişim Yayınları. İstanbul.
- Alibonni, Roberto-Pioppi, Daniela (2000) "The Öcalan Affair Revisited", *The International Spectator*, Volume: XXXV, No. 3, July – September, pp, 37-47.
- Alptekin, H. (2014). *Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Adaylar: Selahattin Demirtaş'ın Siyasal Anlamı*, Sayı, 104, Ağustos, SETA Yayınları, İstanbul.
- Anayurt, Ö. (2001). "Türk Hukukunda Siyasal Partilerin Kapatılması Rejimi: Ulusal Demokrasinin Strasbourg Demokrasisi Karşısında Hükmen Yenilgisi", *Liberal Düşünce*, Yıl: 6, Sayı: 23, Yaz, ss, 5-28.
- Aykol, H. (2009). *Türkiye'de Siyasi Parti Kapatmanın Tarihi*, İmge Yayınları. İstanbul.
- Bal, İ. (2009). "PKK Türkiye'nin Hamas'ı mı?", Bkz: <http://www.usak.org.tr/tr/usak-analizleri/turkiye/pkk-turkiye-nin-hamas-i-mi-1>, erişim: 16.09.2015.
- BDP (2012). *BDP Tüzüğü İşleyişi ve Yönetim Anlayışı*, Gün Matbaacılık. İstanbul.
- BDP, (2014). *BDP Tüzüğü*, Bkz: <http://www.yargitaycb.gov.tr/Partiler/kimlik/bvdp.pdf>, erişim: 21.05.2014.
- Bruinessen, M. V. (2015). *Ağa, Şeyh, Devlet*, çev: Banu Yalkut, İletişim Yayınları. İstanbul.
- Çağlayan, H. (2007) *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar: Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Çiçek, C. (2015). "1 Kasım Seçimleri ve HDP: Kayıplar, Kazançlar ve Sonuçlar",

- Birikim*, web: <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/7301/1-kasim-2015-secimleri-ve-hdp-kayıplar-kazanclar-ve-sonuclar#.WPYFK-dSLTDc>, erişim: 21.03.2017.
- Dündar, S. (2009). *Kürtler ve Azınlık Tartışmaları*, Doğan Kitap. İstanbul.
- Ersanlı, B. vd. (2012). "Kürtlerin Türkiye’de Yakın Dönem Siyasi Temsiliyet ve Katılım Mücadeleleri", *Türkiye Siyasetinde Kürtler: Direniş, Hak Arayışı, Katılım*, der: Büşra Ersanlı ve diğ., ss, 17-56, İletişim Yayınları. İstanbul.
- Fanon, F. (2007). *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev: Şen Süer, Versus Yayınları. İstanbul.
- Güneş, C. D. (2013). "Michel Foucault’da Söylem ve İktidar", *Kaygı*, Sayı: 21, Güz, ss, 55-69.
- HDP, (2015). *HDP Kuruluş Programı*, web: <http://www.hdp.org.tr/parti/parti-programi/8>, erişim: 20.11.2015.
- Işık, H. M. (2011). *Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Türkiye’de Cumhuriyet ve Devlet Anlayışı: Siyasi Parti Kapatma Kararlarının İçerik Analizi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Kapani, M. (2012). *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi. Ankara.
- Kavak, Ş. (2012). "Kürt Siyasetinin 2000’li Yılları: Türkiyelileşme ve Demokratik Toplum Partisi", *Türkiye Siyasetinde Kürtler: Direniş, Hak Arayışı, Katılım*, der: Büşra Ersanlı ve diğ., ss, 151-201, İletişim Yayınları. İstanbul.
- Maor, M. (1997). *Political Parties&Party Systems/Comparative Approaches&The British Experience*, Routledge. London.
- McDowald, D. (2004). *Modern Kürt Tarihi*, çev: Neşenur Domaniç, Doruk Yayınları. Ankara.
- Moorre, Jr. Barrington (2012) *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*, çev: Alaaddin Şenel, İmge Yayınları. Ankara.
- Özcan, A. K. (2014). *Türkiye’nin Kürtleri*, çev: Hasayn Kaya-Manolya Aşık, Profil Yayıncılık. İstanbul.

- Sunay, R. (2001). "Siyaset-İdeoloji-Yargı Ekseninde Türkiye'de Parti Özgürlüğü ve Avrupa Sözleşmesi Uygulanması", ", *Liberal Düşünce*, Yıl: 6, Sayı: 22, Bahar, ss, 32-45.
- Süer, S. S. (2011). "CATCH-ALL' Siyasi Partiler", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 96, ss, 49-90.
- Şahin, S. (2011). *Kimin İslamı*, Aram Yayınları. Diyarbakır.
- Şivan, Z. (2014). "Kürtler ve Filistin Meselesi", web: <http://hurbakis.net/content/kurtler-ve-filistin-meselesi>, erişim: 12.12.2015.
- TBMM (2013). "Birinci Bölüm: Siyasal Parti Kavramı ve CHP", WEB: <http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DİJİTAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SİYASİ%20PARTİ%20YAYINLARI/200400296%20CHP%20EGİTİM%20EL%20KİTABI/200400296%20CHP%20EGİTİM%20EL%20KİTABI0011-0022%20BOLUM%201%20SİYASAL%20PARTİ><http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DİJİTAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SİYASİ%20PARTİ%20YAYINLARI/200400296%20CHP%20EGİTİM%20EL%20KİTABI/200400296%20CHP%20EGİTİM%20EL%20KİTABI0011-0022%20BOLUM%201%20SİYASAL%20PARTİ%20KAVRAMI%20VE%20CHP.pdf>, ERİŞİM: 30.09.2013.
- TBMM (2014). *HADEP Parti Programı*, Bkz: Hata! Köprü başvurusu geçerli değil. [GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DİJİTAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SİYASİ%20PARTİ%20YAYINLARI/199600970%20HADEP%20PROGRAM%201994/199600970%20HADEP%20PROGRAM%201994.pdf](http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DİJİTAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SİYASİ%20PARTİ%20YAYINLARI/199600970%20HADEP%20PROGRAM%201994/199600970%20HADEP%20PROGRAM%201994.pdf), erişim: 21.05.2014.
- TBMM (2014a). *HEP Parti Programı*, Bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DİJİTAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SİYASİ%20PARTİ%20YAYINLARI/199004408%20HEP%20PROGRAMI%201990/199004408%20HEP%20PROGRAMI%201990.pdf>, erişim: 21.05.2014.
- TBMM (2014b). *DEHAP Parti Programı*, Bkz: Hata! Köprü başvurusu geçerli değil. [GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DİJİTAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SİYASİ%20PARTİ%20YAYINLARI/200707309%20DEHAP%20PROGRAM%20VE%20TUZUK%202003/200707309%20DEHAP%20PROGRAM%20VE%20TUZUK%202003.pdf](http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DİJİTAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SİYASİ%20PARTİ%20YAYINLARI/200707309%20DEHAP%20PROGRAM%20VE%20TUZUK%202003/200707309%20DEHAP%20PROGRAM%20VE%20TUZUK%202003.pdf)

2003.pdf, erişim: 21.05.2014.

TBMM (2014c). *DTP Parti Programı*, Bkz: http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DİJİTAL%20KAYNAKLAR/KİTAPLAR/SİYASİ%20PARTİ%20YAYINLARI/200707129%20DTP%20PROGRAM%20VE%20TUZUGU%202005/200707129%20DTP%20PROGRAM%20VE%20TUZUGU%202005%200000_0215.pdf, erişim: 21.05.2014.

Touraine, A. (1997). *What is Democracy?*, Westview Press, Colarado-USA & Oxford-UK.

Tuncay, Suavi, (2000) *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, Gündoğan Yayınları. Ankara.

Watts, N. F. (2014). *Sandıkla Meydan Okumak: Türkiye’de Kürtlerin Siyasi Yolculuğu*, çev: Bilgesu Sümer, İletişim Yayınları. İstanbul.

Yılmaz, A. (2006) *.Siyaset ve Kadın Kimliği: Leyla Zana*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Zürcher, E. J. (2016). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, çev: Yasemin Saner, İletişim Yayınları. İstanbul.

EKLER

Ek 1- Görüşmeler: Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile yapılan görüşmeler:

“Partimiz, ezilen ve sömürülen halkların, işçi ve emekçilerin, kadınların ve gençlerin, inanç gruplarının bugüne kadar verdikleri ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal tüm mücadeleleri kendi mücadelesi ve deneyimleri olarak görür” (HDP, 2015:s. 4) ifadesinden sonra “Ortadoğu tarihinin en hastalıklı anlaşmalarından biri olan ve Kürdistan coğrafyasını dört parçaya ayıran Sykes-Picot Anlaşması’nın 100. yılına girmiş bulunuyoruz. Batı emperyalizminin etkisinde 100 yıl boyunca şekillenen Arap, Fars ve Türk ulus-devletlerinin “egemen” kimlikleri, Kürt Halkı ile etkileşiminde “muktedir olan” ile “itaat etmeye zorlanan” arasında yaşanan çarpık bir ilişkiyi yaşamaya zorlanmaktadırlar. Bu yapay toplumsal çelişkinin esasına odaklanmak ve kimlikler arası hiyerarşiyi anlamsızlaştırmak HDP’nin temel hedeflerinden birisidir.”³⁰

“Halkların Demokratik Partisi, dış politikasını halkların özgürlüğünü esas alan bir perspektifle ele alır. Sınır tanımaksızın tüm etnik ve dinsel kimliklerin kendilerini serbestçe ifade edebileceği hukuki ve siyasi zeminin oluşturulması, HDP’nin öncelikli hedeflerinden birisidir. On binlerce yıllık insanlık tarihinin son yüzyılında gerçekleşen 2 dünya savaşının sebep olduğu yıkım ve buna bağlı toplumsal travmanın halen devam ettiğinden bahsetmek hiç de abartı olmayacaktır. Bu sebeple, dünya savaşlarının sebep olduğu emperyalist politikaların, ırkçılığın, nefret söyleminin ve güç odaklı ulus-devlet sisteminin karşısında alternatif olarak konumlanan HDP’nin dış politikasının merkezinde demokrasiyi, adaleti, hukukun üstünlüğünü ve çoğulculuğu savunan tüm kesimlerle, sivil kurumlarla ve hükümetlerle iş birliği yürütmek temel hedeftir. 11 Eylül saldırıları sonrasında “terörle mücadele” adı altında ABD öncülüğünde Afganistan’a ve Irak’a yönelik askeri müdahalelerin sebep olduğu yeni Ortadoğu ikliminde batılı hegemonik güçlerin

30 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 18.05.2016.

“ılımlı Müslüman & muhalefet” gibi belirsiz bir kavramı ittifak politikalarının merkezine oturatarak mevcut istikrarsızlığın artmasına sebep olmuşlardır.”³¹.

“BASINA VE KAMUOYUNA

7 Temmuz’dan bu yana özellikle Gazze’ye yönelik devam eden bombardımanlar neticesinde yüzlerce çocuk ve kadın hayatını kaybetti. Dün akşam başlayan İsrail kara saldırısıyla sivil kayıpların daha da artmaya devam ettiği ve bölgedeki yıkımın vahşet düzeyine ulaştığı yönünde vicdanları zedeleyici haberler gelmeye ne yazık ki devam ediyor. Halkların Demokratik Partisi olarak İsrail’in bu sistemli sivil katliamını şiddetle kınıyoruz ve başta İsrail halkları olmak üzere tüm dünya halklarını bu insanlık suçuna karşı tepki göstermeye çağırıyoruz. İsrail Devleti’nin bu insanlık dışı saldırılarına karşı uluslararası toplumun sessiz kalmasının, saldırıların daha da artacağı ihtimalini açığa çıkarmaktadır. Bu sebeple tüm halkları ve ilerici kesimleri sadece İsrail’e karşı değil, bu saldırılara sessiz kalan hükümetleri ve uluslararası örgütleri de teşhir etmesinin zamanı artık gelmiştir. Bu bağlamda AKP Hükümeti’ni de söylemden ziyade tavrını pratik olarak ortaya koymaya çağırıyoruz. Resmi verilere göre İsrail ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler her yıl daha da artmakta ve bu AKP Hükümeti’nin İsrail ile olan sürtüşmelerin sadece söylem düzeyinde kaldığını ortaya koymaktadır. IŞİD’in ve Esad Rejimi’nin sivillere yönelik saldırıları kadar İsrail’in saldırıları da aynı niteliktedir. Esad’a veya IŞİD’e karşı tavrı geliştirenlerin aynı tavrın İsrail’e karşı gösterilmesi en başta vicdani ve ahlaki bir sorumluluktur. Halkların Demokratik Partisi olarak direnen Filistin Halkı’nın yanında olduğumuzu ve hayatını kaybeden sivillere Allah’tan rahmet, tüm Ortadoğu halklarına başsağlığı diliyoruz”³².

31 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 18.05.2016.

32 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 22.05.2016.

“Başta Gazze olmak üzere Filistin kentlerine yönelik kapsamlı İsrail saldırıları sonucu çoğunluğu sivil olmak üzere 80 kişinin feci bir şekilde hayatını kaybettiğini ve 400’den fazla Filistinli’nin yaralı olduğunu kaygı ve üzüntüyle karşılamaktayız. Her ne sebeple olursa olsun sivillerin, hedef alınması kabul edilemez. Özellikle de kullanılan silahların “yasaklı” kitle imha silahları olduğu yönünde gelen bilgiler dehşet verici olmakla birlikte, bu orantısız saldırılara karşı uluslararası toplumun seyirci kalması asla kabul edilemez. İsrail Devleti’nin Filistinlilere karşı gerçekleştirdiği bu saldırıların Esad Rejimi’nin ya da Özgür Suriye Ordusu Bileşenleri’nin sivil halka uyguladıkları şiddet ve katliamdan herhangi bir farkı yoktur. Bu sebeple başta Birleşmiş Milletler olmak üzere tüm sorumlu kesimleri bu saldırılara karşı net tavır almaya ve gerekirse yaptırımlar uygulamaya çağırıyoruz. Filistin Halkı’nın uluslararası hukuk ve temel haklar bağlamında özgürlüğüne kavuşması ve İsrail Halkı ile sorunların barışçıl yoldan çözüme kavuşturulması en büyük dileğimizdir. Bu bağlamda, tarafların derhal ateşkes kaidelerine uymasını ve barış için doğrudan müzakerelerin uluslararası toplumun gözetiminde devam etmesi için tüm tarafları katkı sunmaya çağırıyoruz. Halkların Demokratik Partisi olarak, Filistin ve tüm Ortadoğu halklarına baş sağlığı ve yararlılara acil şifalar diliyoruz”³³.

“HDP, Filistin-İsrail çatışmasında adil bir çözüm için müzakerelerin desteklenmesini ve buna bağlı olarak müzakere sürecinde çift taraflı ateşkes pozisyonunun korunması gerektiğini savunmaktadır. Bağımsız gözlemci bir heyetin ateşkes ihlali gerçekleştiren tarafa caydırıcı siyasi ve ekonomik yaptırım uygulayabilme kapasitesinde olması gerektiğini savunmaktadır. Filistin’de İsrail Devleti’nin işgalci politikaları devam etmektedir. Filistinlilerin yaşam alanları daraltılmakta ve demografinin değiştirilmesi süreci devam etmektedir. Bu bile başlı başına insanlık suçudur ve savaş suçudur. Sık sık İsrail askerlerinin radikal yerleşimcilerle birlikte Filistinlilerin evlerini terk etmeye zorlaması, zeytinliklerini, tarım alanlarını yok etmesi ve hatta katliama varan uygulamalara

33 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 22.05.2016.

sebeup olmaları nedeniyle sorumluluğu bulunan İsrail Hükümetlerinin ve uygulayıcılarının uluslararası mahkemelerde yargılanması gerektiğini savunmaktayız. Çözüm bağlamında temel önerilerimiz aşağıdaki gibidir;

- İsrail, 1967 öncesi sınırlarına çekilmeli ve iki devletli çözüm modelini kabul etmelidir.

- İki tarafı da kapsayacak biçimde işlenen tüm askeri ve toplumsal/siyasal suçlar için bağımsız gözlemci kurul eşliğinde iki tarafın temsilcilerinden oluşan hakikatleri araştırma komisyonu kurulmalı ve açığa çıkan gerçekler ışığında failler hakkında hukuki süreç etkin yürütülmelidir.

- Siyonizm'in genel hatlarıyla Filistin halkına özgürlüğü reddeden ve kendilerini diğer kimliklerden üstün gören fraksiyonlarının sebeb olduğu toplumsal travmaya karşı doğru bir sosyal politikanın geliştirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan Filistin Halkı'nın yaşadığı acılarla bağlantılı olarak gelişen Yahudi düşmanlığına ve radikalizme karşı kapsamlı sosyal politikaların uygulanması gerekmektedir. Eğitimden, medya söylemine, siyasal ve hukuki düzenlemelere kadar birçok düzenleme normalleşmeyi uzun vadede sağlayabilir.

- Uluslararası toplumun Filistin halkı ile dayanışma içinde olduğunu fiilen göstermesi gerekmektedir. Bu bağlamda, savaştan dolayı yıkım halinde olan Filistin coğrafyasının yeniden yapılanması ve Filistin Halkı'nın kendi ayakları üzerinde durabilecek bir konuma ulaşması açısından kapsamlı bir destek programı hayata geçirilmeli.

- Filistin Halkı'nın olası tehditlere karşı öz savunma hakkının sağlanması gerekmektedir.

Türkiye, İsrail ile Filistin arasında kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir. Bunun için iki tarafın onayının bulunması gerekir ki, AKP İktidarı muhafazakar seçmenini konsolide etmek adına Filistin konusunda popülist söylem ve politikalar uygulayarak bu rolü üstlenebilecek pozisyonundan uzaklaşmıştır. HDP olarak Filistin Halkı'nın özgürlük

için ortaya koyduğu mücadelenin savunucusu olarak, yaşanan hak ihlallerinin ve baskıların daha görünür olabilmesi adına kapsamlı diplomatik girişimlerin yürütülmesine çaba harcanacaktır. Çözüm sağlanana kadar İsrail ile Türkiye arasında imzalanan askeri ve ticari anlaşmalar iptal edilmelidir”³⁴.

“HDP, Anti-semitizm karşıtıdır. Ortadoğu’nun kadim kimliklerinden biri olan Yahudi toplumunun diğer topluluklardan ayrı görülmesi kabul edilemez. Ancak İsrail Devleti’nin batılı güçlerin desteğiyle kuruluş şekli ve yayılmacı politikası mevcut istikrarsızlığın temel sebeplerinden birisidir. İsrail Devleti’nin Filistin Halkı’na karşı uyguladığı ayrımcılık bir nevi Güney Afrika’daki Apartheid politika-sıdır. İsrail, başta askeri birimleri olmak üzere çok sayıda insanlık suçu işlemiş bir devlettir. Bu nedenle İsrail Devleti’nin Filistin ile çözüme yanaşana kadar HDP’nin İsrail Devleti ile herhangi bir ortaklığı olmayacaktır. Diğer yandan İsrail’de bulunan çoğulcu, demokratik ve özgürlükçü partiler ile sivil toplum kuruluşlarıyla ilişki geliştirme konusunda bir çekincemiz bulunmamaktadır. HDP’nin İsrail’de iletişimde olduğu Ayman Odeh’in lider olduğu Ortak Liste ile iletişim kanallarımız açıktır. Ayrıca Sosyalist Enternasyonal Üyesi Meretz ile sınırlı ilişkimiz bulunmaktadır”³⁵.

34 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 18.05.2016.

35 Mail ve telefon aracılığı ile HDP Dış İlişkiler Komisyonu üyesi Evren Çevik ile görüşme. 22.05.2016.

Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi

Yusuf Sayın

“Mukaddes şehrimiz Kudüs’ü, mukaddes mabedimiz Mescid-i Aksa’yı, İslam diyarı Gazze’yi, her türlü işgal ve tecavüzden kurtarmak için, bütün İslam ve insanlık adına, bütün gücümüzle çalışacağımıza söz veriyoruz...” (N. Erbakan, Çağlayan Mitingi, 2009)

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyet dönemi genel itibari ile değerlendirildiğinde İslami hareketin partili siyasal harekete katılması Necmettin Erbakan ve onun kurduğu Milli Görüş Hareketi (MGH) geleneğindeki partiler aracılığı ile gerçekleşmiştir. Hareketin ilk ortaya çıktığı 1969 yılı sonrasında bu hareket içerisinde dört parti (MNP, MSP, RP, FP) laiklik karşıtı faaliyetler, Anayasal nizamı yıkma ve şariat devleti tesis etme gibi sebeplerle kapatılmıştır. Bununla birlikte Milli Görüş Hareketi ve bu hareketin içinden çıkan partilerin 50 yıla yakın siyasi hayatı içerisinde genel olarak ümmet anlayışı üzerine bir siyaset geliştirmişlerdir. Erbakan’ın kurucusu ve ideoloğu olduğu partileri, diğer sağcı tandanslı partilerden ayıran en önemli özelliklerden bir tanesi insanlara etnik kökenleri ne olursa olsun hepsini ümmet mantığı çerçevesinde değerlendirmesi olmuştur. Milli Görüş Hareketinin içerisinde çıkan tüm partiler

temel olarak ulus-devlet modeline en büyük meydan okumayı gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet rejiminin ortaya koyduğu ulus devlet anlayışı ile ciddi bir şekilde çelişkiye düşmüştür. Bu hareketin en son Saadet partisini kurarak Türk siyasi hayatındaki yerini devam ettirmektedir.

Milli Görüş Hareketi ilk olarak 1974 yılında MSP ile iktidar ortağı olmuş ve 1979 yılına kadar hükümette kalmıştır. 1989 yılında belediye seçimlerinde aldıkları belediyelerde gösterdikleri hizmetlere gösterilen teveccüh, onların 1994 yılı belediye seçimlerinde herkesi şaşırtmasına sebep olmuştur. Zira 1994 yerel seçimlerinde o dönem içerisinde 15 büyük şehrin 6'sını Milli Görüş geleneğinin üçüncü partisi olan Refah Partisi almıştır. Yine toplamda 67 ilin 28'si Refah Partisinden gelen belediye başkanlarına ait olmuştur. Akabinde gerçekleştirilen 1995 parlamento seçimlerinde ise aldığı %21.6'lık oy oranı ile parlamentonun birinci partisi konumuna gelmiştir. (Akinci, 1999; Rabasa ve Larrae, 2008: 42).

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi genel hatları ile değerlendirildiğinde kurulan milliyetçi-batıcı ulus devlet modeline karşı en büyük politik meydan okuma milli görüş geleneği ve bu geleneğe ait siyasi partilerden çıkmıştır. Bu çerçeveden Türk ulus devletinin iç dış politikada alternatif bir söylemine sahip Saadet Partisinin dış politika vizyonu ciddi bir önem göstermektedir. Bu bölüm genel bir perspektifle Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi'nin Filistin sorununa yaklaşımını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi'nin tarihçesi ve ideolojisi hakkında kısa bilgi sunulduktan sonra, Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi'nin Filistin sorunundaki tutumu ele alınacaktır. Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi'nin İsrail'e karşı izlediği politika değerlendirilecek ve Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi'nin Filistin sorununda Direniş ve çözüm konusundaki yaklaşımları analiz edilecektir. İlave olarak Saadet Partisi ve

Milli Görüş Hareketi'nin Filistin'deki siyasi partilere karşı pozisyonları ve ilişkileri araştırılarak ve Saadet Partisi'nin Filistin davasında oynayabileceği olası roller değerlendirmeye alınacaktır.

Çalışmada izlenen yöntem olarak, öncelikle çalışmanın temel problemi belirlenmiş; nitel (literatürdeki değerlendirme ve analizler) ve nicel gözlemlerde bulunulmuştur. Çalışmanın temel sorunsalı ile ilgili yazılı, görsel ve işitsel veriler toplanmış, yapılan gözlemler ve toplanan veriler ışığında söz konusu sorunsala bir hipotez, çözüm önerisi sunulmuştur. Çalışma tahminlerle desteklenirken, bazı alanlarda/konularda yaşanan kaynak yetersizliği dolayısıyla sınırlı bilgiler paylaşılmıştır. Bu konudaki literatürde ilk yapılan düzenli çalışma olma maksadı taşıyan bu çalışmanın, ilgili çalışma alanında bir boşluğu doldurabilmesine çalışılmıştır.

Saadet Partisi (SP) ve Milli Görüş Hareketi'nin (MGH) Tarihsel Arka Planı ve İdeolojisi

Kendisini halifelik ve şeriat üzerinden tanımlayan Osmanlı devleti sonrasında Türkiye Cumhuriyeti ulusal ve uluslararası siyasette seküler anlayışı savunmuştur. Yen kurulan cumhuriyet iç siyasette İslami söyleme sahip hiçbir oluşuma yer vermemiştir. Türkiye'de ancak çok partili siyasi hayata geçilmesiyle, ülke içindeki İslami söylem, Demokrat Parti ve Adalet Partisi bünyesinde bir unsur olarak siyasal arenada ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum, 1960 yılından sonra Milli Nizam Partisi'nin (MNP) kurulmasını sağlayan fikrin temellerini atmıştır. Milli Nizam Partisi, Milli Görüş Hareketi'nin (MGH) ideolojisi çerçevesinde siyaset üretirken, Türkiye'deki siyasal atmosfer dolayısıyla kısa sürede kapanmasına rağmen, Türk siyasal yaşamında bu görüşün (MGH) devamı niteliğinde partiler kurulmuştur. MNP kuruluşundan kısa bir sonra laiklik karşıtı olmakla suçlanmış ve 20 Mayıs 1971'de, Anayasa Mahkemesi

tarafından kapatılmıştır. Kapatılan MNP yerine 1972 yılında Milli Selamet Partisi (MSP) kurulmuştur. MSP de 12 Eylül 1980 darbesi ile kapatılınca, 1983 yılında Refah Partisi (RP) kurulmuştur. Refah Partisi'nin, 28 Şubat sürecinin neden olduğu kaotik atmosferin etkisiyle, 1997 yılında Lâik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından varlığına son verilmiştir. Parti ve Hareketin kurucu lideri Prof. Dr. Necmettin Erbakan, 5 yıl süreyle siyaset yasağı cezası almıştır. 1998'de kurulan Fazilet Partisi (FP) ise 2001 yılında kapatılmış, yerine, şu an halen faaliyette bulunan Saadet Partisi (SP) kurulmuştur (Eser, 2013: 203 ve 218-219; Yeşilada, 2002: 65-70).

MNP (1960), MSP (1972), RP (1983), FP (1998) ve SP (2001) gibi partilerin kurucu ideolojisi olan ve Türk siyasetine yarım asırdan fazla bir zaman diliminde damga vurmuş Milli Görüş Hareketi'nin (MGH) Türkiye'de yükselişinin arkasındaki bulunan ve hareketin toplumsal sınıf siyasetini belirleyen temel eğilim; kentleşme sonrasında ortaya çıkan gecekondü sakinlerini ve sosyal güvenlikli yoksun yeni göçmenleri kucaklayan "adil ekonomik düzen" yaklaşımı olmuştur. Bu anlayış uzun dönemde kazanılan belediyeler sayesinde siyasi pratikte de uygulama alanı yakalamış ve geniş kesimlerin Milli Görüş Hareketini benimsemesine sebep olmuştur. Bu kesimlere yönelik hayırseverlik ahlakı içeren yiyecek, giyecek, yakacak, sağlık, eğitim yardımları, MGH'nin bu kitlelerle somut bağlar kurmasını sağlamıştır. Yürütülen etkin yerel yönetim hizmetleri insanların yaşam kalitesini önemli ölçüde iyileştirmiştir. Kentsel rantın daha geniş kesimlerle paylaşılmasıyla partiye olan destek zaman içinde hızlı bir biçimde büyümüştür. Bu kesimlerin büyüklüğü, özellikle 1960 ve 70'li yıllarda Türkiye'nin Batı bölgelerine ve şehirlerine yönelik yaşanan yoğun göç ile giderek artış kaydetmiştir. Milli Görüş Hareketinin Batı medeniyetine ve modernizmine karşı savunduğu

şüpheli yaklaşımı buna alternatif olarak savunduğu İslami değerler sistemi ve alternatif ekonomik model anlayışı (adil düzen) ile İslamcı entelijansiya önemli bir politik zemin sağlamıştır. (Bölükbaşı, 2012: 169–170).

MGH'nin doğduğu ortam Necip Fazıl'ın deyimiyle '*Öz Yurdunda Garip Öz Yurdunda Parya Olmak*' olarak değerlendirilebilir. MGH, başlangıçta tepkisel bir toparlanış hareketi olarak ortaya çıkmış ve o günlerin toplumsal taleplerinin karşılık bulduğu bir platform olmuştur. Bu nedenle MNP'nin kurucuları bir politik kadrodan öte bazı müşterek paydalar etrafında bir araya gelmiş bir ekip görünümündedir. Bu nedenledir ki bazı stratejik ve taktik konularda aralarındaki ihtilaflar yüzünden zaman içinde yolları ayrılmıştır. MGH ve kurucu lideri Prof. Erbakan, kapatılan partilerin yerine yenileri kurulurken ortaya çıkan insan unsurunu uzun süren eğitime tabi tutmuştur. Bu durum hareketin içinde lider merkezli bir kadro oluşmasına sebep olmuştur. MGH, Can'ın ifadesiyle, "inceden inceye düşünülüp, uzun vadeli bir strateji ve program belirleyip felsefi alt yapısı, teorik yapısı olan bir hareket değildir. Bir sisteme, yaşam tarzına, kendi kültür medeniyetini ret eden bir zihniyete ve yönetim anlayışına karşı çıkış ve duruşu olan bir grup insanın bir araya gelmesi ile başlamış bir siyasi yapılanıştır. Başlangıçta hareket değil, bir siyasi partidir" (Can, 2011: 17–20).

Hareketin mücadele sürecinde sahip olduğu bu ulusal ve uluslararası örgütsel yapısına en büyük motivasyon Erbakan'ın, gerçekleştirmek istediği beş ideal olmuştur. Bunlar: Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM benzeri), Müslüman Ülkeler Savunma İşbirliği Teşkilatı (NATO benzeri), Müslüman Ülkeler Ortak Pazar Teşkilatı ve Birliği (AB benzeri), Müslüman Ülkeler Ortak Para Birimi (Euro benzeri) ve Müslüman Ülkeler Kültür İşbirliği Teşkilatı (UNESCO benzeri). Erbakan'a göre bütün Müslüman ülkeler bu adımların atılmasında Türkiye'nin

öncülüğünü arzu etmişlerdir. Tarihi ve coğrafi şartlar ve Türkiye'nin Müslüman ülkeler arasında teknolojik bakımdan en gelişmiş ülke durumu, Türkiye'nin öncülük yapma durumunu gerekli kılmıştır (Çakır, 2013).

Milli Görüş Hareketi ve kaynaklık ettiği siyasi partiler Türkiye'de bir siyasi partinin ne demek olduğuna yönelik yeni bir tanım yapmıştır. Erbakan'ın İslam'ın eğitsel, sosyal ve hizmet rolleri anlayışı, ülke içindeki siyasi partilerin kitleleri harekete geçirme potansiyeli düşüncesini yeniden şekillendirmiştir. Erbakan Türkiye'de İslamcılığı, daha sonra hareketi “dramatik bir şekilde yeniden şekillendirebilecek katılımcı bir yol” üzerinde başlatmıştır. Zira Erbakan'dan öncesinde de İslami hassasiyetler bazı partilerce ifade edilmiş olsa da Necmettin Erbakan Türkiye'de İslami bir harekete karar veren ilk kişi olmuştur. Mecham'ın ifadesiyle, Erbakan kendinden önceki döneme göre *“kendi kendine yetebilen ve Avrupa ile Ortadoğu arasındaki pozisyonundan memnun bir Türkiye”* bırakmıştır. Ayrıca Türkiye'yi Avrupa'dan uzak tutmak ve İsrail ile ilişkiler hususundaki uyarılar genelde hükümetlerce göz ardı edilmiştir (Mecham, 2011: 34–35).

Milli Görüş Hareketi'ne göre kurtuluş iki şarta bağlıdır. İlk olarak; “hakkı hayata hâkim kılacak ve adil bir düzen kuracak” bütün önlemlerin acilen hayata geçirilmesidir. Elbette bu önlemlere ilaveten fikri ve politik cihat kesintisiz olarak sürdürülmesi gerekmektedir. İkinci şart ise, “Yersiz ve yarasız olan taassup, taklitçilik, şekilcilik, ucuz ve kolay kahramanlık hastalıklarını terk etmek” olarak tanımlanmıştır. Bu görüşe göre ‘Milli Görüş Medeniyeti’nin merkezi ve temsilcisi olan “Lider Ülke” Türkiye’dir ve Türkiye’nin kuracağı Adil Düzen içinde tüm insanlık huzur bulacak “mutlu yarınlara” ulaşacaktır (Akgül, 1997: 299–300).

Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi'nin Filistin Sorunu'na Bakış Açısı

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren Ortadoğu ve İslam dünyası ülkelerini ötekileştirme üzerinden bir dış politika izlediği bilinmektedir. Sol ve milliyetçi çizgide bulunan partilerin genel olarak devlet tarafından konulan bu politikayı benimsemiş olmalarına karşın bu politikaya en büyük meydan okuma İslamcı kanattan yani Milli Görüş Hareketinden gelmiştir. Batı ile entegrasyon üzerinden kendisini tanımlayan klasik Türk Dış Politikası anlayışı yerine İslam dünyası ile bütünleşme üzerinden alternatif bir dış politika anlayışı savunan Necmettin Erbakan felsefesi ön plana çıkmıştır (Erol, 2012: 592). Erbakan'ın dış politika vizyonu anti-siyonizm üzerinden kendisine ifade alanı bulurken Filistin ve Kudüs üzerinden yapılan İslami talepler ile kendisini karakterize ediyordu (Yavuz, 2005: 320).

1969 yılında partileşen Erbakan'ın Milli Görüş Hareketi Türkiye'nin laik-batıcı felsefeye dayanan anlayışına bir meydan okuma anlayışına sahip olmuştur. Kendisi ile aynı yıl kurulmuş olmasına rağmen laik bir felsefeye dayanan Filistin Kurtuluş Örgütü ve Arafat ile olan ilişkilerde bu felsefi anlayış etkili olmuştur. Arafat'ın sol tandanslı direniş anlayışına karşın, Erbakan ve hareketi Filistin meselesini Müslümanların bir davası olarak değerlendirmiş ve bu minvalde argümanlarla desteklemiştir (Uzer, 2017: 27). 1967 yılında İsrail karşısında yaşanan hezimet sonrası tüm Arap coğrafyasında İslami hareketlerin yükselişi ile sonuçlanmıştır. Bu durum Filistin'de HAMAS örgütünün toplumsal taban yakalaması ile sonuçlanmıştır. Elbette bu durum Türkiye'deki siyasal İslami hareketi temsilen Milli Görüş Hareketi ve mensuplarının Filistin davasında irtibatlı olacakları grubu temsil etmesi açısından da önem arz etmektedir.

Milli Görüş açısından değerlendirildiğinde özellikle 80’li yıllar hem darbeden çıkmış Türk toplumunda kendilerini ifade etme hem de Filistin intifadası ile başlayan halk direnişine destek verme açısından düzenlenen kitlesel hareketler önemli bir rol oynamıştır. Öncelikle 30 Temmuz 1980 yılında İsrail tek taraflı olarak Kudüs’ü başkent ilan etmiştir. Bu duruma karşılık Türk hükümeti gerekli tepkiyi göstermediği ve bu kararı alırken sessiz kaldığı için dönemin dış işleri bakanı Hayrettin Erkmen’in Milli Selamet Partisinin gensoru önergesiyle düşürülmüştür (Tokatlı, 2004: 146; Mufti, 2002: 86). Bu durum yine tüm Türkiye’ye yayılan “Kudüs İslam’ındır mitingleri takip etmiştir. Bu mitinglerden en önemlisi ise Konya’da yapılan ve halk arasında 1980 darbesine sebep olduğu düşünülen Kudüs Yürüyüşü önemli bir yer tutmaktadır.

Yine 80’li yıllar açısından Filistin sorununda en önemli merhalelerden kabul edilen İntifada hareketi önem arz etmektedir. Bu birinci İntifada ile eş zamanlı olarak Türkiye’de özellikle Diyarbakır, Şanlıurfa, Konya, Malatya ve İstanbul’da Filistin Halkı ile dayanışma adı altında İsrail’i Protesto gösterileri düzenlenmiştir. Tüm bu gösterilerde Milli Görüş Hareketi liderleri öncü rolü üstlenirken, meydanlardaki hâkim sloganlar “Türkiye Yahudi’ye mezar olacak”, Filistin’de devlet, Yahudi’ye lanet” “Doğumuz derisinden post Yahudi’den dost olmaz” şeklinde olmuştur (Bali, 1999: 305). Bu kitlesel hareketler Filistin halkına destek niteliğinde olması durumu bir yana dönemin Milli Görüş Hareketini temsil eden refah partisine de ciddi bir toplumsal taban kazandırdığı aşîkârdır.

1990’lı yıllara gelindiğinde ise Erbakan ve Milli Görüş Hareketinin dış politika söyleminde ana konu Bosna Hersek olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle BM, AB ve NATO gibi uluslararası örgütlerin Bosna’da yaşanan trajediye sesiz kalması ve bu yüzden zımni olarak destekliyor olması Erbakan’ın ana gündem

maddeleriydi. Sürekli olarak Türkiye'nin İslam coğrafyasının bir parçası olduğunu söyleyen Erbakan için Bosna'da yaşanan trajedi bunu Türk toplumuna anlatabilmek için bir fırsata dönüşmüştür (Yavuz, 2005: 320). Filistin konusunda ise 1993 yılında sonuçlanan Oslo görüşmeleri ile yaşanan görece durağanlık, Filistin konusunun tam olarak olmasa da ana gündem dışına itmiştir diyebiliriz. Bu dönemde yine Refah Partisinin iktidar olması ve Türkiye'nin Batı eksenli değil İslam dünyası eksenli bir dış politika izlemesi gerektiği algısı ve siyaseti Milli Görüş Hareketi içerisinde ciddi bir destek bulmuştur.

Bu döneme damgasını vuran olay ise Refah Partisi belediyesi olan Sincan Belediye Başkanının Kudüs gecesini adı altında düzenlediği gece ve arkasından gelen 28 Şubat darbesi olmuştur. Burada dikkat edilirse siyasi olarak çok bir şey yapamamışsa da Milli Görüş Hareketinin toplumda Filistin konusunda farkındalık oluşturmak adına en aktif yapı olduğu gerçekliğidir. Gerçekleştirdiği tüm kitlesel eylemlere bir şekilde Filistin ve Kudüs içerik olarak girmiştir. Bu durum aslında hareketin kendisini Filistin üzerinden topluma sunduğu ve kitlelere mal ettiği yorumu çıkarılabilir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise Milli Görüş Hareketinin ana kanadını temsil eden parti Saadet Partisi olarak kabul edilmektedir. Öncelikle MGH ve Saadet Partisi'nin, Ortadoğu'ya yukarıda özetlenen geleneksel anlayışa paralel olarak bölge dışı güçlerin siyasi, askeri ve ekonomik müdahalelerine karşı bir duruş sergilediği ve İsrail'e karşı eleştirel olduğu izlenmektedir. Dış politikada Türkiye'nin Batı ile ittifaktan ziyade İslam Dünyası ile yakınlaşmasını esas alan parti, Ortadoğu bölgesi ve özelde Filistin davası için çözümün, bölgeye yönelik "hukukun üstünlüğünü sağlamak ve adaleti tesis etmek" ile mümkün olacağını ifade etmektedir. Ayrıca mevcut Ak Parti Hükümeti'nin İsrail politikalarını eleştiren Saadet Partisi, "İsrail'in OECD üyeliğine

razı olunması ve BM’de İsrail’in kınanması kararına karşı çıkılması” ile Hükümete yönelik eleştirilerde bulunmaktadır. Davos Krizi ve Mavi Marmara Olayı dolayısıyla İsrail’den gelen özür ve tazminat taleplerinin Türkiye ve İslam dünyasında takdir topladığını belirtmekle birlikte, önceden karşı çıkılan NATO’nun Libya’ya müdahalesine sonradan rıza gösterilmesiyle sempatinin tamamen ortadan kalktığını ileri sürmektedir (Erkmen ve Arkadaşları, 2011: 12-13).

Saadet Partisinin “Acil Onarım ve Atılım Programı” başlığını taşıyan 2002 yılı Seçim Beyannamesi’nde Filistin Sorunu, yeni bir dünyanın nasıl kurulacağını izah edildiği ve kamuoyuna açıklandığı fasılda yer almış; Filistin’de devam eden olayların bölge ve dünya barışı için tehlikeli boyutlara tırmanmış olduğu beyanname ile ifade edilmiştir. 2002 Beyannamesi ile Saadet Partisi, bu olayların temel nedeninin başkenti Kudüs olan bağımsız bir Filistin devletinin kurulamaması olduğunu belirtmiştir. SP, Türkiye ise İsrail Devleti’nin BM kararlarına uyması, hatta gerektiğinde uydurulması ve bağımsız bir Filistin Devleti’nin kurulması için daha aktif rol oynaması (2002 Seçim Beyannamesi, 2002: 45) gerektiğini ifade etmiştir.

SP’nin 2007 Seçim Beyannamesinde ise Filistin sorunu tek bir paragrafta yer almış; Müslüman ülkelerin bir bir yutulduğu ve arkadan “aziz vatanımızın parçalanıp, bölünüp Büyük İsrail’e vilâyet yapıp yok olmasına seyirci” kalınmayacağı, asırlar boyu ecdadın yaptığı gibi “Milletimizin ve bütün insanlığın saadeti için yeryüzünün, Filistin gibi kan gölüne çevrilmesini önlemek, hâlihazır “Zulüm Dünyası” yerine, bir “Saadet Dünyası”nı kurmak için” üzerlerimize düşen insanlık görevinin yapılacağı (2007 Seçim Beyannamesi, 2007: 3) ifade edilmiştir. 2002 ve 2007 seçim beyannamelerinde Filistin meselesi, bölge ve dünya barışı ekseninde görülmüş; Filistin-İsrail sorunu nedeniyle bölgenin istikrarsızlaştırıldığı ve İsrail’in sadece Filistin üzerinde

değil, aynı zamanda bölge ve dahi Türkiye üzerinde büyük planlarının olduğunun altı çizilmiştir.

2009 yılında dünya kamuoyunun önünde görülmemiş bir sorumsuzluk ve umursamazlık örneği veren ve Filistinli sivil halka katliam uygulayan ve yüzlerce Müslümanı katleden İsrail saldırıları üzerine Millî Görüş Hareketi, İstanbul Çağlayan Meydanı'nda büyük bir "Filistin'e Destek" mitingi düzenlemiştir. Mitingde sağlık sorunları sebebiyle video konferans yolu ile katılan Erbakan yaptığı konuşmada Filistin'de yaşanan insanlık trajedisine dikkat çektiği gibi Müslümanların Filistin topraklarındaki tarihi misyonuna vurgu yapmıştır (El-Aziz Gazetesi, 07.01.2009).

Milli Görüş Hareketi'nin kurucusu ve lideri Erbakan'ın Filistin'e yönelik bakış açısı değerlendirildiğinde, bu sorunun çözümünün bir "insanlık vazifesi" olarak telakki ettiği görülmektedir. Yine Filistin'in 1400 yıldır bir İslam diyarı olduğunu, asırlarca İslam şemsiyesi altında insanların barış ve huzur içinde yaşadığını ve Filistin'de bugün olanların müsebbibinin Haçlı Seferleri ruhuyla donanmış "İrkçi Emperyalizm" olduğunu ifade etmiştir. Filistin'de yaşanan vahşetin nedeninin Büyük İsrail Devleti'ni kurmak olduğuna işaret eden Erbakan, asıl hedefin sadece Filistin değil İslam Âleminin tamamı olduğunu sürekli vurgulamıştır. Erbakan ve Milli Görüş Hareketi için Filistin ve Filistin davası, "ecdadın bıraktığı miras"tır ve Filistin'de yaşananlar bir "katliam"dır. Bunun için tüm dünya ezilen milletleri ve Müslüman kardeşliği harekete geçirilmelidir.

Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi'nin İsrail'e Karşı Tutumu

İslam dünyası bir bütün olarak değerlendirildiğinde siyasal bir ideoloji olarak İslamcılık'ın yükselişi 1960'lı yılların sonu e 1970'li yılların başı ön plana çıkmaktadır. Burada dikkat

çeken olay ilse 1967 yılında Müslümanların İsrail'e karşı aldıkları büyük yenilgi önem arz etmektedir. Zira sosyalist-seküler Arap milliyetçi anlayışın yaşadığı bu yenilgiye karşılık İslamcılık denenmemiş yeni bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Bk. Ebu-Rabi, 2004: 61-62). Hatta bilindiği gibi İslam Teşkilatı Örgütü (İKÖ) 1969 yılında İsrail'in işgali altındaki Mescidi Aksanın kundaklanmasına tepki olarak kurulmuştur. Bunlara paralel olarak Türkiye'de Siyasal İslam'ın en önemli temsilcisi olan Milli Görüş Hareketi'nin yine 1969'da siyasallaşması, Ortadoğu'da yaşanan bu olaylardan bağımsız değerlendirilemez. Nitekim hareketin kurucusu Erbakan'da kuruluş döneminde ki İslam dünyasının bu ideolojik konjonktürüne paralel olarak İsrail'i dünyada var olan Müslüman karşıtı merkezin ana öbeğini oluşturduğunu söylemesi rastlantı olmasa gerekir (Yavuz, 2005: 320).

Erbakan'ın 1969 yılında Milliyet Gazetesine verdiği bir röportajında ve daha sonraki söyleşilerinde İsrail ve Siyonizm'in nasılda İslam dünyasını ekonomik ve siyasi olarak esir aldığına vurgu yaparak İsrail'e karşı eleştirel duruşunu deklare etmiştir (Bk. Bali, 1999). Milli Görüş Hareketi partilerinden ikincisi olan Milli Selamet Partisi ilk defa 1974 yılında hükümete ortak olma imkânı yakalamış ve 1978 yılına kadar farklı ortaklar ile hükümette kalmıştır. Bu dönem zarfı içerisinde Erbakan birçok fırsattan istifade resmi temayüllere zıt olarak İslam ülkelerini ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler ile ilk defa Erbakan'ın çabaları ile Türkiye İKÖ nezdinde bakan düzeyinde temsil edilmiştir. Tüm bunlar özellikle Milli Görüş içerisinde Yahudi, Siyonist ve İsrail karşıtı söylemleri arttırmıştır (Landau, 1988: 298, 299).

Milli Görüş geleneği içinde anti-semit (semitizm karşıtı) söylemlere, özellikle uluslararası ilişkilere dair çözümlemelerde sıklıkla başvurulduğu görülür. İsrail, Yahudilik ve Siyonizm, MGH ve SP'de uluslararası alanda yaşanan tüm "kötülüklerin kaynağı"

olarak lanse edilir. Prof. Erbakan'ın 1975'de TBMM'de yaptığı, aşağıda yer verilen değerlendirme, sonrasında siyaset arena-sında sıklıkla başvurucağı dış politika tespitlerinin ve söylemleri-nin erken örnekleri arasında yer almaktadır (Özcan, 2005: 111).

“Bugünkü İsrail'in, Büyük Millet Meclisinin içinde Theodor Herzl'in heykeli bulunmaktadır. Yüz sene önce Viyana'da yaşayan ve İsrail projesinin temelini atan bu Siyonist, devrinde, İsrail'in ilk alması icap ettiği toprakların haritasını çizmiş ve bu haritada Türkiye topraklarının büyük kısmı İsrail'in bir vilayeti olarak gösterilmiştir. İsrail projesi aslında budur. İncil'de Kayseri'ye kadar uzanan Asurîlerin ülkesinin İsrail'e ait olduğu zikredilmektedir. Batı gerektiğinde İsrail'in bu projesine göz yumabilir. Müşterek pazarın ekonomik maksatlarının çok ötesindeki gayeleri ve tatbikatları mevcuttur. Bilhassa üye devletler arazilerini yabancıların satın almalarına açık tutmaları maddesi, Türkiye'nin birçok topraklarının art ve ileri maksatlı kapitalist dünya Siyonistleri tarafından rahatça ve çok ucuz fiyatla satın alınmasını da imkân dâhiline sokabilir. Bu durum, Türkiye'nin İsrail'e bir vilayet olarak hazırlanması neticesini intaç edebilir. Bu bakımdan bir sömürge olarak faydalanmak için batı, Türkiye'nin Müşterek Pazar'a girmesini istemekte, dünya Siyonistleri de bu girişi arkadan arkaya desteklemektedir” (Çayhan, 1997: 75).

Erbakan'ın muhalefete düşmesinden sonra tekrar hükümet ortağı olacağı 1996 yılında kadar hükümetleri en çok eleştirdiği konuların başında İsrail ile olan ilişkiler gelmiştir. Hatta 1980 yılında Türkiye tarihinde ilk defa bir bakan gensoru ile düşürülmüştür. Dönemin Dış işleri bakanı Hayrettin Erkmen İsrail ile gizli görüşmeler gerçekleştirmesi ve Kudüs'ün İsrail tarafından başkent ilan edilmesine sessiz kaldığı gerekçesi ile Milli Sela-met Partisinin verdiği gensoru ile düşürülmüştür (Tokatlı, 2004: 146). Bakanın düşürülmesinden sonra Türkiye devlet olarak Ku-düs'ün İsrail'in başkenti olarak tanımayacağını deklare ettiği gibi İsrail ile olan diplomatik ilişkilerini en alt seviyeye düşürmüştür.

Verilen bu siyasi tepkiye Erbakan'ın tüm yurttaki organize ettiği İsrail'i protesto gösterilerinin yarattığı toplumsal farkındalığın rolü elbette yadsınamaz bir gerçektir.

1990'lı yıllar Türkiye-İsrail ilişkilerinde normalleşme dönemi olarak kabul edilmektedir. 1993 yılında karşılıklı olarak yine büyükelçilik düzeyinde bir temsille ilişkiler yürütülmeye başlanmıştır. Bu dönemde Milli Görüş Hareketini temsil eden 1983 yılında kurulmuş olan Refah Partisinde ise Erbakan'ın dünyada kötülükleri yaymak isteyen Büyük İsrail Projesi düşüncesi hâkimdir. Siyonizm'in bir ajandası vardır ve bu ajandada yer alan alınması icap eden topraklar arasında ("Nil'den Fırat'a büyük İsrail") Türkiye'nin de bir bölümü yer almaktadır. O'na göre söz konusu projenin kaynağı İncil'e kadar götürülebilmektedir. İlave olarak; Batı tarafından destek gören bu projenin gerçekleşmesi için AET ile Türkiye arasında ihdas edilen Ortak Pazar bir araçtır. Özellikle yabancılara mülk satışı konusu ise Necmettin Erbakan'ın ifade ettiği, ülkenin topraklarının İsrail'e pazarlandığı tezini güçlendirmek için kullanılmıştır.

Uluslararası ilişkilerde yaşanan neredeyse tüm gelişmelerin ardında Amerika'nın emperyalist ve İsrail'in Siyonist komplolarını ve amaçlarını gören MGH ve SP'nin İsrail/Siyonizm karşıtı "basitleştirmeci ve yüzeysel" yaklaşımının kamuoyunu koşullandırma amacıyla bir demagoji unsuru olarak tasarlandığı ifade edilmektedir. 1991'de ilan edilen "*Adil Ekonomik Düzen*" başlıklı manifestoda, "Türkiye'de ekonomik 'Köle Düzeni', yeryüzündeki Emperyalizm ve Siyonizm güçlerinin bilinçli, planlı ve programlı olarak yürüttükleri 'Modern Müstemlecilik' tatbikatının bir sonucu" olarak görülmüştür. Yine 1991'de yayınlanan "*Türkiye'nin Meseleleri ve Çözümleri*" başlıklı programda Erbakan, hâlihazırdaki BM'in gayesini, "yeryüzündeki hakkı adaleti tesis etmek olmayıp İsrail'in kurulması, korunması ve daha sonra Büyük İsrail'in kurulması" olarak ifade etmiştir. Ayrıca, Erbakan,

‘Siyonist’ bankaların Amerika üzerinden aktardığı kaynaklarla, İsrail’in satın aldığı silahların Türkiye’nin güvenliği açısından gelecekte yol açacağı sonuçlara dikkat çekmektedir. Siyonistlerin zikrettiği “Her gün şahit olunduğu gibi, (İsrail), Mescid-i Ak-sa’dan çıkan 10–15 yaşındaki Müslüman çocukların kafalarını kırıyor. Yakında Lübnan’ı alacağını, onu takiben de Konya’yı ve Erzurum’u kendine vilayet yapacağını, bir an evvel Sultan Süleyman zamanındaki toprakları, yani Arz-ı Mev’ud’u ele geçireceğim. Böylece Tevrat’ta bize vaat edilen dünya hâkimiyetine ulaşacağım diyor” (Özcan, 2005: 112) ifadeye vurgu yaparak, İsrail’in dünyada Siyonist bir komplo kurmaya çalıştığı hususunu Türkiye kamuoyunun zihnine yerleştirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu noktada kamuoyunda İsrail ve Siyonizm konusundaki algının Erbakan ve hareketinden etkilenmediğini söylemek pek mümkün görünmemektedir.

Türkiye’de Necmettin Erbakan’ın davası boyunca sıklıkla dile getirdiği “Arz-ı Mev’ud” fikri, Müslüman Arapların ve Türklerin hâkimiyetleri altındaki Yahudileri kurtarıp, Filistin’e götürmek ve o topraklarda kendi milli devletlerini kurarak, bütün Yahudileri bir araya toplamak ve böylece “Dünya Hâkimiyeti İdealini” gerçekleştirmektir. (Hareketin öncüsü ve ideoloğu) Theodor Herzl, XX. yüzyılda, özellikle bu ideal bağlamında siyasi bir mahiyet kazanmıştır. Yahudiler, iki bin yıllık sürgün dönemlerinde, bu idealle her ortaya çıkışlarında darbe yemiştir. Küçük’e göre Arz-ı Mev’ud ideali, sadece Kudüs ve Filistin’e dönüp orada devlet kurma hedefini taşımış olsaydı, Yahudiler bugün İsrail Devletini kurduklarına göre şimdilerle Ortadoğu’da barışın kurulmuş olması gerekirdi (Küçük, 1994: 104).

Milli Görüş Hareketini temsil eden en son parti olan Saa-det Partisi’nin (SP) 1 Kasım 2015 seçimlerinden önce kamuoyuna ilan ettiği seçim beyannamesinde İsrail’e yönelik bakış açısı; “ABD ve müttefiklerinin, Genişletilmiş Ortadoğu Projesi

adı altında, İslam dünyasına karşı sürdürdükleri kanlı işgal politikaları dünya barışını çok ağır bir şekilde tehdit etmektedir” şeklinde somutlaşmaktadır. SP’ye göre İsrail, yetmişten fazla BM kararına rağmen, saldırganlık, soykırım ve genişleme politikası sürdürmekte ve bölge ile birlikte dünya barışı için sürekli ve açık bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir. SP’ye göre, yeryüzünün her tarafında, Filistin’deki uygulamalarda görüldüğü gibi, insanları şiddet kullanarak esir ve köle etmek isteyen ırkçı emperyalizmin gayelerini, tarih boyunca, Selçuklular ve Osmanlılar önlemiştir. İslam âlemi bu maksatla yapılan 18 Haçlı seferini geri püskürterek yeryüzünde huzur ve barışı korumuştur.” (2015 Seçim Beyannamesi, 2015: 91).

Özetlemek gerekirse “Adil Düzen” teorisiyle güçlendirilen Milli Görüş’ün İsrail’e yaklaşımında en önemli unsur olarak Siyonizm ortaya çıkmaktadır. Milli Görüş’e göre haksızlık ve ahlaksızlık temeline kurulan Siyonizm’in sömürü saltanatının yıkılmasına ve insanlığın yeniden huzura ve refaha kavuşmasına (Adil Düzen ile yönetilen) Türkiye katkıda bulunacak; “uydu ve kuyruk değil, lider ve lokomotif” bir ülke olacaktır. Fakat Adil Düzen anlayışına göre Türkiye, “Büyük İsrail İmparatorluğu’nun kurulması için “ortadan kaldırılması kararlaştırılan” bir ülke konumunda bulunmaktadır (Akgül, 1997: 220). Bir başka ifade ile Milli Görüş ve Adil Düzen teorisine göre PKK, Suriye Sorunu, Barzani meselesi ve bölgedeki Filistin meselesinde olduğu gibi bölgedeki olan neredeyse tüm olayların temelinde İsrail ve Siyonizm yer almaktadır.

Hareketin Filistin Sorununda Direniş ve Uzlaşma Programına Yönelik Tavrı ve Çözüm Bakışı

Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi, Filistin’de yaşanan sorunlara çözüm yöntemini, “hukukun üstünlüğünü sağlamak” ve “adaleti tesis etmek” olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede

hükümeti İsrail politikaları yönünden eleştiren hareket, İsrail'in OECD üyeliğine razı olunması ve BM'de İsrail'in kınanması kararına karşı çıkılmamasını yoğun bir şekilde eleştirmiştir. Nihai çözüm için görüşünü ise, *“savaş değil barış, çatışma değil diyalog, sömürü değil işbirliği, çifte standart değil adalet, tekebbür değil eşitlik, baskı ve tahakküm değil, insan hakları, hürriyet ve demokrasi esaslarına dayalı adil Yeni Bir Dünyanın inşası”* olarak ifade etmiş ve Filistin meselesi özelinden Ortadoğu'ya bölge dışı güçlerin siyasi, askeri ve ekonomik müdahalelerine karşı bir duruş sergilemeye çalışmıştır. MGH, bu bağlamda dış politikada Batı ile ittifaktan ziyade İslam Dünyası ile yakınlaşmayı esas alan bir yaklaşım benimsemiştir (ERKMEN ve Arkadaşları, 2011: 12-13).

İsrail'in Filistin'e karşı izlemiş olduğu siyaset konusunda Türkiye'nin konumunun nasıl olması gerektiği konusunda; Saadet Partisi (SP) Genel Başkanı Mustafa Kamalak, İsrail'in Filistin'e karşı yapmış olduğu saldırılarıyla yaşanan insanlık dramının durdurulması için müdahale yapılması gerektiğini ifade ederek, Türkiye'nin öncülüğünde bir “Filistin Barış Gücü” oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Kamalak'a göre başta Türkiye ve İran olmak üzere, tüm İslam ülkelerinin bu barış gücüne asker vermelidir. Bu güç ise İsrail'in her saldırısına misliyle karşılık verecek bir askeri teçhizat ile donatılmalıdır. Bu barış gücü, Filistinlilerin can ve mal güvenliğini korumak için Gazze'ye konuşlandırılmalıdır (Çan, 2014). Hareket, Türkiye'nin İsrail'in saldırganlığına karşı bir konumda bulunması gerektiğini ve Filistin'e uygulanan baskı, zulüm ve yıldırma operasyonlarına karşı insani, İslami ve vicdani bir pozisyona sahip olması gerektiğini çok açık ve net olarak ifade etmektedir.

MGH ve Saadet Partisi, Filistin sorununun çözümü için Filistin'in uluslararası hukukça bağımsız, sınırları kesin bir şekilde belirlenmiş ve münhasıran bir devlet olarak (iki devletli çözüm

önerisi [İsrail devletinin yanında Batı Şeria ve Gazze'yi kapsayan bir Filistin devleti kurulması]] tanınmasını ve Türkiye'nin de bu konumda olmasını savunmaktadır. Bununla birlikte, Temel Karamollaoğlu'nun ifadesiyle, "bugünkü haliyle 'Filistin Devleti' diye bir devletin sınırları bir devlet olarak belirlenmedikçe kuruluşuna rıza göstermek" zulme destek vermek manasına gelecektir. Karamollaoğlu'na göre bugün Filistin, mahallelerden meydana gelen bir devlettir. Mahallelerden meydana gelen bir devletin mevcudiyeti ise mümkün görünmemektedir. Örneğin caddenin bir tarafı bugün Filistin kontrolünde iken diğer tarafında İsrail askerlerinin kontrol noktaları bulunmaktadır. Bu durumda tahakküm altında bir Filistin devletinin kurulmasının mümkün görünmediği ve bu haliyle kurulacak veya tanınacak yapıya devlet denilemeyeceği; bu şekildeki bir Filistin devletinin dünyada itibarı olamayacağı, BM'de temsil yetkisi verilmesinin ve göndere Filistin bayrağının çekilmesiyle Filistin halkının ve dünyanın avunamayacağı; bunun bir "utanç" olduğu ve İslam âleminin bu duruma rıza göstermemelidir (T. Karamollaoğlu, Sözlü Görüşme, 16 Mayıs, 2016).

İsrail-Filistin sorununun çözümü için Norveç öncülüğünde başlatılan *Oslo sürecinde*, 10 Eylül 1993'te tarafların karşılıklı tanıma mektuplarını teati etmeleriyle bir anlaşma yapılmış; Filistin tarafını temsilen FKÖ, İsrail'in var olma hakkını tanıırken, İsrail de, FKÖ'yü Filistin halkının temsilcisi olarak kabul etmiştir. 13 Eylül 1993'te Beyaz Saray'da yapılan bir törenle İsrail ve FKÖ temsilcileri, Oslo Mutabakatı (*Oslo Accord*) olarak bilinen, sorunun çözümü için çok kritik bir adım olarak, "*Geçici Özyönetim Anlaşmaları Konusunda İlkeler Bildirgesi*"ni imzalamışlardır (Süer, 2010:28). MGH ve SP, Oslo sürecine yönelik tedbirli/temkinli ve Filistin halkının çıkarlarını gözetken bir yaklaşım içinde olurken, sürecin Filistin halkının lehine olacak şekilde başarıya ulaşması için elinden gelen çabaları göstermiştir.

Bu çerçevede çok hayati bir adım olarak REFAHYOL Hükümeti, Filistin açısından bir ilki gerçekleştirerek ve Türkiye-İsrail ilişkileri açısından son derece önem arz eden icraatlardan biri olarak kayda geçen Türk Askeri Birliği'ni Filistin'e gönderdi. 15 Ocak 1997 tarihinde Filistin yönetimiyle İsrail arasında El-Halil (Hebron) şehrinin Filistin yönetimine devri anlaşması imzalanmış; bu anlaşmayı müteakip bölgedeki barışın korunması için 30 Ocak 1997 tarihinde Oslo'da imzalanan bir ikinci anlaşmayla Türkiye, Danimarka, İtalya, İsveç, İsviçre ve Norveç tarafından bir barış gücü oluşturulmasına karar verilmiştir. REFAHYOL Hükümeti Türkiye tarafından imzalanan bu anlaşmayı üç gün sonra 04.02.1997 tarihinde Bakanlar Kurulu olarak onaylamış; söz konusu Filistin'e asker gönderme önerisi, TBMM'nin 20 Şubat 1997 tarihli 59. birleşiminde görüşülerek oy birliğiyle kabul edilmiştir (Milli Gazete, 07.03.2015).

Milli Görüş Hareketi'nin Filistin'e olan desteği, maddi ve manevi imkân dâhilinde olan bütün olanakların harekete geçirilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede Hareket, Türkiye'de düzenlemiş olduğu miting gibi toplu ve kamusal gösterilerle Filistin halkı ile dayanışma içinde olduğunu vurgulayarak moral ve motivasyon sağlamakta; düzenlemiş olduğu yardım kampanyaları ile kendi bünyesindeki sivil toplum kuruluşları ile maddi desteklerde bulunmakta; uluslararası diplomatik yollara başvurarak Filistin direnişi ve sorununa yönelik küresel farkındalık uyandırmaya çalışmakta; ve Filistin halkının temsilcileri konumundaki HAMAS ve FKÖ gibi yapıların temsilcilerine en üst düzeyden protokol uygulayarak diplomatik tanınma seviyesini yüksek tutmaktadır. Bu durum dünya kamuoyuna Filistin halkının temsilciliklerinin Türkiye nezdinde sahip olduğu konumu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Bununla birlikte Hareket, Filistin direnişinin sınırlarının nasıl ve nereye kadar olması gerektiği konusunda çok net bir tutum

sergilememekle birlikte, konuya ilkesel olarak yaklaşmaktadır. Öncelikli vurgu tarafların işgal öncesi Filistin haritasına geri dönülmesi, halkın ve ailelerin coğrafik ve siyasi sınırlarla bölünmemesi ve birbirinden ayrılmaması yönündedir. Bu çerçeveden Filistin Devletinin uluslararası diplomatik tanınması sınırların milletler arası güvenceye kavuşması açısından da önem arz etmektedir. Aksi takdirde insan haklarına ve Filistin'in tarihsel gerçekliklerine uygun bir yaklaşımla direnişin sürdürülmesi ve bu kapsamda maddi ve manevi milli, dini ve milletlerarası destek sağlanması gerektiği milli görüş tarafından savunulmaktadır. Direnişin en net sınırı ise, Filistin'in tarihsel, coğrafik, siyasi ve diplomatik gerçekliklerine hakça uygunlukta aranmaktadır.

Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi'nin Filistinli Taraflara Bakışı

Filistin'de ulusal kurtuluş hareketi birçok cepheden oluşmakla birlikte içlerinde başlıcaları, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Hamas, Filistin İslami Cihad Hareketi ve Filistin Ulusal İnisiyatifi'dir. FKÖ, bağımsız Filistin devleti kurmayı amaçlayan şemsiye niteliğinde bir organizasyon olmakla birlikte, birbirinden farklı ideolojilere sahip pek çok organizasyon, direniş hareketi, siyasi parti ve bağımsız figürü içinde barındırmaktadır. FKÖ içindeki en büyük grup olan El Fetih dışında FKÖ'ye katılan ilk gruplar, Habaş'ın kurduğu Marksist çizgideki Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ve bu gruptan kopan Maoist, Nasır karşıtı Nayif Havatme'nin Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi ile Suriye Baas Partisi destekli El Saika'dır. Bunun yanı sıra Filistin Kurtuluş Cephesi, Arap Kurtuluş Cephesi, Güç 17 ve Havari Grubu, FKÖ içindeki örgütler ve partilerden bazılarıdır. FKÖ'nün kuruluşu Arap devletlerinin desteğiyle gerçekleşse de, örgütün daha sonra ilişkileri, siyasi duruşu, idari organları ve içerdiği grupların değişim geçirdiği görülmektedir.

Arafat ve arkadaşları Salah Halef ve Halil el-Vezir bağımsızlık hedefiyle örgütlenme faaliyetlerine başlayarak 1957-1959'da Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'ni kurmuşlardır. Örgüt ilk yıllarında Cezayir'deki FLN'yi model almıştır. 1964'te İsrail'e karşı silahlı mücadelenin başlatılması kararını alan El Fetih, İsrail hedeflerine karşı ilk harekâtını 1965 yılında Arafat öncülüğünde gerçekleştirmiştir. İdeolojisi, dönemin Filistinlileri arasında yaygın ideolojiler olan Marksizm, Baasçılık ya da Pan-Arabizm'den bağımsız geliştirilmiştir. Arap devletlerinin Filistin sorununu kendi amaçları doğrultusunda kullanmasına tepki olarak gelişen Örgüt, Filistinlilerin menfaatlerinin ancak Filistinliler tarafından korunabileceği inancı ile yola çıkmış ve ideolojik bağımsızlığı, Filistinlilerin her kesiminden destek almasını kolaylaştırmıştır. Filistin İslami Cihad Hareketi, 1970'li yılların sonlarında Mısır'da eğitim gören Filistinli bir grup üniversite öğrencisi tarafından kurulmuştur. Hareketin kurucusu ve ilk genel sekreteri Dr. Fethi Şikaki olmuştur. Şikaki, Malta adasında İsrail'in gizli servisi MOSSAD tarafından öldürülmüş, yerine Suriye'nin başkenti Şam'da ikaamet etmekte olan Dr. Şallah Genel Sekreter olmuştur. Örgütün komuta kademesinin de uzunca bir süredir Suriye'de yaşadığı ve İran'dan mali ve askeri destek aldığı bilinmektedir. Ve son olarak, Filistinli gruplar içinde dördüncü grup olan Filistin Ulusal İnisiyatifi (FUİ), Filistin'de kurulmuş toplumsal ve siyasi bir harekettir. Kurucuları arasında el Barguti, Abdulşafi ve ise el Dakkak yer almaktadır. Hareketin öncüleri arasında yer alan isimleri arasında Filistin asıllı düşünür Edward Said de bulunmaktadır. FUİ, genel olarak sol-seküler entelektüeller ve bazı eski Filistin Halk Partisi üyeleri tarafından yönetilmektedir. Filistin sınırları içerisinde sivil toplum faaliyetleri yürüten grubun güçlü dış bağlantıları bulunmaktadır (Bölme ve Ulutaş, 2012: 8, 11, 82 ve 88).

Hareketin ve temsilcisi partilerin, Filistinli siyasi partileri ile kuruluşundan bu yana çok sayıda karşılıklı ziyaretleri ve temasları olmuştur. İki tarafın partileri arasındaki ilişkiler, hem Türkiye’de hem de Filistin’de heyetler arası yapılan ziyaretlerle daha da güçlendirilmiştir. Hamas başta olmak üzere FKÖ, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ve İslami Cihat, Hareket’in karşılıklı temaslar düzenlendiği Filistinli siyasi partilerdir. Bunların arasında Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile daha çok resmi ve devlet kabulü şeklinde gerçekleşen temaslar yaşanırken, direnişin en önemli aktörü ve Filistin halkı tarafından meşruluğu daha çok kabul gören Hamas ile daha yoğun temaslar yaşanmıştır. Ocak 2012, Mayıs 2011, Kasım 2010, Şubat 2011 ve Ocak 2012 tarihlerinde Hamas yetkililerince SP’ye düzenlenen üst düzey ziyaretler bu duruma örnek olarak verilebilir. Hamas liderleri Hareket’in siyasi partilerinin düzenlemiş olduğu kongre ve mitinglerde konuşmacı olarak misafir edilirken, Prof. Erbakan özelinde Filistin halkı arasında Milli Görüş’ün düzenlemiş olduğu etkinlik ve yardım kampanyalarına Hamas desteği ile daha çok rağbet gösterilmiştir.

SP ve MGH’nin Filistinli siyasal aktörlere bakışında temel belirleyici etken daha çok resmi/devletçi bakış açısı iken, Hareket’in Filistinli taraflar arasında en çok Hamas ile yakın işbirliğinde olduğu görülmektedir. El Fetih ve FKÖ ile ilişkiler genellikle devlet nezdinde/resmi düzeyde yürütülürken, İslami Cihat gibi örgütlerle MGH ve SP’nin ilişkileri Hamas’la olan ilişki düzeyinden uzaktır. Hamas hareketi ile yakın ilişkiler kurulmasının nedeni ise, Hamas’ın gerek Türkiye kamuoyunda gerekse de uluslararası platformlarda –her ne kadar diplomatik boykotlara muhatap kalsa da– Filistin halkının meşru temsilcisi olarak genel kabul görmesidir. Zira El Fetih ve FKÖ gibi organizasyonların siyasi çizgisine kıyasla Hamas, Filistin ve Kudüs’ün bağımsızlığı için daha çok çaba ve performans sergiler görünümündedir.

Ayrıca Hamas, Filistin davasını ortaya çıkaran amiller konusunda diğer yapılara oranla daha tepkisel bir çizgide bulunmaktadır.

Sonuç

Milli Görüş Hareketi ve ondan mütevellit partiler İslami referanslara sahip bir hareket olarak olarak karşımızda durmaktadır. Filistin meselesinde de yine bu çerçeveden bakarak olayı bir dava olarak telakki etmektedir. Filistin topraklarının asırlardır İslam dünyasının bir toprağı olduğunu ve gelecekte de bu şekilde kalması gerektiği üzerinden hareket etmektedir. İsrail'i bölgede işgalci olduğunu ve Müslüman halka zulüm ettiğini söylerken de, İslam tarihi referans alınmaktadır. Günümüzde ise artık çift devletli bir çözüm anlayışında Filistin'e destek verirken İsrail'in 1967 sınırlarına dönmesi talep edilmektedir.

Bunun yanında Hareket İsrail devletine bakış açısı da yine nevi şahsına münhasır ve bölgede diğer İslami akımlara paralel bir anlayıştır. İsrail'i yalnızca Filistin toprakların işgalci olarak görülmemekte, bölgedeki diğer tüm siyasi, ekonomik ve kültürel krizlerin müsebbibi olarak görmektedir. Yine İsrail ile olan ilişkilerde Türkiye'nin ve bölge ülkelerinin çok dikkatli olması gerektiğini savunurken 'Büyük İsrail Projesi' tehlikesi 80'li yıllar ile birlikte hareket liderlerinin sürekli olarak gündeminde olmuştur. Özellikle Müslümanların bir araya geleceği bir takım çatı kuruluşları ile birlikte bölgedeki İsrail politikaların karşı mücadele etmesi gerektiği sürekli vurgulanmıştır.

Hareket liderlerine göre bölgesel dinamikler arasında Türkiye çok güçlü bir konuma sahip bulunmaktadır. Filistin ve Kudüs meselesinin temelde dini bir içeriğe sahip olduğu varsayıldığında, Türkiye'de varlığını sürdüren özellikle muhafazakâr kesimin, muhafazakâr siyasi hareketleri ve sivil toplum kuruluşlarının çok kritik konumda olacağı kabul edilebilir. Mevcut

zamanlarda Milli Görüş Hareketi'nden ayrılarak yeni bir siyasi yola giren Adalet ve Kalkınma Partisi'nin –iktidarda olması habesiyle– Filistin sorununa ve davasına yaklaşımının siyasi ve diplomatik olarak daha çok etkili olacağı söylenebilmekle birlikte, Milli Görüş Hareketi organizasyonlarının ve özellikle Sadet Partisi'nin de sorun ve dava karşısında yaklaşımlarının muteber ve değerli olacağı mülahaza edilmektedir. Özellikle Hareketin ve Parti'nin Filistin Davası'nda tarihsel olarak sahip olduğu ülke için otorite ve saygınlığı, davanın üstlenilmesinde ve ulusal ve uluslararası alanda savunulmasında potansiyeller taşımaktadır. Bunlarla birlikte hareketin ve harekete bağlı partilerin Türkiye siyasi tarihi boyunca daha çok muhalefette yer alıyor olması onun siyasi hareket kabiliyetini kısıtladığı gerçeği unutulmamalıdır. Bu çerçeveden hareketin en önemli oynadığı rol olarak toplumsal farkındalık oluşturmak olmuştur diyebiliriz.

Kaynakça

- Akgül, A. (1997). *Adil Düzen ve Türkiye'nin Geleceği*. İstanbul: Eksen Basım Yayın.
- Akinci, U. (1999). The Welfare Party's Municipal Track Record: Evaluating Islamist Municipal Activism in Turkey. *The Middle East Journal*, 75–94.
- Bali, R. N. (1999). The Image of the Jew in the Rhetoric of Political Islam in Turkey. *Cahiers d'Etudes sur la Méditerranée Orientale et le monde Turco-Iranien*,
- Bölme, S. M. ve Ulutaş, Ufuk (2012). "Filistin'de Siyasi Aktörler ve Partiler". SETA. <http://file.setav.org/Files/Pdf/filistin%E2%80%99de-siyasi-aktorler-ve-partiler.pdf>. Erişim Tarihi: 02.05.2016.
- Bölükbaşı, M. (2012). Milli Görüş'ten Muhafazakâr Demokrasiye: Türkiye'de 28 Şubat Süreci Sonrası İslami Elitlerin Dönüşümü". İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi. Cilt:1, Sayı:2. Ayrıca; Milli Görüş Hareketi ve Erbakan hakkında bk. Mehmet Emin Gerger (2011). *Bilinmeyen Yönleriyle Necmettin Erbakan: Milli Nizam'dan Başbakanlığa*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık. Rıza Zelyut (1996). *Siyaset ve Din: Muaviye'den*

- Erbakan'a*. İstanbul: Yön Matbaacılık. Turhan Dilligil (J). Erbakan ve Erbakancılık. Ankara: Turkish Daily News Mat. ve Yay.
- Can, B. (2011). "Ölümünde Bile Sisteme İsyanını Sürdüren Adam: Mücahid Erbakan". *Umran Dergisi* ("Milli Görüş Hareketi Necmettin Erbakan, Siyaset ve İslamcılık" özel sayısı). Sayı. 200.
- Çakır, R. (2013). "Milli Görüş Hareketi: Dün, Bugün, Yarın". <http://rusen-cakir.com/Milli-Gorus-hareketi-Dun-bugun-yarin/2020>. Erişim Tarihi: 02.05.2016.
- Çan, B. (2014). "Kamalak: Türkiye öncülüğünde 'Filistin Barış Gücü' Oluşturulmalı". *Cihan Haber Ajansı*. <https://www.cihan.com.tr/tr/sp-genel-baskan-yardimcisi-mustafa-kamalak-filistin-aciklamasi-filistin-baris-gucu-1507852.htm>. Erişim Tarihi: 11.07.2016.
- Çayhan, E.(1997). *Dünden Bugüne Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Siyasal Partilerin Konuya Bakışı*. İstanbul: Boyut.
- Dalar, M. (2009). "İsrail'in Gazze Saldırısının Siyasal Arka Planı ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi". *Akademik Orta Doğu Dergisi*. Cilt: 4, Sayı: 1. http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu7%20makale/mehmet_dalar.pdf. Erişim Tarihi: 03.05.2016.
- Ebu-Rabi, İ. M. (2004). *Contemporary Arab Thought: Studies in Post-1967 Arab Intellectual History*. London: Pluto Press.
- El-Aziz Gazetesi (07.01.2009). "Saadet Çağlayanına Döndü". http://www.el-aziz.com/saadet_caglayanina_dondu_haber2259.html. Erişim Tarihi: 02.05.2016. Ayrıca mitingin video gösterimi için Bk. <https://www.youtube.com/watch?v=0KRIZWEsjeQ>; <https://www.youtube.com/watch?v=livq1wPKnmE>. Erişim Tarihi: 02.05.2016.
- Erhan, Ç. (2001). "Filistin-İsrail Barış Süreci Nereye Gidiyor?". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. Cilt:56, Sayı:2. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/471/5423.pd>. Erişim Tarihi: 02.05.2016.
- Erkmen ve Arkadaşları (2011). "Türkiye'deki Siyasi Partilerin 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri İçin Hazırladıkları Beyannamelerde Ortadoğu'ya Bakışları". *ORSAM Raporu*. http://www.orsam.org.tr/tr/truploads/yazilar/dosyalar/2011429_orsampartiler_raporu.pdf. Erişim Tarihi: 03.05.2016.
- Erol, M. S. (2012). "Necmettin Erbakan'ın Dış Politika Felsefesi", (Ed.) Haydar

- Çakmak, Türk Dış Politikası (1919–2012), Ankara, Barış-Platin Yayınları.
- Eser, B. (2013). “Türk Siyasal Kültürü İçinde Dinin Rolü Üzerine Bir Açıklama Çabası: Milli Görüş Hareketi Ve Milli Nizam Partisi”. *SDÜ İİBF Dergisi*. Cilt:18, Sayı:3.
- Kriz Grubu Avrupa Raporu (2010). *Türkiye’nin İsrail ve İran Krizleri*. Avrupa Raporu No: 208. 08.9.2010. http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/208_Israel_and_Iran_full_report_TURKISH.pdf. Erişim Tarihi: 21.04.2016.
- Küçük, A. (1994). “Yahudilikteki Arz-ı Mev’ud Anlayışının Boyutları”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt: 33 Sayı: 1.
- Landau, J. M. (1988). Muslim Turkish Attitudes Towards Jews, Zionism and Israel. *Die Welt des Islams*, (1/4), 291-300.
- Mecham, Q. (2011). “Erbakan’ın Mirası”. *Umran Dergisi* (“Milli Görüş Hareketi Necmettin Erbakan, Siyaset ve İslamcılık” özel sayısı). Sayı. 200. Ayrıca Bk. “Erbakan’s Unintended Legacy”. *Foreign Policy* (March 2011).
- Milli Gazete (07.03.2015). “Erbakan Hoca ve Filistin Davası”. http://www.milligazete.com.tr/haber/Erbakan_Hoca_ve_Filistin_Davasi/354949. Erişim Tarihi: 02.05.2016.
- Mufti, M. (2002). From Swamp to Backyard: The Middle East in Turkish Foreign Policy. *The Middle East Enters the 21st Century*, 80–110.
- Özcan, G. (2005). “Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi”. *TESEV Dış Politika Programı/Dış Politika Analiz Serisi 1*. [http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/Publikationen%20Archiv/Ortak%20Yay%-C4%B1mlar/2005/2005%20Türkiye..](http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/Publikationen%20Archiv/Ortak%20Yay%C4%B1mlar/2005/2005%20Türkiye..) (Erişim Tarihi: 29.4.2016)
- Rabasa, A., ve Larabee, F. S. (2008). *The Rise of Political Islam in Turkey* (Vol. 726). Rand Corporation.
- Sağiroğlu, A. Z. (2011). “Ortadoğu’da Değişen Ne Olacak?”. *Umran Dergisi* (“Milli Görüş Hareketi Necmettin Erbakan, Siyaset ve İslamcılık” özel sayısı). Sayı. 200.
- Sağlam, Z. (2015). “Filistin Gazze Raporu”. *Türkiye Diyanet Vakfı*. http://www.diyanetvakfi.org.tr/Media/files/raporlar/TDV_Gazze_Raporu.pdf. Erişim Tarihi: 03.05.2016.
- Seçim Beyannamesi (2015). “Saadet Partisi 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesi”. *Saadet Partisi*. http://www.saadet.org.tr/parti-programi_k18.

- html. Erişim Tarihi: 20.04.2016.
- Seçim Beyannamesi (2002). "Saadet Partisi 3 Kasım 2002 Seçim Beyannamesi" (Acil Onarım ve Atılım Programı). *TBMM Kütüphanesi*. 2002-2440 <https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUP-HANEDE...> Erişim Tarihi: 21.04.2016.
- Seçim Beyannamesi (2007). "Saadet Partisi 2007 Seçim Beyannamesi". http://kurzman.unc.edu/files/2011/06/Saadet_Partisi_2007_beyan_a.pdf. Erişim Tarihi: 01.05.2016.
- Süer, S.S. (2010). "Uluslararası Adalet Divanının İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları Konusundaki Danışma Görüşü". *YASADER*. http://www.yasader.org/web/yasama_derGISi/2010/sayi14/25-58.pdf. Erişim Tarihi: 12.07.2016.
- Temel Karamollaoğlu Söyleşisi. Saadet Partisi Genel Merkezi, Ankara, 16.05.2016.
- Tokatlı, O. (2004). Güvercinli yıllar, Doğan Kitap: İstanbul.
- Tür, Ö. (2007). "Türkiye Ve Filistin-1908-1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar Ve Batılılaşma". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. Sayı: 42. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/929/11590.pdf>. Erişim Tarihi: 30.4.2016.
- Uzer, U. (2011). "Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalm", *Ortadoğu Etütleri*. Cilt: 2, Sayı: 2. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201121_umutUzer.orsam.pdf. Erişim Tarihi: 01.05.2016.
- Uzer, U. (2017). Turkey's Islamist Movement and the Palestinian Cause: The 1980 'Liberation of Jerusalem' Demonstration and the 1997 'Jerusalem Night' As Case Studies. *Israel Affairs*, 23(1), 22-39.
- Uzun, M. M. (2014). *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Külliyyatı*. Ankara: MG V Yayınları.
- Yavuz, H. (2005). Modernleşen Müslümanlar: Nureular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti (Vol. 22). Kitap Yayınevi Ltd.
- Yavuz, E. (04.05.2014). "Erbakan: "Erbakan'sız Bir Milli Görüş Düşünülemez". *İLKHA*. <http://www.ilkehaberajansi.com.tr/haber/erbakan-erbakansiz-bir-milli-gorus-dusunulemez.html>. Erişim Tarihi: 13.07.2016.
- Yeşilada, B. A. (2002). "The Virtue Party", *Turkish Studies*, Vol:3, Num: 1.

EKLER

Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamanoğlu ile Mülakat

Mülakatın yapıldığı tarihte, Saadet Partisi'nin dış ilişkilerden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı ve Filistin davası konusunda Parti'nin ideoloğu konumundaki Sayın Temel Karamollaoğlu ile 16 Mayıs 2016 tarihinde Saadet Partisi Genel Merkezi'nde yapılan sözlü mülakatta, partinin Filistin sorunu için neler yapabileceği ve yaptığı, Filistin davası için yapılan maddi ve manevi destekler, Mescid-i Aksa meselesi ve Müslüman kamuoyunu bilinçlendirme çalışmaları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Görüşme kapsamında Prof. Dr. Necmettin Erbakan Hoca sonrası dönemde Filistin davasına karşı Parti'nin tutumu ve faaliyetlerine yer verilmiştir.

Sayın Temel Karamollaoğlu İle Gerçekleştirilen Sözlü Mülakat, 16.05.2016, Saadet Partisi Genel Merkezi, Ankara

Yusuf Sayın: Sayın Başkanım, mülakat talebimi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Müsaade ederseniz ve lütfederseniz, Filistin meselesi için hazırlamış olduğum bazı soruları zat-ı alilerinize sunmak isterim.

Şimdi Başkanım, temelde Saadet Partisi ve Milli Görüş Hareketi, Filistin Davası'na nasıl bakıyor ve bu bakışın ana hatları nelerdir?

Temel Karamollaoğlu: Yani Biz, bir defa, *Filistin'de meydana gelen hadiseleri topyekûn hem uluslararası hukuka hem insan haklarına hem de bölgeye çok büyük bir haksızlık olduğuna ve getirdiğine inanıyoruz*. Yani bu, uluslararası hukuka kesinlikle aykırı. İnsan haklarına da aykırı. Çünkü bir topluluk kendilerine göre, inançlarının gereği –güya- diyor ki “Filistin bizim topraklarımız, burası bize Cenab-ı Hak tarafından vaat edildi. Biz buraya yerleşmek istiyoruz”. Ne zaman oradan ayrılmışlar? İki bin sene önce. Bunun için orada bir yerleşme merkezi açarken, yerleşecekleri, yani orada kendi inançlarını taşıyan insanların mevcudiyeti zaten var. Kurak bir toprak. İnsanlar kolay kolay yerleşmiyor. Ama iki bin senedir oraya yerleşmiş, orada yaşayan insanlar var. İki bin değil, binlerce senedir... Orada yaşayan Filistinliler binlerce senedir yaşıyorlar. Topraklarına hâkimler. Ancak, Kudüs'ün özellikle gerek Yahudiler gerekse Hristiyanlar tarafından bir özelliği olduğu için, orada bulunan her insan, inanç sahibi, Yahudi inancına sahip olanlar veya Hristiyanlar veya Müslümanlar, kendileri için önem arz

eden mevkiler muhafaza etmişler Osmanlılar zamanında. Burada onların ibadetlerine ve yaşantılarına hiçbir zaman müdahale edilmemiş. Ama aradan belli bir zaman geçtikten sonra, kendilerini güçlü hissettikleri zaman... Güçleri ise temelde finans kültürü. Avrupa'da Amerika'da özellikle Almanya'da kendilerini güçlü hissettikleri zamanda "bizim yaşayacağımız bir toprak lazım" diye bu meseleyi konuşmaya başlamışlardır. Bunu konuşurken bir kısmı, "Filistin esas bizim toprağımız" demişler... "İnsanların yoğun olarak bulunmadığı topraklara gidelim yerleşelim" demişler. Ancak bu teklif elbette o zaman o bölgede hükümlan olan Osmanlılar tarafından uygun bulunmamış. Ancak ondan sonra dünyadaki harekete geçirebilecekleri bütün ülkeleri, güç odaklarını harekete geçirmişler. En önemlisi de, 1. Cihan Harbi sırasında İngilizlerden alenen bir destek almışlar. Bir deklarasyon; meşhur Balfour Deklarasyonu. Osmanlıya da gelmişler, toprak talebinde bulunmuşlar. "Buraya gelip gidebilirsiniz, biz sizin ziyaretinize de karşı değiliz, ama bir özerk bölge için bizden toprak isterseniz, biz buna kesinlikle izin vermeyiz, razı olmayız". Ancak öyle bir durum var ki orada, insanlar Batı'da rahata alışmış insanlar. Hatta Batı'da kısmen ezilen Yahudiler bile... her zaman ikinci sınıf vatandaş kabul edilmiş. Mal edinmişlerse de. Din değiştirmedikçe kendilerine haklar verilmemiş. Bunların en başında gelen Disraeli'dir...

Yusuf Sayın: Benjamin?

Temel Karamollaoğlu: Yani bilahare İngiliz başbakanı olan... İddia ediyorlar... politikaya giriyorlar. Diyorlar ki, "sen bir Yahudi olarak İngiltere'de başbakanlığa gelmen mümkün değil, çünkü senin İngiliz kilisesine mensup olman lazım". O zaman, kendi akrabaları ve kendi civarındaki kendisine destek veren 400 kişi gidiyor, İngiliz kilisesine bağlandığını ilan ediyor ve ondan sonrada başbakan oluyor işin enteresan tarafı. Bu şunu gösteriyor. Bir güç var... Ancak yavaş yavaş su yüzüne çıkıyor. Eskiden yok mu su yüzünde? Ne zamanki sermayeyi gizli bir şekilde kontrol etmeye başladılar, ondan sonra bunlar su yüzüne çıkmaya başladılar. Avrupa'da da insan haklarıyla ilgili bir takım gelişmeler meydana gelince, işte Dreyfus hadisesinde olduğu gibi, horlanmışlar. Budapeşte'ye gidiyorsunuz, Prag'a gidiyorsunuz... Oralarda 19. Asırda Yahudi nüfusu belirli bölgeye tehdit edilmiş, 1000'i geçemez demişler mesela. Onun için doğumlar olduğundan, nüfuz 1000'e yaklaştığında bir grup insan çıkıyor, dünyayı dolaşiyor. Ne zamana kadar? Ölüm yaklaşıncaya oraya geliyorlar, zira orada defnedilmek istiyorlar.

Şimdi bu şekilde baskıya maruz kalmışlar. İspanya'da baskıya maruz kalmışlar. Onlara kucak açan tek bir ülke var: Müslümanlar ve Osmanlı. Sonuna kadar korumuşlar. Ama müstakil bir devlet kurma arzusunu dile getirdikleri andan itibaren Osmanlılar "biz buna izin vermeyiz" demişler. Bunun üzerine Osmanlı'yı 1. Cihan Harbi'nde şöyle veya böyle, –burada ben komplo teorilerinin içine girerek işte oturdular Osmanlı'yı yıktılar falan demiyorum– arkasından da Osmanlı'nın yıkılmasına rağmen Balfour Deklarasyonunda bunlara bir vaatte bulunulmasına rağmen kendileri yerleşemiyorlar, arkasından 2. Cihan Harbi çıkıyor. Akıl almaz bir iş... 20 sene içinde Almanya'yı, yerle bir edilmiş yıkılmış Almanya, o yıkıntının arasından bütün dünyaya had verecek kadar güçleniyor. Ve güç esas itibariyle Yahudilerle. Sanayiye, bankacılığı, onlar ayakta tutuyor. Hitler bunlarla işbirliği yapıyor. "Hitler işbirliği yaptı" dedi diye geçen Londra Belediye Başkanı'nı perişan ettiler. Bunun arkasından da İkinci Dünya Harbi çıkıyor. Hitler Yahudilere karşı bir tavır sergilediği için Almanya'dan kopan, kaçan bütün ilim adamları, iş adamları, sanayiciler sığınacak bir yer arıyor. Büyük bir kısmı ilim adamlarının Türkiye'ye geliyor, bir kısmı dışarıya, Amerika'ya gidiyor. Askerlik çağına gelenler de genellikle İngiltere'de Filistin'de çarpmak üzere bir gücü oluşturuyorlar. Ve o zaman İkinci Cihan Harbi sonrasında Filistin'de terörist faaliyetlere başlıyorlar. İngiltere ve Amerika tarafından o zaman terörist olarak ilan ediliyorlar. İki terörist grup var. Yalta Konferansı sonrasında BM kuruluyor. Yahudilerin yaşamadığı bir toprakta Filistin'de Yahudilere ait bir devlet kuruluyor. Bu dünya tarihinde bir daha olmamıştır ve olamaz da. BM'nin başkalarının toprağı üzerinde orada birkaç tane aile olan bir ırka "burası sizin" deme hakkı yoktur. Ne insan hakkına sığar... Ama burada yalana başvuruyorlar. "Topraksız bir millet, insanların yaşamadığı bir toprak olarak" Filistin'i tarif ediyor. O halde biz bu halde topraksız bir millete Filistin'i verelim diyorlar ve 1947 yılında BM'de yapılan oylamalar, sahtekârlıkla, Amerika'nın baskısıyla yapılmıştır. Reddedilmiştir ilk başlangıçta oylamalar. Onun arkasından ise bazı Güney Amerika ülkeleri temsilcilerini sarhoş etmişler, oylarını almışlar. Yoksa böyle bir kuruluş uluslararası insan haklarına aykırıdır. Kuranlarında da hepsi terörist olarak Batılılar tarafından yaftalanan insanlardır. Bu teröristler arkalarından başbakan olmuş, itibar görmüştür. Onun için *Filistin'de bir İsrail Yahudi devletinin kurulması prensip itibariyle kabul edilemez. Böyle bir devlet hiçbir zaman var olmamıştır. Ve BM'nin de böyle bir karar alma yetkisi*

yoktur. Ancak BM bu kararı aldıktan sonra maalesef Türkiye bu kurulan İsrail devletini ilk devletlerden birisi olmuştur.

Yusuf Sayın: İlk tanıyan Müslüman devlet.

Temel Karamollaoğlu: Evet, maalesef.

Yusuf Sayın: Peki Sayın Başkanım, şimdi şöyle devam etsek. Saadet Partisi ve Milli Görüş'ün bakış açısını çizmiş olduğunuz...

Temel Karamollaoğlu: Ben sadece tarihi süreci aktarmış oldum.

Yusuf Sayın: Bu işe nasıl bakıyor Sayın Başkanım Milli Görüş? Yani Filistin davasına çözüm ne öneriyor?

Temel Karamollaoğlu: Ben yine süreç içinde söylüyorum. Filistin'de İsraililer tam bir terör havası oluşturmuşlardı. Devlet terörü. Köyler toptan katledilmişti. Yüzlerce köy toptan yok edilmişti. İsraililerin Filistin haritasına bir bakın, çok korkunç. İşte o zulümden sonra özellikle Kudüs BM tarafından statüsü itibarıyla İsrail'in başkenti olamaz diye ilan edilmişti. Kudüs, orada yaşayan Yahudilerin de, Hristiyanların da, Müslümanların da ortak malıdır. Özellikle Müslümanların. 1967 yılında İsrail Batı Şeria'yı işgal ettikten sonra çıkan harpte Araplar o dönemde bir hataya düşmüşler: Filistin bir Arap meselesi olarak ortaya çıkarmışlardır. *Biz, Filistin meselesini bir "Arap Meselesi" olarak görmüyoruz. Filistin, Müslümanların bir meselesidir.* 1967 yılında Yahudi hükümetinin yapmış olduğu bu haksız işgalden sonra meydana çıkan ve aleni tepki gösterip tedbir almak için adım atan kişi Kral Faysal'dır. Faysal, 1967 yılında İslam İşbirliği teşkilatını kurmaya karar vermiş; bu karar 1969 yılında gerçekleşmiş. Bizim yönümüzden de 1969 yılı önemlidir.

Yusuf Sayın: Hareketin kurulduğu yıldır...

Temel Karamollaoğlu: Çünkü biz 1969 yılında Erbakan hocamız Milli Görüş Harekâtına başlarken, seçimlere gidiliyor, bir parti kurmaya vakit yok, bağımsızlar hareketini başlatarak seçimlere girmiştir. 17 kişi aday olmuştur. O zaman Sayın Erbakan seçilmiştir. Ama hemen onun arkasından da teşkilatlanma gerçekleştirilmiş. Arkasından Milli Selamet kurulmuş. Milli Selamet Partisi de 73 seçimlerinde iyi bir oy alarak Meclis'e girmiş. Girdikten sonra da kendisinin önemli gördüğü konular üzerinde icraatlar yapmaya adımlar atmaya başlamıştır. *Ama 69'da bu hareket başladığı zaman ve Faysal'ın başlattığı İslam İşbirliği Teşkilatı'ndan sonra Milli*

Görüş dış politikada Müslümanları bir araya getirecek, aralarında ihtilaf olmayan hangi konu var denildiğinde, bu konu ancak "Filistin meselesi olur" şeklinde kanaat oluşmuş ve 1970 yılından itibaren Konya'da Kudüs mitingleri başlatılmıştır.

Yusuf Sayın: 1979 mu Efendim?

Temel Karamollaoğlu: 1970. 71 de olabilir. Bu bizim gazetelerden takip edilebilir. Bu mitinglerin iki temel özelliği var. *Birincisi; Kudüs meselesini hem Türkiye'nin hem İslam âleminin hem de dünyanın gündeminde tutmak. Bu gündemden düşürülmeden düşürülmemeli. Başka hadiseler bunun önüne geçmeli. İkincisi Kudüs'ün kurtulması Filistin'in ayağa kalkması, Yahudi zulmünün son bulması ancak Müslümanların bir araya gelmeleriyle mümkün olabilir.* İşte oraya gelen, davet edilen insanlar İslam âleminde şuurlu bir tavır sergileyen, meseleleri takip eden, genelde sivil toplum örgütleri ve o örgütlerin liderlerinden oluşan bir harekettir. Yani bu mitinglere devlet namına kimse katılmamıştır o zaman. Bunların tamamı sivil toplum örgütleri, düşünürler, bu konuda gayret gösteren insanlardır. Sadece İslam âlemini etkileyecek, buna inanan insanlar. İşte bu her sene devam etmiş, yapılmış. *Ve en sonunda da bildiğimiz gibi 1980 yılında muhteşem bir miting yapılmış, ancak bu miting birileri tarafından sabote edilmeye çalışılmış, çünkü bildiğiniz gibi sizin son Kudüs Mitingi olarak yaptığımız miting İhtilalin de bir gerekçesi olmuştur. Kenan Evren çok açıkça Kudüs Mitingini kendi müdahalelerine bir gerekçe olarak göstermiştir.* Eğer İsrail devletinin kuruluş felsefesi ve İsrail'i kuranların ideolojilerini zihinsel altyapıyı iyi tespit etmezseniz Filistin meselesinin nasıl çözüleceği konusunda hiçbir fikriniz olmaz. Çünkü bu bir zorbalık. Ama öyle bir zorbalık ki itikaden kendilerini bu işe vakfetmiş insanlar var Yahudilerden. Yahudi inancının temelinde, insanların içinde Yahudilerin Allah'ın seçilmiş kulları olduğu inancı vardır. Diğer herkes Yahudilere hizmet etmek için vardır. Siz bunu baştan kabul etmezseniz, Yahudilerin İsrail'i nasıl kurduğu ve bundan sonraki politikalarının nasıl olduğunu anlayamazsınız. Kendilerini üstün ırk kabul ediyorlar. Kendilerine hizmet etmekle mükellef olarak görüyorlar diğer insanları. İşin garip tarafı, 1970'lerden itibaren Hristiyanların arasından da bu inanca sahip bir oluşum meydana gelmiştir. Evanjelikler. Bir kısım insanlar hariç bütün insanlığın yok olacağına inanırlar. Şimdi böyle bir mantık var dünyada. Buna inanmayan kesimde son zamanlarda gerek nakit/para/fiansman kaynakları itibarıyla tamamen bunların eline düşmüş. FED dâhil.

Avrupa'dakilerin tamamı bunların kontrolüne girmiş... Sanayi ve teknoloji de... İsrail'in aleyhine bir şey yazamazsınız. Onlar girince siyaset ve aynı zamanda üniversiteler girmiştir. Yani korkunç bir tablo çiziyorum ama bu bir gerçek. Siz böyle bir oluşum yapınca bunun karşısına sadece cılız bir sesle çıkarsanız etkili olamaz. Mutlaka sizden şuurulu olan ve bu gidişatın ne kadar vahim olduğunu anlayan siyasetçileri ve ülkeleri harekete geçirmek mecburiyetindesin. Bunların başında İslam ülkeleri geliyor. İslam ülkelerinin zaafı; maalesef idareciler acziyet içindeler. Acziyet içinde oldukları için de "biz böyle bir kalkışmaya giremeyiz diyorlar". Eninde sonunda haklıysanız ve bu konuda ısrarlı olup çaba sarf ederseniz hak üstün gelir inancını taşıyorum. 1969 yılında kurulan *İslam İşbirliği Teşkilatı'nın sadece müşahit üyesiydik. İşin gerçeği bu. 1976 yılında İstanbul'da bu İslam Konferansı Örgütü'nün bir toplantısı vardı. O toplantıya katılırken iktidar ortağı olan Milli Selamet Partisi dedi ki "Biz İstanbul'da böyle bir toplantı yapılırken bu toplantıya asli üye olarak girmeyi temenni ederiz. Siz razı değilseniz bir çekiliriz" dedi. Ondan sonra Türkiye İslam Konferansı Örgütü'nün asli üyesi oldu. Önce değildi. Ve Biz prensip itibarıyla, -şu anda BM'nin kararı da böyledir- İsrail'in işgal etmiş olduğu topraklardan çekilmesini birinci mesele olarak gündeme koyuyoruz. Prensip itibarıyla Yahudi düşmanı değiliz. Ama biz Siyonizm'in Yahudilerin etkin olan çevrelerinin ortaya atmış oldukları ırkçı bir anlayışı temsil eden ve uluslararası hukuku hiçe sayan ve kendilerini bütün insanlardan üstün gören bir Siyonist anlayışının tam karşısındayız.*

Yusuf Sayın: Yani Milli Görüş'ün görüşü; sorun Yahudilikte değil, Siyonizm'de.

Temel Karamollaoğlu: Evet. Çünkü bu ideolojiye sahip olanlar sorun çıkarıyor. İsrail'in içinde İsrail'in bu yaptıklarına razı olmayan ciddi bir kesim var.

Yusuf Sayın: Evet, o malum Sayın Başkanım.

Temel Karamollaoğlu: Amerika'da da var, Avrupa'da da var. *Onun için Biz Yahudi düşmanı değiliz.*

Yusuf Sayın: Prof. Dr. Erbakan Hoca'nın da görüşü öyleydi. Medya çarpıtmıştı değil mi?

Temel Karamollaoğlu: *Tabi, tabi... Biz hiçbir zaman Yahudi düşmanı olmadık, olmayız da. Ha onların inanç sistemini benimsemeyiz, ayrı konu.*

Yusuf Sayın: Emperyalist, ırkçı Siyonizm değil mi, O'nun ifadesine göre değil mi?

Temel Karamollaoğlu: Evet. O ırkçılıkta da şöyle bir anlayış var işte; kendilerini diğer bütün insanlardan üstün gören bir ırkçı anlayış. Yani bir İngiliz, Alman ırkçılık da vardır. Onlar da kendilerini üstün görürler ama buradakiler gibi değil.

Yusuf Sayın: Evet Hocam.

Temel Karamollaoğlu: Aynen Evanjeliklerde de vardır. İkiz kulelere saldırı olunca onların önde gelen şahısların kitaplarını getirtmiştim. George Farwell gibi. Bu adam ikiz kulelere saldırı olduktan sonra yapılan bir merasimde Müslümanlara bugün Trump'ın yaptığından daha çok harekette bulunmuştu. Tamamen sefih... Tamamen Yahudiliğin seçilmiş bir inanç da demeyelim, ırk olduğu temeline dayanıyor. Çünkü herkes Yahudi olamıyor. Anne tarafından... Onun için bizim prensip olarak benimsediğimiz, İsrail, işgal ettiği topraklardan çekilmeli. İsrail bugün Filistin'de Filistinlilere zulüm ediyor. Bugün bile, aradan bu kadar zaman geçtikten sonra bile Filistin topraklarını işgal ediyor; orada yerleşim merkezleri kuruyor. Bunu BM tespit ediyor. Ama kimsenin kılı kıpırdamıyor. Arkasından dünyada İsrail'in Filistin'deki zulmü emin olun Hitler'in toplama kamplarında yaptığı zulümden geri kalmıyor. Daha fazlasını yapıyor. "Yerleşim yeri" ne demek, "outpost" demek, "check point" ne demek? "Check point"ler düşündüğünüz gibi değil, bazen 24 saat beklersiniz ve komşunuzu ziyarete gidemezsiniz. Bizim alıştığımız gibi kontrol noktası değil, Filistinlilere zulüm etme noktası... Biz şu anda dünyada ayrımcılık üzerine kurulmuş tek devlet sayarız İsrail'i; kendisinin dışında kimseye hayat hakkı tanımayan tek devlet. Zulmü, işkenceyi, katliamı devlet politikası haline getiren tek devlet. Öyle bir devlet olmaz. Bunun adı devlet değil. Bugün şahsen hükümetin mü-nasebetleri düzeltmek adına onlarca sıcak bir ilişki kurmalarını çok yanlış buluyorum. Bu, İsrail zulmüne destek manasına gelir. Filistin'in bağımsızlığı değildir bu. *Sınırları belirlenmeden bir Filistin devletinin kuruluşuna rıza göstermek zulme destek vermek manasına gelir.* Bugünkü harita, mahallelerden meydana gelen bir harita. Mahallelerden meydana gelen bir devlet olur mu? Siz bir caddeyi geçeceksiniz, cadde İsrail'in. Burayı geçemezsiniz diyecek. Bu ne biçim devlet? Yani belediye bile değil, tahakküm altında. Caddeleri geçilemeyen bir muhtarlık. Filistin Devletinin dünyadaki

itibarı ne? BM'deki. Temsil yetkisi verildi, bir bayrak çekildi diye avunuyoruz. *Ben de utaniyorum İslam âlemi olarak böyle bir şeye rıza göstermekten. Bu konu İslam âleminin müşterek bir konusudur. Endişe duyduğumuz, Türkiye'nin İsrail'i tanıma konusunda. Çünkü bu gayrimeşru bir hükümettir. Zalimdir, katildir. Bunu bu kadar net söylemek mecburiyetindeyiz. Basit bir şekilde ambargonun kalkmasıyla olmaz. İsrail işgal ettiği topraklardan çekilecek. Bunun başka çaresi yok.*

Netice olarak, *buradaki zulüm durmadan, işgaller ortadan kalkmadan, haksızlıklar önlenmeden, İsrail uluslararası, en azından hukuka riayet etmeden, dize gelmeden, uluslararası hukukun önünde diz çekmeden müna-sebetler kurulamaz. İhanet olur yani. Orada yaşayan Müslümanlara karşı. Son yüzyıla bakarsanız Filistin'de yaşayan Müslümanların bugüne kadar gösterdikleri direnç, akılların zor kabul edebileceği bir dirençtir. Yani Cenab-ı Hak ecirlerini kat kat artırsın (Âmin). Çünkü bu kadar zulüm karşısında hala dik durabilmek; bu çok önemli bir inançla sağlanabilir. Oraya gidin... Şuna inanıyorum. En azından babası annesi kardeşi eşi çocuğu akrabaları... Hem de bir değil, birçok akrabasını kaybetmemiş insan bulmak mümkün değil. Herkesin onlarca, bazılarının belki yüzlerce yakını gitmiştir. Babası gitmiştir, amcası, teyzesi, çocukları...*

Yusuf Sayın: Sayın Başkanım, bana bu kıymetli vakti ayırdığınız için çok teşekkür ediyorum.

Temel Karamollaoğlu: Ben teşekkür ederim.

Adalet ve Kalkınma Partisi

Mustafa Cüneyt Özşahin

Giriş

Türk siyasetine 15 yılı aşkın süre yön vermeyi başaran Adalet ve Kalkınma Partisi ideolojik spektrumda müstesna bir noktada durmuştur. Kuruluşu ile beraber Milli Görüş geleneği ile bağlarını kopardığı vurgusunu ön plana çıkaran AK Parti muhafazakar demokrasi olarak adlandırılan ortak bir ideolojik çatı altında farklı siyasal eğilimleri barındırmayı başarmıştır. Geniş bir toplumsal desteği arkasına alan AK Parti aynı zamanda Türk Siyasal hayatının en uzun soluklu hareketlerinden biridir. Filistin meselesi AK Parti'nin iktidar serüveninde gerek iç gerekse de dış politikada hararetle tartışılan bir gündem maddesi olmuştur. AK Parti'nin Filistin politikası bir yandan iç siyasetten bağımsız olmayan bir kimlik politikasının yansıması olarak diğer yandan Filistin politikasına yön veren bir takım yapısal kısıtlar ve bu kısıtların dayattığı koşullar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu kapsamda gerek kimlik faktörü gerekse güç temelinde yapısal kısıtlar kimi zaman ayrı ayrı kimi zaman ortaklaşa biçimde dış politika açısından belirleyici olmaktadır.

Bu çalışmada mevcut literatür dikkate alınarak Adalet ve Kalkınma Partisi dış politikasının anlaşılmasında kimlik vurgusu

çerçevesinde iç politik faktörlerin; uluslararası/bölgesel sistemin kısıtları ve imkanları çerçevesinde ise yapısal faktörlerin analizi edilmesi amaçlanmaktadır.¹ İkinci olarak Türkiye'nin Filistin politikasını Türkiye-İsrail ilişkilerinden bağımsız düşünmenin mümkün olmadığı iddia edilmektedir. Bu çerçevede Türkiye-İsrail ilişkilerinin mahiyetini büyük ölçüde Filistin ile ilişkilerin şekillendirmekte olduğu iddia edilmektedir. Bu kapsamda AK Parti uzun süre kalıcı bir çözüm için İsrail-Filistin geriliminde arabuluculuk rolü oynamış, sonrasında İsrail ile ilişkilerin gerilmesiyle Filistin tarafı ve özellikle de Hamas ile ilişkileri tahkim etme yoluna gitmiştir. Öte yandan söz konusu bu değerlendirilmede, İsrail ile ilişkilerin normalleşmeye başladığı 2016 yılı sonrasında Türkiye'nin öncelikli olarak bölgede dengeleri gözetten daha mutedil bir politik çizgiye kayacağı öngörülmektedir.

Çalışma kapsamında birinci bölümde Türkiye'nin Filistin politikasının tarihsel arka planına ilişkin bir değerlendirme sunulacak, ikinci bölümde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kuruluşu, tarihi ve ideolojisine genel hatlarıyla değinilecek, üçüncü bölümde ise Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Filistin diplomasisine de şekil veren genel dış politik yaklaşımı, güç ekseninde uluslararası sistemik ve bölgesel faktörler ile; kimlik ekseninde iç politik faktörlerin analizi yardımıyla açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Dördüncü bölümde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Filistin'e yönelik bakış açısı ve bu minvalde atılan adımlar ile bu adımların iç siyasette yarattığı tartışmalara işaret edilecektir. Çalışmayı sonuçlandırmadan önce ise 2016 yılında İsrail ile gerçekleşen uzlaş ve bu uzlaşının Filistin siyasetine yönelik olası

1 Bu çalışmanın teorik kurgusunu şekillendiren küresel-bölgesel ve yerel dinamikleri ele alan ve farklı analiz düzeylerine vurgu yapan bir dizi çalışma için bkz. (Altunışık & Çuhadar, 2010; Altunışık & Martin, 2011; Kardaş, 2010; Kösebalaban, 2010; Lindenstrauss & Kıvım, 2014; Tür, 2012) Mevcut analizde Tür (2012)'ün ayrımı çerçevesinde iç politik, bölgesel ve sistemik olmak üzere üçlü bir sınıflandırma kullanılmıştır.

tesirlerine temas edilecektir.

Türkiye-Filistin İlişkisinin Tarihsel Arka Planı

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Filistin bağlamında izlediği politikada ne ölçüde dönüşümcü olduğu ne ölçüde bir devamlılığı yansıttığını anlamak için konunun tarihi planını irdelemek elzem hale gelmektedir. Bu çerçevede konunun tarihi arka planı incelendiğinde Filistin meselesine yönelik Türk Dış Politikasının konjonktürel olduğu farklı dönemlerde muhtelif değişkenlerin etkisiyle farklılık arz edebildiğinin altı çizilmelidir. Ayrıca Türkiye-Filistin ilişkilerinin Türkiye'nin İsrail politikasından tamamıyla bağımsız olmadığı da bir vakıadır. Genel mahiyeti itibariyle Türkiye'nin İsrail- Filistin ilişkilerine yönelik pozisyonu gerek iç gerekse de dış politikanın ilgili dönemine mahsus kimi özgül gelişmelerden azade değildir. Özcan'ın (2003) dönemlendirmesi dikkate alındığında 1948- 1964 arasına Soğuk Savaşın güvenlik kaygılarının ön plana çıktığı ABD merkezli bir politika damgasını vurmuş, 1964-1980 arası Batı ile ilişkilerin sorgulandığı bir döneme karşılık gelmiş ve Müslüman dünya ile ilişkilerin iyileştirilme çabaları çerçevesinde Filistin meselesine yönelik daha duyarlı bir politika izlenmiş, 1980 ile 1990 arası dönemde ise karma bir politikanın izlendiği bu çerçevede bir taraftan Kudüs'ün ilhakına tepki mahiyetinde ve petrol krizi sonrası oluşan ekonomik kaygılar temelinde Arap dünyası ile ilişkileri iyi tutmaya yönelik bir politika izlenirken diğer taraftan özellikle İsrail lobisinin ABD politikasındaki belirleyici etkisiyle daha dengeli bir politikaya yönelindiği ifade edilmektedir. 1990'ların ikinci yarısından itibaren ise Soğuk Savaş sonrası dönemin ve Türkiye'nin kendi özel koşulları çerçevesinde ilişkiler "stratejik bir işbirliğine" evrilmiştir (Özcan, 2003: 63-99) .

Yukarıda çizilen çerçevede kimi kırılma noktalarına kısaca değinilecek olursa; Türkiye, İsrail'in kurulmasına müteakip İsrail'i tanıyan ilk Müslüman devlet olarak kayıtlanmıştır. Ayrıca ikinci dünya savaşı sonrası Sovyet tehdidi karşısında tesis edilen Türkiye-ABD ittifakı ve yine bu ilişkiye yön veren ABD ve İsrail arasındaki özel bağ Türk- Filistin ilişkileri açısından da belirleyici oldu. Nitekim Menderes döneminde Türkiye ve İsrail arasında imzalanan gizli anlaşmalar döneme damgasını vuran önemli gelişmeler olarak değerlendirilebilir (Özcan, 2003:68-69). Öte yandan Filistin Kurtuluş Örgütü ile 1970'li yıllar ile beraber inşa edilmeye başlanılan ilk temaslar ve müteakip yakınlaşma, 1988 yılında Türkiye tarafından Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün tanınması ile bir üst noktaya taşınmıştır (Bishku, 2006:186-188; Özcan, 2003:72-73; Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2016). Türkiye-İsrail ilişkilerinin zirve yaptığı 1990'lı yıllar ise Filistin konusunda retorikte olmasa da pratikte sessizliğin hakim olduğu bir dönem olarak tarihe geçti. Öyle ki İsrail 1990'lar boyunca bölgede Türkiye'nin en yakın ortağı haline geldi (Balcı & Kardaş, 2012: 102-103; Inbar, 2005, 2011; Tür, 2012: 45-49). Özetlenecek olursa bir bütün olarak Türkiye'nin Filistin coğrafyasına yönelik politikasının genellikle İsrail-Filistin dengesini gözeten ve uluslararası sistemin koşullarına göre şekil alan bir mahiyet arz ettiği ifade edilebilecektir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye ve Filistin arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. Öyle ki Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı ile birlikte Türkiye'nin Filistin meselesinde çok daha aktif roller üstlendiğini ifade etmek yanlış olmaz. 2009 yılında Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı ile birlikte dış politika yeniden dizayn edilmiştir. Davutoğlu, *Stratejik Derinlik* isimli eseriyle teorize ettiği dış politikayı dışişleri bakanlığı ve sonrasında sürdüreceği başbakanlığı döneminde realize etme imkanı yakalamıştır (Davutoğlu, 2001; ayrıca bkz. Aras, 2009). Bu dönemde Davutoğlu'nun perspektifinde Kudüs'ün bir Osmanlı mirası olarak

değerlendirilmesi, konunun dış politikada ayrıcalıklı bir yere sahip olduğuna işaret eder niteliktedir. (Aras, 2009: 7).

Adalet ve Kalkınma Partisi: Kuruluşu, Tarihçesi ve İdeolojisi

AK Parti, Refah Partisinin kapatılması sonrasında kurulan ve Milli Görüş geleneğinin taşıyıcısı olan Fazilet Partisi kadrolarından kopma siyasetçiler tarafından kurulmuştur. Nitekim partinin çekirdek kadrosunda yer alan Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan gibi isimler geçmişte Milli Görüş ile bağlantılı organizasyonlar içerisinde önemli görevler üstlenmiştir (Altunışık ve Martin, 2011: 578; Jenkins, 2008: 166-167). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurucuları, 2001 yılında Fazilet Partisi ile bağlarını koparan revizyonistlerdir (Hale ve Özbudun, 2009, 18-19; Jenkins, 2008: 166-167; Yavuz, 2009: 75-76).

“Radikalizm” ve “sosyal mühendisliği” reddeden “kültürel uzlaş” ile “ tahdit edilmiş ve tanımlanmış bir siyasal iktidar formu” yanlısı bir pozisyona yaslanan ve yine muhafazakar demokrasi çatısı altında pek çok farklı akımı bir araya getiren AK Parti aynı zamanda Türk siyasal hayatının en uzun soluklu hareketlerinden biri oldu (Akdoğan, 2006: 50-51). Türk siyasetine 15 yılı aşkın süre yön vermeyi başaran AK Parti ideolojik spektrumda müstesna bir yerde durmuştur. Milli Görüş geleneği ile bağlarını kopardığı vurgusunu ön plana çıkaran AK Parti'nin 2002 yılından bugüne tüm yerel ve genel seçimlerden birinci parti olarak çıkmayı başaran AK Parti geniş bir toplumsal destek kazanmıştır. Öyle ki kimi tasniflere göre AK Parti Türk siyasetinde “dominant parti” hüviyeti kazanmıştır (Keyman, 2014; Müftüler-Baç ve Keyman, 2012).

Ayrılan yenilikçi milletvekillerinin kurduğu Adalet ve Kalkınma Partisi, Avrupa Birliği üyeliği ve bununla doğrudan ilişkili olan demokratikleşme yönündeki adımlar ile pek çok açıdan

siyasi seleflerinden ayrılmıştır (Kubicek, 2013; Müftüler-Baç, 2011). AK Parti iktidarı gerek iç politikada gerekse de dış politikada önemli değişimlerin de icracısı oldu. Özellikle 2005 yılında Türkiye'nin aday adayı olması ile Avrupa Birliği ile ilişkiler yeni bir eşiğe taşındı. Kuşkusuz bu kapsamda Avrupa Birliği ile uyum süreci çerçevesinde gerçekleştirilen reformlar Türk demokratikleşme tarihinin önemli köşe taşları niteliğini kazandı. Başta askeri vesayetin kaldırılması olmak üzere atılan adımlar her şeyden önce iç politikanın normalleşmesini ve demokratik standartların asgari düzeyde yakalanmasını beraberinde getirdi (Özbudun ve Genççaya, 2009; Hale ve Özbudun, 2009: 55-67; Usul, 2011).

Öte yandan Davutoğlu'nun ortaya koyduğu dış politika söylemi ile komşularla sıfır sorundan merkez ülke kavramsallaştırmasına uzanan geniş bir skalada yeni bir diplomasi ıstılahı türetilmeye çalışılmış ve dış politikada yeni bir dinamizm yakalanmıştır (Davutoğlu, 2001; Yesiltaş ve Balcı, 2013). Bu çerçevede Türkiye aynı zamanda hem yakın çevresinde yer alan pek çok Ortadoğu ülkesi ile ilişkilerini normalleştirdi hem de daha öncesinde çok sınırlı veya hiç irtibatı olmayan geçmişin egzotik coğrafyaları Latin Amerika ve Afrika ülkeleri ile ilişkiler tesis edildi (bkz. Levaggi, 2013; Özkan ve Akgün, 2010).

Bununla birlikte Türkiye'nin gerek iç gerekse de dış politikada yakaladığı bu olumlu ivme 2010 yılında Arap Baharı sonrasında yavaşlamaya başladı. Türkiye- AB ile yaşanan gerileme, 2013 yılında Gezi protestolarıyla doruğa çıkan sosyal huzursuzluk, Temmuz 2015'de PKK ile ateşkesin sonlanması ve Türkiye'nin kapı komşusu Suriye'de patlak veren Türkiye'de muhtelif biçimlerde yansıyan iç savaş Türkiye'de sosyal ve ekonomik istikrarını sekteye uğratan önemli gelişmeler niteliğinde kabul edilmektedir (bkz. Ayata, 2015; Geri, 2016a, 2016b; Hinnebusch, 2015). Tüm bu gelişmeler karşısında özellikle Arap Baharı sonrası dönemde

AK Partinin izlediği politikalarda güvenlikçi bir tavrın ön plana çıktığı ifade edilebilmiştir (Geri, 2016a, 2016b; Günlük-Şenesen ve Kırık, 2016). Yine kimi değerlendirmelerde muhafazakarlık-demokrasi denkleminde “tekno-muhafazakarlığın” demokrasinin önüne geçtiği ve bu bağlamda mevcut eşitliğin demokrasi aleyhine bozulduğu iddia edilmiştir (Mollaer, 2016, 19-20).

Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Filistin Politikasının Teorik Zemini

Literatürde dış politikanın ve daha özelde Ortadoğu’ya yönelik dış politikanın gerek iç faktörler gerekse de uluslararası faktörlerin etkisiyle şekillenmiş olduğu vurgulanmaktadır (Altunışık ve Martin, 2011; Kardaş, 2010). Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Filistin politikası da çizilen bu teorik çerçeveden farklı azade değildir. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Filistin politikası, gerek küresel gerekse de bölgesel güç dağılımının yarattığı fırsatlar ve oluşturduğu kısıtlar çerçevesinde şekillenmiştir (Lindenstrauss ve Kıvam, 2014) Öte yandan benzer koşulların Türkiye’nin İsrail politikasına yönelik olarak da belirleyici olduğunun altını çizilmektedir (Kösebalaban, 2010; Tür, 2012). Kösebalaban (2010) iç ve uluslararası dinamiklere dikkat çeken ikili bir ayrım yaparken; Tür (2012), iç, uluslararası ve bölgesel faktörlere vurgu yapan üçlü bir sınıflandırma yapmıştır. Bu çerçevede Adalet ve Kalkınma Partisi-Filistin ilişkilerinin anlaşılması, büyük ölçüde Adalet ve Kalkınma Partisi-İsrail arasındaki diplomasiyle bağlantılıdır. Bir başka deyişle İsrail tarafından gayrimeşru bir aktör olarak değerlendirilen Hamas ile Türkiye arasındaki ilişkinin yoğunluğu İsrail-Türkiye ilişkilerinin mahiyeti açısından tayin edicidir. Madalyonun diğer yüzüne bakıldığında ise İsrail ve Türkiye ilişkilerinin yoğunluğu Hamas-Türkiye ilişkilerine şekil verebilecektir. Elbette AK Partinin muktedir olduğu bir Türkiye’nin Hamas

ile olan ilişkisini anlamak için partinin geldiği ideolojik kökeni ve kimlik yapısını doğru anlamak gerekmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının Cumhuriyetin bakiyesi geleneksel dış politikadan koparak yeni bir dış politikaya yöneldiği sıklıkla tekrarlanan bir iddia niteliğindedir. Bununla birlikte literatür içerisinde bir damar, söz konusu kayışın iddia edildiğinin aksine yalnızca mevcut iktidarın kültür, inanç ve değerlerinden kaynaklanmadığı fakat güç dağılımının dayattığı uluslararası politikanın kısıtlar ve aynı zamanda imkanlardan kaynaklı olduğunu savunmaktadır. Waltz'un da altını çizdiği gibi sistemin aktörlerini kuşatan ve onların politika tercihlerini belirleyen en önemli değişken uluslararası sistemin yapısal koşullarıdır. Bu çerçevede söz konusu sistemin oyun kurucuları ise süper güç olarak nitelendirilen ülkelerdir (Waltz, 1979: 72). Bu çerçevede Türkiye'nin dış politikasının çok boyutlu bir karakter kazanmasını sistemin çok kutuplu karakterini idrak ederek buna uygun bir pozisyon arama çabası olarak okumak yanlış olmayacaktır (Kanat, 2014: 68-73; Öniş, 2011: 48).

Adalet ve Kalkınma Partisinin Türk Dış Politikasında çok boyutluluğa yönelmesine zemin hazırlayan sistemik bir takım değişimlerden bahsetmek gereklidir. Öncelikle Türk-Amerikan ilişkilerinde 11 Eylül sonrası yaşanan gerilim, güç ve güvenlik arayışındaki Türkiye'nin "otonom" bir dış politika uğruna yeni denizlere yelken açmasını beraberinde getirmiştir (Yalçın, 2011; ayrıca bkz. Kardaş, 2010: 117-118).² Bu kapsamda Yeşiltaş'ın altını çizdiği gibi bu dönemde Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile tam bir uyum içinde olmayan ve fakat ilişkileri doğrudan doğruya askeri karşıtlığa da dönüştürmemeye özen gösteren bir *yumuşak dengeleme* politikası izlediği ifade edilebilir (Yeşiltaş,

2 Filistin politikası özelinde otonomiye ilişkin benzer değerlendirmeler için bkz. (Lindenstrauss & Kıvıam, 2014:9-10).

2009).³ Nitekim bu kapsamda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kadim müttefikler İsrail- ABD- Avrupa Birliği üçgeninin yanı sıra komşu Arap ülkeleri ve uzak çevresinde yer alan Rusya gibi ülkelerle ilişkiler geliştirme yolunu tuttuğu ifade edilebilir (Öniş ve Yılmaz, 2009; Lindenstrauss ve Kıvam, 2014: 9-10). Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı Türkiye'nin daha önce gündeminde hiç yer almayan veya sınırlı biçimde yer bulabilen coğrafyalarla temasa geçtiği bir döneme karşılık gelmektedir. Söz konusu yeni dönem Adalet ve Kalkınma Partisi'nin merkez ülke⁴ olma iddiası çerçevesinde Türk Dış Politikasının geleneksel dış politik rutini ABD ve AB çizgisinden Afrika-Ortadoğu- Avrasya'yı dikkate alan daha dengeli bir diplomasiye evrilmiştir (Öniş ve Yılmaz, 2009:9; Yalçın, 2011).

Uluslararası politikada küresel düzeyde icra edilen sistematik analizlerin yanında bölgesel dinamiklere odaklanan çalışmalardan da bahsetmek mümkündür. Şüphesiz Buzan ve Wæver (2003)'e ait olan bölgesel dinamiklerin özgünlüğüne dikkat çeken bölgesel güvenlik kompleksi olgusu böylesi çalışmaların bir çıktısı niteliğindedir. Ortadoğu Güvenlik Kompleksi farklı küresel ve bölgesel kutupların bölgenin kendi iç dinamikleri çerçevesinde aldıkları pozisyon ve sahip oldukları yönelimler hususunda önemli ip uçları sunar. Bölgesel düzeyde Adalet ve Kalkınma Partisi İsrail- ABD ittifakının bir parçası olmak yerine kimi diğer bölge ülkeleri ile beraber Filistin ile ilişkilerini geliştirme yolunu izlemiştir (Kösebalaban, 2010: 47). Kuşkusuz Irak savaşının ardından Kuzey Irakta kurulan Kürt yönetimi ve İsrail'in bölgesel Kürt yönetimini desteklediği iddiaları İsrail ile ilişkilerin gerilemesinde önemli bir neden olmuştur (Altunışık ve Martin, 2011: 576; Cohen ve Freilich, 2014: 44;

3 Bu çerçevede Türkiye- ABD ilişkilerinde aynı çalışmaya vurgu yapan benzer bir değerlendirme için bkz. (Kanat, 2014:73)

4 Merkez ülke olgusuna dair bkz. (Davutoğlu, 2004)

Inbar, 2005: 604; Oğuzlu, 2010: 281; Tür, 2012: 57-59). Öte yandan İsrail-Türkiye ilişkilerinde yaşanan gerilim İran-Türkiye ve Suriye-Türkiye ilişkilerinde dikkat çekici bir iyileşmeyi beraberinde getirmiştir. Söz konusu tüm bu temasları Türkiye'nin bölgede yeni ittifak arayışlarından bağımsız düşünmek mümkün değildir. Örneğin bu çerçevede Adalet ve Kalkınma Partisi'nin nükleer enerjiye sahip olması hususunda İran'a BM'de verdiği destek oldukça önemli kabul edilmektedir (Altunışık ve Martin, 2011: 573-574; Cohen ve Freilich, 2014: 44; Kösebalaban, 2010: 46-47; Oğuzlu, 2010: 282-283). Özetle Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının İsrail ile 1990'lı yıllara uzanan bölgesel ortaklığı erozyona uğradığı oranda bölge ülkeleri ile temasları güçlenmiş ve Filistin konusunda kararlılığı artmıştır.

Kuşkusuz dış politikada yaşanan değişimin arka planını şekillendiren Türkiye'nin iç politikasından mülhem bir takım kritik gelişmelerden de bahsetmek mümkündür. Türkiye'de dış politikada 1990'lı yılların hakim gücü konumundaki ordunun politik etkisini yitirmesi ve sivil iktidarın güç kazanması Türkiye'nin Ortadoğu politikasının seyrine tesir etmiştir. (Balci, 2011; Balci, 2013; Balci ve Kardeş, 2012). AK Parti'nin muktedir olması aynı zamanda AK Parti'nin temsil ettiği kimliğin de dış politikada maces bulmasını beraberinde getirmiştir.

Çok sayıda çalışma farklı bağlamlarda da olsa kimlik olgusunu dış politikada açıklayıcı bir değişken olarak kullanmıştır (Barnett, 1999; Campbell, 1998; Katzenstein, 1996; Wendt 1992). Şüphesiz Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Filistin'e yönelik politikası da, bu çerçevede, parti kimliğinden ayrı değerlendirilemez. Bu kapsamda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kimliğinde önemli bir unsur olan İslamcılığın, İsrail ve Filistin politikasında belirleyici olduğunun altı çizilmektedir (Cohen ve Freilich, 2014: 45; Inbar, 2011: 142). Zira düşünsel düzeyde yaşanan çeşitli kırılmalara karşın, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin

kurucu kadrolarının önemli bir kısmının Milli Görüş geleneğinden kopma isimler olduğu ve İslamcı bir geleneğin taşıyıcıları olduğu unutulmamalıdır (bkz. Altunışık ve Martin, 2011: 578; Dalay ve Friedman, 2013; Jenkins, 2008: 166-167). Yine gelinen bu noktada Milli Görüş'ün ideolojik arka planını şekillendiren dikkat çeken söylemlerden birinin de Filistin davası ve Siyonizm karşıtlığı olduğu bir kenara not edilmelidir (Bishku, 2006: 178-180; Çakır, 2005: 565, 569).

Çizilen bu çerçevede her ne kadar Milli Görüş gömleğinin çıkarıldığı iddia edilse de parti kadrolarının Filistin hususundaki hassasiyetlerinin tümüyle ortadan kalktığını söylemek doğru olmayacaktır. Bu minvalde özellikle kendini Müslüman Kardeşler hareketiyle özdeşleştirilen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin meşru bir aktör olarak kabul ettiği Hamas ile yakınlaşmaktan kaçınmaması iki siyasi hareket arasındaki ideolojik bağ ile ilişkilendirilmektedir. Yine bu kapsamda özellikle Türkiye'de hükümet ile dirsek teması bulunan pek çok sivil toplum kuruluşunun bizzatıhi Müslüman Kardeşler şemsiyesi altında faaliyet gösterdiği veya Müslüman Kardeşler ile ilişkileri bulunduğu nun altı çizilmektedir (Cohen ve Freilich, 2014:45; Kasapoğlu, 2013; Merley, 2011).

Nitekim Adalet ve Kalkınma Partisi'ne Milli Görüş'ten tevarüs eden Kudüs'ün (işgal altından) kurtarılması fikri iç politika da sıklıkla dile getirilen bir retorik olmakla birlikte zaman zaman dış politikaya da yansımıştır. Dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu 2014 yılında "Filistin Halkıyla Uluslararası Dayanışma Yılı" kapsamında gerçekleştirilen Uluslararası Kudüs Toplantısının açılış konuşmasında Filistin ve Kudüs sorununa ilişkin yaklaşımını; "Kudüs uluslararası hukuka göre işgal altındaki bir toptaktır. Kudüs'te yaşayanlar, işgalin bütün mağduriyetini, bütün çilesini çekmektedirler. 1949'dan beri yaşananlara şahit oluyoruz" sözleriyle açıklığa kavuşturmuş ve Türkiye'nin Filistin

sorununa yönelik pozisyonunu kesin biçimde ortaya koymuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2014). Yine dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Siyonizm açıklaması bu bağlamda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin pozisyonunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Erdoğan 1 Mart 2013 tarihinde BM'nin Viyana'daki 5. Medeniyetler İttifakı Forumu'ndaki konuşmasında, "Tıpkı Siyonizm gibi, tıpkı antisemitizm gibi, tıpkı faşizm gibi İslamafobiya'nın da bir insanlık suçu olarak görülmesi kaçınılmaz hal almıştır" ifadelerini kullanmıştır (Deutsche Welle, 2013). Kuşkusuz Erdoğan'ın bu beyanatı ülkenin en üst düzeyinde Siyonizm'e yönelik algının serdedilmesi bakımından fikir verici mahiyettedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi ve Filistin Davası

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Filistin'e yönelik politikasının iki aşamalı bir seyir izlediği söylenebilir. İlk aşamada Türkiye, Filistin ve İsrail arasında arabulucu rolü üstlenmiş (bkz. Altunışık ve Çuhadar, 2010; Gürkaynak, 2007) ikinci aşamada ise söz konusu rolün başarısızlığı ile beraber Türkiye ile İsrail arasında gerilim aşamalı olarak artmış ve sonunda iki ülke arasındaki ilişkiler tamamen kopmuştur. Türkiye'nin söz konusu ikinci dönemde Arap ülkeleri ve İran ile ilişkilerinin bölgesel düzeyde giderek güçlendiğinin de altı çizilmelidir. Yine ifade edilmelidir ki, Türkiye'nin İsrail'e yönelik sert retoriği, bölgesel düzeyde karşılık bulmuştur. Uzun yıllar bölgede olumsuz bir imaja sahip olan Türkiye yaşanan gelişmeler neticesinde bölge ülkeleri ve aynı zamanda toplumları nezdinde büyük bir prestij kazanmıştır (Lindenstrauss ve Kıvam, 2014:9).

Yukarıda sunulan çerçevede Adalet ve Kalkınma Partisi söz konusu coğrafyaya yönelik politikasında ilk aşamada İsrail ve Filistin arasında bir arabuluculuk faaliyeti yürüttüğü ifade edilebilecektir. (Altunışık ve Çuhadar, 2010; Gürkaynak, 2007). Bu

kapsamda Türkiye bir taraftan 2005 seçimlerinden galip çıkan Hamas ve el Fetih arasındaki sorunları gidermeye çalışmış diğer taraftan da uluslararası arenada Hamas'ın seçilmiş meşru bir politik aktör olarak kabulünü sağlamak üzerine faaliyetler yürütmüştür (Aras, 2009: 10-11; Lindenstrauss ve Kıvam, 2014: 11).

Gürkaynak'ın ifade ettiği gibi Arap-İsrail çatışmasında Türkiye'nin üstlenmesi gereken arabuluculuk rolü tarafları masaya oturmaya zorlayacak güçlü bir aktörün rolü olmaktan ziyade İsrail ve Filistin arasında iletişim kanallarının açık tutulmasını temin edecek, sivil toplum kuruluşları arasında diyalog tesis edecek, barışa yatkın aktörleri destekleyecek bir rol olmalıdır (Gürkaynak, 2007: 106-107). Kuşkusuz bir tercih olmaktan öte çeşitli sistemik kısıtlar da Türkiye'yi pek çok açıdan böylesi bir rol oynamaya icbar ettirmektedir. (bkz. Gürkaynak, 2007: 100-108).

Ayrıca Türkiye'nin Gazze'ye yönelik İsrail saldırılarına en üst düzeyde tepki göstermiş olduğu bununla birlikte Hamas'ı da hedef alan kimi uyarılarda bulunduğu altı çizilebilecektir. Nitekim Türk hükümetinin Türkiye'de mukim olan Hamas'ın silahlı kanadından Salih Aruri'ye İsrail karşıtı terör faaliyetlerine son vermesine yönelik uyarısı yine bu çerçevede değerlendirilmelidir. (Harel, 2015). Kısacası AK Parti iktidarının Filistin hareketine yönelik teveccühüne karşın taraflar arasında şiddete başvurulmasından yana olmadığını ifade etmek mümkündür.

Yine AK Parti döneminde Dış İşleri bürokrasisinin meseleye bakışının İsrail ve Filistin arasında nihai barışın tesisini hedefleyen taraflar arasında adaletli bir çözüm arayışı çerçevesinde şekillendiği söylenebilecektir:

“İsrail-Filistin ilişkilerine yönelik AK Parti politikası gayet açık. AK Parti iki devletli bir çözümün yanında. Ayrıca başkentinin Doğu Kudüs olduğu, toprak bütünlüğüne sahip, barış içinde varolma hakkı tanınan işleyebilir bir Filistin devletinden yana... Bu büyük ölçüde BM'nin çizdiği 242, 338 nolu kararlarını temel alan

bir yaklaşımla mümkün". (Dış İşleri Bakanlığı Yetkilisi, Kişisel Görüşme, 3 Şubat 2017).

Türkiye'nin aynı zamanda 2011 yılından itibaren Hamas ve el Fetih arasında arabuluculuk faaliyetlerini yürütmekte olduğu ifade edilebilir (Altunışık ve Çuhadar, 2010: 372). Bu kapsamda Hamas ve el Fetih diğer Filistinli siyasal partilerin katılımıyla 2011 Mayıs'ında Ankara'da bir araya gelmiştir (Küçükkoşum, 2011). Bununla birlikte Hamas – el Fetih gerginliği tarafların Türkiye ile ilişkilerini de etkilemiştir. Şüphesiz Türkiye'nin Hamas ile ilişkilerinin niteliği Filistin'in uluslararası arenada tanıyan yegane temsilcisi hüviyetindeki Filistin Kurtuluş Örgütü ile ilişkilerine de belirli ölçüde tesir etmiştir (İdiz, 2013). Bununla birlikte bir bütün olarak düşünüldüğünde Türkiye'nin gerek Hamas gerekse de Filistin Kurtuluş Örgütü ile ilişkilerinde dengeli bir yol tutturarak etkili bir üçüncü aktör olma vasfını sürdürmek istediği ifade edilebilecektir.⁵ Nitekim Türkiye 2014 yılında Hamas ve el Fetih arasındaki birlik hükümeti kurmaya dönük mutabakatı memnuniyet ile karşıladığını bildirmiştir (Hürriyet Daily News, 2014).

Dış İşleri Bakanlığı ise bu çerçevede taraflar arasında uyumun sağlanması ve ortak bir Filistin politikası tesis edilmesinden yana olduğunu ifade etmektedir:

"Türkiye Hamas ve el-Fetih mücadelesinde bir taraf olmamayı tercih ediyor. Ancak resmi görüş Hamas ve el-Fetih'in Filistin politikasında tek vücut olarak birlikte hareket etmesi yönünde. İsrail karşısında tek ses olarak çözüme ulaşılmasından yana. Bu çerçevede uluslararası politikada Hamas'ın siyasi bir aktör olarak kabul edilmesini arzu ediyor". (Dış İşleri Bakanlığı Yetkilisi, Kişisel Görüşme, 3 Şubat 2017).

5 Hamas ile ilişkilerin Türkiye'nin tarafsızlığına etkisine dair eleştirel bir okuma için bkz. (Gürkaynak, 2007: 104)

Bir bütün olarak düşünüldüğünde yukarıda değinilen söz konusu faaliyetler Adalet ve Kalkınma Partisi'nin parti programına da girmiş olan siyasal diyalog girişimleri çerçevesinde ele alınabilmektedir. Parti'nin 2023 siyasi vizyonunda Türkiye'nin söz konusu faaliyetlerine ilişkin şu ifadelere yer verilmiştir:

“Irak’tan Somali’ye, Filistin’den, Lübnan ve Kırgızistan’a kadar birçok ülkede kapsamlı iç siyasi diyalogun kolaylaştırılmasına yönelik yoğun çabalar sarf ettik ve sarf etmeye de devam ediyoruz.” (AK Parti, 2012b: 62).

Bununla birlikte 2004 yılında Erdoğan’ın Filistin politikasının sembol isimlerden biri olan Şeyh Ahmet Yasin’e düzenlenen suikast sonrasında Başbakan Erdoğan’ın sert tepkisi (Balcı, 2011: 128; Kösebalaban, 2010: 37) ve 2006 yılından Hamas lideri Halid Meşal’in İsrail tarafından rahatsızlık yaratan ani Ankara ziyareti ilişkilerin sanıldığı kadar yolunda olmadığına yönelik işaretler olarak okundu (Balcı, 2011:130; Çağaptay, 2006; Tür, 2012: 55) Kısacası arabuluculuk faaliyetlerinin devam ettiği ilk dönemlerde dahi taraflar arasında çeşitli gerilimler vuku bulmuştur.

İsrail ile Türkiye arasında ilişkilerin kopması aynı zamanda Filistin-Türkiye ilişkilerinde ikinci bir döneme işaret etmiştir. İsrail-Türkiye ilişkilerinde taraflar arasında gerilim tedrici bir biçimde artmış ve nihayetinde diplomatik temaslar tamamıyla kesilmiştir. Özellikle 2000’li yılların ikinci yarısında bir takım gelişmelerin söz konusu kesin ayrışmayı tetiklediği ifade edilebilecektir:

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının tüm çabalarına karşın gerçekleşmeyen İsrail- Filistin barışı ve üstüne üstlük İsrail’in 2008 sonu ve 2009 yılında Gazze’yi hedef alan sivil ölümlere de neden olan saldırısı, Türkiye- İsrail ilişkilerini onarılamayacak biçimde bozmuştur (Balcı ve Kardaş, 2012: 99, 113; Balcı, 2011:

130; Cohen ve Freilich, 2014: 42; Inbar, 2011: 132; Kösebalaban, 2010: 37-38). Bu gelişmelere müteakip Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres arasındaki gerilim Davos zirvesine damgasını vurmuştur. Son olarak 2010 yılında Gazze'ye yardım taşıyan Mavi Marmara gemisine uluslararası sularda yapılan müdahale ve bu müdahale sonrası sivillerin hayatını yitirmesi, İsrail-Türkiye ilişkilerinin dibe vuruşuna işaret etmiştir. (Cohen ve Freilich, 2014: 42, 46; Inbar, 2011: 132-133; Kösebalaban, 2010: 37-39)

2012 yılında gerçekleşen İsrail'in Savunma Sütunu adını verdiği sivil kayıplara da yol açan son saldırılarının (bkz. Bölme, 2012) ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan saldırıları kınayan ve saldırılara yönelik tutumundan ötürü Batı dünyasını sert biçimde eleştiren şu ifadeleri kullanmıştır:

“Egemen güçler nerede- Batılı güçler nerede- Hiç birisinin ‘ne yapıyorsun’ dediği yok. Kim- İsrail olduğu için. Müslümanları terörle yan yana ananlar, Müslümanlar toplu olarak katledildiğinde bunu görmezden geliyorlar. İşte İsmail Haniye kardeşimizin kucağındaki yavruyu gördünüz. Bu yavruyu katleden anlayışın bu dünyada adaleti olabilir mi, insanlıktan nasibini aldığı söylenebilir mi- İşte onun için diyorum ki İsrail bir terör devletidir.” (BBC, 2012)

Yaşanan gelişmelerin ardından Türkiye-Filistin ilişkilerinin hız kazandığı ifade edilebilecektir. 2012 yılında Türkiye, Filistin'in Birleşmiş Milletlere “üye olmayan gözlemci devlet” statüsünü elde etmesine yönelik destekleyici bir pozisyon izlemiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2012). Ayrıca Hamas Siyasi Büro Başkanı Halid Meşal, 2014 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi 5. Olağan Büyük Kongresi'ne katılmak üzere Türkiye'ye gelmiştir (CNN Türk, 2015).

Yine bu çerçevede dönemin Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'un, Filistin meselesine dair yorumları sorunun bölgesel önemine ve Türkiye'nin

konuyla ilgili aldığı pozisyonuna ilişkin dikkat çekici ipuçları sunmaktadır. Kurtulmuş, konuyla ilgili şunları ifade etmiştir:

“Filistin meselesi dünya barışının kilididir. Dünya barışı Orta Doğu barışı sağlanmadan, Orta Doğu barışı da özgür ve gerçekten var olan Filistin devleti kurulmadan sağlanamaz.” (AK Parti, 2012a)

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde farklı kurumlar Filistin’e yönelik muhtelif faaliyetler icra edilmiştir. Kuşkusuz bu kurumlardan en önemlisi 2005 yılında Filistin’de faaliyetlerine başlayan TİKA’dır (Murphy ve Sazak, 2012:8; Sen, 2005). Bu çerçevede 2014 yılında büyük bir yıkıma uğrayan Filistin’de TİKA 320 konutu kapsayan 13 milyar dolarlık bir projeye imza atmıştır (Turkish Daily Sabah, 2016). Yine 2016 yılı baz alındığında, son on yıllık dönemde Türkiye’nin 400 milyon dolarlık yardım yaptığı kaydedilmektedir (Anadolu Ajansı, 2016). Türkiye’nin Filistin alt yapısını güçlendirmeye yönelik kanalizasyon sistemleri inşası ve temiz su sağlamaya yönelik faaliyetlerinin yanı sıra Gazze-Türkiye Filistin Kardeşlik Hastanesi projesi önemlidir (Murphy ve Sazak, 2012: 9).

Bunun yanında da çok sayıda sivil toplum kuruluşu Filistin’e yönelik yardım faaliyetlerinde dikkat çekici başarılarla imza atmıştır. Başta İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı) olmak üzere bir dizi hükümet dışı organizasyon Türkiye’nin yardım politikasında belirleyici olmuştur. Bu kapsamda Gazze’de uzun süredir devam eden ablukayı kırmaya yönelik bir yardım taşıma misyonu olarak kurgulanan Mavi Marmara girişimi, İHH ve diğer uluslararası sivil toplum kuruluşlarının ortak bir faaliyeti niteliğindedir (Tabak, 2015). İHH’nın yanı sıra Türk Kızılay’ı ve diğer pek çok sayıda kurum muhtelif yardım misyonlarına imza atmıştır (Murphy ve Sazak, 2012: 8-9).

Bununla birlikte iç politikada Filistin meselesinin ziyadesiyle politize olduğu ve bu çerçevede Adalet ve Kalkınma Partisi’nin

İsrail politikasına ilişkin itirazların dillendirildiği de vurgulanmalıdır. Siyasal spektrumun daha sağında yer alan Saadet Partisi kaynaklı muhalefet, Adalet ve Kalkınma Partisinin İsrail ile ilişkilerine yönelik sert eleştiriler ortaya koymuştur. Saadet Partisi Adana İl Başkanı Mustafa Gözütok'un Adalet ve Kalkınma Partisi sözcüsü Ömer Çelik'in Türkiye-İsrail dostluğunun altını çizmesi⁶ karşısındaki yorumu bu tespiti doğrular niteliktedir. Gözütok, Çelik ve Adalet ve Kalkınma Parti'sine yönelik şöyle eleştiriler getirmiştir:

"Babanızı öldüren, ailenizi yok eden insanlarla siz nasıl aynı odada ve evde kalacaksınız? O yolda nasıl yürüyeceksiniz? Nasıl bir siyaset ve devlet yönetimi bu? Hocamızın meşhur sözü aklımıza geliyor: Devlet yönetimi çoluk çocuk işi değildir. Siz İsrail ile nasıl böyle halkın ve devletin dostluğundan bahsedebiliyorsunuz? Allah muhafaza, dilimiz varmıyor ama Filistin davasına yapılan bir ihanettir bu. Esasından özür dilenmelidir." (Şahin, 2015).

Filistin Politikasında Yeni Gelişmeler: 2016 yılından Bugüne

Bununla birlikte 2010 yılında patlak veren Arap Baharı Türkiye açısından dış politikada zor günlerin habercisi olmuştur. Özellikle Türkiye'nin sınır komşusu Suriye'de patlak veren ve zamanla bir iç savaşa dönüşen çatışmalar, Adalet ve Kalkınma Partisi dış politikasının tartışılmasını beraberinde getirmiştir (Ayata, 2015; Hinnebusch, 2015). Ayata (2015), Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasında etkisini yitirmesi sürecini (i) Arap Baharı sürecinde değer bazlı kimlik esasına göre yürütülen bir dış politikanın Türkiye'nin Suriye ve Mısır'da manevra yapmasına izin vermeyişine ve (ii) Türkiye'nin Gezi protestoları ve çözüme kavuşmayan Kürt sorunu iç politik kırılganlığın artmasına ve Türkiye'ye Ortadoğu coğrafyasında müstesna bir pozisyon kazandıran demokratik atmosferin kaybolmasına

6 Ömer Çelik'in açıklamasına ilişkin bkz. (Al Jazeera, 2015)

vurgu yaparak açıklamaktadır. Bununla birlikte Hinnebush (2015) -pek çok diğer faktörün yanında- AK Parti'nin kimlik merkezli politikasının Türkiye-Suriye ilişkilerinin seyrinde belirleyici olması kadar tahayyül edilenin aksine Türkiye'nin bölgeyi şekillendirecek imkanlara sahip olmamasının da tayin edici olduğunun altını çizmektedir.

Arap Baharı sonrası yaşanan zorlu süreç Türkiye-İsrail ilişkilerine yansımış ve Filistin politikasına yönelik yeni bir çerçeve ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda 2016 yılı dış politika açısından hareketli bir yıl olmuş ve bir takım açılımları da beraberinde getirmiştir. 2016 yılında Türkiye-İsrail ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuş AK Parti ve İsrail arasında ilişkiler normalleşme sürecine girmiştir. İsrail'in Mavi Marmara sonrasında tazminat ödemeyi kabul etmesi ve Gazze'ye yönelik Türkiye'nin insani yardımına rıza göstermesi anlaşmanın sağlanmasını mümkün kılan koşullardır. (Macintyre, 2016). Konuyla ilgili pek çok farklı değerlendirmenin varlığına karşın Kanat (2016)'ın da vurguladığı gibi Türkiye- İsrail arasında 2016 yılında tesis edilen barış Türkiye'yi yeniden bölgesel denklemin bir parçası yapmaktadır ve bu hamle Filistin'in maruz kaldığı olumsuzlukların önüne geçilmesinde yapıcı bir girişim olarak okunmaya müsaittir. Bu çerçevede Türkiye-İsrail yakınlaşmasında Türkiye'nin "değerli yalnızlık"⁷ politikasına son vererek yeniden bölgesel denklemin bir parçası olma isteği yattığı ifade edilebilecektir. İkinci olarak Keyman (2017)'ın ortaya koyduğu gibi Türkiye'nin dış politikasının Davutoğlu sonrası dönemde idealist ve medeniyetçi bir çizgiden daha realist, güç dengelerini dikkate alan yeni bir çizgiye kaydığını, bu çerçevede Türkiye'nin adımlarının bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğidir.

7 İbrahim Kalın tarafından ortaya konulan söz konusu kavrama ilişkin bkz. (Sabah, 2013)

Sonuç

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı pek çok açıdan Ortadoğu ile diplomatik ilişkilerin revize edildiği yeni bir döneme teka-bül etmektedir. Türkiye, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı ile beraber Filistin'e yönelik aktif bir politika izlemiş, taraflar arasında önceki yıllarda vaki olmayan ilişkiler tesis edilmiştir. Gerek kimlik merkezli iç politik parametreler gerekse de uluslararası politikada güç dağılımının yarattığı kısıt ve fırsat, Filistin siyasetini şekillendirmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde hem hükümete bağlı hem de hükümet dışı organizasyonlar eliyle Türkiye, Filistin'e yönelik dinamik bir diplomasi takip etmiştir. Özellikle İsrail ile Hamas arasında gerçekleşen çatışmalar sonrası, Gazze'nin yaralarını sarma işlevini üstlenen çok sayıda Türkiye menşeli organizasyon, bu çerçevede, önemli misyonlar üstlenmişlerdir.

Yine belirtmelidir ki; Türkiye'nin Filistin politikasının İsrail ile ilişkilerinden bağımsız olmadığı yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü İsrail tarafından bir terör örgütü olan kabul edilen Hamas ile Türkiye'nin teması, İsrail-Türkiye ilişkilerinde önemli gerilim kaynaklarından biri olmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi, Filistin politikasının ilk döneminde İsrail ve Filistin arasında bir uzlaştırıcı pozisyonu üstlenmiş; İsrail ile ilişkilerini koptuğu ikinci dönemde ise özellikle Hamas ile ilişkiler dikkat çekici bir biçimde güçlenmiştir. Bununla birlikte 2016 sonrasında İsrail ile vuku bulan yakınlaşma ise küresel ve bölgesel kısıtlardan azade değildir. Öte yandan İsrail ile yaşanan normalleşme sonrasında ilişkilerin uzun vadede alacağı şekli ve Türkiye-Filistin ilişkilerinde söz konusu bu yakınlaşmanın yaratacağı etkiyi şu an için öngörmek mümkün gözükmemektedir.

Tüm bunların yanında bir son not olarak Ortadoğu'da Arap Baharı sonrasında ortaya çıkan iyimser havanın zaman içinde ortadan kalktığıının da altı çizilmelidir. Mısır'da yaşanan karşı

devrim ve sonrasında meydana gelen askeri darbe ve yine Suriye’de Arap Baharı sonrasında başlayan ayaklanmaların uzun süreli bir iç savaşa dönüşmesi, Türkiye açısından beklenmeyen olumsuz gelişmeler olarak değerlendirilmiştir. Şüphesiz tüm bu gelişmeler uzun vadede Türkiye’nin İsrail ile ilişkilerine ve Filistin politikasına sirayet edecektir. Filistin konusunda Mısır ile ortak hareket etme kabiliyetinin yitirilmesinin yanı sıra genel bölgesel rekabetin – özellikle Suriye üzerinden bir İran-Türkiye mücadelesi haline bürünmesi ve bu mücadeleye Rusya’nın da Türkiye aleyhine dahil olması, Türkiye açısından cari dış politikanın sürdürülebilirliğini tehlikeye düşürmektedir. Arap Baharı sonrası dönemde bölgesel güç dengesinin Türkiye aleyhine bozulması Türkiye açısından ABD-İsrail ekseninde bir politikaya geri dönüşü pek çok açıdan zorlamaktadır. Öte yandan Haziran 2016’da başlayan Türk-Rus yakınlaşması ise yukarıdaki denklemin yeniden gözden geçirilmesi için uygun bir zemin teşkil edebilecektir. Kuşkusuz söz konusu tüm bu yeni koşulların AK Parti’nin yakın dönem Filistin politikasında yansıma bulması kaçınılmazdır.

Kaynaklar

- AK Parti. (2012a). Filistin meselesi dünya barışının kilididir. 30 Kasım, Retrieved from <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/filistin-meselesi-dunya-barisinin-kilididir/34352> - 1
- AK Parti. (2012b). AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu: Siyaset, Toplum, Dünya. Retrieved from <http://www.akparti.org.tr/upload/documents/akparti2023siyasivizyonuturkce.pdf>
- Akdogan, Y. (2006). The Meaning of Conservative Political Identity. Hakan Yavuz (edt.), *The Emergence of a New Turkey*, Salt Lake City: University of Utah
- Al Jazeera. (2015). Çelik: İsrail devleti ve halkı Türkiye’nin dostudur. 20 Aralık, Retrieved from <http://www.aljazeera.com.tr/haber/>

celik-israil-devleti-ve-halki-turkiyenin-dostudur.

- Altunışık, M., ve Çuhadar, E. (2010). Turkey's Search for a Third Party Role in Arab-Israeli Conflicts: A Neutral Facilitator or a Principal Power Mediator? *Mediterranean Politics*, 15(3), 371-392.
- Altunışık, M. B., ve Martin, L. G. (2011). Making sense of Turkish foreign policy in the Middle East under AKP. *Turkish Studies*, 12(4), 569-587.
- Anadolu Ajansı. (2016). Ankara: Palestinian envoy presents medal to TİKA head. 12 May, Retrieved from <http://aa.com.tr/en/turkey/ankara-palestinian-envoy-presents-medal-to-tika-head/571214>
- Aras, B. (2009). Davutoglu Era in Turkish Foreign Policy, SETA Policy Brief 32, 3-15.
- Ayata, B. (2015). Turkish Foreign Policy in a Changing Arab World: Rise and Fall of a Regional Actor? *Journal of European Integration*, 37(1), 95-112.
- Balcı, A., ve Kardaş, T. (2012). The Changing Dynamics of Turkey's Relations with Israel: An Analysis of 'Securitization'. *Insight Turkey*, 14(2), 99-120.
- Balcı, A. (2013). Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Balcı, A. (2011). Türkiye'nin Dış Politikası ve İsrail: 1990'lar ve 2000'lere İlişkin Bir Karşılaştırma. *Ortadoğu Etütleri*, 2 (2), 117-136.
- Barnett, M. (1999). Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo. *European Journal of International Relations*, 5(1), 5-36.
- BBC. (2012). Erdoğan: İsrail terör devleti. BBC. 19 Kasım, Retrieved from http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/11/121119_erdogan_gaza.shtml.
- Bishku, M. B. (2006). How Has Turkey Viewed Israel? *Israel Affairs*, 12(1), 177-194.
- Bölme, S. M. (2012). İsrail'in Değişime Direnci: 2012 Gazze Saldırısı. *SETA Analiz* (22), 4-19.
- Buzan, B., ve Wæver, O. (2003). *Regions and Powers : The Structure of International Security*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press.
- Campbell, D. (1998). *Writing security : United States foreign policy and the politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Çağaptay, S. (2006). Hamas Visits Ankara: The AKP Shifts Turkey's Role in the Middle East. Policy #1081. 16 Şubat, Retrieved from <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/hamas-visits-ankara-the-akp-shifts-turkeys-role-in-the-middle-east>.
- Çakır, R. (2005). Milli Görüş Hareketi. In T. Bora ve M. Gültekingil (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (2. Baskı ed.). İstanbul: İletişim Yayınları, 544-575.
- CNN Türk. (2015). Halid Meşal AK Parti kongresi için Türkiye'de. 11 September, Retrieved from <http://www.cnntrk.com/dunya/halid-mesal-ak-parti-kongresi-icin-turkiyede>
- Cohen, M. S., ve Freilich, C. D. (2014). Breakdown and Possible Restart: Turkish-Israeli Relations under the AKP. *Israel Journal of Foreign Affairs*, 8(1), 39-55.
- Dalay, G., ve Friedman, D. (2013). The AK Party and the evolution of Turkish political Islam's foreign policy. *Insight Turkey*, 15(2), 123-139.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2004). Türkiye Merkez Ülke Olmalı. *Radikal*. 26 Şubat, Retrieved from <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581>
- Deutsche Welle. (2013). Erdoğan'a 'siyonizm' tepkisi. *Deutsche Welle*. 1 Mart, Retrieved from <http://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fana-siyonizm-tepkisi/a-16639265>.
- Dış İşleri Bakanlığı Yetkilisi, Kişisel Görüşme, 3 Şubat 2017.
- Geri, M. (2016a). From a History of Exclusion to the Securitization of the Kurdish Issue: A Step of Democratic Regression in Turkey. *Muslim World Journal of Human Rights*, 13(1), 25-43.
- Geri, M. (2016b). The Securitization of the Kurdish Minority in Turkey: Ontological Insecurity and Elite's Power Struggle as Reasons of the Recent Re-Securitization. *Digest of Middle East Studies*, 26 (11), 187-202
- Günlük-Şenesen, G., ve Kırık, H. (2016). The AKP Era: Democratization or Resecuritization? An Assessment of the Institutional and Budgetary Reflections. *Research and Policy on Turkey*, 1(1), 75-87.

- Gürkaynak, E. C. (2007). Turkey as a third party in Israeli-Palestinian conflict: assessment and reflections. *Perceptions*, 12(1), 89-108.
- Hale, W., ve Özbudun, E. (2009). *Islamism, democracy and liberalism in Turkey: The case of the AKP*. New York: Routledge.
- Harel, A. (2015). Turkey Sends Message to Local Hamas Operatives to Cut Back on anti-Israel Terror. *Haaretz*. 10 Haziran, Retrieved from <http://www.haaretz.com/israel-news/.premium-1.660431>
- Hinnebusch, R. (2015). Back to enmity: Turkey-Syria relations since the Syrian Uprising. *Orient, Journal of German Orient Institute*, 56(1), 14-22.
- Hürriyet Daily News. (2014). Turkey welcomes Hamas-Fatah deal. 24 Nisan, Retrieved from <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-welcomes-hamas-fatah-deal.aspx?pageID=238&nID=65500&NewsCatID=510>
- Inbar, E. (2005). The Resilience of Israeli-Turkish Relations. *Israel Affairs*, 11(4), 591-607.
- Inbar, E. (2011). Israeli-Turkish tensions and their international ramifications. *Orbis*, 55(1), 132-146.
- İdiz, S. (2013). Turkey on a Tightrope Between Hamas and Fatah. *Al Monitor*. 10 Mayıs, Retrieved from <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/05/erdogan-gaza-visit-hamas-fatah.html#ixzz400jffAOor>
- Jenkins, G. (2008). *Political Islam in Turkey: Running West, Heading East*. New York: Palgrave MacMillan.
- Kanat, K. B. (2014). Theorizing the Transformation of Turkish Foreign Policy. *Insight Turkey*, 16(1), 65-84.
- Kanat, K. B. (2016). Turkey-Israel deal an opportunity to resolve region's chronic problems. *Daily Sabah*. 29 Haziran, Retrieved from <http://www.dailysabah.com/columns/kilic-bugra-kanat/2016/06/29/turkey-israel-deal-an-opportunity-to-resolve-regions-chronic-problems>
- Kardaş, Ş. (2010). Turkey: redrawing the Middle East map or building sandcastles? *Middle East Policy*, 17(1), 115-136.
- Kasapoğlu, Ç. (2013). Müslüman Kardeşler ve AKP: Benzerlikler ve ayrılıklar. *BBC*. 8 Haziran, Retrieved from http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/07/130708_musulman_kardesler_akp

- Katzenstein, P. J. (1996). *The Culture of National Security : Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Keyman, E. F. (2014). The AK Party: Dominant party, new Turkey and polarization. *Insight Turkey*, 16(2), 19-31.
- Keyman, E.F. (2017). A New Turkish Foreign Policy: Towards Proactive "Moral Realism". *Insight Turkey*, 19(1), 55-69.
- Kösebalaban, H. (2010). The Crisis in Turkish-Israeli Relations: What is its Strategic Significance? *Middle East Policy*, VIII(3), 36-50.
- Kubicek, P. (2013). Democratization and Relations with the EU in the AK Party Period: Is Turkey Really Making Progress? *Insight Turkey*, 15(4), 41-49.
- Küçükkoşum, S. (2011). Turkey hosts Hamas-Fatah reconciliation talks in Ankara. *Hürriyet Daily News*. 26 Mayıs, Retrieved from <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-hosts-hamas-fatah-reconciliation-talks-in-ankara.aspx?pageID=438&n=turkey-hosted-hamas-al-fatah-reconciliation-discussions-in-ankara-2011-05-26>.
- Levaggi, A. G. (2013). Turkey and Latin America: A New Horizon for a Strategic Relationship". *Perceptions*, 18(4) , 99-116.
- Lindenstrauss, G., ve Kıvam, S. K. (2014). Turkish-Hamas Relations: Between Strategic Calculations and Ideological Affinity. *Strategic Assessment*, 17(2), 7-16.
- Macintyre, D. (2016). Israel and Turkey end six-year standoff. 27 Haziran, *The Guardian* Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/26/israel-and-turkey-to-announce-end-of-six-year-stand-off>
- Merley, S. G. (2011). *Turkey, the Global Muslim Brotherhood, and The Gaza Flotilla*. Jerusalem, Israel: Jerusalem Center for Public Affairs, 7-116.
- Mollaer, F. (2016). Tekno Muhafazakarlığın Eleştirisi: Politik Denemeler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Müftüler-Baç, M. (2011). Turkish Foreign Policy, its Domestic Determinants and the Role of the European Union. *South European Society and Politics*, 16(2), 279-291.
- Müftüler-Baç, M., ve Keyman, E. F. (2012). The era of dominant-party politics.

Journal of Democracy, 23(1), 85-99.

Murphy, T. L., ve Sazak, O. (2012). *Turkey's civilian capacity in post-conflict reconstruction*. Istanbul: Sabancı University, Istanbul Policy Center, 1-35.

Oğuzlu, T. (2010). The Changing Dynamics of Turkey-Israel Relations: A Structural Realist Account. *Mediterranean Politics*, 15(2), 273-288.

Öniş, Z. (2011). Multiple Faces of the» New» Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique. *Insight Turkey*, 13(1), 47-65.

Öniş, Z., ve Yılmaz, Ş. (2009). Between Europeanization and Euro-asianism: Foreign policy activism in Turkey during the AKP era. *Turkish Studies*, 10(1), 7-24.

Özbudun, E., ve Gençkaya, Ö. F. (2009). *Democratization and the Politics of Constitution-making in Turkey*. Budapest; New York: Central European University Press.

Özcan, M. (2003). Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye. M. İ. Turhan (Ed.), *Filistin: Çıkmazdan Çözüm*. İstanbul: Küre Yayınları.

Özkan, M. ve Akgün, B. Turkey's Opening to Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 48(4), 525-546

Sabah. (2013). Türkiye'nin yaşadığı 'Değerli yalnızlık', 20 Ağustos. <http://www.sabah.com.tr/dunya/2013/08/20/turkiyenin-yasadigi-degerli-yalnizlik>

Şahin, M. (2015). SP İl Başkanı Gözütok: «İsrail dostumuz» açıklaması Filistin davasına ihanettir. *Cihan Haber Ajansı*. 24 Aralık, Retrieved from <https://www.cihan.com.tr/tr/sp-il-baskani-gozutok-israil-dostumuz-aciklamasi-filistin-davasina-ihanettir-1971734.htm>

Sen, E. (2005). TİKA Office Approved for Palestine. 13 Ocak, Retrieved from <http://www.turkishweekly.net/2005/01/13/news/tika-office-approved-for-palestine/>

Tabak, H. (2015). Broadening the Nongovernmental Humanitarian Mission: The IHH and Mediation. *Insight Turkey*, 17(3), 193-215.

Tür, Ö. (2012). Turkey and Israel in the 2000s—: From Cooperation to Conflict. *Israel studies*, 17(3), 45-66.

Turkish Daily Sabah. (2016). Turkey's TİKA to build 320 housing units for

- Palestinians in war-battered Gaza. 24 Mart, Retrieved from <http://www.dailysabah.com/nation/2016/03/23/turkeys-tika-to-build-320-housing-units-for-palestinians-in-war-battered-gaza>
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı. (2012). No: 275, Press Release Regarding Palestine's Acquiring "Non-Member Observer State" Status at the UN. 30 Kasım, Retrieved from http://www.mfa.gov.tr/no_-275_-30-november-2012_-press-release-regarding-palestine_s-acquiring-non_member-observer-state_status-at-the-un.en.mfa
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı. (2014). Dışişleri Bakanı Davutoğlu "Kudüs bütün bir insanlığın, bütün Müslümanların ve Hristiyanların meselesidir". Retrieved from http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu_kudus-butun-bir-insanligin_butun-muslumanlarin-ve-hristiyanlarin-meselesidir.tr.mfa
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı. (2016). Turkey's Political Relations with the State of Palestine. Retrieved from http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-the-palestinian-national-authority.en.mfa
- Usl, A. R. (2011). *Democracy in Turkey : The Impact of EU Political Conditionality*. New York: Routledge.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics* (1st ed.). Boston, Mass.: McGraw-Hill.
- Wendt, A. (1992). Anarchy What State Makes of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Yalçın, H. B. (2011). Türkiye'nin 'Yeni'Dış Politika Eğilim ve Davranışları: Yapısal Realist Bir Okuma. *Bilgi*, 23, 35-60.
- Yavuz, M. H. (2009). *Secularism and Muslim Democracy in Turkey* New York: Cambridge University Press.
- Yeşiltaş, M. (2009). Soft balancing in Turkish foreign policy: The case of the 2003 Iraq War. *Perceptions*, 14, 25-51.
- Yeşiltaş, M., ve Balcı, A. (2013). Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map. *Sam Papers*, 7, 1-37.

YAZARLAR HAKKINDA

Abu Amir, Sadiq

1983 yılında Han Yunus/Filistin’de doğan Sadiq Abu Amir, Dımaşk Üniversitesi’nde Siyasal Bilimler bölümünde lisans eğitimi aldı. Kahire *Arap Araştırma ve İncelemeleri Enstitüsü*’nden (Institute of Arab Research and Studies) diploma aldı. Suriye’de *Filistinli Gençlik Örgütleri Koordinasyon* başkanlığında bulundu. Gazze’de Vatan Dokümantasyon ve Danışmanlık Merkezi müdürü olarak çalıştı. Halihazırda Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi, Filistin Araştırmaları Birimi Koordinatörlüğünü yapan Sadiq Abu Amir’in çeşitli websitelerinde ve gazetelerde yayınlanmış çok sayıda makale ve köşe yazısı bulunmaktadır.

Aslan, Selçuk (Öğr. Gör.)

1988 Kars doğumlu olan Aslan, ilkokul ve lise eğitimini Kağızman’da tamamlamıştır. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden 2010 yılında mezun olmuştur. Halen Dumlupınar Üniversitesi’nde akademik hayatına devam etmektedir. Suriyeli Mülteciler, Kamu Denetçiliği, Bakanlık Teşkilat Yapısı, Yerel Yönetimler, Konut Hakkı, Bilgi Edinme Hakkı gibi konularda eserleri bulunmaktadır. İyi derecede İngilizce bilen Aslan, Evli ve 2 çocuk babasıdır.

Bozbaş, Gökhan (Yrd. Doç. Dr.)

1981 yılında Afyonkarahisar’da doğdu. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2004’de mezun olmuştur. 2005 yılında Almanya’ya giderek aldığı dil eğitiminin ardından Ruhr Üniversitesinde Siyaset Bilimi ve Oryantalizm alanlarında çift yüksek lisans yapmıştır. Selçuk Üniversitesi Sosyoloji anabilim dalında doktora başlamış ve 2016 yılında bitirmiştir. Bu süre zarfında TÜBİTAK bursu ile darbe sonrası Mısır’ında bir yıl doktora tezi için araştırmalar yapmıştır. 2016 yılı Ağustos ayından sonra Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde Yrd. Doç olarak göreve başlamıştır.

Çakan, Mesut

İlk, orta ve lise eğitimini ikamet ettiği İzmir’in Bornova ilçesinde lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisansını Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında tamamlamıştır. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı doktora programında devam etmektedir. İlgi alanları Filistin meselesi, Afrika, Latin Amerika, Uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, Türkiye’nin komşuları ile olan ilişkileridir.

Gezici, Hikmet Salahaddin (Arş. Gör.)

Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme bölümünden 2009 yılında mezun oldu. Doktora eğitimini yüksek lisansını da tamamladığı Selçuk Üniversitesi Kamu yönetimi bölümünde sürdürmektedir. Kurumsal kapasite, yerel yönetimler, örgütsel davranış, hegemonya, sivil toplum kuruluşları, hükümet sistemleri gibi konularda eserleri vardır. İyi derecede İngilizce bilen Gezici, evli ve iki çocuk babasıdır.

Özşahin, Mustafa Cüneyt (Yrd. Doç. Dr.)

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde, Yüksek Lisans Eğitimini ise Fulbright burslusu olarak University of Missouri-Columbia Siyaset Bilimi Bölümünde tamamladı. 2015 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'ndan doktora diplomasını aldı. Araştırma konuları arasında Ortadoğu, Uluslararası Politik Ekonomi, İnsan Güvenliği ve Demokratikleşme bulunan Mustafa Cüneyt Özşahin, Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde çalışmalarını sürdürmektedir.

Palabıyık, Adem (Yrd. Doç. Dr.)

1983 yılında Van'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Van'da tamamladıktan sonra 2003-2007 yılları arasında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyoloji bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2009 yılında Muş Alparslan Üniversitesi Sosyoloji bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 2008-2010 yılları arasında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyoloji bölümünde "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Yoksulluk ve Dilencilik: Van İli Örneği" başlığıyla yüksek lisansını ve 2010-2014 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Sosyoloji bölümünde "Barış ve Demokrasi Partisi: Devletsiz Uluslaşma Sürecindeki Etkisi" başlığıyla doktorasını tamamladı. Halen Muş Alparslan Üniversitesi Sosyoloji bölümünde öğretim üyeliğine devam etmektedir. Klasik-modern sosyoloji, modernleşme, Kürt meselesi, sekülerleşme, kadın, siyaset sosyolojisi, tarihsel sosyoloji ve sosyal psikoloji alanlarında çalışmaktadır.

Sala, Bedir (Yrd. Doç. Dr.)

2007 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun olduktan sonra aynı bölümde, 2009'da yüksek lisansını, 2016'da da doktora eğitimini tamamladı. 2009-2011 yıllarında

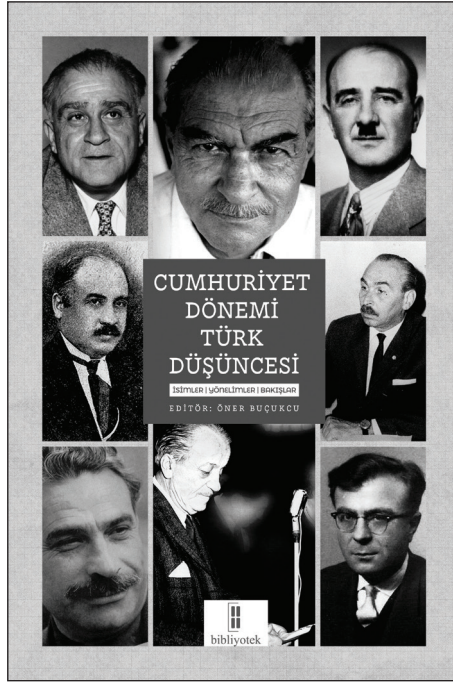
ABD’de dil eğitimi aldı. 2011-2013 yılları arasında Ankara merkezli Stratejik Düşünce Enstitüsü’nde, 2013-2017 yılları arasında ise Hakkâri Üniversitesi’nde çalıştı. Halen Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Sayın, Yusuf (Yrd. Doç. Dr.)

2007’de Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden lisans derecesi ve 2011’de ise aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı’ndan yüksek lisans derecesi almıştır. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı’nda, “Ortadoğu’da Türkiye ve İran’ın İşbirliği İmkânları” adlı tez çalışmasıyla 2015’te doktorasını tamamlamıştır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim görevlisidir.

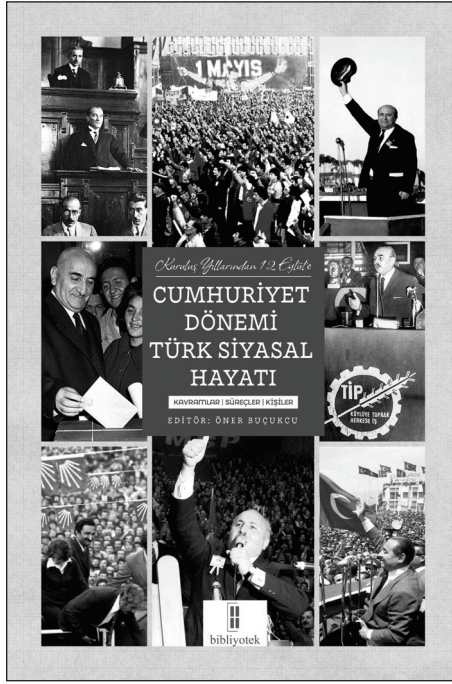
Taşpınar, Yasin (Arş. Gör.)

1979 yılı Karabük doğumlu olan TAŞPINAR, ilk ve orta derece eğitimini Karabük’te tamamlamıştır. “E-Devlet Güven İlişkisi Üzerine Bir Alan Araştırması” başlıklı tezi hazırlayarak yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Aynı yıl başladığı doktora eğitiminde tez aşamasında olup, “Türkiye’de Devlet-Vatandaş İlişkileri: Karşılıklı Algılar ve Beklentiler Bağlamında Bir Analiz” başlıklı doktora tezini hazırlamaktadır. Karabük Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Taşpınar evli ve iki çocuk babasıdır.

Türkiye’de düşünce, edebiyat ve siyasetle irtibatlı, hatta bazı araştırmacılara göre göbekten bağlı şekilde gelişmiştir. Bu durum düşünce anlamında ortaya konulan performansın ele alınmasında da aşıl topuğunu oluşturmaktadır. Edebiyat ve siyasetle temas bir yandan Türkiye’de düşüncenin olmadığı gibi tamamen yok saymayı getiren bir noktaya varmakta diğer taraftan kişilerin siyasal pozisyon alışları üzerinden bir sahiplenme-düşmanlaştırma retoriği üzerinden değerlendirmeyi tahkim etmektedir. Türkiye’de özellikle akademyanın kitle halinde fikir değiştirebilmesinin arkasında da meseleyi bu iki çöküntü alanının dışına çıkarak değerlendirme genişliğini gösterememiş olmaları bulunmaktadır. Hülasa, mesele bu kitapta da düşüncesi ele alınan bir şairin dizesinde olduğu gibi “insanlar hangi dünyaya kulak kesilmişse diğerine sağır” vaziyetinin ötesine geçememektedir.

Elinizdeki kitap Türkiye’de düşünce kamusunun içine düştüğü bu fasit daireyi kırmak için atılmış cesur bir adım. Türkiye’de farklı çevrelerden çok sayıda aydının ele alındığı bu çalışma genel okuyucu kitlesine hitap edecek şekilde hazırlanmıştır. Özellikle lisans öğrencileri için başvuru kaynağı niteliğinde olacak bu çalışma alanda büyük bir eksikliği de doldurmayı amaçlamaktadır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Siyasal Hayatı başlığını taşıyan bu çalışma söz konusu zemini dikkate alarak Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan 12 Eylül'e kadar olan süreci ideolojiler, imgeler etrafında yaratılan hegemonya söylemleri, temel tartışma konuları, üretim ve bölüşüm ilişkilerinin biçimlenmesi ve dönüşmesi gibi meseleler etrafında ele alıyor. Kolektif bir emeğin ürünü olan bu metindeki makaleler okunduğunda Türkiye'de siyasal zeminin altında 1971'e kadar yere ve zamana göre değişkenlik gösteren amorf bir kemalizm algısının daha doğrusu kemalizmlerin belirleyiciliği; 1971 sonrası dönemde ise anti-komünist diskurla birleşen, bu arada mukaddesatçılığı da beraberine alan popülist bir milliyetçiliğin belirleyiciliği tespit edilecektir. Burası bugünden geçmişe bakıp akademik bir züppelikle milliyetçilik eleştirisi geliştirmek yerine Türkiye'de bu toplumsallığa bağlı biçimde gelişen siyasal alandaki bir gerçekliği tespit etmenin tam yeridir. Bu nokta baktığı her yerde milliyetçilik tespit eden anakronizmle sakatlanmış şizofrenik bir yaklaşım olarak değil toplumu anlamaya yönelmiş bir tavır olarak ufuk açıcıdır. Bu kitabın bütünüyle böyle bir iddiası yok. Ancak muhtevastaki metinler bu gözle okunduğunda daha anlamlı hale gelecektir.